

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KOCAELİ İLİ- KOZLUK-HACIHASAN MAHALLELERİNDEKİ
MEVCUT TARİHİ DOKUNUN AÇIK HAVA MÜZESİ KAPSAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

51191

**MÜZECİLİK
YÜKSEK LİSANS BİTİRME TEZİ**

AYNUR ARTAR

TEZ DANIŞMANI: ÖĞR. GÖR. SEDAT GÜRSU

İSTANBUL 1996

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

İÇİNDEKİLER	SAYFA
ÖNSÖZ	I
ÖZET	III
GİRİŞ	1
1. AÇIK HAVA MÜZELERİ	5
1.1. Açık Hava Müzelerinin Tanımı	5
1.2. Açık Hava Müzelerinin Kuruluş Amaçları	7
1.3. ICOM'un Açık Hava Müzesi İle İlgili Kararları	9
1.4. 2863 Sayılı Yasa Çerçevesinde Açık Hava Müzesi	12
1.5. Açık Hava Müzelerinin Kapsamı Ve Gruplandırılması	17
1.6. Açık Hava Müzelerinde Yönetim, Finans ve İşletme	19
1.6.1. Yönetim Esasları	19
1.6.2. Finans Kaynakları ve İşletme Esasları	25
1.7. Açık Hava Müzelerinde Çevre Ve Mekan Düzeni	27
1.8. Açık Hava Müzelerinin Tasarımında Ünite Ve Konuların	
Belirlenerek Yapılara ve Boş Alanlara Fonksiyon Kazandırılması	30
1.8.1. Anket Düzenleme Esasları	39
1.8.2. İstihdam	39
1.8.3. Kamulaştırma	41

1.9. Açık Hava Müzelerinde Koruma	43
1.9.1. Mimari Restorasyon	43
1.9.2. Objelerde Bakım	48
1.10. Tanıtım Programları	50
2. ABD'DEKİ AÇIK HAVA MÜZELERİNİN TÜRKİYE'DEKİ AÇIK HAVA MÜZESİ NİTELİĞİNDEKİ YERLERLE KARŞILAŞTIRILMASI	52
2.1. ABD Georgia Westville Lumpkin	56
2.2. ABD Alabama Montgomery	61
2.3. ABD Virginia Colonial Williamsburg	63
2.4. ABD Georgia Colombus	66
2.5. Türkiye Karabük Safranbolu	69
2.6. Türkiye Ankara Kaleiçi	71
2.7. Türkiye Bursa Cumalıkızık	72
3. KOCAELİ İLİ'NİN FİZİKİ-SOSYO-EKONOMİK YAPISI VE TARİHSEL GELİŞİMİ	75
3.1. Fiziksel Veriler	75
3.1.1. Yeri - Konumu	75
3.1.2. Topografik Yapısı	75
3.1.3. İklim - Bitki Örtüsü	76
3.1.4. Ulaşım	76

3.2. Tarihsel Gelişim	77
3.2.1. Tarihçe	77
3.2.2. Tarihi Yapılar ve Anıtlar	81
3.3. Sosyo - Ekonomik Yapı	87
3.3.1. Sosyo - Kültürel Yapı	87
3.3.2. Tarım - Hayvancılık, Sanayi ve Ticaret	94
3.3.3. Sanat ve Zanaatlar	96
4. KOCAELİ, KOZLUK, HACIHASAN MAHALLELERİ İÇİNDE KIŞLA CADDESİ-SARAY YOKUŞU VE KAPANCA SOKAĞIN AÇIK HAVA MÜZESİNE DÖNÜŞTÜRÜLMESİNDE TESBİTLER	97
4.1. Fiziki Yapısı	97
4.1.1. Yeri - Konumu	97
4.1.2. Ulaşım	98
4.2. Tarihi Yapıların Sınıflandırılması	99
4.2.1. Dini ve Kültürel Yapılar	99
4.2.2. Sivil Yapılar	99
4.2.3. İdari Yapılar	100
4.3. Tarihi Yapıların Özellikleri	100
4.3.1. Malzeme ve Teknik	102
4.3.2. Dış Cephe Düzeni	104

4.3.3. İç Mekan Düzeni	110
4.3.4. Bezeme	112
4.3.5. Kullanım Biçimleri	115
4.4. Yeşil Alanlar	117
4.5. İzmit Evlerini Yaşatma Projesi (İZEYAP)	118

5. KIŞLA CADDESİ-SARAY YOKUŞU-KAPANCA SOKAKTA BÖLGESEL NİTELİKTE BİR AÇIK HAVA MÜZESİ KURULMA ÖNERİSİ

124

5.1. Açık Hava Müzesinin Kuruluş Amacı ve Kapsamı	124
5.2. Yönetim, Finans ve İşletme	127
5.2.1. Yönetim Esasları	127
5.2.2. İşletme Esasları	130
5.2.3. Finans Kaynakları	130
5.3. Açık Hava Müzesinde Güzergahın Belirlenmesi	131
5.4. Açık Hava Müzesinde Ünite ve Konuların Belirlenerek Fonksiyonların Mevcut Yapılara ve Yeşil Alanlara Göre Tesbiti	132
5.4.1. Anket Düzenleme	138
5.4.2. İstihdam	139
5.4.3. Kamulaştırma	142
5.5. Sergileme Prensipleri	142
5.5.1. Sergilenecek Objelerin Tesbiti	143

5.5.2. İç Mekanda Sergileme	146
5.5.3. Dış Mekanda Düzenleme	152
5.6. Koruma	155
5.6.1. Mimari Restorasyon	155
5.6.2. Objelerde Bakım	156
5.7. Açık Hava Müzesini Tanıtıcı Faaliyetler	157
5.8. Aktiviteler	158
5.8.1. Günlük Aktiviteler	159
5.8.2. Bayramlar (Milli - Dini)	159
5.8.3. Yıldönümü ve Şenlikler	160
6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	162
EK-1 ICOM TÜRKİYE MİLLİ KOMİTESİ HABER BÜLTENİ	170
EK-2 ANKET FORMU ÖRNEĞİ	175
EK-3 ANKET SONUÇLARI	176
HARİTA - PLAN LİSTESİ	179
RESİM LİSTESİ	202
SÖZLÜK	232
BİBLİYOGRAFYA	233

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, ulusal kültürümüzün ihmal edilmiş ve kaybolmakta olan değerlerinden el sanatlarının yine yok olup giden tarihi çevre içinde değerlendirilmesiyle, kısaca oluşturulacak açık hava müzelerinde gelenek ve göreneklerimizle birlikte yaşatılması hedeflenmiş ve İzmit için öngörülen bir proje ile somutlaştırılmıştır.

Sanayileşme sonucu ortaya çıkan kentleşmenin meydana getirdiği tarihsel doku kaybı Avrupa ya da Amerika'nın bir çok ülkesinde açık hava müzelerinin doğmasına neden olmuştur. Geleneksel kültür ürünlerini sergileyen, bunları canlı bir şekilde yaşatan açık hava müzeleri ülkelerin kültürel kimlik kartı niteliğindedir.

Ülkemizde tarihi doku ve kültür zenginliklerine rağmen bir açık hava müzesinin bulunmayışı, çalışmayı bu alana kaydırmış, çalışma mekanı olarak da bu satırların yazarının içinde yaşadığı ve yakından tanıdığına inandığı Kocaeli İli merkezi olan İzmit seçilmiştir. Avrupa ve Amerika'daki açık hava müzeleri de dikkate alınarak İzmit'in tarihi kent ve kültürel kimliğini en iyi şekilde günümüze taşıyan Kozluk, Hacıhasan Mahalleleri kapsamında bölgesel nitelikte bir açık hava müzesinin kurulması düşünülmüştür. Son beş yılda İzmit'te özellikle söz konusu mahallelerde başlatılan koruma, rölöve ve restorasyon çalışmalarının sonuçları ile birlikte değerlendirilebilecek bu önerinin hayatiyet kazanması, kültürümüz için önemi çok büyük olan açık hava müzelerine bir ilk teşkil edecektir. Sonrasında da bir çok Anadolu kentinde sayının hızla artacağı inancındayım.

Söz konusu çalışmamda yardımlarını esirgemeyen başta değerli hocam Öğretim Görevlisi Sedat GÖKSU'ya, Müzecilik Bölümü Başkanı değerli hocam Prof. Tomur ATAGÖK'e, Boğaziçi Üniversitesi Güzel Sanatlar

Bölümü Öğretim Görevlisi değerli hocam Dr. Fethiye ERBAY'a, Araştırma Görevlisi Hale ÖZKASIM'a, meslektaşım ve arkadaşım Emel BALLIK'a, arkadaşım mimar Buket YENİŞEHİRLİOĞLU'na, tezimin yazımını gerçekleştiren Metin GÜLŞEN'e ve eşim Hüsnü ARTAR'a teşekkürlerimi sunarım.

Aynur ARTAR

Eylül 1996

ÖZET

Doğal ve kültürel varlıkların korunması, bakımı ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi yurdumuzda da önemli bir sorun haline gelmiştir.

19.yüzyılda da sanayileşmenin getirdiği hızlı kentleşme, halkın yaşam tarzında, gelenek-görenek, örf ve adetlerinde büyük değişimler meydana getirmiştir. Sanayileşmenin neden olduğu rahat yaşama, üretileni ucuz ve kolay elde etme biçimi insanları sanat ve zanaatlardan uzaklaştırmıştır. Hızlı kentleşmenin ve sanayileşmenin getirdiği bu olumsuzluklar yanında, hızlı nüfus artışı, doğal kaynakların giderek artan bir şekilde tahribi, bilinçli ve bilinçsiz ellerin gerçekleştirdiği tahribat ile kültür varlıklarının korunmasını zorunlu kılmaktadır.

Taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına Kültür Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü yanında Çevre Genel Müdürlüğü, Belediyeler, Üniversiteler, İl Özel İdareleri de kendi yasaları çerçevesinde katkıda bulunmaktadır.

Taşınmaz kültür varlıkları olan dini ve kültürel yapılar, askeri yapılar, idari yapılar, sivil yapılar, endüstriyel yapıların korunması 1983 yılına kadar 6.4.1973 gün ve 1710 sayılı "Eski Eser Kanunu" ile yürütülmüştür. 1983 yılından sonra ise 23.6.1981 gün ve 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" ile devam etmektedir.

Ülkemizde koruma daha çok arkeolojik alanlar ve kilise, cami, mescit, han, hamam, medrese, kervansaray, köprü, çeşme gibi anıtsal ölçekli yapılar için uygulanmıştır. Sivil mimarlık örneği yapılarda ise koruma yetersiz kalmıştır. Bu yapıların şahıs mülkiyetinde olması, ekonomik

nedenlerle onarılamaması, devletin gereken onarım yardımını gerçekleştirememesi yitip gitmelerini hızlandırmıştır.

Avrupa ülkeleri korumacılık kavramına ülkemizden farklı bir yaklaşım göstermişlerdir. Sanayileşmenin getirdiği hızlı kentleşme kültürel mirası koruma kaygılarını gündeme getirmiştir. Geleneksel köy ve kent yaşamı ile ilişkilerin kopması yeni bir müze tipi olan açık hava müzelerinin doğmasına neden olmuştur. Etnografik müzelerin gelişmiş örneğini meydana getiren yaşayan tarih müzeleri olarak açık hava müzelerinin ilk örneği İsveç Skansen’de 1872 yılında hizmete açılmıştır. Oysa ülkemizde Skansen benzeri bir açık hava müzesi mevcut değildir. Bu nedenle, eski kent dokularını özellikle sivil mimarlık örneği evleri koruma, içinde döneminin kültürel, sosyal ve ekonomik yaşayışını yansıtırma düşüncesiyle Kocaeli’nde bölgesel nitelikte bir açık hava müzesinin kurulması tezin konusu olarak belirlenmiştir. Çalışma alanı olarak da gerek sit potansiyeli, gerekse de ulaşım kolaylığı nedeniyle Kozluk ve Hacıhasan Mahalleleri içinde Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokak güzergahı açık hava müzesi kapsamında değerlendirilmiştir.

Altı ana başlık adı altında ele alınan açık hava müzeleri konulu çalışmanın birinci bölümü açık hava müzelerinin tanımını, kuruluş amaçlarını, ICOM’un bu konuda 05.09.1957 yılında İsveçre’nin Stockholm kentinde yapılan toplantısında alınan kararları, 2863 sayılı yasadaki yerini kapsamaktadır. Açık hava müzelerinin ortaya çıkması, uygulama aşamasında gereken koşulları sağlayan hususlar ile yönetim ve tanıtım faaliyetleri de bu bölümde irdelenmiştir.

A.B.D.’deki açık hava müzeleri dikkate alınarak ülkemizde gerçek anlamda bir örneği bulunmayan bu tür müzeleri kurmak için yerinde

inceleme fırsatı bulduğum A.B.D. örnekleri irdelenmiş ve ülkemizdeki açık hava müzesi niteliğindeki yerler genel özellikleriyle tanıtılmıştır.

A.B.D.'deki açık hava müzelerinden yola çıkarak benzerinin İzmit'te kurulması için Kocaeli bölgesinin fiziki-tarihi ve sosyo-ekonomik yapısı incelenmiştir. Kocaeli bölgesine ait bu veriler açık hava müzesinde uygulanmak amacıyla ele alınmıştır.

Kocaeli, Kozluk, Hacıhasan Mahalleleri içinde Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokağın açık hava müzesine dönüştürülmesinde fiziki-tarihi yapısına değinilerek bu alanlardaki tarihi yapıların malzeme, dış cephe, iç mekan, bezeme ve kullanım biçimleri ile yeşil alanlar anlatılarak genel bir tespit çalışması yapılmıştır. Bu mahallelerde çalışma yapan İZEYAP Derneğinin rölöve ve restorasyon çalışmalarına değinilmiştir.

Yukarıdaki verilerden yola çıkarak anılan sokak ve mahallelerde bölgesel nitelikte bir açık hava müzesi kurulma önerisi getirilmiştir. Bunun için bu bölgedeki açık hava müzesinin kuruluş amacı ve kapsamı belirlenerek bölgede yer alan tarihi yapıların, yeşil alanların açık hava müzesi kapsamında fonksiyonlandırılması yapılmış Kapanca Sokak'ta iki evin "müze-ev" şekline getirilmesiyle geçmişe dönük yaşantı canlandırılmıştır. Ayrıca açık hava müzelerinin yönetimi ile finans ve işletme kaynakları 5. bölümde ele alınmıştır.

Sonuç bölümünde; Kocaeli bölgesinde A.B.D.'deki uygulamalardan yola çıkarak önerilen bölgesel nitelikteki açık hava müzesi, bu müzede sergilenecek bölgenin tarihi, sosyo-kültürel yaşantısı ile sanat ve zanaatları bir bütün halinde irdelenmiş, ülkemizde tarihi evlerin yaşıtılması konusunda faaliyette bulunan yerel kuruluşlar ve derneklerin çalışmalarına değinilmiştir.

GİRİŞ

Günümüzde hızlı kentleşmenin tarihi çevreyi süratli bir şekilde yok ettiği gerçeği artık kabul edildiğinden koruma için ileriye dönük adımların atıldığı görülmektedir. Yeni doku içinde hızla erimeye yüz tutan tarihi çevreleri yeniden kazanma yolunda yapılan çalışmalar tüm dünyayı sarmaktadır. Bu alanda ilk çalışma 1891 yılında İsveç'in Skansen parkında hizmete açılan açık hava müzesi ile başlamıştır. Yapılan çalışmalar ile bölgenin tarihini ve kültürünü tanıtmak ve yaşatmak mümkün olmuştur. Ülkemizde bu anlamda bir müze bulunmamasına rağmen Karabük Safranbolu, Antalya Kaleiçi, Bursa Cumalıkızık gibi alanlar açık hava müzesi niteliğindedirler. Ancak dünyada bu alandaki örneklerden farklı olarak yalnızca binaların restorasyonları yapılmış, fonksiyon, yönetim ve işletme ile ilgili bir düzenleme getirilmemiştir.

Bilindiği gibi tarihi binalar yapıldıkları dönemin duygu düşünce biçimlerini, yaşam birikimlerini bize en iyi şekilde yansıtan eserlerdir. Tarihi yapıların çoğu toplumun isteklerine, gereksinimlerine ve sosyal statülerine göre şekillenmişlerdir. Bu yapıların büyük bir kıyıma uğramasının önemli nedenlerinden biri değişen toplumun isteklerinin de değişmesidir. 18. ve 19. yy. toplumları tek konutta büyük aile yaşantısı sürmekteydi. Ancak 19. yy. sonlarında sanayileşme ile birlikte aile yaşam biçimi de değişerek çekirdek aile şekline dönüşmüştür. Çekirdek ailelerin hızla çoğalması konut ihtiyacını arttırmış ve bu sebeple çarpık ve düzensiz bir yapılaşma ortaya çıkmıştır. Apartman yaşantısına özentisi sonucu terk edilen tarihi evlerde fiziksel yıpranmalar hızlanmış, bireysel menfaatler sonucu yap-sat modeli ile yok edilmişlerdir. Toplumun, konutunu tasarladığı amaca yönelik olarak kullanamaması, yeni bir amaçla kullanımının ekonomik olmaması, restore edilmesi halinde rantın maliyetini karşılayamaması bu tür binaları hızla yok etmiştir. Sanayileşme de toplumsal eğilimlerde değişmelere neden olmuş ve

el sanatları ve zanaatlar da aynen tarihi binalar gibi hızlı bir şekilde kaybolmuştur. Bu tarihi süreci yaşayan yerlerden biri de tezin konusu olan Kocaeli İli'nin Merkezi İzmit'tir.

İzmit, antik ismiyle Nicomedia, Helenistik-Roma, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi uygarlıklarını üst üste taşıyan merkezlerden biridir. Doğuda Baç, batıda Kuruçeşme mevkiileri arasında kalan alan, tarihin her döneminde iskan amacıyla kullanılmıştır. Büyük depremlerle yıkılan Helenistik, Roma, Bizans dönemi anıtsal yapıları Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi kent dokusu altında kalmıştır. Antik dönem kalıntıları günümüzde ancak temel hafriyatları ile izlenebilmektedir. Roma döneminde MÖ. I-IV ncü yüzyıllar arasında Roma, İskenderiye, ve Antakya'dan sonra dünyanın dördüncü büyük kenti olan İzmit, Osmanlı döneminde de önemli bir sanayi ve ticaret merkezi olmuştur¹. İzmit'in güneydoğusunda Başiskele mevkiinde kalan Çuhane ve Hereke'de 16. yüzyılda kurulan dokuma atölyeleri ile sarayın ve ordunun gereksinimlerine cevap verilmekteydi. Ayrıca kara, deniz, demiryolu taşımacılığında önemli bir ticaret ağı üzerinde olan İzmit'te 16. yüzyılda yapılan tersanenin kitabesi müzede korunmaktadır.

İzmit'te 1987 yılı itibariyle 63 adet anıtsal, 86 adet sivil mimarlık örneği yapı tespit edilmiştir. II numaralı İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 18.7.1995 gün ve 3832 sayılı irdeleme kararı ile kentsel sit ilan edilen İzmit'te Kapanca ve Çukurçeşme sokakları tarihi niteliklerini en iyi biçimde koruyan yerlerdir. İzmit'in en önemli anıtsal yapıları Roma dönemine ait iç ve dış sur kalıntıları, Cumhuriyet'in kuruluşunda vilayet binası ve 1967 yılından itibaren müze olarak kullanılan halen restorasyonu devam etmekte olan Osmanlı dönemine ait 1861-1876 yılları arasında Abdülaziz'in isteği üzerine inşa edilen Av Köşkü, 1902 yılında II. Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. yıldönümü nedeniyle inşa edilen ve İzmit'in

¹ Nezih FIRATLI, İzmit Şehri ve Eski Eserler Rehberi, Sayı 25, İstanbul 1971, s.11-33

simgesi haline gelen Saat Kulesi, 16. yüzyılda Mimar Sinan tarafından yaptırılan Pertev Paşa külliyesine ait cami de önemli yapılardandır. Sivil mimari örneklerinden ise, 1774 yılında inşa edilen Saatçi Ali Efendi Konağı (bugünkü Etnografya Müzesi), 19. yüzyılda inşa edilen Sırrı Paşa Konağı, Portakal Hafız Konağı ile Kışla Caddesi, Kapanca Sokak ve Saray Yokuşu caddesindeki binalar gösterilebilir.

Bugün İzmit'te tarihi yapı kıyımını durduracak düzeyde en önemli çalışmaya 1993 yılında Kocaeli Valisi Kemal Nehrozoğlu'nun önderliğinde, İstanbul Mimarlar Odası Başkanı Oktay Ekinci'nin başkanlığında Kapanca Sokak'ta başlanmıştır. Fiziksel yıpranmalara karşın tarihi kimliğini en iyi şekilde koruyan ve sit alanı içinde kalan Kapanca ve Çukurçeşme sokaklarında sürdürülen cephe onarım çalışmaları bugün İzmit Evlerini Koruma ve Yaşatma (İZEYAP) Derneği'nin maddi desteğiyle sürdürülmektedir. Derneğin katkıları ile İzmit'te tesbit ve tescil çalışmalarına başlanmış, elde edilen belge ve dökümanlar İstanbul II numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kuruluna iletilmiştir. Kurul 10.06.1995 gün ve 3785 sayılı kararı ile İzmit'i Kentsel ve Arkeolojik Sit kapsamına almıştır. 67 adet anıtsal, 170 adet sivil mimarlık örneği ev ve işyerini daha tescil etmiştir. İzmit'teki tarihi yapıları korumayı ve yaşatmayı hedefleyen İZEYAP Derneği vakıf haline dönüştürülmeye çalışılmaktadır².

İzmit'te başlatılan bu tarihi kimliği koruma çalışmalarını tüm dünyada hızla çoğalan ancak, ülkemizde eksikliği duyulan bir açık hava müzesi şekline dönüştürmek, tezin amacı olarak belirlenmiştir. Eski yapıları ve özellikle eski evleri korumak, yok olmaya yüz tutan gelenek, görenekleri, el sanatlarını ve zanaatları belirli bir tarihsel dokuda yaşatmak, gelecek kuşaklara aktarabilmek hedef edinilmiştir. Çalışma alanı olarak da D100. (eski E.5) karayolu üzerindeki Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve çevresi ile

² "İZEYAP", Nisan - Mayıs, 4. sayı, İzmit, 1966, s.28

Kapanca Sokak güzergahları seçilmiştir. Bu güzergahlar üzerindeki tarihi yapıları korumak, onarmak, fonksiyonel hale getirip düzenlemek, bölgenin kültürünü, tarihini canlı bir şekilde yaşatmak önerileri tezin belli başlı konuları arasındadır. Seçilen güzergahların D100. (eski E.5) karayoluna yakın olması dolayısıyla merkeziliği, alanın Av Köşkü, Saat Kulesi gibi önemli anıtsal yapıları içine alması, Kapanca Sokak'taki tarihi evlerin bir bütün halinde bozulmadan günümüze gelebilmeleri, yeşil alanların mevcudiyeti, çalışmayı bu alana yöneltmiştir. Kanımca İzmit'in batısında tarihi bütünlük arzeden bu güzergahlar üzerinde şu an eksikliği duyulan, bölgesel nitelikte bir açık hava müzesinin kurulması ile önemli bir açığı kapatmak mümkün olacaktır. Bu çalışmanın böylesine olumlu bir çabaya ışık tutması ve sonuçta projenin gerçekleşebilmesi bu satırların yazarının en büyük idealidir.

1. AÇIK HAVA MÜZELERİ

1.1. Açık Hava Müzelerinin Tanımı

Açık hava müzeleri, sanayi devrimi ile ulusal kültür varlıklarının hızla kaybolduğunu gören ülkelerin yakın geçmişlerini yaşatabilmek için günlük hayatta kullanılan eserleri toplaması ve saklaması sonucu doğdu. Avrupa’da açık hava müzelerinin kuruluş tarihleri karşılaştırıldığı zaman, ülkelerin sanayiye geçiş dönemlerinde ortaya çıktığı görülmektedir.

İlk kez 1891 yılında İsveç’in Skansen parkında hizmete açılan ve tarihi İsveç’i yeniden yaşatmayı hedefleyen açık hava müzesi ICOM (Uluslararası Müzeler Konseyi-International Council of Museum)’un 9.7.1956’da Cenevre’de yapılan toplantısında gündeme gelmiş açık hava müzelerinin yaygınlaştırılması için kararlar alınmıştır.

Açık hava müzelerinin tanımına geçmeden önce klasik anlamda bir müze tanımını vermek, aralarındaki farkı anlamak açısından gerekmektedir.

ICOM’ca müze; “Kültürel değer taşıyan unsurlardan oluşan bir bütünü türlü biçimlerde korumak, incelemek, değerlendirmek ve özellikle halkın beğenisinin yükselmesi ve eğitimi için sergilemek amacıyla toplumun yararına yönetilen kurumdur”³.

Araştırmacı Doğu Mermerci’ye göre müzenin tanımı; “Halkın zevk ve eğitimi için türlü obje koleksiyonlarını tarih, bilim ve teknik bakımlardan ve türlü amaçlarla muhafaza etmek, incelemek ve değerlendirmek ve asıl bunları sergilemek amacıyla kurulmuş olan kurumlar”dır⁴.

³ Tomur ATAGÖK, “Çağdaş Müzeciliğin Anlamı”, Lami, 14, İstanbul 1990

⁴ Doğu MERMERCI, “Folklor Açık Hava Müzeleri Kuruluş Modeli”, Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985, s.84

ICOM tarafından açık hava müzeleri; “Kaybolma yoluna girmiş olan kùltùrlere ait yaşam biçimlerinin özelliklerini oluşturan mimari grupları ve/veya elemanları, ziraat etkinliklerini özgün donatımları ile birlikte uygun bir yere nakletmek, burada yeniden kurarak korumak” şeklinde tanımlanmaktadır⁵.

Araştırmacı Kamil Toygar’a göre açık hava müzelerinin tanımı; “Halkın geleneksel yaşantısını, ekonomik faaliyetlerini, sanat ve zanaatlarını geniş kitlelere göstermek, kaybolmakta olan kùltürel mirası kurtarmak, özellikle halk mimarisinin tipik örneklerini genelde veya seçmeli olarak korumak endişeleriyle geliştirilen bir müze modeli” olarak tanımlanmaktadır⁶.

Araştırmacı Sadi BAYRAM’a göre açık hava müzeleri; “Ulusal kùltürümüzün çok önemli bir bölümünü teşkil eden halk sanatlarına ve geleneklerine dair malzemeyi ve bilgileri, ziyana uğramadan ilim hesabına, kendi tabii muhiti ve mimarisi içinde toplamak ve değerlendirmektir”⁷.

Araştırmacı Haşım KARPUZ’a göre açık hava müzeleri; “Milletlerin geleneksel kùltür ürünlerini bir bütün halinde koruyan, tabii ortamlarında sergileyen bir müze çeşididir. Köy evi ve çevresi başta olmak üzere, kasaba ve şehir evini yardımcı yapılarıyla ele alıp, içerisindeki bütün unsurları ile birlikte sergiler”⁸.

Bu çerçevede müzeler, geçmiş devirlere ait maddi kùltür varlıklarının depolandığı, korunduğı ve sergilendiğı yerlerdir. Yani, tarih ve sanat değeri olan maddi kùltür mirası, geçmiş bir zaman ve belli bir yer gösterilerek kapalı bir mekanda biraraya getirilmekte veya kendi konusunda koleksiyon

⁵ ICOM Türkiye Milli Komitesi Haber Bùlteni, Ankara 1958, S.I, s.41

⁶ Kamil TOYGAR, “Türkiye’de Folklor Açık Hava Müzeleri Nereerde Kurulabilir?” Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985, s.35

⁷ Sadi BAYRAM, “Açık Hava Müzeleri Kurulma Yolunda”, Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985, s. 91

⁸ Haşım KARPUZ, “Türkiye’de Bölge Açık Hava Müzeleri Kurma İmkanları”, Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985, s.97

teşkil etmektedir. Bu durumda müzeler tamamen statiktir. Oysa yaşayan tarih müzeleri olarak açık hava müzeleri klasik müzelerden daha geniş kapsamlı, canlı ve hareketli bir sergilemeyi hedeflemektedir⁹. Ziyaretçiler kendilerini doğrudan dönemin yaşantısı içinde bulurlar. Bu yönüyle açık hava müzeleri daha çok ilgi çekici, daha çok didaktik, daha çok eğlendiricidir.

1.2. Açık Hava Müzelerinin Kuruluş Amaçları

Günümüzde sayıları hızla azalan eski yapıları ve özellikle evleri geçmişten gelen yaşam biçimi ve ürünleri ile birlikte yeniden canlandırmak için oluşturulan açık hava müzeleri çeşitli amaçlar doğrultusunda kurulur.

Açık Hava Müzeleri;

1. Geçmişten gelen ve sanayileşmenin paralelinde hızla yok olan kültürel birikimin orijinal yanlarıyla korunması ve yarına aktarılması,
2. Bulundukları ülkelerin, şehrin ve toplumun tanıtılması, ulusal bağların pekiştirilmesi,
3. Eğitim yoluyla bilgilerin derlemesi ve yorumlanması yani konferanslar verilerek, sergiler düzenlenerek genç kuşaklara sağlam ve doğru bilgilerin aktarılması,
4. Halkın geçmişe dönük yaşantıyı görerek öğrenebilmesi, dinlenme, eğlence ve üretileni satın alma ihtiyaçlarına cevap verebilmesi amaçlarıyla kurulurlar.

⁹ Mehmet ÖNDER, “Açık Hava Folklor Müzelerine Doğru”, Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985, s.16

Tüm bu amaçlar doğrultusunda açık hava müzelerinin ana amacı kültürel mirası korumak ve yaşatmaktır. Bu müzeler canlı ve hareketli bir düzenleme esasıyla hareket eden, yaşayan tarih müzeleridir.¹⁰

Yukarıda verilen amaçların gerçekleştirilmesinde uyulması gereken ilkeler aşağıya çıkarılmıştır.

1. Tasarımından uygulamaya kadar olan süreç içinde konuyla ilgili tüm meslek adamlarının (mimar, restoratör, sanat tarihçisi, arkeolog, etnolog, sosyolog gibi) bir koordinasyon halinde çalışmalarının sağlanabilmesi,
2. Bölgesel araştırmaları kapsayan metodun tespit edilmesi,
3. Projelendirme çalışmalarında yöreyi iyi bilen, tanıyan kişilerle gerekli diyalogun kurulması,
4. Uygulama aşamasında bölgeyi iyi tanıyan kişilere çalışmalarda görev verilmesi,
5. Uygulamada kullanılacak malzemelerin imkan oranında bölgesel kaynaklı olmasıdır.¹¹

Açık hava müzeleri, amaçlarına ulaşmak için çeşitli hedefleri belirleyerek çalışmalarını yaparlar. Bu konuda, 18. yüzyılda bir Amerikan kasabasının yaşantısını yansıtan ABD Virginia Colonial Williamsburg açık hava müzesinin yedi yıllık hedeflerini içeren program aşağıya çıkarılmıştır.

1. Ziyaretçilerin beklentilerini aşmak,

¹⁰ Atilla ERDEN, “Kurulması Düşünülen Folklor Açık Hava Müzeleri Üzerine Düşünceler”, Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985 s.68

¹¹ Alaaddin EGEMEN, “Açık Hava Müzesinde Peyzaj”, Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985 s.75-76

2. Eğitim programlarını güçlendirmek,
3. Onarım ve korumayı artırmak,
4. Çalışma açısından en iyi konuma gelebilmek,
5. Destek hizmetlerini geliştirmek,
6. Finansal kaynakları genişletmek,
7. Bölgenin önemini en üst düzeyde tutmaktır.¹²

Bu doğrultudan hareketle açık hava müzelerinin hedefleri kuruluş amaçlarına göre farklılıklar gösterebilir. Bu tür müzelerde değişmeyen ana hedef ise ABD Colonial Williamsburg'de olduğu gibi, geçmişe dönük yaşantıyı teatral bir düzenleme içinde canlandırmak, yarınlara ulaştırmaktır.

1.3. ICOM'un Açık Hava Müzeleri İle İlgili Tanımları

Ellidört ülkenin üye olduğu ICOM'a Türkiye de Müzeler Milli Komitesi ile üyedir. 7 Eylül 1956 gün ve 7862 sayılı kararname ile ICOM Türkiye Milli Komitesi'nin çalışma şekilleri belirlenmiştir. ICOM, yayınları, kongre ve konferanslarda aldığı kararları ile müzeler ve müzecilik açısından en yetkili kuruluştur. Unesco'nun (United National Educational Scientific and Cultural Organization - Birleşmiş Milletler Eğitimi, Bilim ve Kültür Örgütü) 10 ncu kuruluş yıldönümü nedeniyle İsviçre'nin Basel, Zürih ve Cenevre şehirlerinde 2-9 Temmuz 1956 tarihlerinde düzenlenen ICOM toplantısında açık hava halk müzelerinin kurulması hakkında üye ülkelere tavsiye adı kararlar alınmıştır. Genel Kurulca alınan bu kararlarda ICOM Genel Asamblesi aşağıdaki önergeyi kabul etmiştir.

¹² The Colonial Williamsburg Foundation, 1989 Annual Report, Virginia, 1990, s.7.

“1. Asıl menşelerine ait teçhizatlarıyla tamamlanmış olarak münasip bir mevkide teşhir edilen Açık hava müzelerinin vazifesi, yaşayış nevilerinin, asıl menşe teşkil eden yerin, zırai, sınai v.s. faaliyetlerinin kaybolma yoluna giren kültürlerin karakteristiklikleri olan mimari bütünleri veya mimari unsurları intihap etmek, sökmek, başka yere nakletmek, tekrar kurmak ve muhafaza etmektir;

2. Bu çeşit müzeler denenmiş usullere göre kurulmak şartıyla ilim, eğitim ve temaşa bakımından çok büyük bir önem arz ederler ve milletlerin en kıymetli kültürel miraslarından bir kısmının muhafazasını temin ederler;

3. İskandinav memleketleri tarafından keşfedilmiş bulunan bu müze tipini, dünyanın muhtelif mıntıkalarında yeni müzecilik planları yapıp tatbik eden bir çok memleketler kafi derecede tanınmamaktadırlar”¹³.

ICOM, yukarıdaki hususları göz önüne alarak,

Bir veya birkaç İskandinav memleketinde ve mümkünse 1957 yılında, açık hava müzesi kurulması imkan dahilinde olan memleketlere ait müzecilerin iştirak edeceği bir toplantı tertip etmek kararını almıştır. Unesco’nun bu projeyi Unesco Abideler Komitesi’nin dikkatine arz ederek, burslar ve teknik misyonlar teşkiliyle bu projenin gelişimini kolaylaştırması temennisinde bulunmuştur.

Bunun neticesi olarak, 5-9 Temmuz 1957 tarihlerinde Copenhagen, Sorgenfri, Arhus ve Stockholm’de Açık hava müzelerine ait meseleler hakkında ICOM toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıya iştirak etmiş olan 24 uzman ekteki tebliği oy birliğiyle kabul ederek ICOM’dan bu tebliğin mümkün olduğu kadar geniş nisbette yayılmasının teminini istemişlerdir (Ek-1).

¹³ ICOM, Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni, Ankara 1958, s.1-3.

ICOM toplantısına Türkiye'yi temsilen Hamit Zübeyr Koşay katılmıştır. Toplantıda, geçmiş dönemlerin kültürlerini ve yaşayış şekillerini gösteren halk mimarisine ait örneklerin korunmasında yeterli çabanın gösterilmediği, sanayileşme ile birlikte ortadan kalktığı, hatta modalarının geçtiği düşüncesiyle yok edildiği, bu nedenle de bu tür örneklerin korunması için acele edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Halk mimarisi örnekleri ile ilgilenen ülkelerin bu konudaki tecrübesinden faydanılması, konuyla ilgili bilim adamlarının ve teknisyenlerin fikirlerine başvurulması, açık hava müzesini kurmadan önce bu müzenin amacına uygun mimari dokuyu oluşturmak için arşivlerin, kitap ve resimlerin derlenmesi konusu üzerinde durulmuştur.

Ayrıca halk mimarisine ait örnekleri bir araya getirirken kurulacağı yerin seçilmesinde; arazinin yeri, emniyeti, toprak, su ve bitki kaynaklarını göz önüne almak gerektiği, evlerden meydana gelen bu koleksiyonların arasına bitki, ağaç öbekleri yerleştirmek, küçük çaplı bahçeler oluşturmak ve bazı evcil hayvanları teşhir etmek gerektiği belirtilmiştir. Binaların arazi üzerine yerleştirilmesinde ileriye dönük programların oluşturulması, ziyaretçinin bölgeyi algılayabileceği şekilde düzenlemeye gidilmesi, bina seçiminde sanayi öncesi evlere ağırlık verilmesi gerektiği görüşüne yer verilmiştir.

Açık hava müzesinde yer alacak binaların sökülmesinde, taşınmasında, yeniden inşasında ve muhafazasında dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde durulmuştur. Bu durumda binaların sökülmeden önce resimlenmesi, rölövesinin çıkarılması, yapıya ait malzemenin mimar ve etnologca korunması, bu konuda sanatkarlardan yararlanılması hususu belirtilmiştir. Hava, ışık ve nem gibi etkenlere, organik malzemelerde bulunabilecek zararlı parazitlere karşı da fizikçi ve kimyacı ile çalışılması gerektiği görüşü üzerinde durulmuştur.

Sonuçta anılan ICOM toplantısına Türkiye'yi temsilen katılan Hamit Zübeyr Koşay ülkemiz koşullarını gözönüne alarak açık hava müzesi ile ilgili olarak yaptığı açıklamada, tarihi eserler yönünden zengin olan ülkemizde birçok açık hava müzesinin kurulabileceğini, sanayileşme ile birlikte eski geleneklerin, göreneklerin adetler gibi kültürel değerlerin hızla kaybolduğunu belirtmektedir. 1930 yılında Atatürk'ün direktifiyle Ankara'da kurulan etnografya müzesinde etnografik ürünlere yer veren bir sergileme başlatılmıştır. Burada geçmişe dönük toplum yaşantısının canlandırılmadığı bir statik sergileme ile yetinilmiş ve bu konuda önlem olarak halkın kullandığı eşyalar, yaşadığı evler, el becerisi gerektiren ürünlerin kaybolmadan korunması gerektiği görüşü savunulmuştur”.

1.4. 2863 Sayılı Yasa Çerçevesinde Açık Hava Müzeleri

2863 sayılı yasada açık hava müzeleri ile ilgili kesin bir tanım bulunmamakla beraber kapsamı taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının tamamını içerdiğinden, 23 Temmuz 1983 gün ve 181135 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun birinci bölüm 3. maddesinde geçen tanım bu müze tipinin içeriğine uymaktadır. Bu nedenle konuyla ilgisi gözönüne alınarak Kültür Varlıkları, Tabiat Varlıkları, Sitler ile Değerlendirme, Koruma ve Korunma alanı tanımlamalarına başlangıç aşamasında yer vermek gerekmektedir.

Kültür Varlıkları: “Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır”.

Tabiat Varlıkları: “Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir ”.

Sit: "Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarih olaylarının geçtiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır".

Kentsel Sit: "Mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve birarada bulunmaları sebebi ile teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan, kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları) birlikte bulundukları alanlardır". Bu tür alanlar açık hava müzelerinin kurulması, korunması, yaşatılması için en uygun şartlara sahiptir. İzmit'te çalışma alanı olarak belirlenen Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokak bu tanımın niteliklerine uygun alanlardır.

Tarihi Sit: "Önemli tarihi olayların cereyan ettiği ve bu sebeble korunması gerekli yerlerdir".

Arkeolojik Sit: "Antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya meydana çıkarılan korunması gerekli alanlardır".

Tabii Sit: "İlginç özellik ve güzelliklere sahip olan ve ender bulunan korunması gerekli alanlar ve taşınmaz varlıklardır".

Koruma ve Korunma: "Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir".

Korunma Alanı: "Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu alanlardır".

Değerlendirme: "Kültür ve tabiat varlıklarının teşhiri, tanzimi ve bilimsel yöntemlerle tanıtılmasıdır"¹⁴.

Orman Bakanlığı'nın Milli Park kapsamına aldığı alanlar, Kültür Bakanlığı'nca da doğal sit olarak değerlendirilmektedir. Özellikleri dikkate alındığında, açık hava müzeleri şeklinde değerlendirilebilecek bu tür alanlar ülkemizde de mevcuttur. Antalya ili, Manavgat ilçesi sınırları içinde 36614 hektarlık alanı kapsayan Köprülü Kanyon Milli Parkı, Manisa ili sınırları dahilinde 5505 hektarlık sahaya sahip Spildağı Milli Parkı, Ankara Kızılcahamam ilçesi sınırları içerisinde 1050 hektarlık alanı kaplayan Soğuksu Milli Parkı, Balıkesir ili Bandırma ilçesindeki Kuş Cenneti Milli Parkı bilinen en önemli örneklerdir. Dünyadaki ilk açık hava müzesi olan Skansen Açık Hava Müzesi de bir milli park içine kurulmuştur. Ülkemizde de anılan alanlara merkezi tipte açık hava müzeleri kurulabilir.

Milli Parklar; Resmi Gazete'nin 12.12.1986 gün ve 19309 sayılı yazısıyla yürürlüğe giren 09.08.1983 gün ve 2873 sayılı Milli Parklar Yönetmeliği uyarınca, yurdumuzdaki milli ve milletlerarası düzeyde değerlere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının seçilip belirlenmesi, özellik ve karakterleri bozulmadan korunması, geliştirilmesi ve yönetilmesi ile ilgili esaslar düzenlenmiştir.

Kanun uyarınca Milli Park; "bilimsel ve estetik bakımdan milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarını"¹⁵ ifade eder.

Burada adı geçen kültürel kaynağın 12.12.1986 gün ve 19309 sayılı Milli Parklar Yönetmeliği'nde tanımı verilmiştir. Bu tanım açık hava müzeleri kapsamındaki kültürel mirası ve objeleri içermektedir.

¹⁴ Eski Eserler ve Müzelerle İlgili Mevzuat, Ankara 1986, s.3-4.

¹⁵ Milli Parklar Yönetmeliği, Resmi Gazetenin 12.12.1986 gün ve 19309 sayısı, s.218

Kültürel Kaynak; “Tarihi, arkeolojik, mitolojik, antropolojik, etnografik, sosyolojik olayları belgeleyen ve bu olayların izlerini taşıyan sitler ve yöreler ile tarihteki büyük olayların ve kişilerin izlerini ve hatıralarını taşıyan mimarlık ve güzel sanatların örneklerini bünyesinde toplayan yerler, objeler ve kültürel mirasın olağan üstü örnekleri ve bunlarla ilgili ilmi değerleri ifade etmektedir”¹⁶.

Ülkemizde açık hava müzeleri niteliğinde, gerek tarihi, gerekse doğal özellikleri dikkate alındığında pek çok alan bulunmaktadır. Her kentin geçmişten günümüze taşıdığı tarihi ve estetik değeri bulunan dokuları mevcuttur. Tarihi ve mimarisi ele alındığında Safranbolu, Antalya-Ankara Kaleiçi, tabii özellikleri açısından ise Ürgüp Göreme, Köprülü Kanyon, Pamukkale, Kuş Cenneti, Yedigöller, Olimpos Beydağları, Yozgat Çamlığı ve bunun gibi bir çok alan bulunmaktadır. Ayrıca hem doğal, hem tarihi özellikleri birarada barındıran alanlar da vardır. Gelibolu Yarımadası Ulusal Parkı, Ürgüp-Göreme İhlara Vadisi bu gruba örnek teşkil eder.

Açık hava müzelerinin kurulabileceği alanları içeren bu tanımlamalar yanında açık hava müzelerinde halkın geleneksel yaşayışını, ekonomik faaliyetlerini, sanat ve zanaatlarını göstermek amacıyla aşağıdaki konulara da yer vermek gerekmektedir.

Folklor: “Halkın yaşayış tarzında, tipik ilkel unsurları arayarak nesilden nesile gelen yazısız, geleneksel uygarlık ürünlerini toplayan halkın manevi kültürüdür”¹⁷.

Bu konu ile ilgili olarak Resmi Gazete’de 12 Nisan 1982 gün ve 17662 sayılı kararı ile yürürlüğe giren Kültür ve Turizm Bakanlığı Folklor Ürünleri Derleme ve Değerlendirme Yönetmeliği bulunmaktadır. Bu

¹⁶ Milli Parklar Yönetmeliği, Resmi Gazetenin 12.12.1986 gün ve 19309 sayısı, s.218.

¹⁷Hamit Zübeyr Koşay, “Halk Bilgisi Kılavuzu”, Etnografya, Folklor, Dil, Tarih Konularında Makaleler ve İncelemeler, Ankara 1974, s.44.

yönetmelik içerik olarak kültür ve tabiat varlıkları dışında kalan masal, efsane, atasözü, mani, halk hikayeleri, aşık edebiyatı, halk tiyatrosu, gelenek görenek, inançlar, anı, fıkra gibi sözlü gelenekten derlenmiş ürünler ile güzel sanatlarla ve etnografyaya ait ürünlerin derlenmesi, arşivlenmesini kapsamaktadır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 23. maddesinde etnografik eser; "Halkın yaşam tarzını, kültürünü temsil eden araç ve gereçler dahil bilim, kültür, din ve mihaniki (uygulamalı) sanatlarla ilgili bilgi değeri bakımından korunması gerekli insan yapısı taşınır" olarak tanımlanmaktadır.

2863 sayılı yasada folklor ve etnografik eserlerle ilgili açıklamalara yer verilmesine rağmen gelenek, görenek, örf, adet tanımlarına yer verilmemiştir. Bu tanımların içeriği bu tezde açık hava müzelerindeki yaşantının aksettirilmesinde kullanıldığı için tanımlamalarına yer verilmiştir.

Gelenek: "Bir toplulukta kuşaktan kuşağa geçen kültür mirasları, alışkanlıkları, bilgiler, töreler ve davranışlar"¹⁸.

Görenek: "Bir şeyi görüle geldiği gibi yapma alışkanlığı. Karşı çıkıldığı zaman direnme gücü zayıf olan görenek, gelenek ve adetlere göre daha az ömürlüdür"¹⁹.

Örf: "Toplumuna göre kanun ve ahlak yerine geçebilen fakat gerçekte kanun olmayan davranış kalıbı. Adet'e nazaran daha güçlüdür"²⁰.

¹⁸ Sedat Veyis Örnek, Etnoloji Sözlüğü, Ankara 1971, s.54.

¹⁹ Sedat Veyis Örnek, a.g.e., s.58.

²⁰ Sedat Veyis Örnek, a.g.e., s.150.

Adet: Bir topluluğun yapmaya veya uymaya alışageldiği ve topluluk tarafından yapılması gerekli görülen davranış kalıbı. Adet, örf'e göre daha yumuşaktır²¹.

Bu tanımlamaların her biri açık hava müzelerinin içeriğinde bulunmasına karşılık açık hava müzelerinin kurulması için ülkemizde bir kanun ve yönetmelik bulunmamaktadır.

1.5. Açık Hava Müzelerinin Kapsamı ve Gruplandırılması

Açık hava müzelerinin gruplandırılma öncesinde kapsamının belirlenmesi gerekmektedir. Açık hava müzeleri; bulunduğu bölgenin kısmen veya bütünündeki kültürel doku ve onu oluşturan yaşam biçimiyle birlikte mevcut ortamı içinde değerlendirilebileceği gibi, orijinal ortamından alınarak uygun bir alanda yeniden tesis edilmesi şeklinde de düşünülebilir. İlk olarak İskandinav ülkelerinde kurulan açık hava müzeleri şu şekilde gruplandırılmıştır²².

1. Merkezi Açık Hava Müzeleri: Ülkenin tüm kültürünü kapsayan ve belli bir alan üzerinde yapılarını sergileyen “park müzeleri”dir. Bu tip müzelerde köy ve kent mimarisi yaşantısı kendi doğal çevresinden ayrı bir alanda sergilenmektedir. Dünyadaki ilk örnek olan İsveç Skansen merkezi açık hava müzesi grubundandır. 1950’li yıllardan sonra kurulan açık hava müzelerinde bölgesel açık hava müzeleri tercih edilmektedir. Merkezi tipteki açık hava müzelerinin kuruluşu, yapıların kendi kültür ortamından uzaklaşması, sergilemede doğan zorluklar ve maddi imkansızlıklar nedeniyle yaygınlaşmamıştır.

²¹ Sedat Veyis Örnek, Etnoloji Sözlüğü, Ankara 1971, s.13.

²² Haşım KARPUZ, “Türkiye’de Bölge Açık Hava Müzeleri Kurma İmkanları”, Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirileri, 13-15 Haziran 1985, Ankara, s.98.

Ülkemizde de bir merkezi açık hava müzesinin kurulması konusu 13-15 Haziran 1985 tarihinde Ankara’da düzenlenen “Folklor Açık Hava Müzeleri’nin Türkiye’de Kurulma İmkânları” sempozyumunda araştırmacı Kamil Toygar tarafından gündeme getirilmiş, ancak henüz gerçekleştirilememiştir²³. Ülkemiz farklı kültürel çeşitliliğe sahip bölgelerden meydana gelmiştir. Bu çeşitlilik coğrafi, sosyo-ekonomik, kültürel ve tarihi yapıyla bağlantılıdır. Ülkemiz toplum yapısı gereği Avrupa ülkelerinden farklı olarak tarım ve endüstri çağlarını bir arada yaşamaktadır. Bazı bölgelerimiz endüstriden nasibini almadan geçmişten gelen gelenek, görenek ve törelerle yaşamını hala sürdürmektedir. Mardin Hasankeyf’teki yaşantı mağaralarda devam etmekte, halı, kilim gibi el sanatları ürünleri el tezgahlarında dokunmaktadır. Aynı zamanda Bursa Cumalıkızık’ta yaşantı geleneksel konutlarda sürdürülmesine rağmen eski yaşantı tarzı birçok alanda değişmiş, günümüz teknolojisi kullanılmaya başlanmıştır. Yaşantı tarzında görülen farklılıklar, yapılarda da bölgelere göre çeşitlilik göstermektedir. Karadeniz bölgesinin ahşap, Akdeniz bölgesinin taş konut mimarisini bir merkezde biraraya getirerek yaşantısı ile birlikte canlandırmak ülkemizdeki bu farklı gelişim çizgisini birarada görmek açısından önem taşımaktadır.

2. Bölgesel Açık Hava Müzeleri: Belirli bir coğrafi bölgenin yapılarını sergileyen müzelerdir (Norveç’deki Glomdal Müzesi).

Bölgesel açık hava müzeleri, belirli bir coğrafya ve kültür ortamında yer alırlar. Yapılarının çoğu tabii ortamlarında, yani yerli yerinde(in-situ)dir. Bu yapılara değişik yerlerden taşınan yapılar da eklenebilir. Böylece bölgenin mimarisi hakkında toplu bilgi edinilmiş olunur. Yapılarda bölgenin ortak kültür varlıkları sergilenir. Eğitim ve öğretime birinci derecede önem

²³ Kamil TOYGAR, “Türkiye’de Folklor Açık Hava Müzeleri Nerelede Kurulabilir?” Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985, s.36.

verilir. Bunun için yeni idare ve sergileme (kapalı teşhir) binaları da müze içerisinde yer alır.

Kocaeli ili, Kozluk, Hacıhasan Mahallelerindeki mevcut tarihi dokuda Kocaeli bölgesinin geçmişe dönük yaşantısı kendi kültür ortamından koparılmadan bölgesel açık hava müzeleri kapsamında irdelenmiştir.

3. Mahalli Açık hava Müzeleri: Köy ve çiftlik evi durumundaki bazı yapıların korunması ile küçük ölçüde sergileme yapılan müzelerdir (Norveç Voss Folke Museum).

Ülkemizde köy ve çiftlik yaşantısı halen devam etmekle birlikte, yavaş yavaş yerini günümüz yaşantısına terk etmektedir. Eski köyevleri, samanlık, ahır, değirmen, kuyu, çeşme, tandır gibi fonksiyonel yapıtlar da teker teker kaybolmaktadır. Bu yitim yurdumuzun batı bölgelerinde hızlı sanayileşmenin etkisi ile doğu bölgelerine nazaran daha hızlı olmaktadır. Bu nedenle ülkemizde özgün yapısı bozulmayan köy ve çiftlikleri korumak mahalli açık hava müzeleri kapsamında değerlendirmekle mümkündür.

Ülkemizin kültürel yapısı yukarıda sözü edilen açık hava müzeleri gruplandırmalarına uygun özellikler taşımaktadır. Ülkemiz gerek coğrafi bölgeler, gerek se kültürel çeşitliliği açısından bölgesel açık hava müzelerinin kurulmasına elverişlidir. Bunun yanında bir merkezi açık hava müzesiyle, her yörede bulunması gerekli mahalli açık hava müzelerinin kurulması için de gerekli potansiyele sahiptir.

1.6. Açık Hava Müzelerinde Yönetim, Finans ve İşletme

1.6.1. Yönetim Esasları

Açık hava müzelerinin belli bir yönetim şekli bulunmaktadır. ABD Georgia Columbus, Virginia Colonial Williamsburg örnekleri yönetim

açısından incelendiğinde kuruluş modellerinin vakıf olduğu görülmektedir. A.B.D.'de tarafımdan yerinde incelenen açık hava müzelerinin bağlı bulunduğu bu vakıflar kar amacı gütmeyen, vergiden muaf mal birliği niteliğindeki kuruluşlardır. Vakıf meclislerinin belirlediği esaslar doğrultusunda bu müzelerin ortak amaçları, geçmişten gelen geleneksel yaşantıyı, tarihi yapıları koruyarak yaşatmak, tarihi değerleri korumanın önemini kamuda geniş kitlelere yaymak, eğitim programları hazırlayarak halkı eğitmektir. Açık hava müzelerinin en yetkili karar organı olan vakıfların görevi, tarihi yapıları korumak, yaşatmak, restore etmek, nakletmek, canlı ve dinamik sergilemeler yapmak, insan faktörünü tanıtımda en etkili araç olarak kullanmak, tarihi korumanın önemini geniş kitlelere duyurmak, eğitim programları hazırlamak, yönetim ve organizasyonu sağlamaktır. Vakıf meclisi kararların alınmasında ve uygulanmasında en etkili organ konumundadır²⁴.

Yurdumuzda Resmi Gazete'nin 12 Eylül 1991 gün ve 91/2159 sayılı vakıf mevzuatından yola çıkılarak vakıf sorumluluğunda kurulması önerilen açık hava müzelerinde vakıfların görev ve yetkileri tezin yazarı tarafından A.B.D. uygulamaları da dikkate alınarak aşağıda çıkarılmıştır.²⁵

A. Vakıf Meclisi

B. Yönetim Kurulu

C. Genel Sekreter

D. Denetim Kurulu

A. Vakıf Meclisi: Yetkili en yüksek karar organıdır. Vakıf meclisi kurucu üyeler, doğal üyeler, seçilmiş üyeler ve temsilci üyelerden meydana

²⁴ Historic Columbus Foundation, Historic Columbus, GA, ABD,-

²⁵ Suat BALLAR, Yeni Vakıflar Hukuku, İstanbul 1991, s.645.

gelir. Vakıf meclisinin açık hava müzelerinin kurulmasında ve yönetiminde yetkileri şunlardır:

1. Yönetim kurulunun hazırlayacağı bütçe tasarısını inceler, aynen veya uygun göreceği değişiklikleri yaparak onaylar.

2. Yönetim kurulunca hazırlanacak iç tüzük tasarısıyla, diğer yönetmelik tasarılarını inceleyip, aynen veya uygun göreceği değişiklikleri yaparak kabul eder.

3. Vakfın taşınmaz malları ile ilgili her türlü kararları alır ve satışa karar verilmesi halinde satış bedelini belirleyerek yönetim kuruluna yetki verir.

B. Yönetim Kurulu: Vakıf yönetim kurulu, vakıf meclisi tarafından seçilen bir başkan ve altı üyeden oluşur. Görev süreleri üç yıldır. açık hava müzelerinin kurulmasında ve yönetiminde göz önünde bulundurulabilecek görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır:

1. Vakfın kuruluşundan sonra, vakfı geliştirici yönde maddi manevi yardımları olabilecek kişi ve kurumların vakıf meclisi üyesi olarak alınması için teklifte bulunur.

2. Görev ve yetkilerini önceden belirtmek şartıyla teşkilini uygun göreceği çeşitli danışma ve çalışma grupları, kurul ve komisyonları kurabilir, gerektiğinde bunların görevlerine son verebilir.

3. Vakfın yıllık bütçe tasarısını hazırlar, vakıf meclisinin görüş ve onayına sunar, vakıf meclisince kabul edilen bütçeyi uygular.

4. Çalışmaların düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlar, bu maksatla düzenleyici ve verimliliği arttırıcı tedbirler alır ve uygular.

5. Vakfın idari teşkilatını kurar. Çalışanların görev, yetki ve sorumluluklarını belirler. Personelin ünvanı ve ücretlerini tesbit ve ilan eder.

6. Vakfa gelir sağlamak için gerekli her türlü çalışmaları yapar.

7. Her türlü yayınlar için karar alır.

8. Kanunların, ilgili mevzuatın, vakıf senedinin verdiği ve öngördüğü diğer görevleri yerine getirir.

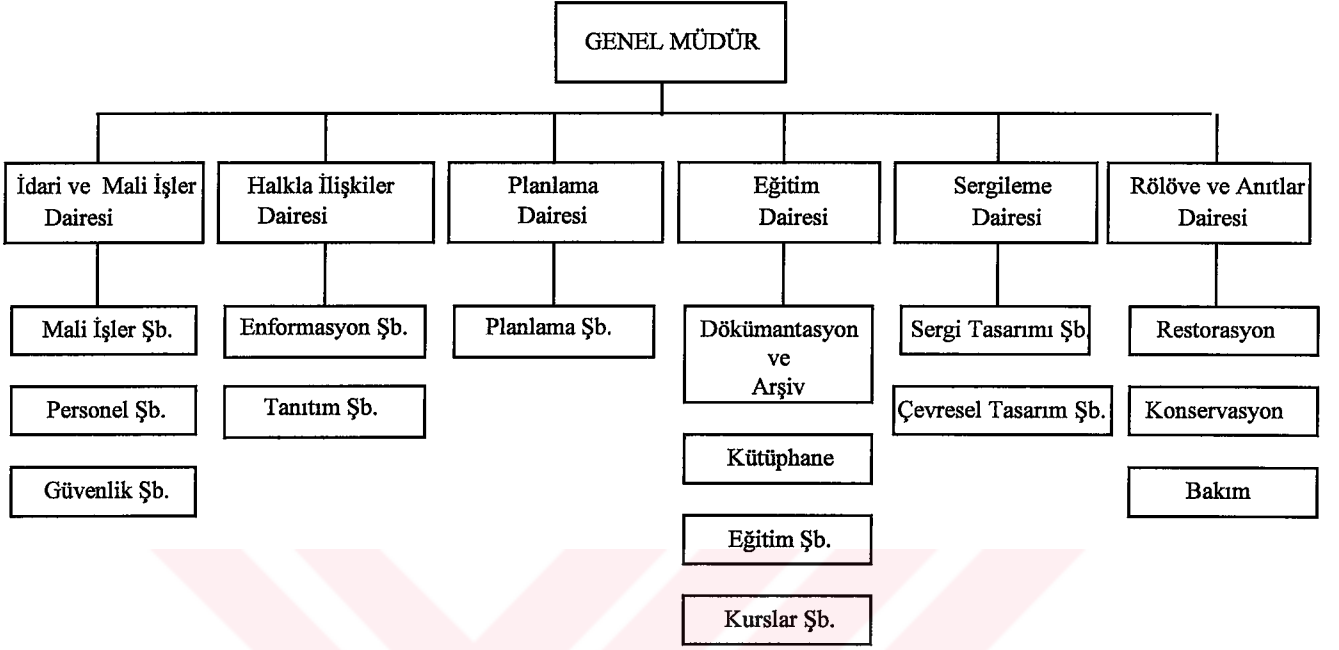
9. Vakıf kurulu, amacına uygun ve vakfın gelişmesini sağlayıcı işler yapar.

“İzmit Evlerini Koruma ve Yaşatma“ derneği olarak kurulan, vakıf haline getirilmeye çalışılan İZEYAP yönetmeliği yukarıda sözü edilen vakıf tüzüğünden yola çıkılarak tezin 5.2.4. bölümünde isimleri verilen Yönetim Kurulu üyeleri tarafından hazırlanmıştır. Bu vakıf modeli açık hava müzelerinin kurulmasında ve yaşatılmasında kullanılmaya uygun en yetkili ve geniş kapsamlı mevzuattır.

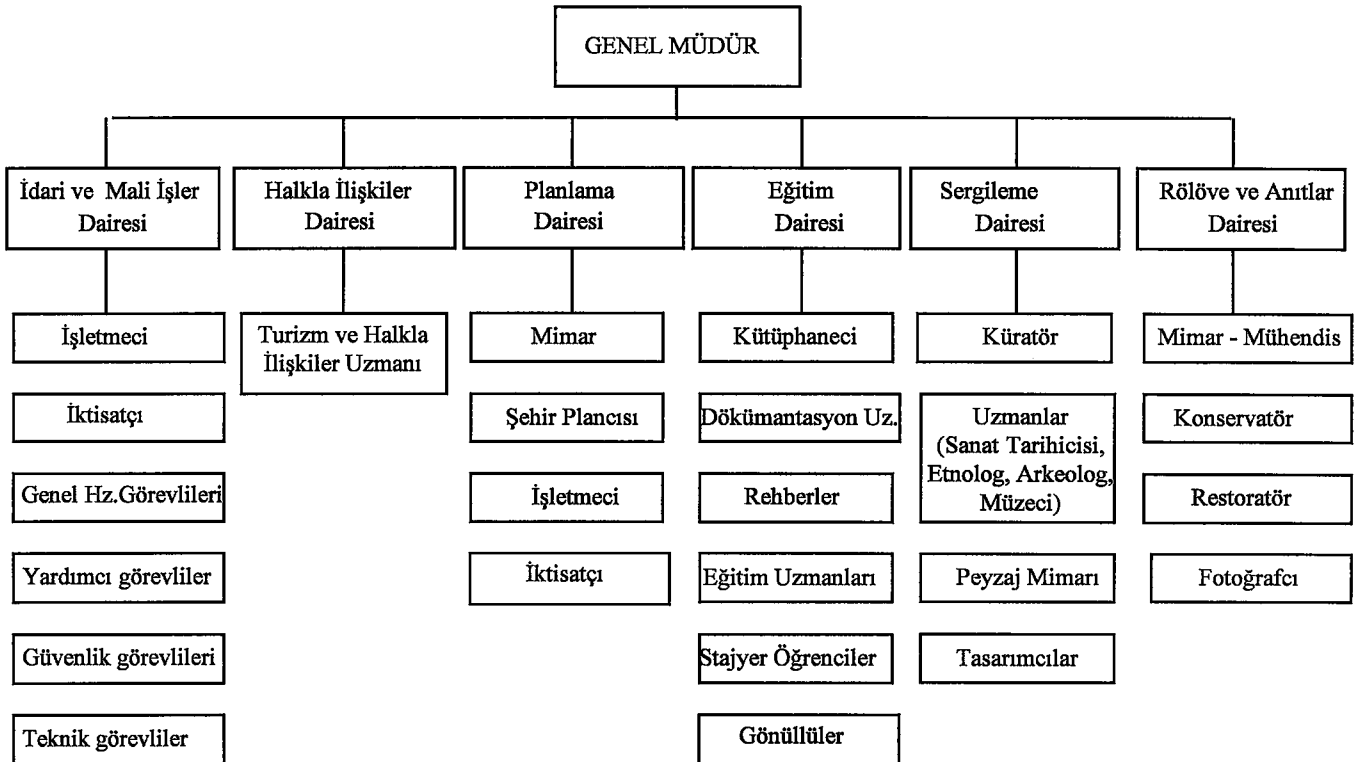
Açık hava müzelerinin organizasyonunda ve yönetiminde yer alacak organların dağılımı, ülkemizdeki müzelerin teşkilatlanma şemaları ve yurtdışı açık hava müzelerinde çalışan personel dikkate alınarak aşağıya çıkarılmıştır²⁶(Ek-2).

²⁶ Tomur ATAGÖK, YTÜ Müzecilik Yüksek Lisans Programı, “Müze Eğitimi” (Yayınlanmamış Ders Notları), İstanbul 1993.

AÇIK HAVA MÜZELERİNDE BULUNMASI GEREKEN ORGANLAR

MESLEKLERE GÖRE PERSONEL DAĞILIMI

Açık hava müzelerinde vakıf sorumluluğunda görev alacak organların dağılımı yapıldıktan sonra bunların yönetsel fonksiyonlarının da belirlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle müze yönetiminin işlevleri araştırmacı Fethiye Erbay'ın doktora tezinden yararlanılarak aşağıya çıkarılmıştır.

1. Planlama: Personel ihtiyacının ve programının önceden belirlenerek planlanması,

2. Organizasyon (Örgüt): Amaca ulaşmak için kurulan örgüt yapısıdır. Açık hava müzelerindeki örgüt yapısının temeli vakıftır.

3. Kontrol: Müze organizasyonunda yapılan işlerin plana ve verilen emirlere uygun olup olmadığının kontrolü idareci tarafından yapılır.

4. Emir Komuta: Müzedeki tüm personelin istekli ve etkin bir biçimde işe koyulmasını sağlamak için komuta gereklidir.

5. Tedarik ve İşe Yerleştirme: Müzeye gerekli sayı ve özellikte personel sağlanması, seçimi ve işe yerleştirilmelerini kapsamaktadır.

6. Eğitim ve Geliştirme: Personelin işe başlama ve hizmet içi eğitim safhalarını içerir.

7. Ücret: İşe alınan personele adil bir ücret sistemi uygulanır²⁷.

Açık hava müzelerinin organizasyonu ve yönetiminde uyulması gereken ve yukarıda sıralanan yönetsel fonksiyonlar bu tür müzelerin amaçlarına ulaşmasını kolaylaştırmaktadır.

Yurtdışı açık hava müzelerinin yurdumuzdaki açık hava müzesi niteliğindeki yerlerle arasındaki en belirgin fark yurdumuzdaki örneklerde

²⁷ Fethiye ERBAY, "Çağdaş Müze İşletmeciliğinde Planlama Fonksiyonu ve Planlama Açısından Müzelerin Değerlendirilmesine Yönelik Uluslararası Bir Çalışma" (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, 1992, ss.25-27.

yönetim ve organizasyon esaslarının bulunmayışıdır. Vakıf tüzüğünden yola çıkılarak vakıf sorumluluğunda kurulması önerilecek açık hava müzelerinde Vakıf Yönetim Kurulu'nun alacağı kararla bu tür müzelerde yönetim ve organizasyon oluşturulabilir.

1.6.2. Finans ve İşletme

Vakıf yönetiminde kurulan açık hava müzelerinde parasal kaynakların girdi ve çıktıları, vakıf yönetim kurulunun belirlediği esaslar dahilinde yapılmaktadır.

Yurdumuzdaki Vakıf Tüzüğü'ne dayalı olarak kurulacak bir vakfın olası gelir kaynakları aşağıya çıkarılmıştır. Bu gelir kaynakları aynı zamanda vakıf sorumluluğundaki açık hava müzelerinin içeriğinde de yer almaktadır.

1. Vakfın gelirlerinin işletilmesinden elde edilen gelirler (yurtdışı açık hava müzelerinde bu gelir kaynakları otel, dükkan, restoran işletmelerinden elde edilmektedir).

2. Vakfa gerçek ve tüzel şahıslar tarafından yapılan bağış ve yardımlardan elde edilen gelirler.

3. Yapılacak veya yaptırılacak etüd ve projelerden, araştırmalardan, yayınlardan ve benzeri çalışmalar ile telif, çeviri, sanat ve patent haklarından, üretilecek işlerden, işlemlerden ve diğer teşebbüslerden (açık hava müzelerinde giriş ücreti, hediyelik eşya satışı, kitap, film satışından elde edilen gelirler bu madde kapsamında kalmaktadır) elde edilen gelirler.

4. Devletin vakıflara yardım amacı ile yapacağı transfer gelirleri (Kültür Bakanlığınca "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının

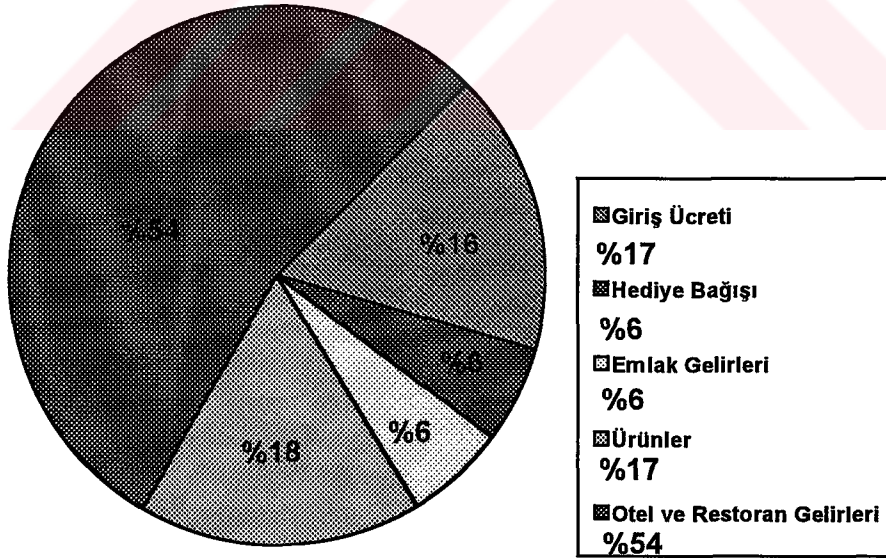
Onarımına Katkı” Fonu’ndan aktaracağı yardım bu maddenin kapsamına girmektedir).

5. Vakfın sahibi ya da ortağı bulunan iktisadi işletmelerden elde edilen gelirler.

6. Vakfın taşınır ve taşınmaz malları ile menkul değerlerinden elde edilecek kira, irat, faiz, temettüleri ile bunların satışından elde edilen gelirler (A.B.D Virginia Colonial Williamsburg Açık Hava Müzesi Vakfı taşınır ve taşınmaz mallarından bu madde kapsamında gelir elde etmektedir).

7. Diğer kaynaklardan elde edilecek gelirleri kapsamaktadır²⁸.

A.B.D. Virginia Colonial Williamsburg Açık Hava Müzesi’nin 1989 yılındaki gelirlerinin kaynaklarına göre dağılımı aşağıdaki şemada gösterilmiştir²⁹.

Gelir Dağılım Şeması

²⁸ Suat BALLAR, Yeni Vakıflar Hukuku, İstanbul 1991, s.649.

²⁹ The Virginia Colonial Williamsburg Foundation, 1989 Annual Report, Virginia 1990, s.21.

Colonial Williamsburg Açık Hava Müzesi'nin yukarıdaki şemada gösterilen gelirlerin dağılımı aşağıya çıkarılmıştır.

1. Personele ödenen maaşlar.

2. Sosyal Güvenlik Vergisi.

3. Çeşitli harcamalar (araştırmalar, koruma, bina ve çevre tamiri, sergileme, mahalli işlerin üretimi, eğitim, film üretimi gibi).

4. Koleksiyon, demirbaş, yer (emlak) alımı.

Vakıf çeşitli bankalarla kurduğu kredi hattı ile müzeye gelir getirici tahviller almakta, geleceğe yönelik projelerde kullanılmak üzere de (otel, restoran yapımı gibi) kredi kullanmaktadır.

Yurdumuzda kurulacak açık hava müzelerinde vakıf tüzüğümüzden yararlanılarak A.B.D Colonial Williamsburg örneğindeki gibi gelir ve giderleri karşılanması mümkündür.

1.7. Açık Hava Müzelerinde Çevre ve Mekan Düzeni

Açık hava müzelerindeki düzenlemeye esas olacak üniteler mevcut tarihi dokudan veya alana taşınacak yapılardan meydana gelmektedir. Açık hava müzesine taşınacak yapıların çevreye uygun olmasına önem verilmelidir. Mevcut ünitelerle yapılacak düzenlemede yer alacak konular da alan araştırmalarına ve arşive dayalı olmalıdır. Böylece teşhir edilecek konuların orijinal şekilleri belirlenmiş olacaktır.

Açık hava müzelerinde iç mekanın oluşturulmasında mimarlık, dış mekanın tertiplenmesinde peyzaj mimarlığı devreye girmektedir. Bu iki bilim kolu dışında diğer bilim dallarının da konuya katılımları aynı oranda olmalıdır. (Arkeoloji, sanat tarihi, etnoloji, sosyoloji vb gibi). Bu bilim

dallarının katılımı ile aşağıda belirtilen faktörlerin ele alınması gerekmektedir.

Yönlendirme noktaları;

1. Bölgesel iklim şartları
2. Bölgesel yaşantı (örf ve adetler)
3. Bölgesel etnik gruplar
4. Bölgesel üretim çeşitleri (tarımsal ve diğer faaliyetler)
5. Tüketim şekli (doğal ve işlenmiş)

Bu faktörlere göre iç ve dış mekanın oluşturulmasında;

- a. Minimum, maksimum, optimum ölçüler
- b. Malzeme, cins, nitelik ve standartları
- c. Mekanların ilişki ve oranlarının ele alınması gerçeği ortaya çıkmaktadır³⁰.

Dış mekanı, yani çevreyi düzenlerken doğal prensipler ile toplumu meydana getiren insanın, sosyal, kültürel yapısı sosyolojik ve psikolojik eğilimleri göz önünde bulundurulmalıdır. Aynı şekilde peyzaj mimarlığı, mekanı, insan, toplum, tabiat ilişkilerini kapsayan bir bütün olarak kabul eder.

Açık hava müzelerinde yaşantı iç mekandan çok dış çevreye yöneliktir. Bu nedenle istenilen nitelikte bir düzenlemenin esaslarının

³⁰ Alaaddin EGEMEN, “Açık Hava Müzesinde Peyzaj”, Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985, s.73.

belirlenmesi yerinde olacaktır. Bu düzenlemede doğal ve yöresel nitelikleri irdelemek gerekmektedir.

1. Cansız malzemeler (inşai)

a. Ana ve tali yollar gaberileri ile kaplama türleri

b. Açık alanlaraki fonksiyonel yapıtlar (çeşme, savak, ocak, çamaşır yıkama, keten havuzlama, koza haşlama, yağ ve şıra çıkarma mahsül kurutma vs. gibi).

2. Canlı malzemeler

a. Ağaçlar

b. Dekoratif materyal

c. Çalı formlu materyal

d. Sarılıcı, tırmanıcı materyal

e. Çitler

f. Yeşil saha

g. Çiçekler

Canlı malzemenin seçiminde iklim faktörü önemli bir kriter olduğundan bölgenin şartlarına uygun malzemenin kullanılması zorunludur. Malzemenin kullanılmasında fonksiyon ve estetiğin; doğal, yapay, çevre fizyonomisi ile uyum sağlayabilmesi için uygulama prensiplerini içeren aks, simetri, denge, mesafe, boy, şekil, renk, ışık ve strüktür gibi esaslara dikkat

edilmelidir. Uyulmadığı takdirde yapay görünümlerin ortaya çıkması kaçınılmazdır³¹.

İç mekanı düzenlemede mekanı, metrekare ile ifade edilen alan olmaktan öte, yüzeylerin, hatların, volümlerin yer aldığı üç boyutlu bir ortam olarak düşünmek zorundayız. Mekan düzeninde uyumsuzlukları ortadan kaldırmak gerekmektedir. Böylece düzensiz formlar, dağınık kompozisyonlar, kasvetli renkler, kaba, sert yüzeyler yerine sadelik, akıcı hatlar, sağlam strüktür, kullanışlı formlar, yumuşak ışık seçilmelidir.

1.8. Açık Hava Müzelerinin Tasarımında Ünite ve Konuların Belirlenerek Yapılara ve Boş Alanlara Fonksiyon Kazandırılması

Açık hava müzeleri tasarımında yer alabilecek üniteler ülkemiz şartları göz önüne alındığında kapsam olarak çok geniştir. Bu nedenle 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun ikinci bölüm 6. maddesinde sıralanan korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları sıralamasında bulunan her bir öge, açık hava müzesi kapsamında değerlendirilebilir. Bunlar; "Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol, nekropoller, kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve istihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar, harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler, kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular, tarihi, yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar, sunaklar, tersaneler, rıhtımlar, tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar, camiler, mescitler, musallalar, namazgahlar, çeşme ve sebiller, imarethaneler, darphaneler, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve

³¹ Alaaddin EGEMEN, "Açık Hava Müzesinde Peyzaj", Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye'de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985, s.76.

zaviyeler, mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, steller, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar, külliyyeler, eski anıt ve duvar kalıntıları, freskler, kabartmalar, mozaikler ve benzeri taşınmazlar, taşınmaz kültür varlığı örneklerindendir. Mağaralar, kaya sığınakları, özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri; taşınmaz tabiat varlığı örneklerindendir”³².

Yukarıda sıralanan ve çeşitli dönemlerin kültürel öğelerini oluşturan taşınmaz kültür varlıklarından birkaçının bir arada bulunması o yere açık hava müzesi niteliği kazandırabilir. Örneğın Kapadokya Bölgesi Bizans, Selçuklu, Osmanlı dönemi yapı kalıntıları ile tabiat varlıklarının bir arada bulunması nedeniyle bir açık hava müzesi şeklinde bölgesel nitelikte bir düzenlenmeyi gerektirebilir.

Bir açık hava müzesi kurulması söz konusu olduğunda yukarda sıralanan ünitelerden yola çıkarak sergileme konularının seçimi yapılabilir. Araştırmacı Doğu Mermerci'nin açık hava müzelerinde yer alabilecek konuları ve gerekli değerlendirmeyi içeren çalışması aşağıya çıkarılmıştır. Bu çalışmada yer alan konulardan ilgili olanları, İzmit Kozluk ve Hacıhasan Mahallelerinde kurulmasını önerdiğimiz bölgesel nitelikteki açık hava müzesinde konuların tespitinde kullanılmıştır.

“I- Köy, kasaba ve kent yaşamı (monografiler)

II- Yerleşim ve yerleşim türleri

1. Sürekli yerleşim (köy, kasaba, kent)

2. Geçici yerleşim (yaylak, kışlak)

III- Barınak, konut (halk mimarisi)

³² Eski Eserler ve Müzelerle İlgili Mevzuat, Ankara 1986, s.6.

1. Tipleri

2. Yapım Teknikleri ve Kullanılan Araç Gereç

3. Ev Eşyası Türleri, Yapımı Kullanılışı

IV- Aydınlanma, Isınma

1. Işık Elde Etme, Işık Araç ve Gereçleri

2. Isı Elde Etme, Isı Araç ve Gereçleri

V- Taşıtlar, Taşıma Teknikleri

1. Kara Taşımacılığı

2. Hava Taşımacılığı

VI- Ekonomi Türleri

A- Hayvancılık

1 . Bakımı, Beslenmesi, Korunması

2. Çobanlık

3. Hayvansal Ürünlerin Elde Edilmesi

4. Hayvancılıkla İlgili Araç-Gereçler

B- Tarım - Rençberlik

1. Ekme, Biçme, Ürün Alma

2. Tarım Araç Gereçleri

C- Avcılık

1. Av Türleri (Kara, deniz, hava)

2. Av Araçları ve Teknikleri

D- Arıcılık

VII- Halk Ekonomisi

1. Üretim

2. Tüketim

3. Pazarlama

VIII- Beslenme, Mutfak, Kiler

A- Beslenme Türleri

1. Hayvansal Besinler

2. Bitkisel Besinler

B- Besin Elde Etme, Hazırlama, Koruma

C- Mutfak Düzeni, Araçları

D- Kiler, Depo, Mahzen

E- Yemek Çeşitleri

F- Sofra Düzeni

IX- Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri , Zaman ve Mesafe Kavramları

X- Halk Sanatları ve Zenaatları

1. İşleme, Örne, Dokuma, Basma İşleri

2. Ağaç, Taş, Maden, Toprak, Cam, Deri İşleri

3. Halk Resmi

XI- Giyim- Kuşam- Süs

A- Giyim- Kuşam

1. Erkek Giyimi

2. Kadın Giyimi

3. Çocuk Giyimi

4. Günlük Giyim

5. Tören Giyimi

6. Meslekleri ve Yaş Gruplarını Belirleyen- Kuşam

B- Süsleme

XII- Halk Bilgisi

A- Halk Hekimliği, Halk Baytarlığı

B- Halk Botaniği, Halk Zoolojisi

C- Halk Meteorolojisi, Halk Takvimi

D- Halk Hukuku

XIII- Halk İnançları, Törelere, Adetler, Gelenekler, Görenekler

XIV- Geçiş Dönemleri

1. Doğum

2. Çocuk

3. Evlenme

4. Ölüm

XV- Bayramlar, Karşılamlar, Uğurlamalar,

1. Dinsel Nitelikli Bayramlar

2. Yerel Nitelikli Bayramlar

3. Karşılama ve Uğurlamalar

XVI- Kalıp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler,) Kalıp Söz ve Sesler

1. Günlük Yaşamla İlgili Olanlar

2. Törenselle Yaşamla İlgili Olanlar

3. Isık Çalma, Çağırma, Ses Çıkarma

XVII- Dernekler, Kuruluşlar, Dayanışma ve Yardımlaşma

1. Esnaf Dernekleri

2. Dinsel Kuruluşlar

3. Cinselle ve Yaşaya Dayalı Örgütler

4. Komşuluk

XVIII- Dinsel, Büyüsel İçerikli İnançlar, İşlemler

1. Ziyaretler, Yatırlar, Türbeler ve Mezarlar
2. Fal, rüya yorumu, gelecekte haber verme
3. Büyücülük türleri, teknikleri

XIX- Halk Edebiyatı

1. Destan
2. Mani
3. Efsane
4. Masal
5. Hikaye
6. Şiir
7. Fıkra
8. Atasözü, Deyim
9. Tekerleme
10. Bilmece
11. Alkışlar, Kargışlar (övme)
12. Ağıt
13. İlahiler

XX- Halk Tiyatrosu

1. Orta Oyunu

2. Karagöz

3. Kukla

4. Meddahlık

5. Seyirlik Köylü Oyunları

XXI- Halk Oyunları (Dansları)

XXII- Halk Müziği ve Araçları

XXIII- Çocuk Oyunları ve Oyuncakları

1. Temsili Nitelikteki Oyunlar

2. Beceriye ve yeteneği amaçlayan oyunlar

3. Oyuncak Türleri ve Nitelikleri

XXIV- Halk Eğlenceleri ve Sporlar

XXV- Adlar

A- İnsan Adları

1. Asıl Adlar

2. Soyadlar

3. Lakaplar, Takma Adlar

B- Yer, Su, Dağ, Köy, Meydan, Cadde, Sokak, Ev Adları”³³.

³³ Doğu MERMERCİ, “Folklor Açık Hava Müzeleri Kuruluş Modeli”, Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985, s.86-90.

Açık hava müzelerindeki yapılara fonksiyon verirken bulunduğu bölgenin gelenek - göreneklerinin, örf - adetlerinin, sanat ve zanaatlarının tanıtımı ve canlandırılması sağlanmalıdır. Yapılar orijinal kullanımlarındaki fonksiyonu üstlenebileceği gibi yeni işlevler kazandırılarak da kullanılabilir. Yapılara verilen fonksiyonlar bölgenin özellikleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak yapılmalıdır. Bu özellikler; fiziki veriler olarak yeri, konumu, topografik ve jeolojik yapısı, iklim - bitki örtüsü, tarihi geçmişi, tarihi yapıları, kurulacak bir açık hava müzesi için yapıların kazanacağı fonksiyonları belirler. Yapılara verilecek fonksiyonlarda gözönünde bulundurulabilecek kriterlerden bir diğeri de konuların tesbitinde bilimsel esaslara göre çalışılması gereğidir. Bu konuda yapılacak çalışmanın başlangıç aşamasında saha araştırmaları yöntemi kullanılarak yörenin kültürü, tarihi ve fiziksel verileri tesbit edilir. Tesbit işlemi sosyolog, etnolog, sanat tarihçisi ve arkeologlarca yapılır.

Bu aşamadan sonra mimar, peyzaj mimarı, şehir plancısı, topograf, sanat tarihçisi, elektrik ve makina mühendislerinden meydana gelen teknik bir ekiple çalışmalara başlanır. Yapılan tespitler ve oluşturulan ekiple yapıların ve boş alanların fonksiyonları belirlenir.

ABD'deki açık hava müzelerinden örnek olarak yerinde tarafımdan incelenen Georgia Columbus, Lumpkin Westville, Alabama Montgomery'deki yapılar gerek orijinal kullanımları, gerekse de yüklendikleri yeni fonksiyonlar ile yaşayan tarih müzeleri şeklinde düzenlenmişlerdir. Okul, mahkeme, kilise, doktor ofisi, eczane, bakkal ve günümüze gelebilmiş belirli kişilerin evleri orijinal kullanımlarını devam ettirirken; tanıtım bürosu, hediyelik eşya satış yeri, lokanta, otel, pansiyon, sinema gibi yeni fonksiyonlar mevcut yapıların yeniden değerlendirilmesiyle oluşmuştur.

1.8.1. Anket Düzenleme Esasları

Açık hava müzelerindeki düzenlemelerde yer alacak gelenek, görenek, örf ve adetler, sanat ve zenaatlar, o yöre halkından derlenecek bilgiler ışığında anketle gerçekleştirilebilir. Bu anket formu yörede yaşayan insanların geçmişe dönük yaşantılarını, gelecekte beklentilerini, yapılacak uygulamalara ilişkin görüşlerini kapsar. Yörenin yiyecek, içecek kültürü, kılık-kıyafet kültürü, misafir ağırlama kültürü, yöreye has el becerileri kültürü bu anket ile elde edilir. Bu veriler, açık hava müzelerinin düzenlenmesinde en doğru bilgileri içerir. Özellikle bölgesel ve mahalli açık hava müzelerinde yöre halkından derlenen bilgiler açık hava müzelerinin kurulmasında kullanılacak en doğru malzeme olacaktır.

1.8.2. İstihdam

Açık hava müzelerinde mevcut ailelerin ve görevlendirilecek personelin istihdamı iki şekilde irdelenebilir:

A. Mevcut Ailelerin İstihdamı: Açık hava müzelerinde (özellikle mahalli ve bölgesel nitelikteki açık hava müzeleri) yaşayan ailelerin bu yeni çevreye katılımları, yapılacak anketle tespit edilir. Bu ailelerin açık hava müzesi içindeki düzenlemeye katılımının aktif veya pasif olacağı da yine adı geçen anketle belirlenir. Aile veya birey açık hava müzesi içinde aktif bir görev almak isterse bunun organizasyon şemasında gösterilmesi gerekmektedir (Ek-3).

B. Personelin İstihdamı: Açık hava müzelerinin kurulmasında kimlerin görev alacağı konusu ABD Virginia Colonial Williamsburg örneğinden

yararlanılarak, ayrıca ICOM'un ulusal ve bölge müzesi kadro şemaları dikkate alınarak belirlenmiştir³⁴.

1. Enformasyon Görevlileri: Yabancı dil bilen, konusunda mesleki eğitim almış personeldir. Açık hava müzesine gelen ziyaretciyi bilgilendirilmekle görevlidirler. Ziyaretçinin gezi sırasında başvuracağı ilk görevliler olarak belirlenen enformasyon görevlileri açık hava müzesinin girişindeki merkezde yer alırlar. Bu merkezler açık hava müzelerinin büyüklüğüne göre dolaşım aksı içinde birkaç yere daha kurulabilir. ABD Virginia Colonial Williamsburg kasabası içinde birden fazla enformasyon merkezi mevcuttur.

2. Uzmanlar: Arkeolog, sanat tarihçisi, etnolog, peyzaj mimarı, restoratör, konservatör gibi elemanlardan oluşur. Belli bir idari binada görev yaparlar. Açık hava müzelerinin düzenlenmesinde, mekanların sergilenmesinde, bölgesel malzemelerin derlenmesinde, binaların ve objelerin bakım ve muhafazasında görev alırlar.

3. Teknik Personel: Mühendis, mimar, teknisyen, fotoğrafçı gibi elemanlardan meydana gelir. Açık hava müzelerindeki alt ve üst yapı problemlerini çözümlerler.

4. Eğitici Personel: Eğitimci, halkla ilişkiler uzmanı, kütüphaneci gibi meslek kollarından oluşur. Açık hava müzelerindeki hedef kitleyi belirleyen, çeşitli yaşlardaki grupları eğiten, bilgilendiren elemanlardır.

5. Yönetici Personel: Genel müdür, müdür yardımcısı, kısım müdürleri, şef ve memurlardan meydana gelirler. Yönetim kadrosunda çalışan personel açık hava müzelerindeki personel dağılımını, görev ve sorumlulukları belirler, koordinasyonu sağlar, mali ve idari işleri yönetir.

³⁴ Tomur ATAGÖK, YTÜ Müzecilik Yüksek Lisans Programı, "Müze Eğitimi" (Yayınlanmamış Ders Notları), İstanbul 1993.

6. Yardımcı Personel: Temizlikçi, bahçıvan, satış elemanı, aşçı, garson gibi meslekleri kapsar. Üstlerine karşı sorumludurlar.

7. Güvenlik Görevlileri: Gece, gündüz ve bekçileri ile itfaiye görevlilerinden meydana gelirler. Müzeye gelebilecek her türlü tehlikeye, yangın ve doğal afetlere karşı gereken tedbirleri alırlar.

8. Teknik Görevliler: Elektrikçi, su tesisatçısı ve marangozdan meydana gelirler. Müzenin alt ve üst yapısındaki aksaklıkları giderirler.

9. Stajyer Öğrenciler: Üniversitelerin Müzecilik, Arkeoloji, Sanat Tarihi, Etnoloji, Peysaj Mimarlığı, Restorasyon bölümü öğrencilerinden oluşur. Bu öğrenciler ilgili uzmanların denetimi altında verilen görevleri yaparlar. Öğrencilere Vakıf Yönetim Kurulunun alacağı kararla cüzzi bir ücret ödenir. A.B.D. Colonial Williamsburg örneğinde müzecilik öğrencilerinden oluşan bir ekip mevcuttur.

10. Gönüllüler: Açık hava müzelerindeki çalışmalarda herhangi bir ücret beklemeden görev alan kişi, dernek ve kuruluşlardır. ABD Virginia Colonial Williamsburg ve Georgia Westville örneklerinde müze içindeki etkinliklere doğrudan katılan gönüllüler grubu bulunmaktadır.

1.8.3 Kamulaştırma

Tezin 18. numaralı başlığında üniteler kısmında belirtilen ve açık hava müzeleri kapsamında değerlendirilecek taşınmazlarla ilgili yönetmelik, 23 Temmuz 1983 gün ve 18113 sayılı Resmi Gazete de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Buna göre 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun ikinci bölüm onbeşinci maddesi dahilinde kamulaştırılmaları yapılabilir ya da kiralanabilirler³⁵.

³⁵ Eski Eserler ve Müzelerle İlgili Mevzuat, Ankara 1986, s.10.

Korunması gerekli taşınmazların tespit ve tescili Kültür Bakanlığı'nca yapılır. Bu taşınmazlara Kültür Bakanlığı'nın izni olmadan fiziki müdahalede bulunulamaz, kullanımları değiştirilemez, onarım, inşaat, tesisat, sondaj ve yıkma işlemleri yapılamaz. Bu işlemler tasarrufu altında bulunduğu bakanlıkça Kültür Bakanlığı'nın belirleyeceği esaslara göre yapılır. Masraflar ilgili bakanlık ile, kurum ve kuruluşların b t çelerine konulacak korunması gereken taşınmaz kültür varlıklarının onarımına katkı fonundan karşılanır.

Hazineye ve diğer kamu kurumlarına ait olup, usulüne göre tescil edilen her çeşit taşınmaz, Kültür Bakanlığı'nın izni olmadan satılamaz, hibe edilemez. Taşınmazların devlet dairelerine, kamu kurum ve kuruluşlarına, milli derneklere, gerçek ve tüzel kişilere kiraya verilmesi de Kültür Bakanlığı'nın iznini gerektirmektedir.

Kısmen veya tamamen gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetine geçmiş olan korunması gereken taşınmazlar ve koruma alanlarının kamulaştırılması Kültür Bakanlığı'nca hazırlanacak programla yapılır.

Menşei vakıf olan ancak gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazların kamulaştırılması Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yapılır.

Taşınmazların ve koruma alanlarının imar planında yola, otoparka, yeşil sahaya rastlaması durumunda ilgili belediyece kamulaştırılır.

Taşınmazların nakil zorunluluğu durumunda ise, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve ilgili bölge kurulunun görüşü dahilinde gereken emniyet tedbirleri alınarak Kültür Bakanlığı'nın belirleyeceği yere nakli mümkündür.

Gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlardan sivil mimarlık örneği evler ve işyerlerinin satışı da Kültür Bakanlığı'ndan alınacak izinle gerçekleştirilir.

Sonuç olarak yurdumuzda yurtdışı örnekleri esas alınarak vakıf sorumluluğunda kurulacak açık hava müzelerinde bulunacak taşınmazların kamulaştırılması, kiralanması, satılması, hibesi Kültür Bakanlığının izniyle yapılabilir.

1.9. Açık Hava Müzelerinde Koruma

Açık hava müzelerinde yer alabilecek yapılar ve sergilenecek objelerin bakım, restorasyon ve konservasyonu bu tür müzelerin varlığını sürdürmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Açık hava müzelerinde koruma aşağıda yer alan başlıklar altında açıklanmıştır.

1.9.1. Mimari Restorasyon

Restorasyon taşınmazların onarımında uygulanan bir yöntemdir. 2863 sayılı yasanın 2. bölümünde verilen taşınmazlar tezin 1.9. numaralı alt başlığında verilen yapı ve kalıntılardan meydana gelmiştir. Bu taşınmazların restorasyonuna ilişkin kararlar Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 19.04.1996 gün ve 422-424 sayılı kararında belirtilmiştir.

Bu karara göre taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında en önemli sorun, yapılacak müdahalenin (restorasyonun) niteliğidir. Her yapının kendine özgü sorunları ve bunlara tekabül eden restorasyon kararları olduğu için tüm yapıları kapsayacak ve müdahale biçimini belirleyecek genel sınıflandırmaların uygulamada yanlış sonuçlar verdiği saptanmıştır. Bu

nedenle koruma statüsü kazanmış yapıların restorasyonuna ilişkin tanımlar yeniden düzenlenmiştir.

Yapı Grupları:

Yapılar kendi başlarına bir tarihi ve estetik değer taşımaları ya da kentlerin tarihi kimliğini oluşturan kentsel sitler, sokaklar ve silüetlerin öğeleri olarak iki gruba ayrılmıştır:

1. Grup Yapılar

Toplumun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde (askeri ve dini yapıları da içermek üzere) tarihi, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılar:

- a) Özgün işlevi konut olmayan yapılar,
- b) Özgün işlevi konut olan yapılar olarak ikiye ayrılmıştır.

2. Grup Yapılar

Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan, giderek yok olan geleneksel ve yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılardır”.

Müdahale Biçimleri:

Korunacak yapılara müdahaleler, her yapının kendine özgü koşullarına göre saptanmaktadır.

Proje ve Ruhsat Gerektiren Esaslı Onarım İlkeleri

a) “Proje ve ruhsat gerektiren esaslı onarımlarda; yapıların rölöve ve restorasyon projeleri ile gerektiği takdirde restitüsyon projeleri ve diğer ilgili belgelerin içerikleri ve ölçeklerinin koruma kurulunca belirlenlenmesine.

b) Yapının günümüze ulaşmış ve tarihi kimliğini oluşturan mekan, biçim ve yapı özellikleri, çevre içindeki özgün konumu ve yapının mevcut fiziksel durumuna göre müdahalenin biçimi ve niteliklerinin koruma kurulunca saptanmasına,

Bu müdahale biçimlerinin;

- Sadece bakım ve koruma onarımı ile yetinilmesi gereken yapılar,
- Günümüz yaşantısının gerektirdiği olanakları sağlayacak ancak yapının iç ve dış görünümünü, karakter ve görünen malzeme dokusu ile süslemelerini ve plan özelliğini bozmayacak müdahalelerin yapılabileceği yapılar,
- Gabarisini ve dış mimari görüntüsünü aynen korumak kaydıyla iç taşıyıcı elemanları, kat planları, iç malzeme ve mimarisi yenilenebilecek yapılar,
- Korunması gerekli kültür varlığının mimari görüntüsündeki malzeme ve yapı elemanlarında yapının bütünlüğünü ve karakterini bozmayacak mimari ve iç taşıyıcı elemanlarında ve gabarisinde bazı önemsiz değişiklikler yapılabilecek yapılar,
- Yukarıdaki müdahale biçimlerinden herhangi birine uymak kaydıyla, koruma kurulunca uygun görülmesi ve kurulun ileri süreceği

şartlarla, geçerli imar planındaki yükseklik ve derinliklere uygun yenileme ve eklemelerin yapılabileceği yapılar,

- Değişen fiziksel çevre koşulları nedeniyle (parselin küçülmesi, yol terkleri, alt yapı geçişleri, imar hakları vb.) koruma kurulunca parseldeki yeri değiştirilebilecek yapılar,

Bugün varolmamakla beraber tapu kaydı, kadastral ve tarihi belgeler, fotoğraf, rölöve vb. bilimsel bulgularla varlıklarını ve güzelliklerini bildiğimiz ve yukarıda belirtilen yöntemlerin herhangi birinin uygulanabileceği yapılar, olarak belirlenmesine.

c) Yıkılma tehlikesi arzettiği (mail-i inhidam) mal sahipleri ya da belediyelerce ileri sürülen yapıların yıkılma kararlarının ancak koruma kurulunca alınabileceğine, kamu için tehlikeli olan nadir durumlarda kurul müdürleri, kurul başkan ve üyelerini toplantıya çağırarak koruma kurulunun onayının bir an önce elde edilmesinin sağlanmasına,

Yıkılacak şekilde tehlike yaratacak korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının belediyeler tarafından boşaltılmasına, ilk koruyucu önlemlerin ilgilisi ve belediyesince alındıktan sonra konunun koruma kuruluna iletilmesine ve alınacak karara göre işlem yapılmasına,

d) Yapıların tarihi değer taşıyan eklerinin korunmasına,

e) Yapılarda yapılacak eklerin niteliği ve tarihi yapıyla bütünleşmesi bir tasarım sorunu olup, proje niteliğinde hazırlanarak koruma kurulunun görüş ve onayına sunulmasına,

f) Gerektiğinde restorasyon projesine temel olacak restitüsyon projesi çalışmasının sıva raspası, kısmi sökülme, sondaj, belgeler üzerinde çalışmanın, karşılaştırmalı araştırmalar sonucuna dayalı olarak hazırlanmasına, onarımcı başlamadan önce bu çalışmanın yapılması

olanaksızsa, onarım projesinin onaylanmasından sonra çıkan yeni veriler ışığında restorasyon projesi üzerinde tadilat yapılarak yeniden koruma kurulu onayına sunulmasına”³⁶ karar verildi.

Sit alanları içindeki korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ve diğer yapıların basit onarımı ile sit sınırları dışındaki tescilli yapılar ve çevresinde yapılacak basit onarımlarda sadece yapının yaşamını sürdürmesini amaçlayan, cephe elemanları, plan, renk, malzeme vb. kısımlarında değişiklik yapılmaksızın, görünüşleri değiştirilmeden, özgün biçimine uygun olarak yapılacak onarımlardır.

Basit Onarım İlkeleri:

“Yapıların çürüyen dış yapı elemanlarının (çatı, kapı, pencere elemanları, estetik özellik ve üslup göstermeyen sıvalar, boya, badana, tesisat onarımı ve cephenin tümünü kapsamayan ahşap kaplama vb.) orijinallerine uygun olarak değiştirilmesine,

Yapıların onarımına ilişkin onarım öncesi ve onarım sonrası durumunun; rapor ve fotoğraflarla saptanarak ilgili koruma kurulu müdürlüğüne iletilmesine”³⁷,

Başvuru:

Basit onarım başvuruları o yerde varsa Koruma Kurulu Müdürlüklerine yoksa Müze Müdürlüklerine başvurularak yapılmaktadır.

Uygulama ve Denetim

Basit onarımın o ilde varsa Koruma Kurulu Müdürlükleri, yoksa Müze Müdürlükleri ile belediyelerin ortak denetim ve sorumlulukları altında yapılır.

³⁶ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 19.04.1996 gün ve 422-424 sayılı kararı.

³⁷ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 19.04.1996 gün ve 422-424 sayılı kararı.

Sit alanları içindeki korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ve diğer yapılar ile sit alanları dışındaki korunması gerekli kültür varlıkları, kültür ve tabiat varlığı çevresindeki yapıların basit onarımlar kapsamında değerlendirilmesi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun söz konusu yönetmeliği ile belirlenmiştir.

1.9.2. Objelerde Bakım

Açık hava müzelerinde taşınmazlar kadar sergilenecek malzemeden oluşan taşınırların da restorasyon ve konservasyonu önem taşımaktadır. Yurdumuzdaki müzelerde bulunan taşınırların restorasyonu, Kültür Bakanlığı'na bağlı restorasyon ve konservasyon merkezleri ile bazı müzelerin kendi laboratuvarlarında yapılmaktadır. Ancak açık hava müzeleri kapsamındaki taşınırların restorasyonu için bünyesinde bir onarım ünitesi bulunması ve bilimsel esaslara göre uzmanlar tarafından yapılması gerekmektedir. Taşınırların bakım ve muhafazasında iklim şartları, dikkate alınmalı uygun malzeme kullanılmalıdır. Taşınırların bakımı ve muhafazasında dikkat edilecek iki husus bulunmaktadır.

1. Teşhirdeki taşınırların bakım ve muhafazası: Teşhirdeki taşınırlar, eğer yapı dışında açık mekanda yer alacaklarsa, iklim ve çevre koşullarına dayanıklı malzemeden olanlar tercih edilmelidir. Teşhirdeki taşınır malzemeler nem, kirli hava, ihmal yüzünden çabucak bozulmaktadır. Bu nedenle teşhirdeki malzemenin türüne göre bir bakım yapılmalıdır. Kumaş, deri, ahşap, dokuma (halı-kilim) gibi organik malzemeler, taş, mermer, maden, bakır, demir gibi inorganik malzemeler ile bileşik malzemelerin bakımı birbirinden farklıdır. Taşınırlar türüne göre uygun çevreye ve mekana yerleştirilmeli, nem oranı dengelenmeli (bağıl nem oranı

%50-60), asit etkisi yaratan kükürt dioksit, azot gibi gazlardan, toz, kum, is gibi kirlilik yaratan ortamlardan mümkün olduğunca uzak tutulmalıdırlar³⁸.

Taşınırın zararlı ışınlardan da korunması lazımdır. Sergilenen eserlerin pek çoğu ışıktan etkilenecek zarar görürler. Bu zarar boyaların solması, bez dokumaların zayıf düşmesi ve pamuğun sararmasıdır.

Işığa duyarlı sayılan ya da az duyarlı sayılan taşınır nesneler: Metaller, taşlar, seramikler, vitraylar, ağaç, kemik, fildişi ve boynuzdur. Işığa duyarlı nesneler ise; boya özdekli dokumalar, suluboya veya guvaj boya içeren malzeme, vernik, yüzeysel renkleri önemli olan tüm organik özdeklerdir. Bu tür malzemelerde zararlı ışınlardan durdurulması gereklidir. Kimi ışınlardan daha çok fiziksel, kimi ışınlardan ise kimyasal etkiyle zarara yol açtıklarından genel olarak ışınlardan tayfsal dağılımına göre, neden oldukları zarar biçim ve oranı değişir. Malzemeyi en çok etkileyen, ısı ışınlarıyla morüstü ışınlardan zararlı etkilerinin engellenmesi ile eser üzerindeki tahribat kalkmış olur. Gün ışığında ki ısı ışınları yutucu camlar, pancurlar ile engellenebilir. Lamba ışığındaki ısı ışınları ise dikroik (iki renklilik) özellikli lambalar, kimyasal özdeklerden yapılan süzgeçler, ışınlardan durduran gereçler (saydam plexiglass, akrilik levha) ile engellenebilir³⁹.

2. Depoda muhafaza edilecek taşınırın bakım ve muhafazası: Depo yapısında kullanılmış taşların RH faktörü yönünden dengelenmiş, aydınlatmanın ayarlanmış olması, deponun yangına, su baskınlarına karşı koruyucu önlemlerinin alınması, saklanacak malzemelerin cinsine göre raf, sandık, masa düzeninin kurulması, eserlerin cinslerine göre

³⁸ Feza CAN, Yıldız Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Müzecilik Programı, Koruma Ders Notları, İstanbul 1993.

³⁹ Hülya Kılıç SİREL, Müze Aydınlatmasında Zararlı Işınlardan ve Nesnelerin Bunlardan Korunması, Y.T.Ü., Mimarlık Fakültesi, İstanbul 1992, s.5-13.

ayrı ayrı bölümlere konulması, otomatik ısı ve nem düzenleyici sistemin oluşturulması, muntazam aralıklarla ilaçlaması gerekmektedir.

1.10. Tanıtım Programları

Açık hava müzelerine gelen ziyaretçiye aydınlatmak, bilgilendirmek, eğitmek, eğlendirmek çeşitli tanıtım faaliyetleri çerçevesinde yapılmaktadır. Bu tanıtım şekilleri için A.B.D. Virginia Colonial Williamsburg örneğinden yararlanılarak aşağıya çıkarılmıştır.

1. Audiovisual Takdim (Görsel ve işitsel tanıtım): Tarihi bölgeye yapılacak ziyaretle ilgili etkinlikleri ve aktiviteleri verir.

2. Danışma Kulüpleri: Ziyaretçilerin tarihi bölgeyi dolaşım planları için bilet, konaklama ve rezervasyon hizmetlerini yürütür.

3. Turist Danışma Kitaplığı: Bölge ile ilgili tüm yayınları içerir. Okuma ve satın alma imkanlarını sağlar.

4. Broşür, Kartpostal, Slayt: Bölgeyi tanıtmak amacıyla hazırlanan broşürler konaklama, dinlenme, satınalma ve ziyaret aktivitelerinin bulunacağı bilgileri de içerir.

5. Konferanslar, Rehberli Geziler: Bölgeyi daha yakından tanımak, detaylı bilgiler edinmek amacıyla ile düzenlenir”⁴⁰.

Yukarıda verilen yöntemlerle yapılan tanıtım faaliyetlerinde amaç çeşitli kitlelere ulaşmaktır. Bu amaçla belirlenen hedefler;

1. Açık hava müzesine gelen ziyaretçiye yönelik,
2. Özürlülere yönelik,

⁴⁰ The Virginia Colonial Williamsburg Foundation, 1989 Annual Report, Virginia 1990, s. 14.

3. Eğitim düzeyindeki gençlere yönelik hedefleri kapsayan programlardan meydana gelir.

Tanıtım programları açık hava müzelerinin ziyaretçi tarafından algılanmasında en etkili araçtır.

2. A.B.D' DEKİ AÇIK HAVA MÜZELERİNİN TÜRKİYE'DEKİ AÇIK HAVA MÜZESİ NİTELİĞİNDEKİ YERLERLE KARŞILAŞTIRILMASI :

A.B.D'deki açık hava müzelerinin tanıtımına geçmeden önce bu tür müzelerin nasıl ortaya çıktığı ve ülkemizde bu konuda yapılan çalışmalara değinmek gerekmektedir.

Dünyada bilinen ilk açık hava müzesi 1891'de İsveç Skansen'de kurulmuştur. Bunu 1894'de Norveç Oslo, 1987'de Danimarka Kopenhag, 1908'de Finlandiya Helsinki, 1909'da Danimarka Aarhus, 1912'de Hollanda Arnhem, 1929'da Almanya Klausenberg, 1934'de Almanya Cloppenburg ve 1938'de Romanya Bükreş'te kurulan açık hava müzeleri izlemiştir.

Bu müzelerin ortaya çıkışı belli bir kültürel evrimin sonucunda olmuştur. 19. yüzyıla gelinceye kadar müzeler ve koleksiyoncular sanatsal nitelikteki eşyaları toplamaktaydılar. 19. yüzyıldan sonra sanatsal eserlerin yanında halkın el emeği olan eşyalar da toplanarak korunmuştur. Zamanla birbirleriyle ilgili eşyalar bir araya getirilerek müzelerde sergilenmiştir. Daha sonra bu eşyaların içinde yer aldığı yapılar müze durumuna getirilmiştir. Etnografik eser olarak nitelenen ev eşyaları, giyim eşyaları, dekoratif malzemeler ile alet-edavatlar ünitelerinde usulüne uygun şekilde bir araya getirilerek Etnografya Müzeleri kurulmuştur. Bu gelişme zamanla bir köy odasının, bir atölyenin, bir ambarın müzelerde sergilenmesi şekline dönüşmüştür. Sonuçta içlerindeki tüm eşyalarıyla birlikte, konutlar, değirmenler, atölyeler vb. üniteler biraraya getirilerek "halk müzesi" tipi doğmuştur. Almanya'da Nürrenberg şehrinde "Carthusian" manastırındaki "Alman Müzesi" Karaorman bölgesindeki çiftliklerin mutfakları, yatak odaları ve balıkçı kulübeleri eksiksiz sökülerek söz konusu binada biraraya getirilmesi ile meydana gelmiştir. Sonradan belli bir alan üzerine kurulan

müze tipi tercih edilmiştir. Bu fikirden “Halk Müzesi=Folk Müzesi”, “Açık Hava Müzesi=Open Air Museum” doğmuştur. Halk Müzesinin ilk örneği de 19. yy. sonlarında İsveç’in Stockholm kentinde Skansen’de kurulmuştur. İsveç milliyetçiliği ve taşra romantizmi (provencial-romanticism) etkisi ile kurulan, İsveç’in hayatını tüm yönleriyle ele alıp canlandıran bu örnek açık hava müzelerinin doğup çoğalmasına neden olmuştur⁴¹.

Kaybolmakta olan kültürel değerlerin yeniden kazanılması ve yaşatılması amacıyla kurulan açık hava müzeleri 5-9 Temmuz 1957 yılında İsveç’in Cenevre kentinde yapılan ICOM toplantısı ile takdir görmüş, bu tür müzelerin çoğaltılması hususunda kararlar alınmıştır. Bu kararlar tezin 1.3 bölüm başlığı altında incelenmiştir.

Avrupada ortaya çıkan tüm dünyada ve özellikle Amerika’da sayıları hızla artan açık hava müzelerine ülkemizde karşılık gelebilecek bir açık hava müzesi mevcut değildir. Ancak ülkemizin kültürel zenginliği gözönüne alındığında açık hava müzesi niteliği taşıyan bir çok yerin olduğu görülmektedir. Örnelemek gerekirse Karabük Safranbolu, Bursa Cumalıkızık gibi yerlerin bölgesel açık hava müzeleri niteliğinde mevcut ortamlarında değerlendirilmeleri söz konusu olabileceği gibi ülkemizdeki tüm bölgelerin kültürünü kapsayacak şekilde merkezi bir açık hava müzesi de kurulabilir.

Ülkemizde bir açık hava müzesinin kurulması fikri ilk kez Türkolog Hamit Zübeyr Koşay tarafından ortaya atılmıştır. Koşay, kaybolan değerleri bir araya getirmek ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak, turizm potansiyelini yükseltmek için “Açık Hava Halk Müzeleri” kurulmasını 1947 yılında Polis Enstitüsündeki İdare Kongresinde ele almış, Aralık 1947’de Afyon Taşpınar dergisinde yayınlamıştır. Bu amaçla 1957 yılında İsveç ve

⁴¹ Hamit Zübeyr KOŞAY, Açık Hava Halk Müzeleri ve Türkiye’de Açık Hava Halk Müzesi Kurma İmkânları, Ankara 1958, s.3-4.

Danimarka’da toplanan ICOM toplantılarına katılmış ve bu konuda dönemin Kültür Bakanlığı’na bir rapor vermiştir. Ayrıca H.Z Koşay’ın 1958 yılında yayınlanmış “Açık Hava Halk Müzeleri ve Türkiye de Açık Hava Halk Müzeleri Kurma İmkanları” konulu kitabı bulunmaktadır. 1966 yılında araştırmacı Erdoğan Tan’ın “Türkiye’de Açık Hava Halk Müzesi Kurulması ve Koşulları” konulu makalesi Önasya dergisinde yayımlanmıştır⁴². 1967 yılında Zübeyr Koşay tarafından, açık hava müzelerinin kurulması konusunda Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem, Kültür Müsteşarı Adnan Ötüken gibi bir çok kamu dairesinin sorumlularıyla yaptığı anket ve sonucu Önasya Dergisi’nde çıkmıştır. 12 Kasım 1962 yılında H.Z Koşay Ortadoğu Teknik Üniversitesine bağlı “Açık Hava Halk Mimari Müzesinin” kurulması konusunda bir muhtıra vermiştir.

“Muhtıra: “Ortadoğu Üniversitesine bağlı Açık Hava Halk Mimari Müzesinin kurulması imkanları.

Gaye: Ulusal kültürümüzün çok önemli bir bölümünü teşkil eden halk sanatlarına ve geleneklerine dair malzemeyi ve bilgileri, ziyana uğramadan ilim hesabına, kendi doğal muhiti ve mimarisi içinde toplamak ve değerlendirmek.

Açık Hava Halk Müzesi: Eserleri açıkta, güneş ve yağmura maruz bir müze demek değildir. Bilakis, taşra halk mimarisinin en iyi ve tipik örneklerini, enteryörleri ve hatta içinde yaşayan insanları kendi kıyafeti ile yaşar bir tarzda gösteren müze sitesi demektir.

Köy müzesi: Herhangi bir köyde veya köylerde açılan bir müze değildir. Köy müzesi tabiri ile köyde yaşayan halkın maddi ve manevi kültürünü tanıtmak, memleketin minyatür bir örneği olan bir bilim kurumudur.

⁴² Erdoğan TAN, “Türkiye’de Açık Hava Halk Müzeleri Kurulması ve Koşulları”, Önasya, 1966, s.11.

Biz köye ve köy davasına etnografin, folklorcunun ve sosyologun ve geniş manada kültür tarihçisinin gözlüğüyle bakmaya mecburuz.

Açık hava halk müzesi veya köy müzesi terimleri batıdan birer iktibas olup hedefi kafi derecede aydınlatmazlar. Açık hava halk müzesinde orta sınıf esnafın hayat tarzı ve meşguliyetleri de gösterilecektir. Tasarlanan müzede şehir hayatı ihmal edilmemelidir. Bütün içtimai tabakalar inceleme konusudur.

Halk Müzesi fikri, halkın bir kültürü ve medeniyeti olduğu inancına dayanır. Bu yozlaşmış olabilir. Müzecinin görevi asli değerleri bulup çıkarmaktır. Cilalı taş devrinden sanayileşme devrine kadar birikmiş kültür malzemesini halk saklamıştır”⁴³.

Açık hava halk müzesi fikri yeni bir buluş olmayıp İskandinavya memleketleri ve ondan sonra bütün batılı memleketler benimsemişler ve gerçekleştirme yoluna koyulmuşlardır. Uluslararası Müzeler Konseyi ve UNESCO üye devletlerden bu yolda faaliyet sarfetmelerini ısrarla istemiştir. 1985 yılında Ankara’da Folklor Açık Hava Müzeleri’nin Türkiye’de Kurulma İmkanları sempozyumunda çeşitli araştırmacıların bu konudaki görüşlerine yer verilmiştir⁴⁴.

Merkezi, bölgesel, mahalli nitelikleri ile sadece Amerika’da sayıları altıyüzü bulan açık hava müzelerinin klasik müzelerden farklı işleyiş, yönetim biçimleri ve hedefleri bulunmaktadır. Konusunda dünyanın en büyük Açık Hava Müzesi olan Virginia Colonial Williamsburg ile yerinde bizzat inceleme fırsatı bulduğum, A.B.D Georgia Westville Lumpkin, Alabama Montgomery, Georgia Columbus örnekleri baz alınarak, tarafımdan Kocaeli İli Merkezi

⁴³ Sadi BAYRAM, “Açık Hava Müzeleri Kurma Yolunda”, Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirileri, 13-15 Haziran 1988, Ankara 1985, s.93.

⁴⁴ Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirileri, 13-15 Haziran 1988, Ankara 1985, s.1-149.

İzmit, Kozluk, Hacıhasan Mahalleleri içinde bir açık hava müzesi kurulma önerisi getirilmiştir. Bu örneğin, Türkiye’de kurulacak açık hava müzelerine esas teşkil etmek, çalışma yöntemlerini ortaya koymak ve bu konuda bir yönetmelik meydana getirmek için gereken başlangıcı teşkil edecek inancındayım.

2.1. A.B.D. Georgia Lumpkin Westville:

A.B.D.’nin güneyinde yer alan Westville’in kuruluşu, 1968 yılında tarih profesörü Albay John Word West’in koleksiyonunun müzeye alınması ile başlar. 1850’li yıllarda Georgia halkının yaşamını tanıtan bu koleksiyon 24 hektarlık alan üzerinde kurulan açık hava müzesinin çekirdeğini oluşturmuştur. Kasabada yer alan binalar Stewart Country ve yakınındaki diğer şehirlerden sökülerek buraya nakledilmiştir.

1968 yılında orta tabakadan bir ailenin yaşadığı “Grimes Feagin” evi ilk bina olarak kasabaya taşındı. Kasabaya dahi evlerin ve diğer yapıların çoğalmasıyla 2.4.1970 yılında Westville kasabası halkın ziyaretine açıldı. Westville gerçek bir kasaba değil zaman içinde yaşayan tarih olarak yeniden yaratılıp geliştirildi. Binaların çoğu Stewart County ve yakınındaki diğer şehirlerden getirildi. 1850’lerdeki bir kasabayla eş büyüklükteki kasabanın yapılarının listesi ekteki planı ile birlikte aşağıya çıkarılmıştır: (Plan No: 1)

1. Randle Morton dükkanı (tanıtım ve hediyelik eşya satış yeri).
2. Singer Kapıları
3. Stewart County Akademisi
4. Dinlenme istasyonu (ziyaretçilere ayrılmıştır)
5. Grimes Feagin Evi (1842 yılına ait orta tabakadan bir ailenin

evi)

6. Mc. Donald Evi (1842 yılına ait olup, zengin tabakadan bir aileye aittir).

7. Terzi dükkanı (1836 yılına ait)

8. Ayakkabıcı dükkanı (1838 yılına ait)

9. Singer Evi Almanyadan Lumpkin'e göç eden Singer (dikiş makinesi üreten ailenin soyadı) ailesinin 1838'de kullandığı ev.

10. Doktor ofisi (1845 yılına ait)

11. Chatlokooshee (bölgedeki en önemli nehrin adı) şehri mahkemesi

12. Protestan kilisesi (1850 yılına ait)

13. Rawson evi

14. Bryn-Worthington evi

15. Pamuk sıkıştırma yeri

16. Bagley pamuk ayırıştırma evi

17. Tomruk evleri

18. Patterson-Maretti Çiftlik Evi

19. Ahır

20. Viski damıtma fabrikası

21. Kamış değirmeni

22. Kiler

23. Weals evi

24. Alışveriş dükkanı

25. Araba sığınağı

26. Adams dükkanı

27. Lawson evi

28. Sarı Vadi kampı buluşma çardağı

29. Moye beyaz evi (Moye ailesince inşa edilen)

30. Çömlekçi değirmeni

31. Kireç tuğla fırını

32. Çömlekçi dükkanı

33. West evi

34. İnşa edenler duvarı (Kasabanın kuruluşuna katkısı olan kişilerin isimlerinin kazıldığı temsili duvar)

35. Bedingfield oteli

Mal sahipleri tarafından hibe edilmek suretiyle kasabaya taşınan 35 adet yapı 1850'li yılların mimarisi ve sokak düzeni içinde yerlerine konulmuştur. Günlük yaşamın gereksinimlerine cevap veren bu yapılarda sadece 1850'li yılların hayatını yaşamak, el becerilerini, geçim kaynaklarını öğrenmek, yiyecek - içecek, kılık - kıyafetlerini tanımak mümkündür.

Kasabaya toprak bir yoldan ulaşılmaktadır. Girişte toprak zeminli otopark bulunmaktadır. Ziyaretçiler arabalarını otoparka bırakarak kasabaya girişi sağlayan Singer adı verilen kapıların dışındaki 1 numaralı eve ulaşmaktadırlar. Bu ev, tanıtım ve hediyelik eşya bürosu olarak kullanılmaktadır. Buradan biletini alan ziyaretçiler Singer kapısından kasabaya girmektedirler (Resim 1). Kasabadaki 35 adet yapı, araziye bir plan dahilinde dağıtılmıştır. Bağlantı yolları toprak, yön levhaları ve çöp bidonları ahşap aksamlıdır. Kasaba, üzerinde numaralar bulunan tur haritasıyla gezilmektedir. Gezi programı sırasında dört numaralı ev ziyaretçi dinlenme istasyonu olarak ayrılmıştır. Ziyaretçiler burada ücret karşılığı limonata içebilmektedirler. Çeşitli sınıflara ait evler, ayakkabıcı, marangoz, demirci ve terzi dükkanlarında canlandırma yöntemiyle ziyaretçilere tur düzeni içinde gösterilmektedir (Resim 2,3). Kilise, doktor ofisi, mahkeme binası gibi resmi yapılar diğer mesleki uygulamalardan farklı statik bir sergileme düzeni içinde gezilebilmektedir (Resim 4). Bu yapılar, çeşitli özel günlerde (yılbaşı, kurtuluş günü) toplantılarda aktif olarak da kullanılabilir. Kasabanın iç kısmında çiftlik evi yaşantısını yansıtan bölüme ulaşılmaktadır. Ahır, viski damıtma fabrikası, kamış değirmeni

bölmeleri, orijinal kullanımlarını yansıtacak şekilde aşamalı şekilde düzenlenmişlerdir. Ayrıca pamuğun tarladan alınıp ipliğe dönüşümüne kadar geçen aşamalar canlandırma yöntemi ile ziyaretçiye gösterilmektedir (Resim 5). Gezi sonuna doğru 18. numaralı evde 18. yy. giysileri içerisinde yemek pişiren kadının pasta-börek, sosis, sandviç ikramı ziyaretçilere ücret karşılığı sunulmaktadır (Resim 6). Son bölüm olan çömlekçi dükkanında çömlek yapımı aşamalı olarak canlandırma yöntemi ile tanıtılmaktadır (Resim 7,8). Kasaba içinde ziyaretçilerin konaklaması için bir otel bulunmaktadır. Bu kasabayı oluşturanların isimlerinin kazındığı duvarı da görmek mümkündür. Bu bölge yaya olarak gezilebildiği gibi kapının girişinde her an hazır bulunan at arabası ile de dolaşılabilmektedir.

Westville kasabasının yönetimi “Westville Tarihi El Sanatları” şirketi tarafından yapılmaktadır. Bu şirket vakıf niteliğindedir. Şirket genel üyeliğe açık, kar amacına uygun şekilde çalışan bir kuruluştur. Üyelik programı çerçevesinde özel bilet sahibi kasabaya bir yıl boyunca ücret ödemediği takdirde, her yıl düzenlenen faaliyetlere katılabilmektedir. Westville kasabasındaki bu faaliyetler aşağıya çıkarılmıştır:

1. Bağımsızlık günü: Her yıl 4 Temmuz’da güneyin eski geleneksel bağımsızlık günü kutlamaları canlandırılmaktadır. Bağımsızlık bildirisinin okunması, eski oyunlar, yarışmalar ve barbekü partileri gün boyunca devam eden etkinliklerdir.

2. 1850’nin fuarı: İç savaş öncesi günlerin, eski tarımsal fuarların canlandırıldığı, eski yiyecek ve içeceklerin hazırlandığı bir fuardır. Bu fuar bir anlamda Westville kasabasının geçmişini vurgulamaktadır.

3. Yılbaşı: Alman, İngiliz, İskoç ve İrlanda yılbaşı geleneklerinin sunulduğu bir faaliyettir. Westville’de çeşitli evler yılbaşı kutlamaları için

süslenmekte, kutlamalara katılan konuklara yörenin geleneksel yemekleri ikram edilmekte, eğlenceler tertiplenmektedir.

4. Sanat ve Zanaatlar: Westville ve çevresinde 1850'li yılların günlük işleri yapıp sanatları sergilenmektedir. Aktivitelerin çoğu sezonluktur. Aylık programlar dahilinde dönüşümlü olarak mum yapımı, mobilya, ayakkabı, şurup, çömlek, sepet, sabun yapımı gibi işler tanıtılmaktadır.

5. Tarım ve Hayvancılık: Westville kasabasındaki bahçelerde çeşitli sebze ve meyveler ekilmektedir. Ürünler mevsimsel olduğu için türleri yıl boyunca değişmektedir. Ayrıca hindi, tavuk, kaz, katır ile her türlü yerli hayvan da yetiştirilmektedir. Bölgeyi gezerken bu tür hayvanları bir evin bahçesinde, sokakta görmek mümkündür.

Westville'ye eğitim programı çerçevesinde her yıl binlerce okul gelmektedir. Öğrenciler 1850'li yılları canlandıran kasabanın tarihini yaşayarak öğrenmektedir. Ayrıca atalarının kültür birikimini görmek amacıyla da çok sayıda yetişkin kasabayı ziyaret etmektedir. Ziyaretçilerden, dükkan satışlarından, hediyelerden ve bağışlardan sağlanan gelirler eğitim programlarının desteklenmesinde kullanılmaktadır.

Westville kasabasını ücretli çalışanlar ve gönüllüler işletmektedir. Ücretliler enformasyon görevlileri, uzmanlar (sanat tarihçi, etnolog gibi) teknik personel ve güvenlik görevlilerinden oluşmaktadır. Gönüllüler ise özel günlerde, tatillerde, haftasonlarında çalışan ziyaretçileri karşılayan sanat ve zanaatları tanıtan personelden meydana gelmiştir.

Kasaba'ya "Westville tekerleği" amblemi verilmiştir. 1850'lerde dünyayı tekerleklerin döndürdüğü (değirmen tekerleği, vagon tekerleği, su tekerleği gibi) düşünüldüğünden bu amblem konulmuřtur⁴⁵.

Sonuç olarak Westville kasabası A.B.D. tarihini korumak ve yaşatmak amacına yönelik çalışan bir vakfın sorumluluğundadır. Geçmişi günümüze ve geleceğe canlı bir şekilde getirmeyi hedeflemiş, bunu teatral düzenlemeler içinde canlandırmalar yaparak gerçekleştirmiştir.

2.2. A.B.D. Alabama Montgomery

Alabama Montgomery kasabası A.B.D.'nin güneyinde Alabama eyaleti içindedir. Kasaba 1800-1900'l  yıllar arasındaki Alabama halkının yaşamını yansıtmaktadır. Kasabadaki mevcut evlerin bir kısmı restore edilerek, diğer bir bölümü de başka yerlerden taşınmak suretiyle açık hava müzesi şekline d n şt r lm ştir. Halk bölgeye 1817 yılında göç etmiştir.

Kasabada 19. yüzyıl ortalarında makinalaşma ile ortadan kalkan el becerisi gerektiren sanat ve zaaatlar icra edilmekte, çeşitli tabakaların yaşamını yansıtan evler içindeki eşyalarıyla birlikte ziyaretçiye sunulmaktadır. Tanıtım aracı ise teyp-kasettir. Ziyaretçi gruplarının eline verilen bu teyp 19. yüzyıl evleri gezilmekte, yaşantıları hakkında bilgi edinilmektedir (Resim 9, 10, 11, 12, 13). Banttaki bilgiler güneyin favori hikaye anlatıcısı Kathryn Tucher William'ın konuşmasıyla verilmektedir. Gezi turu ek'teki listede de izlenebileceği gibi göçmenlerin iki içtiği Lucas Meyhanesinde başlar, buradan 1820'de yapılan göçmenlerin yaşadığı ahşap barakaya yürüyerek gidilir. Sonra tek sınıflı okula girilip 1890'da ocukların ABC'yi nasıl öğrendikleri görülür (Resim 14). Daha sonra sırasıyla bakkal, eczane ile ırır makinasının bulunduğu bina gezilir.

⁴⁵ The Westville Guides, Westville Historic Handycrafts Inc. Lumpkin, GA, ABD,-

Ekteki tur planına göre yapılarla ilgili bilgiler aşağıya çıkarılmıştır (Plan No. 2).

1. Lucas Meyhanesi, 19. yüzyılın başlarında inşa edilen meyhane göçmenlerin uğrak yeri idi.

2. Dogtrot Evi, ayrılıkçı lider William Lowndes Yances'in yazlık evidir.

3. Grange Binası, toplantı binasıdır. Ulusal Çiftçi Birliği Montgomery Şubesi tarafından inşa edilmiştir.

4. Nakliye Binası, İtalyan tarzı inşa edilen büyük konağın bitişiğindedir.

5. Doktor ofisi, 1800'lü yılların taşra tıbbının malzemelerini içeren ofis Dr. David Duncan tarafından inşa edilmiştir.

6. Shotgun Evi, sivil savaş sonrası hızla artan taşra nüfusunun yaşadığı evlerin bir örneğidir.

7. Bakkal, 1892'li yılların alış-veriş tarzını yansıtan dükkan aynı zamanda çevredeki insanların biraraya geldiği yerdir.

8. Kilise, 1880'lerde Montgomery'deki zenciler tarafından inşa edilmiştir.

9. Tek sınıflık okul, 1890 yılı yapımı olup, kırsal Alabama topluluklarının temel eğitimini sağlayan yüzlerce okulu temsil etmektedir.

10. Ahır, göçmenler tarafından inşa edilen ahırda çiftlik hayvanları yetiştirilmekteydi.

11. Kütük baraka, 1820'lerde yapılan bu tür barakalar Alabama göçmenlerinin yaşamları hakkında bilgi vermektedir.

Ayrıca "North Hull Street" caddesi üzerinde restore edilerek korunan evler bulunmaktadır.

- 1890'ların evleri, North Hull Street Caddesi üzerinde sıralanan bu evler Montgomery'deki işçi ailelerinin yaşamını yansıtmaktadır.

- Davis Cook'un evi, 1857 yapımı olan bu ev Güney'de meydana gelen mimari değişiklikleri yansıtır. Yunan ve İtalyan mimarisinin unsurlarını taşır.

- Belediye Başkanı Reese'nin Evi, 1850'lerde inşa edilen evde Montgomery şehrinin belediye başkanı görevi süresince oturmuştur. Köşk Yunan tarzı inşa edilmiştir.

- Martin Barnes'in evi, 1830'larda inşa edilmiştir.

- Dewolfe-Cooper Köşkü, Gazeteci Thomas Dewolfe tarafından 1850'lerde inşa edilen köşkte gotik mimarisinin unsurları kullanılmıştır.

- Bush Köşkü, 1860 'larda inşa edilen köşk iki blok öteden getirilerek bugünkü yerine konulmuştur⁴⁶.

Kasabada ziyaretçilere hizmet veren 1820 yılı yapımı bir restoran ile 1850 yapımı bir tanıtım binası bulunmaktadır.

2.3. ABD Virginia Colonial Williamsburg

18. yüzyıl Amerikasının ve Virginia bölgesinin tarihini, kültürünü, yaşamını tanıtan kasaba A.B.D'nin kuzeyindedir. 200 yıl önce inşa edilen

⁴⁶ Old Alabama Town Guide, Montgomery, GA, ABD,-

kasaba 88 orijinal yapının yeniden inşa edilmesiyle açık hava müzesi şekline dönüştürülmüştür. Amerika ve dünyadaki benzerleri arasında en geniş kapsamlı müzedir.

17. yüzyılda “Jamestown” adıyla kurulan kasaba kuzey Amerika’daki en büyük İngiliz sömürgesidir. Kurulduğu yıllarda halkın çoğu köle konumunda idi. 17. yüzyılın sonlarında 5 km. ötede York ve James nehirleri arasında kalan yüksek bölgeye taşınan kasaba 1690’lı yıllarda bölgeyi istila eden yerli saldırılarına karşı karakol vazifesi görmüştür. Geniş arazi üzerinde dağınık evlerden meydana gelen kasabada kilise, çeşitli dükkanlar, içkili lokanta, iki fabrika ve 1695’den sonra inşa edilen William ve Mary Kolejleri ilk yapılarıdır. Birçok Virginialı politikacının da oturduğu kasaba 1699 yılında İngiliz kralı III. Williams şerefine “Williamsburg” adını alır⁴⁷.

Turistler bölge haritası üzerinde sembolle ifade edilen ve aşağıda verilen tarihi ve modern konaklama yerlerini gezi için hazırlanan otobüslerle ziyaret edebilirler (Plan No: 3).

- Tarihi bölge
- Giriş bileti gerektiren özel yerler
- Dükkanlar
- Akşam yemeği için çeşitli mekanlar
- Sergi bahçeleri
- Bilet ve bilgi edinilebilecek mekanlar
- Dinlenme yerleri (soğuk-sıcak içeceklerin içildiği alanlar)
- Su kaynakları
- Ziyaret edilecek diğer yerler ve Servisler :

Tarihi bölge de kendi içinde sekiz coğrafi bölüme ayrılmıştır:

Market Square

47 The Virginia Colonial Williamsburg Foundation, 1989 Annual Report, Virginia 1990, ss.3, 4, 7, 9, 11, 18, 19, 25, 147, 151, 153.

Market Square'den Capitol'a kadar olan bölge

Capitol ve çevresi

Palace Caddesi

Vilayet binası

Palace caddesinden William ve Mary Kolejine kadar olan bölge

Kuzey İngiltere ve Nicholson arka sokakları

Waller ve Francis arka sokakları

Sekiz coğrafi bölgeden oluşan tarihi bölgenin her bir kısmı ayrı bir
biletle gezilmektedir. Tarihi bölge içindeki belli başlı yapılar da şunlardır:

Vilayet sarayı

Eyalet Meclis Binası

Sosyal Tesisleri İş ve Politika Merkezi

Askeri Karakol

Mahkeme Binası

Fırın

Manav

Market

Değirmen

Bar

Marangozhane

Ayakkabıcı Dükkanı

Kuyumcu Dükkanı

Silah Yapım Atölyesi

Halk Hastanesi

Pasteur ve Mc. Kenzie Eczaneleri

Postane

Müzik ve Dans Okulu

Matbaa

Tiyatro

Terzi Dükkanı

Kilise

Mason Locaları

Rockfeller Folk Sanat Müzesi

De Witt Wallace Decorative Sanatlar Galerisi

Williamsburg kasabası her kesimden ziyaretçiye her türlü hizmeti verebilecek kapasitede bir yerleşim yeridir. Bu hizmetler, tarihi bölgelere yapılan turlar dışında, konaklama ve özel programları kapsamaktadır. Özel programların en önemlisi ise Virginia'nın geçmişini tanıtan 25 dakikalık filmlerdir. Her kesimden ziyaretçinin alışveriş yapacağı dükkanlar, restoranlar, el sanat ve zanaatlarının tanıtılıp satıldığı açık sergi bahçeleri, dinlenme yerleri, çeşitli sportif faaliyetlerin (golf, yüzme, vs.) yapıldığı mekanlar gezilebilecek programlar içerisinde. Zengin, fakir, orta sınıf ziyaretçiye yönelik tatil köyleri, kır evleri her çeşit gruba hitap edebilecek toplantı merkezleri bulunmaktadır. Vakıf tarafından yönetilen kasabaya tezin 1.6. numaralı başlığında da ele alındığı üzere biletlerden, hediyelik eşya satışı, otel, restoran işletmelerinden, kira gelirleri ve bağışlardan gelir temin edilmektedir. Otel, pansiyon, emlak ve restoran işletmelerinden elde edilen gelirler vergiye tabiidir. Giriş ücreti, hediyelik eşya satışı, bağışlardan elde edilen gelirler ise vergi dışında tutulmaktadır. Gelirler personel giderlerine (maaş, emeklilik, sigorta işleri), sanatsal faaliyetlere, koleksiyon alımı, tamiri, sergileme ve eğitim programlarına harcanmaktadır. Kasabada Amerika tarihini öğretmek için kurulmuş bir eğitim birimi de bulunmaktadır. Dörtbin kişilik çalışanı olan kasabada çalışanların bir kısmı gönüllülerden meydana gelmiştir (Resim 15).

2.4. A.B.D. Georgia Columbus

A.B.D.'nin güneyinde Georgia eyaleti içinde Columbus şehrindeki tarihi bölge 1828'de Broadway Caddesi üzerinde inşa edilen "The Walker

Paters Longdon House“ evi çevresinde yer alır (Plan no:4). 1855-1860’lı yıllarda inşa edilen Coca-Cola’nın formülünün mucidi Dr. Johns Pemberta’nın ailesiyle birlikte oturduğu “kulübe“, 1870 yılında inşa edilen günümüzde müze olarak kullanılan “The Rankin House” bölgedeki mevcut ilk yapılardır. 1966 yılında “Tarihi Columbus Vakfı” tarafından Broadway caddesi üzerinde tarihi bölge kurulur. Bu amaçla 10 mil uzaktan 1800’lü yıllarda inşa edilen ve tüccarlar tarafından kullanılmış ve en eski yapı olduğu düşünülen kütük ev ve 1840’lı yılların yapısı olan “Period Pieces” evi bölgeye taşınır. Period Pieces evi hediyelek eşya satış yeri olarak kullanılmaktadır (Resim 16,17,18,19).

Vakıf, Columbus’daki tarihi evlerin restorasyonunu “Döndürme ve Yeniden Geliştirme” fonuyla yapılmaktadır. Fon sistemiyle şahıslardan satın alınan evler restore edilip, tekrar şahıslara satılmakta, bu amaçla fona gelir temin edilerek başka bir evin onarımı yapılmaktadır. Böylece tarihi bölgedeki evler mevcut tarihi dokusuyla birlikte korunabilmektedir.

Vakıf tarafından organize edilen en önemli aktivite “Salisbury Fuarı”dır. Şehrin el sanatları, zanaatları ve çeşitli koleksiyonlarının (araba koleksiyonu, ev eşyası koleksiyonu gibi) tanıtımı, alım-satımı her yıl bahar ayında kurulan bu fuarda yapılmaktadır. Fuar ayrıca nehirde yapılan su yarışları, domuz dövüşleri gibi çeşitli eğlenceleri de kapsamaktadır.

Vakfa üye olanların tanıtıldığı ve her yıl tekrarlanan balo, çeşitli yerlere (Atlanta turu, İskoçya turu gibi) düzenlenen geziler de önemli aktivitelerdendir⁴⁸.

A.B.D’deki bu dört açık hava müzesini değerlendirdiğimizde; bu tür müzelerin geçmişe duyulan özlem sonucu, kendi kültürlerine sahip çıkan gönüllülerce vakıf ve dernek türü kuruluşların çatısı altında kurulduğu görülmektedir. Bu müzelerin en önemli ortak özellikleri, geçmişin mimarisini

⁴⁸Historic Columbus Foundation Guide, Columbus, Ga. ABD,-

korumak, restore ederek yaşatmak, evlerin içini ve dış çevreyi eski yaşantıyı tanıtabilecek şekilde sergilemek, düzenlemek, el sanatı ve zanaatlarını uygulamalı olarak tanıtmak, gelenek ve görenekleri, merkezi, bölgesel ve mahalli bazda ele alarak canlandırmaktır. Söz konusu müzeler ziyaretçi ile sürekli bir bağ kurarak onları eğiten yerler olmak dışında bünyesindeki dinlenme yerleri, parklar, kafeteryalar, örnek üretim yapan atölyeler ve satış reyonları ile halkın dinlenme, eğlenme ve alım zevkini karşılayan kuruluşlar niteliğindedirler. Bu müzeleri birbirinden ayrı kılan özellikler ise bağlı bulunduğu vakfın niteliğine, kapsamına, bölgenin sosyo-kültürel yapısına ve tarihi geçmişine göre değişmektedir. Bu açıdan müzeler arasında farklı uygulamalar görülmektedir. Williamsburg merkezi tipteki açık hava müzelerine örnek olabilecek niteliktedir. Yapılar rökonstrüksiyon sistemi ile yeniden inşa edilmiştir. Tüm Amerikan toplumunun yaşantısı canlandırılarak genel bir bilgi sunmaktadır. Westville bölgesel nitelikte olup, Güney Amerikadaki halkın yaşayışını canlandırmaktadır. Yapılar çevre illerden toplanarak bir araya getirilmiştir. Geçmişe dönük yaşantıyı veriş açısından sistemli, faaliyetler açısından ise Williamsburg'a nazaran dar kapsamlıdır. Columbus örneği tarihi yapıların bulunduğu bölgede yer almaktadır. Columbus dışından getirilen yapılarda eklenerek kurulmuştur. Güney Amerika halkının yaşantısı sanat ve zanaatları her yıl bölgede kurulan Salisburg fuarında canlandırılmaktadır. Bölgenin en önemli faaliyeti Coca-Cola mucidinin yaşamının tanıtımına ayrılmıştır. Montgomery örneği de bölgesel nitelikte bir açık hava müzesidir. Mevcut ve çevreden taşınan yapıların bir araya getirilmesi ile kurulmuştur. Alabama halkının yaşamına ve sanayileşme ile ortadan kalkan el sanatı ve zanaatlarının tanıtımına ağırlık verilmiştir. Bölgenin hikayesi teyp kaset ile canlandırılmıştır.

2.5. Türkiye, Karabük Safranbolu

Safranbolu Kasabası Batı Karadeniz bölgesi (Antik Paflagonya) Karabük ili sınırları içinde kalmaktadır. Safranbolu çevresindeki yerleşim paleolitik çağa kadar uzanmaktadır. Hellenistik, Roma ve Bizans çağlarını yaşayan Safranbolu'da bu dönemlere ait eser geçmemiştir. Safranbolu ile sınır olan Eflani ilçesinde 24 adet tümülüs, kaya mezarları ve Sipahiler Köyünde Roma dönemine ait bir tapınak bulunmaktadır. Türklerin 1071 Malazgirt Savaşı ile Anadolu'ya gelmesi ile bölge Danişmentlilerin eline geçer. 13.yy. başlarında ise Çobanoğulları bölgeye yerleşir. Çobanoğulları 15.yy'a kadar Selçuklu ve İlhanlı beyliğine, 15.yy'dan sonra da Osmanlılara bağlı olarak yaşamışlardır. Osmanlı döneminde beyliğin merkezi Safranbolu olmuştur. Safranbolu'da Osmanlı dönemi anıtları yanında 18. ve 19.yy.la ait evler Türk toplumunun geçmişi, kültürü, ekonomisi, yaşam biçimi ve teknolojisi hakkında bizlere bilgi verirler. Kasabadaki evler topografyaya uygun bir şekilde yapılmıştır. Yörenin nüfusu 1939 yılında Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın açılışı ile artmış, bölge ekonomik açıdan gelişmiştir. Buna rağmen kasabanın mimari dokusunda güçlü bir yıpranma olmamış, Safranbolu halkı geleneksel Safranbolu evlerinde yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Kasabadaki evler yazlık ve kışlık olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkarlar. Evlerin yapı malzemeleri kerpiç ve ahşaptır. Evlerin içindeki eşya sayısı oldukça azdır. İki katlı evlerin zemin kat beden duvarı oldukça yüksek tutulmuştur. Bu kat üst seviyede küçük pencerelerle dışa açılmaktadır. Evler; zemin, asma kat ve üst kat olarak planlanmıştır. Bu ev tipi Kocaeli ile Gölcük ilçesi Değirmendere, Saraylı köyü evlerinde de karşımıza çıkmaktadır.

Özgün kent dokusuyla günümüze kadar gelebilen Safranbolu 1975 yılında "Dünya Mimari Mirası Yılı" nedeniyle düzenlenen bilimsel toplantıda gündeme gelerek korunması açısından yeni bir sürece girmiştir. Safranbolu

Belediyesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü'nün ortaklaşa hazırladıkları "Safranbolu Mimari Değerleri ve Folkloru" haftasında kent değerlerinin korunması konusunda konferanslar verilmiştir. 1976 yılında 2. Kültür haftası ve İstanbul'da açılan "Safranbolu Evleri" sergisi ile kentin yurt çapında tanıtımı yapılmıştır. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu da Safranbolu'da Asmalar evini satın alarak pansiyon haline getirmiştir. 8 Ekim 1976'da Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Safranbolu için koruma kararı almıştır. Kararda yer alan gerekçeler aşağıya çıkarılmıştır.

Kültürel ve Tarihsel Gerekçe: "Çok eski bir yerleşme bölgesi olan Kuzeybatı Anadolu (Paflagonya)'nın en ilginç yerleşme noktalarından biri olan Safranbolu'nun Osmanlı Çağına ait anıtlarla birlikte bulunan çok iyi korunmuş geleneksel sivil mimarlık örnekleri, kenti eski Anadolu kentlerinin bu güne kadar kalmış en önemli örneklerinden biri yapmakta olduğuna, Safranbolu'nun bütünü ile korunması, eski yapıların günümüz koşullarına uygun olarak sıhhileştirilmesi ve çağdaş hayata katılmaları, Osmanlı Çağı'nın sosyal, ekonomik ve kültürel görüntüsünün, fiziksel verilerin, önemli uygarlık verileri olarak gelecek kuşaklara saklanması gerekliliği bulunduğuna,...

Yasal gerekçe;... Zonguldak İli, Safranbolu ilçesinin çeşitli tarihsel nedenlerle, günümüze kadar olduğu gibi gelen çok önemli, Türk kültürünün belgesi olan tarihi bir sit olarak, anıtları, konut mimarisi, yol dokusu ve doğal özellikleriyle, bir bütün olarak korunmasının zorunlu bulunduğuna" karar verilmiştir⁴⁹.

Safranbolu günümüze kadar taşıdığı tarihi dokusuyla bölgesel nitelikte açık hava müzeleri kapsamında değerlendirilebilir. Kültür Bakanlığı

⁴⁹Reha GÜNAY, Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s.10, 262, 265.

Anıtlar Yüksek Kurulu sadece bu tür alanların bakım ve onarımlarını içeren fiziki düzenlemeleri yapmıştır.

2.6. Türkiye, Ankara Kaleiçi

Ankara'nın Dışkapı mevkiinde bugün Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin bulunduğu arazi üzerinde olan kale 978 metre yüksekliğindedir. M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren Frig, Pers ve Galat'lar hüküm sürmüş, M.Ö. 1. yüzyıldan sonra da Roma ve Bizans dönemleri yaşanmıştır. Kale 1334 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlılar döneminde zaman zaman onarılan kale Selçuklular dönemindeki haliyle kullanılmıştır. 1522 tarihli Tapu Tahrir defterlerinde Ankara'nın 16. yüzyılda kale ve şehir olmak üzere iki kısımdan oluştuğu, kalenin bir dizdar tarafından korunduğu, beşi müslüman biri hristiyan altı mahallenin bulunduğu, kale dışında da seksenbir mahallenin olduğu yazılıdır. Böylece kalenin 16. yüzyıldan itibaren bir askeri garnizon olmaktan çıkıp bir ticaret kenti haline geldiği söz konusu tapu tahrir defterlerinden anlaşılmaktadır.

Cumhuriyet dönemindeki hızlı imar hareketlerine rağmen, topografik olarak merkezden kopuk oluşu, anayol ağının dışında kalışı, kalenin geleneksel dokusunun belirli bir ölçüde korunabilmesini sağlamıştır. Ancak merkeze yakınlığı zaman içinde kaledeki özgün yapıların avlularına kaçak olarak ilaveler yapılmasına, yapıların bölünmesine neden olmuştur. Konut alanı işlevini günümüzde de sürdüren kale ticaret merkezi haline gelen çevresi (Samanpazarı, Çıkrıkçılar, Bakırcılar) ve bölgenin kültürel değerlerinin sergilendiği Anadolu Medeniyetleri Müzesi ile birlikte korunması ve geliştirilmesi gerekli bir alan olarak görülmüştür. Bu nedenle Kale, 1983 yılında Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından Koruma-Geliştirme projesi kapsamına alınmıştır.

Kalede sürdürülen çalışmalarda amaçlanan, “yörenin korunarak değerlendirilmesi, teknik ve sosyal alt yapının düzenlenmesi, kent bütünü ile doğru ve sağlıklı bir bağlantı kurulması, yapıları sağlıklılaştırma, bakım ve onarımları ile boş alanların çevreye uyumlu olarak düzenlenmesi gibi hem fiziki mekana bağlı, hem de sosyo-ekonomik düzenlemelerin bir bütün içinde ele alınmasıdır”⁵⁰.

Kaledeki yapılarda karniyarik ve dış sofalı plan tipi uygulanmıştır. Yapılarda farklı dönemlerde değişimler ve eklemeler yapıldığından plan şemasının okunmasını zorlaştırmaktadır. Evler tuğla ve taş örgülü olup üst katları sıvalıdır.

Kalede adı geçen proje kapsamında üç evin restorasyonu yapılmış, bir sokak dokusunun kamulaştırılarak restore edilmesi, turizm ve rekreasyon amaçlı kullanıma açılması hedeflenmiştir.

Kaledeki yapılarda uygulanan fiziki düzenlemeler yurtdışı açık hava müzelerindeki yapılara benzer çalışmaları içermektedir (restorasyon-rökonstrüksiyon). Kaledeki bu düzenlemelerle geçmişe ait yaşamın aksettirilmesi bunların açık hava müzeleri kapsamında değerlendirilmeleri ile mümkündür.

2.7. Türkiye, Bursa Cumalıkızık

Bursa'nın doğusunda Uludağ'ın yamaçlarına sıralanan Beşikzık köyünden biri olan Cumalıkızık, bir Osmanlı vakıf köyüdür. Tokat civarında yaşayan Oğuz boylarından Kızıkların 1500 yıllarında buraya yerleşmesi ile kurulmuş, korunarak günümüze kadar ulaşabilmiş bir köydür. Köy, Osmanlı dönemi kırsal mimarisinin önemli örneklerini içerir. Cumalıkızık 1980 yılında Ankara Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 12730 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

⁵⁰ Ankara Kalesi Koruma Geliştirme Projesi, Kültür ve Turizm Bak.Esk.Es.ve Müz. Gen. Müd. Yay., Ankara 1988, s.1-2.

Cumalıkızık'ın tarihi dokusuyla birlikte yaşatılması amacıyla Yıldırım Belediyesi bünyesinde bir koruma komisyonu oluşturulmuştur. Köyün en geniş kapsamlı tanıtımı 1983 yılında Abdülkerim Ağa Han ve Türkiye Mimarlar Odası'nca düzenlenen bir yarışma vesilesiyle olmuştur. Bu yarışmayla Türkiye'deki mimarlık öğrencilerinden “yaşam, mekan, zaman” faktörlerinin etkisi ile Cumalıkızık'ta 2007 yılında oluşacak değişimlerin irdelenmesi istenmiştir. Yıldırım Belediyesi'nce Yıldız Üniversitesi'ne Cumalıkızık'ın koruma amaçlı imar planları hazırlatılmış, eskiden çoban evi olan bina “Konuk Evi” olarak restore edilmiş, eski muhtarlık evi ise “Etnografya Müzesi” haline getirilmiştir.

Dar sokakları, sokağa taşan cumbalı evleri ile Cumalıkızık köyü 600 yıl öncesinin Osmanlı mimarisini günümüze taşıyan ender örneklerden olmasına rağmen bu köyün geçmişe dönük yaşantısı değişen toplum yapısı ile birlikte yitip gitmiştir⁵¹.

Bölgesel nitelikteki açık hava müzeleri içinde ele alınabilecek bu üç bölge, ülkemizde bu yönde ilgili mevzuatın olmayışı nedeniyle bu kapsamda değerlendirilememektedir. Ülkemizde bu üç örnek dışında da bu kapsamda kalabilecek tarihi dokular mevcuttur. Kültür Bakanlığı ve yerel yönetimlerin maddi olanakları ile ele alınıp değerlendirilen bu örneklerde yapılan çalışmalar fiziki düzenlemeleri kapsamıştır (restorasyon, konstrüksiyon). Bu alanlarda geçmişe dönük yaşantı, el sanatları ve zanaatlarını canlandıran uygulamalar ise bulunmamaktadır. Bunun nedeni de ülkemizde açık hava müzelerinin amaç ve kapsamının kamuoyunca bilinmemesi ve ilgili bir yönetmeliğin bulunmayışıdır. 23 Temmuz 1983 gün ve 18113 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 2863 sayılı Eski Eserleri Koruma Kanunu 2. bölüm 10. maddesinde “Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla vakıf

⁵¹ “Cumalıkızık”, Yıldırım Belediyesi, Bursa 1992, s.1-10.

kuralabilir”⁵² denmektedir. Ülkemizde Turing, Taç Vakfı bu madde kapsamında kurulmuştur. Bu vakıflar yapılarda restorasyon, çevre düzenlemesi şeklinde çalışmalar yapmaktadırlar. Açık hava müzelerinin amacına uygun bir çalışma sistemi bulunmamaktadır.

⁵² Eski Eserler ve Müzelerle İlgili Mevzuat, Ankara 1986, s.8.

3. KOCAELİ İLİ'NİN FİZİKİ-SOSYO-EKONOMİK YAPISI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. Fiziksel Veriler

3.1.1. Yeri-Konumu

Kocaeli İli, Marmara Bölgesi'nin doğusunda; İzmit Körfezi'nin kuzey ve güneyindeki 3.626 km² 'lik bir alana yayılmıştır. Kocaeli toprakları 29° 22° ve 30° 21° doğu boylamlarıyla, 40° 31° ve 41° 13° kuzey enlemleri arasında yer alır.

İl alanı batıdan İstanbul ve Marmara denizi; doğudan Sakarya; güneyden Yalova ve Bursa; kuzeyden ise Karadeniz ile çevrilidir.

Kocaeli'nin, Merkez İzmit, Gebze, Gölcük, Kandıra, Karamürsel, Körfez adlarıyla altı ilçesi bulunmaktadır (Harita No. 1)⁵³.

3.1.2. Topoğrafik Yapısı

Kocaeli İli'nin topraklarının %74.6'sını platolar, %6.6'sını ovalar oluşturmuştur. Topraklarının %97.4'ü tarıma elverişli olup %31.1'inde üretim yapılmaktadır. %58'i orman ve fundalıklarla kaplıdır. Yarımada'yı, plato ile bunun üzerindeki, Samanlı Dağları belirlemektedir. İlin kuzeyini oluşturan Kocaeli Yarımadası, jeolojik devirler boyunca bir kaç kez deniz suları altında kalmış, sonra tekrar kara durumuna gelmiştir. İlde eğimin fazlalığı ve sel suları heyelan tehlikesini arttırmaktadır. İl birinci derece deprem kuşağı içerisinde kalmaktadır⁵⁴.

⁵³ "Kocaeli", Yurt Ansiplopedisi, C.6, 1979, s.4979.

⁵⁴ a.g.e., s.4979.

3.1.3. İklim-Bitki Örtüsü

Kocaeli İli'nde Karadeniz ile Akdeniz iklimleri arasında; “geçiş” iklimi özelliğini taşıyan bir iklim türü egemendir. Yazlar sıcak ve az yağışlı, kışlar yağışlı ve zaman zaman ılık geçmektedir. İlin kuzeyinde, Karadeniz kıyılarında yazlar oldukça serin, güneyde ise sıcak geçmektedir. Yıllık ortalama sıcaklık 14.5°C, yağış ortalaması ise 768 mm olup, bunun %36.4'ü kış mevsimine aittir.

Bitki örtüsü bakımından, körfezin kuzeyinde ve doğusunda da bir şerit halinde makiler, körfez çevresinde zeytinlikler bulunur. Makiler arasında kocayemiş, karaçalı, yabangülü gibi türler yer alır. İzmit Körfezinin kuzeybatısı ve doğusunda bulunan alanda orman, fundalık ve step bitkileri yer almaktadır⁵⁵.

3.1.4. Ulaşım

Marmara Bölgesi içinde en önemli trafik ağı üzerinde bulunan Kocaeli, Anadolu'yu batıya bağlayan eski E-5 karayolu (D.100) ve demiryolu hattında yer almaktadır. Türkiye'nin trafik yoğunluğunun en yüksek olduğu kesim İstanbul-İzmit-Adapazarı güzergahıdır.

Kocaeli'nin denizden Karamürsel-Hereke, Darıca-Topçular arasında vapur seferleri bulunmaktadır. Darıca-Topçular bağlantısı İstanbul'u Bursa ve Ege illerine bağlayan en kısa ve emniyetli yoldur.

Kocaeli, İstanbul ve Trakya'yı Anadolu'ya bağlayan demiryolu üzerindedir. Haydarpaşa'dan başlayan demiryolu Kocaeli ve Sakarya İli üzerinden Anadolu'ya ulaşmaktadır.

⁵⁵ “Kocaeli”, Yurt Ansiplopedisi, C.6, 1979, s.4987.

3. 2. Tarihsel Gelişimi

3.2.1. Tarihçe

Kocaeli İli ilkçağda Bitinya (Bithynia) bölgesi içinde yer almaktadır. Asya-Avrupa kültürleri doğal geçiş yolları güzergahı üzerinde önemli bir jeopolitik konuma sahip olan Kocaeli ve çevresinde kapsamlı araştırmalar yapılmamakla birlikte, bu gün için en eski yerleşim yeri olarak Karamürsel yakınındaki Valideköprü Höyüğü tespit edilmiştir.

M.Ö. XIII. yüzyıldan itibaren tüm bölge ile birlikte Kocaeli ve onun merkezi İzmit, Avrupa'dan Anadolu'ya geçen ve Anadolu'da Frigler olarak tanınan Trak kavimi "Brygler"ın göç yolu üzerinde olması nedeniyle onların egemenliğine girmiştir.

Yazılı kaynaklarda tarih sahnesine çıkması ise M.Ö. 712 yılında Megaralı bir grup göçmenin, İzmit'in karşısında körfezin güney köşesindeki "Başiskele" mevkiinde Astakos adıyla bilinen koloni kentini kurmaları ile olmuştur. Bununla birlikte Astakos'un "st"li kelime yapısı ile yerli kökenli bir isim olması, kentin Megaralı'lardan önce de varolduğuna işaret eder. Bazı kaynaklar aynı kentten "Olbia" ismi ile bahsetmektedirler.M.Ö.VII. yüzyılın ilk çeyreğinde kentin Yunanistan'dan gelen "Trerler"ın saldırısına uğrayan Astakos Megaralıların diğer bir kolonisi olan Kalkhedon (Kadıköy) tarafından tekrar iskan edilmiştir. M.Ö. 500-453 yılları arasında bağımsız bir kent olan ve adına sikke bastıran Astakos M.Ö.435'de Atina'nın egemenliğine girerek bağımsızlığını yitirir. Astakos'un tarihi Bitinya'da cereyan eden genel hareketlere bağlı kalmıştır. M.Ö. IV. yüzyılda Bitinya Kralı Zipoites'in eline geçmiş, daha sonra bir süre Helen Krallıkları arasında el değiştirmiştir. M.Ö.262'de ise Bitinya Kralı I. Nikomedes artık harabeye dönmüş bulunan Astakos'un yerine yeni bir kent kurmayı düşünür ve daha uygun bulunduğu bugünkü İzmit'in yerinde kendi adını taşıyan Nikomedya (Nicomedia)'yı

kurarak Astakos halkını da buraya iskan eder. Çevresini surlarla çevirterek kendi sarayını inşa ettiren I. Nikomedes'in döneminde ve onu izleyen 150 yıl içinde imar, ticaret ve kültür etkinlikleri ile gelişen kent yükseliş dönemini yaşamış ve büyük bir Helen kentine dönüşmüştür. M.Ö. I. yüzyılın ilk yarısında Pontus kralı Midridates (Mithridates) ile Romalılar arasındaki savaşlarda çok zarar gören kent III. Nikomedes'in vasiyeti ile Roma'ya bağlanır (M.Ö. 74). Ancak kent kısa bir süre için Midridates tarafından geri alınarak, karargah kenti haline getirilmiştir. Pompeius'un Midridates'i yenilgiye uğratmasından sonra Nikomedia Roma eyaletine bağlı Bitinya'nın bir kenti olur⁵⁶.

Roma idaresi döneminde kent M.Ö. I. yüzyılın son çeyreğinde Bitinya'nın merkezi (Metropolis) ünvanını almıştır. Bu gün kalıntılarını bulduğumuz veya sikkeler üzerindeki tasvirlerden varlığını tespit edebildiğimiz M.S. I-III. yüzyıllarda özellikle Got ve Part istilalarından sonra tapınaklar, tiyatro, forum, saraylar, çeşme binası, sütunlu caddeler, darphane, silah fabrikası, tersane v.b. dini, resmi, sivil ve askeri yapılarıyla en görkemli çağını yaşamış ve Roma, Antakya, İskenderiye'den sonra o günkü dünyanın dördüncü büyük kenti haline gelmiştir⁵⁷.

Bizans döneminde ise gittikçe önemini yitirmeye başlayan kent Arap akınları ile daha da küçülmüş, 1328'de Orhan Gazi zamanında Akça Koca tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında geçici işgale uğrayan İzmit 28 Haziran 1921'de yeniden Türk egemenliğine girmiştir⁵⁸.

⁵⁶ Nezih FIRATLI, İzmit Şehri ve Eski Eserler Rehberi, S.25, İstanbul 1971, s.2-3.

⁵⁷ Clemens Bosch, İzmit Şehrinin Muhtasar Tarihi, İstanbul 1937, s.38.

⁵⁸ Nezih FIRATLI, a.g.e., s.10.

Milli Mücadele Yıllarında İzmit:

Kocaeli 1. Dünya Savaşı'ndan sonra ilk işgale uğrayan yerlerden biridir. 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi zamanında Kocaeli'nin Merkez İzmit Kazası ile birlikte Karamürsel, Kandıra, Adapazarı-Geyve, İzmit ve Yalova Kazaları bulunmaktaydı. İzmit bu dönemde Osmanlı devletinin bir kaç sanayi kentinden biriydi. Ordunun ve sarayın gereksinimlerini karşılayan dokuma fabrikası Hereke'de bulunmaktaydı. Askeri gereksinimler için ise körfezin güney ucunda Başiskele mevkiinde Çuhahane'de dokuma atölyeleri yer almaktaydı. Bölgenin topraklarının verimli, ticaret hayatının aktif olması nedeniyle Anadolu'dan buraya önemli bir nüfus kayması olmuştur. I. Dünya Savaşı öncesinde Kocaeli nüfusunun 300.000 olduğu, bunun 2.500'ünün Musevilerden, 40.000'inin Rumlar'dan, 55.000'inin Ermeniler'den, geriye kalan halkın ise müslümanlardan meydana geldiği bilinmektedir⁵⁹.

20. yy. başlarında askeri açıdan Osmanlı donanmasının üstlendiği yerin Kocaeli olması buranın önemini artırmıştır. 1919 yılında İngiliz işgalcilere karşı merkezi direniş örgütlerinin oluştuğunu görüyoruz. 27 Ekim 1920'de ise Yunan işgaline uğrayan İzmit Türk güçlerinin çabaları ile 27 Haziran 1921 yılında işgalden kurtarılmıştır. Bu tarih aynı zamanda İzmit'in kurtuluş yıldönümü olarak her yıl kutlanmaktadır⁶⁰.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde İzmit (17. yy.)

17. yüzyılda İzmit Kalesi'nin İstanbul Rumlarının elinde olduğu, Orhan Bey zamanında bu kalenin Osmanlıların eline geçtiği, Orhan Bey'in İzmit Kalesini fethetmek için Türk Komutanlarından Akça Koca Bey'i tayin

⁵⁹ "Kocaeli" Yurt Ansiklopedisi, C.6, Kocaeli 1979, s.5006.

⁶⁰ a.g.e., s.5000.

ettiği ve buraya onun adını (Kocaeli) verdiği adı geçen seyahatnamede yazılıdır⁶¹.

Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmed Anadolu eyaletlerini belirlerken İzmit'i de sancak olarak seçmiştir. Büyük bir limanın varlığı, Osmanlı padişahı IV. Murat'ın bir sarayının bulunduğu, 23 mahallenin mevcut olduğu, üç Hristiyan, bir Yahudi mahallesinin varlığı Evliya Celebi Seyahatnamesinde yazılıdır. Ayrıca 23 caminin varlığı ve en önemlisinin Pertev Paşa'nın yaptırdığı cami olduğu, 1100 adet dükkan kapasiteli çarşısının, 40 kadar nakışlı kahvesinin bulunduğu, bütün evlerin tepeler üzerinde olduğu, kible tarafından denize açıldıkları, evlerin arkalarındaki dağların üzerinde ise bağların olduğu sözü geçen seyahatnamede yazılıdır⁶².

Katip Çelebi, Seyahatnamesi'nde İzmit (17. yy):

"...Marmara Denizi'nin 100 mil kadar doğu ucunda sursuz büyük bir kenttir. Kocaeli sancağının merkezidir. Büyük bir iskele, camileri, hanları koruluğu, sultan köşkü ve bu köşkü çevreleyen bahçeleri vardır. Kentte Rüstem Paşa bir han ve bir aşhane yaptırmıştır. İlçenin çevresi ekinlerle donalı ve yemyeşildir"⁶³.

Cornellius de Bruyn Seyahatnamesi'nde İzmit (1678):

"... son derece büyük bir kenttir. Nüfusu yaklaşık 30.000'dir. Kentin nüfusunu Türkler, Rumlar ve Ermeniler oluşturur. İpek ticareti ile uğraşılır. Dokumacılık, çinicilik, cam işçiliği de diğer uğraşlar arasındadır... Kent, camiler, hanlar, kervansaraylar, çarşılar ve Rum kiliseleri açısından

⁶¹ "Kocaeli", Yurt Ansiklopedisi, C.6, Kocaeli 1979, s.5010.

⁶² a.g.e., s.5010.

⁶³ a.g.e., s.5011.

zengindir. Kentte bir tersane olup İstanbul-İzmit arasında yük ve ticaret gemileri işlemekteydi.”⁶⁴

Paul Lucas Seyahatnamesi’nde İzmit (1691):

“İzmit körfezden yaklaşık 1600 m. yüksekliğinde bir tepenin yamacına kurulmuş, uzaktan bir anfiteatro görünümündedir. İzmit’e hakim tepe üzerinde Bitinya kral saraylarının kalıntıları bulunmaktadır. İzmit’in etrafı ormanlarla çevrili olup tarım ve hayvancılık yapılan köylerle doludur. Çok iyi şifalı suları vardır. İzmit halkı içmelere senede iki defa gelmektedir”⁶⁵.

3.2.2. Tarihi Yapılar ve Anıtlar

Tarihin her safhasında iskan gören İzmit, taşıdığı kültürel değerleri kısmen de olsa günümüze kadar getirebilmiştir.

27.4.1979 gün ve 11144 sayılı Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu kararı ile İzmit’te 63 adet anıtsal, 211 adet sivil mimarlık örneği yapı tescil edilmiş olup İzmit kentsel sit kapsamına alınmıştır.

1995 yılında aynı kurul tarafından yapılan irdeleme çalışması ile 211 adet olan sivil mimarlık örneği yapı 86’ ya düşürülmüştür.

Ayrıca, kentsel sit kapsamından çıkarılan İzmit’te Kapanca ve Çukurçeşme sokakları koruma kapsamında bırakılmıştır. 1994 yılında İzmit kentsel sit alanı olarak korunmaya alınmıştır. İzmit’teki tarihi eser dağılımını gösteren harita ekte sunulmuştur (Harita No.2).

⁶⁴ “Kocaeli”, Yurt Ansiklopedisi, C.6, Kocaeli 1979, s.5011.

⁶⁵ a.g.e., s.5011.

İzmit'te günümüze gelebilmiş önemli tarihi yapılar ve kalıntılar araştırmacı Nezih Fıratlı'nın yayınından yararlanılarak aşağıya çıkarılmıştır⁶⁶.

Şehir Surları; İzmit'te bugün dahi takibi mümkün olmayan ve geniş bir sahaya yayılan dış surun bir çok kısmı Roma dönemine, şehrin en yüksek kesiminde yeralan iç hisarı da Bizans dönemine aittir. İç kale Orhan Camii'nin bulunduğu Orhan Mahallesi içinde kalmaktadır. Bu kısmın Nicomedia'nın akropolü olduğu tahmin edilmektedir. Dış surlar, doğu yönünde İzmit'in Baş Mahallesi mevkiinde başlar, kuzeye doğru sırtların hakim olduğu tarafa yönelerek Terzi Bayırı mevkiinde bir kule ile sona erer. Terzi Bayırı'ndan batıya doğru yönelen İçkale Bağçeşme mevkiinden Turgut Mahallesi'ne uzanmaktadır. Turgut Mahallesi'nde eski askeri hastanenin batısından sahile yönelerek bugünkü Seka Kağıt Fabrikası'nda son bulur. Geniş alana yayılan sur kalıntılarında tuğla, taş, malzemenin (almaşık teknik) kullanıldığı yer yer de devşirme malzemeyi içerdiği görülmektedir.

Su tesisatı; İzmit'e su getiren antik Roma dönemine ait su tesisleri şehrin doğusundaki Üçtepeler mevkiinde kalmaktadır. Sarıca köyünün batısındaki vadide İzmit'e su taşıyan kemeri bugün yerinde görmek mümkündür.

Şehrin doğusundaki mahallelerde yapılan temel kazılarından görüldüğü kadarıyla şehrin alçak ve yüksek kısımlarına su, derinliği bir metre olan gayet iyi inşa edilmiş tuğla örgülü, horasan harçlı, üstü palı kanallar vasıtasıyla gelmekteymiş. Bu tesisat 1933 yılına kadar kullanılmıştır.

Nymphaion (Çeşme); Tepecik Mahallesi, İstanbul Caddesi üzerinde bulunan çeşme yapısının büyük bir bölümü tescilli iki sivil mimarlık örneği

⁶⁶ Nezih FIRATLI, İzmit Şehri ve Eski Eserler Rehberi, S.25, İstanbul 1971, s.11-

evin altında kalmıştır. 1930 yılında yapılan kazı çalışmalarında ortaya çıkan parçalar İzmit Müzesi bahçesinde korunmaktadır. Roma dönemine ait Korint nizamındaki çeşme yapısı Anadolu'daki en büyük Nymphaion olduğu sanılmaktadır.

Antik kuyu; Av Köşkü'nün batısındaki, Kız Meslek Lisesi'nin bodrumunda muhafaza edilen kuyu 1968 yılındaki temel kazısında ortaya çıkmıştır. M.S. III-IV. yüzyıllara tarihlenmektedir.

Agora; Seka Camisi'nin arkasında Sümer İlkokulunun yanında Devlet Malzeme Ofisinin bahçesinde bulunmuştur. Doğu-batı yönünde uzanan Agora'da kullanılan mermer duvar kalıntıları, ofis idarecileri tarafından yıktırılmıştır. Günümüze ofisin bahçesinde bulunan korint nizamında bir sütun başlığı gelebilmiştir. Agora'ya ait yapı taşları ise ofisin bahçe duvarlarında kullanılmıştır.

Nekropol (Mezarlık); şehrin doğu ve batısında kalan nekropoller şehir surlarının dışında kalmaktadır. 1967 yılında şehrin doğusunda Kanlıbağ mevkiinde yapılan temel kazısında M.S. 2 . yüzyıla ait tonozlu bir mezara rastlanmıştır. Mezar yapısı yerinden sökülerek İzmit Müzesi bahçesine taşınmıştır. Şehrin batısında Manastır Bayırı, Kırkmeşe-Zeytinlik mevkiindeki temel kazısında dokuz odalı Bizans mezarı (hypoge) ortaya çıkarılmıştır.

Hagios Pantelemon Manastırı; şehrin batısında manastır mevkiindedir. Manastırın orijini Ortodokslar tarafından kullanılan bir Bizans kilisesidir. 1. Dünya Savaşı sırasında yıkılan manastırın günümüze 5 metre yükseklikteki istinad duvarı gelebilmiştir. Aziz Pantelemon'un mezarının manastıra yakın bir kilisenin altında (kripta) olduğu ve 1912 yılına kadar ziyaret edildiği bilinmektedir.

Sarnıç; Sarnıç Cedit Mahallesi, Hastane Bayırı mevkiindedir. Yapı malzemesi olarak tuğla kullanılmıştır. Sarnıç payelerin taşıdığı bir kubbe ile örtülüdür. Sarnıçın paye ve kemerleri günümüze gelebilmiştir.

Pertev Paşa Külliyesi; şehrin güneydoğusunda eski E-5 karayolunun kenarındadır. Cami, çeşme, hamam, sübyan mektebi, kervansaray, aşhane bölümlerinden meydana gelen külliye H. 987 (1568) yılında Osmanlı padişahı Kanuni Sultan Süleyman'ın veziri Pertev Paşa'nın vasiyeti üzerine Mimar Sinan tarafından yapılmıştır. Külliye'den günümüze cami, sübyan mektebi ve hamamın küçük bir parçası gelebilmiştir.

Orhan Camii; Orhan Mahallesi'nde İçkale'nin ortasındadır. H.733 yılında Şehzade Süleyman Paşa tarafından yaptırılmıştır. Cami kare planlı, ahşap tavanlı idi. Bugün yerindeki Cami Sultan Mecid zamanına ait olup, Orhan Gazi dönemindeki plan uygulanmıştır.

Fevziye Camii; Cami ilk kez "İzmitli Mehmet Bey" tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Sonradan kullanılamaz hale gelen yapı Sultan II. Mahmut zamanında sevilen, Mehmet Ali Paşa İsyanı sırasında, Türk donanmasını düşmana teslim ettiği gerekçesiyle "Hain" lakabıyla anılan Fevzi Ahmet Paşa tarafından yeniden yaptırılmış, ancak 1894 depreminde yıkılmıştır. Cami sonradan tekrar yaptırılmıştır.

Yukarı Pazar Hamamı; İzmit'in eski ticaret merkezi olan yukarı pazardadır. Hamam kadınlar ve erkekler olmak üzere iki kısımdan meydana gelmiş çifte hamamdır. Soğukluk ve sıcaklık kısımlarının üzeri kubbelidir. Hamamın ilk inşası Orhan dönemine aittir. Hamam harap bir vaziyetle günümüze gelmiştir.

Mehmet Bey Hamamı; “İzmit’li Mehmet Bey” tarafından 16. yüzyılda yaptırılan hamam, çarşı içindedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilen hamam bugün amacına uygun bir şekilde kullanılmaktadır.

Tersane; Kitabelerde antik çağda İzmit’te bir tersanenin olduğu, İzmit’li gemicilerin Akdeniz’de faaliyette bulunduğu yazılıdır. Ayrıca Roma İmparatoru Diocletian’ın İzmit’te bir tersane kurduğu bilinmektedir. İlk Türk tersanesi ise H.987 (1530)’da bugünkü tren garının arkasındaki sahaya inşa edilmiştir. H.1280 yılında Sultan Abdülaziz zamanında tersanenin onarıldığı İzmit Müzesi’nde envantere kayıtlı kitabede yazılıdır. Tersane 20. yy.da körfezin karşı sahiline Gölcük’e taşınmış, eski tersanenin kalıntıları ise İstanbul-Ankara asfaltının altında kalmıştır.

Av Köşkü; İzmit’in batısında denize hakim bir konuma sahip yapı 1861-1876 yılları arasında Abdülaziz’in isteği üzerine av köşkü olarak inşa edilmiştir. Köşk, Cumhuriyetin kuruluşunda vilayet, 1967 yılından itibaren de müze binası olarak kullanılmıştır. 1990 yılında restore edilmeye başlanan köşkün restorasyonu devam etmektedir.

Köşk Karabet Amira Balyan tarafından neo-klasik üslupta yapılmıştır. İki katlı yapının güneye bakan ön cephesi mermer kaplıdır. İki katlı köşkün tavan süslemeleri Fransız ressam Sasson tarafından yapılmıştır. 1967 yılından itibaren müze olarak kullanılan köşkün alt katında arkeolojik, üst katında saray eşyaları ve etnografik malzemeler sergilenmekteyken 1993 yılında restorasyon amacıyla kapatılmıştır. Köşkün restorasyon çalışmaları halen devam etmektedir.

Köşkün kuzeyinde bulunan müştemilatı bugün savcılık binası olarak kullanılmaktadır. Müştemilat olarak kullanılan diğer yapı yeni Vali Konağı’nın yapımı sırasında yıktırılmıştır.

Saat Kulesi; Av Köşkü'nün batısında kalan kule İzmit Mutasarrıfı Musa Kazım döneminde, II. Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. yıldönümü nedeniyle 1902 yılında mimar Mihran Azaryan'a yaptırılmıştır. Neo-klasik üsluptaki kulenin duvarları renkli mermer kaplıdır. Dört katlı kulenin zemin katında dört yönde çeşmesi, dördüncü katında ise dört yönünde saat bulunmaktadır.

Atatürk Heykeli; saat kulesinin altında mermer bir kaide üzerinde Atatürk'ü askeri kıyafet içinde tasvir eden bronz bir heykeldir. 1933 yılında Cumhuriyetin 10. yıldönümü nedeniyle heykeltıraş Nejat Sirel'e yaptırılmıştır. Heykelin kaidesinde Atatürk'ün Lozan Konferansı öncesi İzmit'te Av Köşkü'nde verdiği nutuktan bir bölüm yer almaktadır.

Çeşmeler; İzmit'te günümüze gelebilen en eski Türk Çeşmesi Orhan Mahallesi, Orhan Camisi karşısında bulunmaktadır. Diğer çeşmeler, Kozluk Mahallesi Kapanca Sokak'ta, Hacıhasan Mahallesi 2. Tüysüz Sokak'ta, 2. Çeşme Sokak'ta, Yeniçeşme Sokak'ta bulunmaktadır.

Tarihi Evler:

Saatçi Ali Efendi Konağı: Alaca Mescit Sokağı üzerinde, İzmit'in denize bakan yukarı yamacındadır. 1774 yılında geleneksel Türk konut mimarisi tarzında inşa edilen konak, manzaraya açık güzel cephe kompozisyonları, bezemeli odaları, yarı gömme balkonu ile eski Türk Mimarisinin örneklerindendir. Konak, bodrum, ve üst kattan meydana gelmiştir. Üst kat odaları bezemeli, pencereleri vitraylı, tavanları ahşap kaplamadır.

Yapı, İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nce restore edilerek 1987 yılında Etnografya Müzesi olarak hizmete açılmıştır.

Sırrı Paşa Konağı; Kapanca Sokağın bitiminde, Sırrı Paşa Caddesi üzerinde, geniş bir bahçe içerisinde bulunmaktadır. 19. yy. yapısı olan konak zemin, birinci kat ve asma kattan meydana gelmiştir. Tavan ve duvardaki bezemeleri ile günümüze gelebilmiş bu önemli yapı geç dönem Osmanlı saray mimarisinin üslubunu yansıtmaktadır.

Portakal Hafız Konağı: Çukurbağ Mahallesi Kayabaşı Sokak'ta yer alan ve iki katlı olarak inşa edilen yapı 19. yüzyıla aittir. Yapının alt ve üst katlarında büyük ölçekli birer salon bulunmaktadır. Geç dönem Osmanlı saray mimarisinin üslubunu yansıtan konağın tavan frizleri kalem işi motiflerle bezelidir. Konak bir süre de Özel Kocaeli Koleji olarak kullanılmış. Sonradan geçirdiği yangın sonucu yıpranmıştır,.

3.3. Sosyo-Ekonomik Yapı

3.3.1. Sosyo-Kültürel Yapı

Açık hava müzelerinin kuruluşunda fiziki dokuyu oluşturan yapılar yanında bu yapıların şekillenmesini sağlayan sosyal yaşamın da irdelenmesi gerekmektedir. Ülkemizde konut mimarisi açısından görülen bölgesel farklılıklar sosyal yaşamda da görülmektedir. Bu farklılıkların kaynağı onları meydana getiren insan faktörüdür. İnsanların sosyal statüleri, ekonomik kaynakları, örf ve adetleri, yaşadıkları evlere de yansımıştır. Bu nedenle açık hava müzesi kurulması önerisi getirilen Kozluk ve Hacıhasan Mahallelerine aşağıda tanıtılan sosyal yaşamın aksettirilmesi için bölgeyi sosyo-kültürel yaşamıyla tanımak lazımdır.

19. yüzyılın sonunda İzmit'in nüfusu 222,760'tır. Bu nüfusun 49,000'i Ermeni, 41,000'i Rum, 2,500'ü Musevi'dir, Müslüman halkı Orhan Gazi'nin 1326 yılında İzmit'i fethinden sonra buraya yerleşen Osmanlı Türkleri meydana getirir. Bu kesimin bir bölümü 1855-1869 yılları arasında Asya'dan

gelen Çerkez'lerdir. Muhacirler ise 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra gelen Bulgaristan ve Rumeli göçmenleridir⁶⁷.

1960'lara kadar İzmit'te değişik toplulukların kendilerine özgü yaşam biçimini sürdürdükleri görülmektedir. İzmit'te yaşayan Kafkas, Doğu Karadeniz ve Balkan göçmenlerinin uğraşları ve kültürel değerleri doğa koşulları ile birlikte kıyı ve iç kesimlerde farklılık göstermiştir. 1960 sonrası sanayileşmenin etkisiyle yaşam tarzında, uğraşılarda değişiklikler meydana gelmiştir. Yeni iş imkanları, kırsal kesimin merkeze göçünü hızlandırmıştır. Kırsal kesimin yaşantısındaki üretim araçlarının değişmesi toplumsal değerleri de değiştirmiştir. Sanayi merkezinin yanibaşında oluşan gecekondu mahalleleri, değişik kesimlerden gelen toplulukların öbekleştiği yerler durumuna gelmiştir.

İlin nüfus yapısındaki çeşitlilik, giyim, kuşam, inanç, töresel yapı ve beslenme biçimlerinin çeşitlenmesine yol açmıştır⁶⁸.

Giyim: Çerkez, Abaza, Gürcü halkın giyiminde Kafkas etkisi görülür. İzmit'te dar giysiler, Kandıra İlçesi'nde şalvar, yelek, hırka gibi bol dilimli giysiler yaygındır. Hereke, Gebze civarına yerleşen Balkan Göçmenlerinin giyim-kuşamında Rumeli etkisi hakimdir. Sanayileşme öncesindeki keten dokuma, el örgü giysiler sanayileşme ile birlikte ortadan kalkar. Günümüzde Kandıra Karamürsel köylerinde yer yer geleneksel kıyafetler kullanılmaktadır. Renkli ve desenli şalvarlar, basma entariler, akyazma başörtüler halen kullanılmakta olan kıyafetlerdir. Bunlar dışında, şalvar, üçetek, fes, 'elibade' denilen kadife ceket ve topuklu pabuç (kadınlarda), dizlik, potur ya da zıvga, işlik (mintan), aba ve kalpak (erkeklerde) gibi giysiler halk oyunlarında kullanılmaktadır.

⁶⁷ "Kocaeli", Yurt Ansiklopedisi, C.6, Kocaeli 1979, s.4988.

⁶⁸ "Kocaeli", Yurt Ansiklopedisi, C.6, Kocaeli 1979, s.5072.

Düğün elbiseleri saten ve kadife kumaşlar üzerine gümüş veya altın simle işlenir (bindallı). Topuklara kadar uzun ve düz olarak hazırlanan düğün elbisesi boyuna altın liralara ve başa takılan işlemeli yazmayla tamamlanır⁶⁹. Daha çok köylerde kullanılan bir başka düğün elbisesi de şalvar üstüne giyilen yırtmaçlı üçetektir. Bele altın-gümüş sim işli kemerler takılmaktadır. Üçeteğin içine dokuma iç gömleği giymekte olup kıyafet başta üzeri nakışlı yazma ve boyunda altın takılarla tamamlanır. Ayağa altın-gümüş simle işli çarıklar giyilmektedir.

Beslenme: İzmit'teki kültürel çeşitlilik beslenme biçiminde de görülmektedir. Yörede sebze ve meyve tüketimi ön plandadır. Sebze türüsü en yaygın yemektir. 1970'ten sonra Karadeniz'den göç nedeni ile karalahananın kullanımı yaygınlaşmıştır. Kiraz, vişne, elma, şeftali ise tüketilen en önemli meyvelerdir. Yarımca kirazı Değirmendere fındığı yörelerin adı ile özdeşleşmiştir. Kiraz ve vişne tuzlanarak, elma ve şeftali kurutularak, hoşaf yapımı için kışa saklanmaktadır. Anavatani "Eski Acemistan" olarak bilinen ve Ermeni şekerciler tarafından ilk yapımına başlanan pişmaniye, yöresel şenlik ve şöenlerde bugün de tüketilmektedir. Pişmaniye'nin üretimi günümüzde de yapılmaktadır. Cizleme, kıvrıma ve hoşmerim de yöresel yemekler arasındadır.

Hayvancılık açısından Kandıra İlçesi günümüze kadar önemini korumuştur. Kandıra hindisi günümüzde geniş bir pazar imkanına sahiptir. Kandıra yoğurdu ve peyniri de rağbet gören ve çok tüketilen ürünlerdir. Sanayileşme sürecinde körfezin kirlenmesi sonucu balıkçılık Karadenize sahili olan ilçe ve köylerde yapılmaktadır. Ayrıca Kocaeli'de çeşitli köylerde kurulan alabalık üretim tesisleri balık tüketiminde önemli bir yer tutmaktadır.

⁶⁹ Historical Costumes of Turkish Woman, İstanbul 1986, s.96.

Evlenme Gelenekleri: Yörede görücülük, başlık gibi uygulamalar hoş karşılanmamaktadır. Kız ve erkeğin evlenme dilekleri ailelerine yansıtıldıktan sonra oğlan evinin dünür gitmesi yaşanan gelenektir. Nişanlar aileler arasında, kadınların güvey anasıyla kız evine gitmesi ve takı takılması ile olur. 20 gün sonra da güvey nişanı olur. Kız evinin iki tepsi baklava götürmesi, bu nişanın temel özelliğidir. Düğün zamanı kız ve erkek büyükleriyle “çeyiz düzmeye” çıkarlar. Arkasından çeyiz asma ile düğüne başlanır. Çerkez düğünlerinde mızıka denilen bir çalgı türü kullanılmaktadır. Kandıra’da düğünün ilk günü gelin-güvey çörekleri konuklara dağıtılmaktadır. Kadın konuklar kız evinde erkekler de oğlan evinde toplanır. Pilav ve zerde yenir, sabaha kadar eğlenilir. Kız evinin ‘telek’ denen sağdıçı konuklarla ilgilenir. Kız çeyizinin oğlan evine gönderilmesi, gelinin düğün sırasında akrabalarından birinin evine götürülmesi, buradan dolambaçlı yollardan evine dönmesi, uygulanan geleneklerdir. Gelin alma genellikle Perşembe günüdür. Perşembe sabahı güvey traşı yapılır, öğlen kız evine gelinir ve gelin evden çıkarılır. Kandıra’da gelin evden çıkınca baba evinden soğuması için arabanın tekerleklerine su dökülür. Güvey evinde akşam yemeği yenmesi, topluca yatsı namazının kılınması, şerbet içilerek dini nikahın kıyılması uygulanan geleneklerdir.

Doğum ve Çocukla İlgili Gelenekler: Yörede doğum ve çocukla ilgili geleneklerde erkek çocuğa büyük önem verilmektedir. Kısırlar ya da sürekli kız doğuranlar uğursuz olarak nitelendirilirler. Ancak bu gelenek, toplumsal değişim sürecinde ortadan kalkmıştır. Gebelikte gelinin yemekten sonra midesinin yanması, bebeğin saçlarının gür olaçağına, gelinin yüzünün çillenmesi ve yüz hatlarının değişmesi bebeğin kız olacağına yorumlanır. Çocuğun süt sıtması, al basması gibi hastalıklardan korunması için lohuseanın yalnız bırakılmaması, yastığına al kurdele bağlanması, başucuna Kuran asılması, kırkı çıkan kadının tehlikelerden korunması için yıkanması,

çocuğun komşulara götürülmesi, çocuğun gittiği evde sütünün bollaşacağı düşüncesiyle kundağına yumurta konması, halen yaygın gelenekler arasındadır. Erkek çocuklarında sünnet düğünü geleneği yaygındır. 3, 5, 7, 9, 11 gibi tek yaşların sünnet için daha uygun olduğu söylenir.

İnanç ve Töre: Bir göçmen yerleşim yeri olan İzmit'te gelenek-görenek ve törelerde çeşitlilik görülmektedir. 1960 sonrası sanayileşme ile birlikte Karamürsel ve Kandıra'da daha yavaş olmak üzere halk üzerindeki etkisi azalmıştır.

Sanayileşme süreci ile birlikte, dinin belli bir savunma aracı, yaşama biçimi kimliğinden uzaklaşıp, inanç düzeyinde yorumlanıp algılanmasına karşın, bazı inançlar varlığını sürdürmektedir. Halk hekimliği alanında arpacık, basur, dolama, kuşpalazı, saçkıran, sarılık, yılanlık gibi hastalıkların tedavisinde geleneksel yöntemler kullanılmaktadır.

Kocaeli yöresinde cilt hastalıklarının tedavisinde ocaklara (inanılan kişilerin evi) gitme, sarılıkta alnın ortasını yardırma geleneği uygulanmaktadır. Göğsünde ve karnında ağrısı olanların nazardan dalaklarının şiştiği düşünülerek bir koyunla ocak ziyaret edilir. Ocakta hastanın karnı üzerinde kurbanın dalağı kesilerek tedavisi yapılır.

Kocaeli ilçelerinden Körfez (Yarımca)'de halk hekimliği alanında çeşitli inanışlar bulunmaktadır. Ayak ve kol ağrılarına canlı alabalık sarılması, mayasıl için kirpi etinin yenmesi, yatağa işeyen çocuğa kaplumbağa yumurtasının yedirilmesi, kulak ağrısına tavşan yağı damlatılması, baş ağrılarında alına lahana konması halen uygulanan tedavi yöntemleridir⁷⁰.

⁷⁰ Avni ÖZTÜRE, Brunga-Yarımca Tarihi, İstanbul 1971, s.134.

Ölümle İlgili İnançlar ve Töreler: Kandıra yöresinde ölüm, yürekte bulunan ruhun çıkıp gitmesi olarak algılanır. Dumanın bacadan çıkışı gibi, ruhun da bedenden çıktığına inanılır. Az duman çıkan bir baca görüldüğünde birinin ruhunun çıktığına inanılır. Ruhun göğe yükseldiği, yıllar sonra başka bir varlığa yerleşeceği, cenaze suyunun ev dışından komşularca getirilmesi, ölü çıkan evde bir gün ateş yakılmaması, gece ölenin ruhunun evi ziyaret edeceği, yoksullara kabirde para dağıtılması, kadınların kabire gitmemesi, kırkinci günde mevlit okutulması gelenekleri mevcuttur.

Sanayileşme ve pazar ekonomisinin yöre yaşamında etkisi şenliklere de yansımıştır. Kiraz Bayramı, Pişmaniye Bayramı gibi ürün tanıtımını amaçlayan bayramlar yanında, Hıdırellez, Hacet (dilek) Bayramı varlığını koruyan geleneksel şenliklerdir.

Halk Edebiyatı:

Atasözleri: Kocaeli yöresinde Anadolu'nun bir çok yerinde söylenen atasözleri kullanılır. Halkın deneyim ve dünya görüşlerini yansıtan atasözlerine, Muzaffer Uyguner'in derlemesinden alınan bir kaç örnek:

- “ Acemi nalbant gavur eşiğinde öğrenir”
- “ Balı parmağı uzun olan değil kıymeti olan yer”
- “ Bıçak sapını kesmez”
- “ Fakirlik ateşten gömlektir”
- “ Firkatın sonu vuslattır”
- “ Güzelliğe bakma huya bak”
- “ Turpun sıkından seyreği iyidir”
- “ Şahine lokma eksik olmaz” gibi.

Deyimler: Anlatıma güç ve zenginlik katmaktadır.

- “ Al Allah kulunu, zapteyle delini”
- “ Alımı tez”

-” Ayağının altında karıncalar eziliyor”

-” Ayşe gıdık, Fatma gıdık, çocuğu uyutakoduk” gibi

Tekerleme: Kimi zaman oyunlarda, oyun sayışmalarında, dil dolaştırarak eğlenme amacıyla, kimi zaman masal başlarında kullanılır. Kandıra’dan derlenmiş bir kaç sayışma tekerlemesi:

Em peti peti

Karamürsel sepeti

Bir şişe şampanya

Ya şundadır ya bunda

Helvacının kızında

Bilmece: Kocaeli’nde özellikle Kandıra’da bilmece sorma tekniği günümüzde de yaşamaktadır.

Herkes görür

Allah görmez

(Düş)

Kanadı var kuş değil

Boynuzu var koç değil

(Kelebek)

Ninniler: Çocuk sevgisi ve acı olaylarda söylenir.

Suyum kaynak kazan hala ocakta,

Yetim yavrum feryad eder salıncakta,

Anası yok meme versin kucakta,

Uyu hey derdime dermanım uyu.

Uyu hey anasız yavrum uyu.

Halk Oyunları: Yörede değişik bölgelerden gelen toplulukların getirdiği oyunlar görülür. Bunlar hızlı sanayileşme sürecinde özgün bir bileşime ulaşmamıştır. Yörede Balkanlar’dan, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgesinden gelen topluluklar ve Çerkezler bulunmaktadır. Horon, ve karşılamalar, kasap oyunları, zeybekler, Çerkez oyunları oynanmaktadır.

Kocaeli yöresinde Halk Müziği araçlarından tezeneli sazlardan 12 telli bağlama, 4 telli cura yaygındır. Günümüzde divan, bağlama, cura ve tanbura yaylı sazlardan Karadeniz kemençesi, nefesli sazlar, zurna, dilli çoban kavalları ve düdük kullanılmaktadır. Davul, tef, darbuka, zil, kaşık ise başlıca vurmalı müzik aletleridir⁷¹.

Çocuk Oyunları: Esir almaca, uzuneşek, ip atlama, saklambaç, el el üstünde kimin eli var, bum gibi oyunlar çocuklar tarafından sevilip oynanan oyunlardır.

3.3.2. Tarım, Hayvancılık, Sanayi ve Ticaret

Tarım: 16. yüzyılda yörede hayvancılığın önemli bir yer tuttuğu, kavakçılığın da yöre ekonomisine önemli katkıda bulunduğu bilinmektedir.

19. yüzyılda da Kocaeli tarımsal ve hayvansal üretim açısından Kandıra İlçesi'nden sonra ikinci sırada yer almaktaydı. Bu yüzyılda merkezde çok sayıda hayvan beslenmekte olup peynir üretimi önemli bir geçim kaynağıydı. 19. yüzyılda sanayileşme ile birlikte halkın geçim kaynağı bu alana kaymıştır⁷².

Sanayi: 19. yüzyılda İzmit'te en önemli geçim kaynağı ipekcilikti. İzmit merkezde çok sayıda ailenin ev içi uğraşı olarak ipekciliği sürdürdüğü bilinmektedir. İpek üretimi açısından İzmit, Bursa ve Bilecik'ten sonra üçüncü sırada yer almaktaydı. Bu yüzyılda merkezde 30 ipek fabrikasının, 2.000 küçük imalathanenin olduğu düşünülürse bu dalın çok önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Dokumacılıkta öncü sayılan İzmit'teki feshane ile çuhahane Abdülmecid zamanında kurulmuştur. Hereke İlçesi de sarayın perde ve

⁷¹ "Kocaeli", Yurt Ansiklopedisi, C.6., 1979, ss. 5078-5081.

⁷² a.g.e., s. 5000.

döşeme gereksinimlerini karşılamaktaydı. Zamanla sanayileşmenin getirdiği makinalaşma sonucu bu uğraşı yalnızca Hereke'de sürdürülmektedir⁷³.

Ticaret: 16. yüzyılda İzmit'te kereste ticareti önemli bir yer tutmaktaydı. Bu amaçla kurulan tersane 19. yüzyıl sonlarında önemini yitirmiştir. 19. yüzyıl başlarında İzmit'te canlı bir ticaret hayatı vardı. İzmit'in denizle olan bağlantısını sağlayan liman, ticaret açısından önemli bir yer tutmaktaydı. Haydarpaşa-Anadolu demiryolunun 1872-73 yıllarında İzmit hattının faaliyete geçmesi ticaretin demiryolu taşımacılığına da kaymasına neden olmuştur. Demiryolu ile kuru üzüm, un, makarna, yaş meyve ve sebzenin ticareti yapılmaktaydı. 20. yüzyıl başlarında sanayileşme ile başlayan kirlenme tarım sektörünü yok etmiş, ticaretin sanayi mallarının ithalatı ve ihracatı şekline dönüşmesine neden olmuştur. Günümüzde, deniz, kara, demiryolu taşımacılığı ile ticaret devam etmektedir⁷⁴.

3.3.3. Sanat ve Zanaatlar

Kocaeli'nde tüm illerde görülen peşkir, uçkur, çevre, cepken, şalvar, bindallı, mintan, para kesesi, saat kesesi, çorap gibi el uğraşını gerektiren beceriler sanayileşme sürecinde etkisini yitirmiştir. Dokumacılık alanında Kandıra bezi ve Akçakoca bezi üretimi 20. yüzyıl başlarına kadar devam etmiştir. Bu dokuma örnekleri İzmit Müzesi Etnografya seksiyonunda mevcuttur. Halı dokumacılığı ise günümüzde yalnızca Hereke'de sürdürülmektedir.

1843 yılında, Hereke'de yünlü dokuma fabrikası kurulmuştur. Önceleri kumaş dokunan fabrikada sonra, Demirci, Gördes ve Sivas'tan getirilen ustalar ile halı dokumacılığı yaygınlaşmıştır. 1843'den sonra canlanan halıcılık günümüzde Hereke'ye önemli bir pazar sağlamıştır.

⁷³ "Kocaeli", Yurt Ansiklopedisi, C.6., 1979s. 5000.

⁷⁴ a.g.e., s.5000.

Önceleri Gördes ve Demirci halıları üretilirken sonra, Uşak, Bergama, Gördes ve Saray halı motifleri örnek alınarak Hereke'ye özgü desenler oluşturulmuştur. Yörede bu motiflerin "Çeşmi Bülbül", "Binbir Çiçek", "Zümrüd-ü Anka", "Lalezar", "Lale", "Bahçeköy" gibi değişik adları vardır. Hereke ipek halılarında gül, karanfil, lale, erik ağacı motifleri yanında kuş, geyik türü hayvan betimlemeleri ile de karşılaşmaktadır⁷⁵.

Kocaeli Bölgesi'nde 19. yüzyılda Ermeniler tarafından altın ve gümüş işleri, Rumlar tarafından zahirecilik (un, buğday, tuz gibi toptan ürün satan yer), Osmanlı Türkleri tarafından da bakırcılık meslekleri yürütülürdü. Ermeni ve Rumların bölgeyi terk etmelerinden sonra kuyumculuk mesleği önemini yitirmiştir. Zahirecilik mesleği günümüzde de Ankara Caddesi üzerinde bulunan eski dükkanlarda devam etmektedir. Bakırcılık mesleği sanayileşme sonrası önemini kaybetmesine rağmen bu meslek Bakırcılar Çarşısı'ndaki bazı dükkanlarda devam ettirilmektedir. Karamürsel sepeti, Karamürsel yöresinde yapılmaya devam etmektedir. Bu sepetler Yalova yolu üzerindeki konaklama yerlerinde satışa sunulmaktadır⁷⁶.

⁷⁵ "Kocaeli", Yurt Ansiklopedisi, C.6., Kocaeli 1979, s. 5077.

⁷⁶ a.g.e., s. 5077.

4. KOCAELİ-KOZLUK-HACIHASAN MAHALLELERİ İÇİNDE KIŞLA CADDESİ SARAY YOKUŞU VE KAPANCA SOKAĞININ AÇIK HAVA MÜZESİNE DÖNÜŞTÜRÜLMESİNDE TESPİTLER

4.1. FİZİKİ YAPI

4.1.1. Yeri, konumu

Kozluk, Akçakoca* ve Hacıhasan Mahalleleri İzmit'in kuzeybatısında kıyı şeridinde paralel doğu-batı istikametinde sıralanmıştır. Bu mahalleleri güneyde Kemalpaşa, kuzeyde Orhan, doğuda Veliahmet, batıda ise Turgut Mahalleleri çevrelemektedir (Harita No. 2).

Kıyıya ve D.100 (Eski E-5) karayoluna en yakın mahalle olan Kozluk Mahallesi konumu açısından önemli ölçüde kültürel doku kaybına uğramıştır. 1950'li yıllara gelinceye kadar önemli bir tarihi dokuya sahip olan Kozluk daha sonra hızlı kentleşme ve sanayileşme sonucu sahip olduğu bu değerleri hızla kaybetmeye başlamıştır. Kozluk Mahallesiinde Rum, Ermeni ve Türk aileler birlikte yaşamaktaydılar. Bunların meydana getirdiği fiziki doku günümüzde az da olsa varlığını devam ettirmektedir. Kozluk Mahallesi gerek konumu gerekse de farklı kültürlerle ait tarihi dokusuyla kentin kilit noktasını konumundadır. Bu nedenle mevcut tarihi dokunun korunarak yaşatılması önem taşımaktadır.

D. 100 karayolunun paralelinde uzanan Kışla Caddesini doğu uçta Saray Yokuşu Caddesi kesmektedir. Bu iki aks üzerinde sayıca az ancak önemli yapılar bulunmaktadır. Kışla Caddesi üzerinde eski Vali Konağı, Defterdarlık Lojmanı olarak anılan evler ile bir yangın sonucu yok olan

* Akçakoca; Kapanca Sokağı günümüzde Akçakoca Mahallesi içinde kalmaktadır. Ancak belediye imar paftaları ve tapu kayıtlarında Kozluk Mahallesi kapsamında değerlendirilmektedir.

“Papaz’ın evi”, Saray Yokuşu ve çevresinde ise Av Köşkü, Saat Kulesi gibi yapılar bulunmaktadır.

Ek’teki planda da izlenebileceği gibi Saray Yokuşu Caddesi’nde kentin iç kesimine doğru ilerleyince İnönü Caddesi’ni dikey olarak kesen Kapanca Sokağına ulaşılmaktadır. Bu sokak üzerinde İstiklal İlkokulu (orijini kilise) dışında kalan tüm yapılar sivil mimarlık örneği evlerdir. Geleneksel konut mimarisinin özelliklerini taşıyan bu sokak üst tarafta Sırrı Paşa Konağı ile nihayetlenmektedir (Plan No. 5).

Yukarıda sözü edilen cadde ve sokaklar gerek konum gerekse de içerdikleri doku nedeniyle açık hava müzesi önerisi kapsamında değerlendirilmiştir.

4.1.2. Ulaşım

Açık hava müzesi önerisi getirilen Kozluk-Hacıhasan Mahalleleri içerisinde Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokak ekteki plan üzerinde de (Plan No. 5) izlenebileceği gibi yaya olarak gezilebilir. D.100 karayolu üzerindeki Heykel durağından (Işıklar Mevkii) anılan sokaklara varmak mümkündür. Sokak ve caddelerin kesintisiz birbirini izlemesi, mesafelerin kısa oluşu bu sokakları ziyarette herhangi bir araca lüzum bırakmamaktadır. Saray Yokuşu ’ndan Kapanca Sokağına doğru yönelirken bu mesafenin dik oluşu ziyaretçiler açısından dezavantajdır. Ancak bu mesafe açık hava müzesi kapsamında cazip noktalar haline getirilebilir. Bu konu 5. bölümde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

4.2. TARİHİ YAPILARIN SINIFLANDIRILMASI

4.2.1. Dini ve Kültürel Yapılar (Anıtsal)

Aşağıda sıralanan yapılar Kültür Bakanlığının 03.04.1987 gün ve 3448 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. Yapılara grup kararı mal sahiplerinin İstanbul 2 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kuruluna yapacakları müracatla ve hazırlatacakları rölöve projesinin onaylanması sonucu verilmektedir. Bu nedenle yapıların çoğunda grup kararı bulunmamaktadır.

Sıra No	Envanter No	Adı	Adresi	Pafta	Ada	Parsel
1	45A	İstiklal İlkokulu	Kozluk Mh. Kapanca Sk.	62	189	26
2	41A	Çeşme	Kozluk Mh. Kapanca Sk.	62	189	16
3	42A	Sarnıç	Kozluk Mh. Kapanca Sk.	62	190	13
4	47A	Av Köşkü G Kapısı	Saray Yokuşu	4	219	22
5	63A	Saat Kulesi	Saray Yokuşu	4	219	22
6	20A	Mescit	Hacıhasan Mh. Hacı Kasım Yok.	29	358	17
7	43A	Yumurtacı Çamii	Hacıhasan Mh. Sırrı Paşa Geçidi	21	395	1
8	44A	Yeni Hamam	Hacıhasan Mh. Sırrı Paşa Geçidi	21	396	1
9	45A	Çeşme	Hacıhasan Mh. 2.Tüysüz Sk.	21	397	61
10	46A	Çeşme	Hacıhasan Mh. 2.Çeşme Sk.	22	400	1
11	48A	Çeşme	Hacıhasan Mh. Yeni Çeşme Sk.	22	386	2
12	51A	Nimphaum	Hacıhasan Mh. İnönü Cd.	20	393	8

4.2.2. Sivil Mimarlık Örneği Yapılar

Sıra No	Envanter No	Adı	Adresi	Pafta	Ada	Parsel
1	56	Konut	Kozluk Mh. Kap.Sk.No:18-18A	62	190	3-5
2	57	Konut	Kozluk Mh. Kap.Sk.No:26	62	190	9-10
3	58	Konut	Kozluk Mh. Kap.Sk.No:19	62	189	18
4	59	Konut	Kozluk Mh. Kap.Sk.No:23	62	189	16
5	60	Konut	Kozluk Mh. Kap.Sk.No:25	62	189	15
6	46	Konut	Kozluk Mh. Saray Yokuşu. No:15	63	202	4
7	47	Konut	Kozluk Mh. Saray Yokuşu. No:13	63	202	3
8	48	Konut	Kozluk Mh. Eski İst.Cad.No:1	63	204	7
9	49	Konut	Kozluk Mh. Dut Sok. Gr.2AIII	63	205	11
10	50	Konut	Kozluk Mh. Kışla Cad.	63	205	1
11	51	Konut	Kozluk Mh. Dutluk Sk. No:6	63	205	4
12	52	Konut	Kozluk Mh. Dutluk Sk. No:4	63	205	3
13	53	Konut	Kozluk Mh. Dutluk Sk. No:10	63	206	2
14	54	Konut	Kozluk Mh. Şerefiye Sk. Gr.II	63	208	11
15	55	Konut	Kozluk Mh. Kışla Cad. No:3	63	210	7
16	61	Konut	Kozluk Mh. Sırrıpaşa Cad.Gr.IIA	62	190	20
17	62	Konut	Kozluk Mh. Sırrıpaşa Geç. No:7	62	190	18

Sıra No	Envanter No	Adı	Adresi	Pafta	Ada	Parsel
18	72	Konut	Kozluk Mh. Sırrıpaşa Cad. No:29	62	189	9-10
19	84	Konut	Kozluk Mh. Kışla Cad.	63	205	5
20	85	Konut	Kozluk Mh. Kışla Cad.	63	205	6
21	86	Konut	Kozluk Mh. Kışla Cad.	22	401	3
22	63	Konut	Hacıhasan Mh. Yenihamam Sk. No:23 (II nci Grup)	21	395	1
23	64	Konut	Hacıhasan Mh. Yenihamam Sk. No:20	21	397	15
24	65	Konut	Hacıhasan Mh. Yeniçeşme Sk. No:2	21	397	17
25	66	Konut	Hacıhasan Mh. Yeniçeşme Sk. No:4	21	397	19
26	67	Konut	Hacıhasan Mh. Sırrıpaşa G.No:4	21	398	10
27	68	Konut	Hacıhasan Mh. Sırrıpaşa G.No:20	22	400	7
28	69	Konut	Hacıhasan Mh. Sırrıpaşa G.No:8	22	400	8
29	70	Konut	Hacıhasan Mh. Sırrıpaşa G.No:16	22	400	10
30	71	Konut	Hacıhasan Mh. Sırrıpaşa G.No:18	22	400	11
31	73	Konut	Hacıhasan Mh. 2.Çeşme Sk. No:15	22	400	3
32	74	Konut	Hacıhasan Mh. Yeniçeşme Sk.	22	387	1
33	75	Konut	Hacıhasan Mh. Yukarıpazar Cad. No:21/A	20	390	1
34	76	Konut	Hacıhasan Mh. Çukurçeşme Sk. No:22	86	373	19
35	77	Konut	Hacıhasan Mh. Çukurçeşme Sk. No:20	86	373	18
36	79	Konut	Hacıhasan Mh. Çukurçeşme Sk. No:5 (Grup II)	20	391	2-3
37	80	Konut	Hacıhasan Mh. Himmetzade Sk. No:12/12A	20	391	3-5
38	81	Konut	Hacıhasan Mh. Hacıhasan Yokuşu. No:6	20	393	7
39	82	Konut	Hacıhasan Mh. Hacıhasan Yokuşu No:2/A	20	393	8

4.2.3. İdari Yapılar

Kozluk-Hacıhasan Mahallelerinde idari vasıflı tek yapı Av Köşkünün doğusunda İnönü Caddesi üzerinde günümüzde Askeri Mahkeme olarak kullanılmakta olan Redif Dairesidir.

4.3. Tarihi Yapıların Özellikleri

Kozluk-Hacıhasan Mahalleleri sınırları içinde kalan tarihi yapılar tezin 4.2. numaralı bölümünde görüldüğü gibi sivil yapı ağırlıklıdır. Bunlar halkın

konut ihtiyacını karşılayan ve sosyo-kültürel yaşantısını aksettiren dokuyu teşkil ederler.

Halkın yaşadığı geleneksel Türk mimarisini yansıtan “Türk Evi”⁷⁷. İlk kez Anadolu’da kendisine özgü karakterini bulmuş zamanla dış etkileri de bünyesine katarak Osmanlı İmparatorluğu’nun sınırları içinde Avrupa’ya kadar yayılmıştır. Türk evlerindeki en büyük yayılım 17. ve 18. yüzyıllarda olmuştur. Başlangıçta tek katlı inşa edilen bu evlerde zamanla kat adedi fazlalaştırılmıştır. Zemin katın altı tamamıyla veya kısmen boşaltılarak bu kata fazla ışık girmesi sağlanmıştır. Şehirlerde dar ve kalabalık mahallelerdeki evlerin üst katı oturma için kullanılmaktadır. Zemin katı yerine göre depo, ahır, arpalık, samanlık ve taşlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Zemin genelde toprak veya taş kaplıdır⁷⁸.

Türk evlerinde malzeme kullanımı bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Bunlardan biri olan, taş temeller üzerine, ahşap iskeletli, kerpiç, tuğla, taş dolgulu inşa sistemi İzmit’teki evlerde sıkça görülür. Türk evlerindeki dış sofalı, iç sofalı, orta sofalı plan tiplmesi İzmit’teki yapılarda da görülmektedir.

Türk evleri dışa taşan cumbaları, genelde giyotin pencereleri, sade oymalı kapı ve pencere pervazlarıyla önemli bir konuma sahipken, sanayileşme sürecinde birçoğu yerini beton evlere bırakmıştır. Sayıları günden güne tükenen bu yapıların korunması ve gelecek kuşaklara taşınmasında, açık hava müzesi şeklinde değerlendirilmeleri bir çözüm olabilir.

Kozluk ve Hacıhasan Mahallelerinde 4.2. numaralı bölümde verilen dini ve kültürel yapılar sayıca daha azdır. Çeşme, cami, okul gibi bu tür

⁷⁷ Sedat Hakkı ELDEM, Türk Evi Plan Tipleri, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fak., İst. 1955, s.11.

⁷⁸ a.g.e., ss.12-13.

yapıları da açık hava müzeleri kapsamında Sivil Mimarlık örneği evlerle birlikte değerlendirmek mümkündür. Açık hava müzesi kapsamında kalan Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokakta evlerin yapım tarihi tapu kayıtları incelendiğinde 1880-1890'lı yıllara rastlamaktadır. Çoğunluğu Rum ve Ermenilerin yaşadığı evler söz konusu halkın 1930'lu yıllarda bölgeyi terketmesi sonucu hazineye geçmiştir. Sonradan tamamı Türklere intikal etmiştir.

Türk evleri hakkında genel bilgileri kapsayan bu açıklamalardan sonra tezin konusu olan Kozluk ve Hacıhasan Mahallelerindeki tarihi yapıların özellikleri aşağıya çıkarılmıştır.

4.3.1. Malzeme ve Teknik

Yapıların şekillenmesi ve zamanımıza kadar korunmasında malzemenin kullanımı önem kazanmaktadır. Yapılardaki malzeme seçimi iklim koşulları ve topoğrafik yapı ile bağımlı olduğundan Anadolu'da çok zengin çeşitlendirmelerle karşılaşmaktadır. Bunlardan taş ve ahşap, yapılardaki iki temel malzemedir. Ağacın bol olduğu yörelerde ahşap, kısıtlı olduğu yerlerde de taş kullanılmıştır. Bu iki malzeme dışında yapılarda tuğla ve kerpiç kullanımı da yoğun bir şekilde görülmektedir.

Açık hava müzesi önerisi getirilen Kozluk-Hacıhasan Mahallelerindeki tarihi yapıların malzeme ve teknik yönden özellikleri şöyledir :

D.100 Karayolu kenarında, Kışla Caddesi üzerinde yedi adet sivil mimarlık örneği yapı bulunmaktadır. Bunlardan 63 pafta, 208 ada 11 parsel ile, 63 pafta 205 ada, 1-6 parseller üzerindeki konutlar yıkıldığından malzeme ve teknik tanıtımında eldeki fotoğraflardan yararlanılacaktır. 63 pafta, 208 ada, 11 parseldeki evin cephesinde kaplama malzemesi olarak

ahşap kullanılmış, aynı malzeme, yıkık durumda olan 205 ada, 1 parsel üzerinde “Papazın Evi” olarak bilinen Rum evinde de karşımıza çıkmaktadır. Bu evin zemininde taş kullanıldığı mevcut kalıntılardan ve fotoğraftan anlaşılmaktadır (Resim No. 22,23).

63 pafta, 205 ada, 5, 6, 11 parseller üzerinde bitişik nizamdaki evlerin bodrum katlarında kesme taş, pencere kenarlarında ise tuğla kullanılmıştır. Evlerin üst katları tuğla örgülü ve bağdadi sıvalardır. 5 parseldeki yıkılmış evin batı cephesi ahşap hatıllı tuğla örgülüdür. Ön cephe ve iç duvar bölüntülerinde ise bağdadi sıva tekniği kullanılmıştır. 6, 11 parsellerde (eski Vali Konağı ve Defterdarlık Lojmanı) bulunan konutların birinci katı tuğla örgülü, ikinci katı bağdadi sıvalıdır. Günümüzde bu iki yapı restorasyon sonucunda bezeme öğeleri hariç geleneksel malzemeye yenilenmiştir (Resim No. 24, 25, 26).

63 pafta, 204 ada, 7 parseldeki üç katlı evin tüm cephelerinde bağdadi sıva tekniği kullanılmıştır (Resim No. 27).

Saray Yokuşu üzerinde 63 pafta, 202 ada, 3, 4 nolu parsellerdeki konutların bodrum katlarında taş, pencere kenarında tuğla kullanılmıştır. Üst kat cephe kaplamaları ise ahşaptır (Resim No. 28).

Saray Yokuşu’nun güney doğusunda anıtsal ölçekte yapılar bulunmaktadır. Bunlardan Av Köşkü tuğla ile örülmüş, ön cephesi mermerle kaplanmış, diğer üç cephe sıvanmıştır. Saat kulesi Hereke ve Tavşancıl yöresine ait düzgün kesme taşlarla kaplanmış. Adliye binası ile Av Köşkü’nün müstemilatı olan günümüzde savcılık binası olarak kullanılan tuğla örgülü yapıların tüm cepheleri sıvalıdır (Resim No. 29, 30, 31, 32).

Kapanca Sokak’ta konut olarak kullanılan tarihi evlerde aynı tür malzeme ve teknik kullanılmıştır. Ahşap iskeletli, tuğla dolgulu evlerde

ahşap kaplama malzemesi olarak kullanılmıştır. Tescil kaydı bulunmayan tarihi evlerin yer yer geleneksel malzemeye yenilendiği görülmektedir. Tescilli evlerin yıpranan bölümleri ise saç levhalarla kapatılmıştır. 26 parseldeki okul binasında ise düzgün kesme taş yapı malzemesi olarak kullanılmıştır.

4.3.1. Dış Cephe Düzeni

Döneminin sosyo-kültürel yaşantısını, ekonomik durumunu yansıtan Türk evleri farklı cephe düzenleri ile karşımıza çıkmaktadırlar. Bu farklılık Kozluk-Hacıhasan Mahalleleri içerisindeki tarihi evlerde de görülmektedir. Bu evlerin dış cephelerinde Grek mimarisinin öğeleri kullanılmıştır. D.100 Karayolu kenarında, Kışla Caddesi üzerinde 63 pafta 208 ada 11 parselde yıkılan evin güney doğu köşesindeki 2. kat çıkması yuvarlak formudur. Tuğla örgülü iki katlı yapının alt katı sıvalı üst katı ise ahşap kaplamadır (Resim No. 22).

63 pafta, 205 ada 1 parselde yanan ev 11 no'lu parselin karşısındadır. Papazın Evi olarak tanınan tuğla örgülü ahşap kaplamalı yapıda zengin bir cephe düzeni görülmektedir. Zemin, birinci kat ve çatı katından oluşan yapının ortadaki giriş bölümü cephe boyunca hafif dışa taşkın bir şekilde uzanmaktadır. Çeşitli süsleme elemanları cepheye hareketlilik kazandırmıştır. Çokgen formu çatının saçaklarında barok dönem Osmanlı mimarisinde de gördüğümüz 'C' ve 'S' kıvrımları vardır (Resim No. 23)..

Aynı cadde üzerinde 63 pafta, 205 ada, 5 parselde bugün yıkık halde bulunan ev bodrum, zemin ve birinci kattan meydana gelmiştir. Tuğla örgülü ve bağdadi sıvalı evin girişi eksenin batısındadır. Giriş ve üzerindeki balkon süsleme elemanlarıyla bezelidir. Giyotin pencereler, dikdörtgen formu

kepenklerle örtülüdür. Cephede yatay kat silmeleri, ahşap balkon taşıyıcıları, geometrik formlu çatı alınlığı ile hareketlilik sağlanmıştır (Resim No. 24).

5 parselin bitişiğinde 6, 11 no'lu parsellerde Defterdarlık Lojmanı ve eski Vali Konağı bulunmaktadır. Tuğla örgülü ve bağdadi sıvalı bu iki yapı cephe düzeni açısından birbirine benzemektedir. Bodrum, zemin, birinci kat ve asma kattan meydana gelen yapılarda birinci kat çıkmaları eksenin batısına kayıktır. Çıkmalar eliböğründelerle desteklenmiştir. Katları yatay silmeler ayırmaktadır. Pencere dikdörtgen formudur. Doğu yönündeki eski Vali Konağının birinci kat cephesinde görülen sütunlar yapıyı desteklemek amacıyla kullanılmıştır. Bu konağın doğu cephesinde yatay kat silmeleri ve alınlıkta yuvarlak formlu pencereler bulunmaktadır (Resim No. 25, 26).

Kışla Caddesi ve Saray Yokuşu'nun kesiştiği noktada 63 pafta, 204 ada, 7 parseldeki bağdadi sıvalı konut, zemin, birinci. kat, ikinci kat ve çatı katından meydana gelmiştir. Yapının Saray Yokuşuna bakan cephesindeki ikinci kat çıkması eliböğründeler ile desteklenmiştir. Yapıyı çevreleyen dikdörtgen formlu pencereler giyotin sistemlidir. Bina cephesi batı yönde, çatı katına yapılan alınlıkla ile estetik bir görünüm kazanmıştır (Resim No. 27).

Saray Yokuşu üzerinde 63 pafta, 202 ada ve 3, 4 no'lu parsellerdeki tuğla örgülü ahşap kaplamalı yapılar günümüze gelebilmiştir. 4 parseldeki ev kısmen yıkılmıştır. 3 parseldeki ev de cephe düzeni açısından eski Vali Konağı'nı hatırlatmaktadır. 3 parseldeki konut bodrum, zemin, birinci kat ve asma kattan meydana gelmiştir. birinci kat çıkması eksende olup eliböğründelerle desteklenmiştir. Çıkmanını cephesindeki yuvarlak kemerli pencere eski Vali Konağı'ndaki çıkmada da bulunmaktadır. Yapıyı çevreleyen dikdörtgen formlu pencereler giyotin sistemlidir. Katları yatay silme kuşağı birbirinden ayırmaktadır. Balkonlu asma kat üçgen alınlıklı

olup, bezemeli ahşap taşıyıcılarla (paye) desteklenmiştir. 4 parselde kısmen yıkılan evin cephesindeki düzenleme seçilememektedir. Pencereilerin dikdörtgen formlu olduğu, çıkmasının bulunduğu mevcut kalan kısımlarından anlaşılmaktadır (Resim No. 28).

Saray Yokuşu'nun güney doğusunda 4 pafta, 219 ada, 22 parsel üzerinde Saat Kulesi, Av Köşkü, Av Köşkü'ne giriş kapısı (Zafer takı) bulunmaktadır. Tuğla örgülü ve sıvalı bu yapılarda mimari akımlardan neoklasik ve eklektik üslupların etkileri görölmektedir.

İzmit'e hakim bir noktada bulunan Saat Kulesi dört katlı olup, dört yöndeki cephelerde aynı düzenleme bulunmaktadır. Katlar yatay silme kuşakları ile birbirinden ayrılmış, bezeme elemanları ile hareketli bir düzenleme sağlanmıştır. Birinci katta bulunan çeşmeler yuvarlak formlu, kemerli payelerle desteklenmiştir. Birinci kat köşelerinde bulunan sütunlar, üst kattaki balkon çıkmasını desteklemektedir. Birinci ve İkinci kat pencerelerinin üzeri kaş kemer şeklindedir. Pencere köşeleri bezeme amaçlı payelerle desteklenmiştir. Çatının altında bulunan galeri kısmı payelerle bölüntüye uğratılmıştır. Kulenin çatısı sivri külahlıdır (Resim No. 29).

Saat Kulesi'nin doğusunda İzmit Müzesi olarak kullanılan Av Köşkü restorasyon nedeniyle kapalıdır. Geç Osmanlı dönemine ait İstanbul dışında tek saray örneğidir. Ön cephesi mermer diğer cepheleri tuğla örgülü, sıvalı iki katlı yapının dört cephesinde simetrik ve hareketli bir düzenleme mevcuttur. Neoklasik tarzdaki yapının ikinci katında batı ve doğu yönünde birer balkon bulunmaktadır. Cephede bezeme amacıyla kullanılan gömme payeler, dikdörtgen formlu levhalar, yuvarlak formlu rozetler ve yüksek pencere sistemleri hareketlilik sağlamıştır. Yapının çatısı orijinaline uygun şekilde kurşun kaplanmıştır. Yapının kuzey cephesi hariç üç yönde girişi bulunmaktadır (Resim No. 30).

Av Köşkü'nün kuzey doğusunda tescil kaydı bulunmayan Adliye Binası'nın arkeoloji müzesi olarak kullanımı sözkonusu olabileceğinden değerlendirmeye alınmıştır. Tuğla örgülü, sıvalı iki katlı yapının cephesi dikdörtgen formlu pencerelerle bölüntüye uğratılmıştır. Giriş katı cephenin ortasındadır (Resim No. 31).

Adliye Binası'nın kuzey ucunda 4 pafta, 219 ada, 1 parselde bulunan yapı Av Köşkü'nün müştemilatıdır. Yapı bir süre Ziraat Müdürlüğü olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise Savcılık Binası olarak kullanılmaktadır. Yapının cephesine gömme payeler ve yüksek yuvarlak kemerli pencerelerle hareketlilik kazandırılmıştır. Yapı, tuğla örgülü ve sıvalıdır (Resim No. 32).

Savcılık Binası'nın karşısında bulunan yeni Vali Konağının yerinde eskiden Av Köşkü'nün diğer bir müştemilatı bulunmaktaydı. Savcılık binasının arkasında da askeri mahkeme olarak kullanılan Redif Dairesi bulunmaktadır. Bu yapılar dolaşım güzergahı içinde olmalarına rağmen idari yapı olarak kullanılmalarından ötürü açık hava müzesi kapsamında değerlendirilmeyecektir. Yapılarda malzeme olarak tuğla kullanılmış olup sıvalıdır.

Kozluk Mahallesi'nin devamında kentin iç kesimine doğru yönelirken günümüze kadar iyi bir şekilde korunarak gelen Kapanca Sokağı'na ulaşılmaktadır. Bu sokak günümüzde Akçakoca Mahallesi sınırları içerisinde kalmaktadır. Sokak üzerinde okul hariç diğer yapılar konut işlevini sürdürmektedir.

Sokağın başında 62 pafta, 190 ada, 1-2, 3-4, 5 no'lu parseller üzerinde bitişik nizamda tuğla örgülü ahşap kaplamalı üç ev bulunmaktadır. Üç katlı olarak yapılan evlerden 1-2 ve 3 no'lu parsel üzerine oturan iki konutun üst katlarında eli böğründelerle desteklenmiş çıkmalar bulunmaktadır. Bu üç yapının girişi eksenin kuzeyindedir. 5 no'lu parseldeki

konutun girişi de eksenin güneyinde kalmaktadır. Birbirine bitişik olan bu konutlar cepheden bakılınca tek yapı izlenimi yaratmaktadır. Dikdörtgen formlu pencereler de giyotin ve kanat sistemi görülmektedir. Yapıların zeri kırma çatılıdır (Resim No. 33).

Aynı aks üzerinde 9 ve 10 no'lu parsellerda bitişik nizam iki tescilli yapı bulunmaktadır. 9 no'lu parseldeki ev yüksek bir istinad duvarı üzerinde kalmaktadır. Tuğla rgl ahşap kaplama evin girişi yan cephededir. İki katlı yapının güney cephesi üç bölümlü olup orta kısım dışa taşkındır. Cephe dikdörtgen formlu pencerelerle bölüntüye uğratılmış ve giyotin sistemlidir. Bitişik 10 parseldeki evin ikinci katından sokağa bakan cephesi ile kuzey yöndeki cephesi dışa taşkındır. Giyotin sistemli dikdörtgen formlu pencerelerle cephede hareketlilik sağlamıştır. Aks'ın bitiminde tonozlu bir sarnıç bulunmaktadır. Sokağın bu aksı üzerinde 5-9 ve 10-13 no'lu parseller arasında günümüzde yapılmış evler yer almaktadır (Resim No. 34, 35).

Kapanca Sokağı'nın diğer tarafında 62 pafta, 189 ada, 26 parselde orijinali kilise olan İstiklal İlkokulu bulunmaktadır. Taş rgl iki katlı yapının alt katında yuvarlak kemerli, üst katında dikdörtgen formlu pencereler bulunmaktadır. Kırma çatılı okulun kat bölüntüsü yatay silme kuşağı ile sağlanmıştır. Köşelerde dışarı taşırılmış, düzgün işlenmiş taş kaplamalar vardır (Resim No. 36).

Okulun st tarafında 25, 24, 23 no'lu parsellerde bulunan tarihi yapıların tescil kaydı bulunmamaktadır. Taş rgl, sıvalı 25 no'lu parselde bulunan iki katlı evin körfeze bakan güney ve sokağa bakan doğu cephelerinde bulunan çıkmalar düz payanda şeklinde olan eliböğründelerle desteklenmiştir. Kırma çatılı evin üst kat pencereleri çift kanatlı, alt kat pencereleri giyotin sistemlidir. 24, 23 no'lu parsellerde bulunan iki evin düz satıhlı cephe düzenleri bulunmaktadır. Kapıları sokak yönüne açılan evlerin

pencereleri giyotin sistemlidir. 25 parseldeki evin üst kat balkonu sonradan yapılmıştır. Yapı malzemesi olarak tuğla, kaplama malzemesi olarak da ahşap kullanılmıştır. Örtü sistemi kırma çatıdır (Resim No. 37, 38).

62 pafta, 189 ada, 18 parselde bulunan, tescilli üç katlı tuğla örgülü, ahşap kaplamalı yapının sokak yönüne bakan çıkması çokgen formudur. Körfeze bakan güney cephedeki çıkma ise eli böğründelerle desteklenmiştir. Dikdörtgen formu pencereler giyotin sistemlidir. Kırma çatılı yapının sokak yönünde bulunan girişi kullanılmamaktadır. Yapıya giriş güney cephedeki kapı ile sağlanmaktadır(Resim No. 39, 40).

Aks üzerinde 16 ve 15 no'lu parsellerde bitişik nizamda bahçeli iki tescilli evde örgü malzemesi olarak tuğla, kaplama malzemesi olarak taş kullanılmıştır. 16 no'lu parselin istinad duvarında gömme bir çeşme yapısı vardır. İki katlı, kırma çatılı evin sokağa bakan doğu ve körfeze bakan güney cephelerinde eliböğründelerle desteklenmiş çıkmalar bulunmaktadır. Körfeze bakan yan cephedeki çıkmanın üzerinde üçgen bir alınlık görülmektedir (Resim No. 41).

15 no'lu parsel üzerinde evin sokağa bakan cephesinde balkon üzeri eli böğründelerle desteklenmiş çıkma üçgen formu bir alınlıkla nihayetlenmektedir (Resim No. 42). Üst kat pencereleri giyotin sistemlidir. Alt kat pencereleri ise orijinal görünümelerini yansıtmamaktadır. Bu aks üzerinde 14 parselde orijinal durumunu yansıtmayan tescilli bir ev vardır. Bitişiği olan 13 parsel ise boşdur. 17 no'lu parselde de yeni üç katlı bir ev görülmektedir.

Kozluk-Hacıhasan Mahalleleri içinde yaklaşık yüzyirmi yıllık mazisi olan evleri dış cephe özellikleri açısından değerlendirirsek;

Konutlar genelde üç katlıdır. Evlerin üst katlarında çekme kat veya çatı katı görülmektedir.

Balkonlu çıkmaların üzerinde üçgen alınlık formu sıkça kullanılmıştır.

Pencereler genelde dikdörtgen formlu, giyotin sistemlidir.

4.3.3. İç Mekan Düzeni

Kozluk-Hacıhasan Mahalleleri içinde Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokağı üzerinde kalan evler iç mekan düzeni açısından sofalı (dış sofalı, iç sofalı, orta sofalı, yan sofalı) ve sofasız tiplerleriyle karşımıza çıkmaktadırlar. Bu konuda S.Hakkı Eldem'in İzmit Evleri üzerine yaptığı bir çalışması bulunmaktadır⁷⁹.

Korunarak günümüze kadar gelen sivil mimarlık örneği evlerden 63 pafta, 205 ada, 6 parseldeki ev sofasızdır. Uzun bir koridorun iki kısa kenarında sıralanan odalardan mutfak, banyo ve tuvaletten meydana gelmiştir. Bitişik 11 parseldeki konut iç sofalı plan tipine girmektedir. Sofa iki kenarında sıralanan odalardan mutfak, banyo ve tuvaletten ibarettir. İçten birinci kata ve çekme kata ahşap korkuluklu birer merdivenle çıkılmaktadır. Sofanın dışa açılan pencereleri bulunmaktadır. Aynı plan 63 pafta, 204 ada, 7 parsel ile 63 pafta, 202 ada, 3 no'lu parsel üzerindeki evlerde de görülmektedir (Plan No 6)

Kapanca Sokakta 62 pafta, 190 ada, 1-2 no'lu parseller üzerindeki ev sofasızdır. Alt katta giriş koridorunun sağında ve solunda birer oda, üst katta girişin üstündeki oda ile birlikte yan yana üç odadan meydana gelmiştir. Bitişik 3-4 nolu parseller üzerindeki ev orta sofalı plan tipini yansıtmaktadır. Sofanın dışa açılan penceresi yoktur. Sofanın etrafında iki oda

⁷⁹ Sedat Hakkı ELDEM, Türk Evi Plan Tipleri, İst. Tek. Üni., Mim. Fak., İst. 1955, s.12--25.

bulunmaktadır. Bitişik 5 no'lu parseldeki ev de orta sofalı plan tipini yansıtmaktadır. Sofa etrafında üç oda bulunmaktadır. Bu yapılarda mutfak, banyo, tuvalet bölümü evin içinde arka kısımda yer almaktadır (Plan No. 7, 8.).

Aynı aks üzerinde 9 no'lu parseldeki ev sofasızdır. Uzun koridorun bir kenarına sıralanan üç oda ile diğer kenarında bulunan mutfak, banyo ve tuvaletten meydana gelmiştir. Bitişik 10 no'lu parseldeki ev iç sofalı plan şemasını yansıtmaktadır. Alt katta sofanın iki tarafına sıralanan simetrik dört oda mutfak ve tuvalet-banyo bulunmaktadır. Aynı plan üst katta da devam etmektedir. Yalnız üst kat sofası pencerelerle dışa açılmaktadır (Plan No. 9., 10.).

Sokağın karşı tarafında 62 pafta 189 ada 18 parselde bulunan evin planı özel bir şemayı yansıtmaktadır. Giriş bölümüne açılan bir oda ve sofa bulunmakta, sofadan bir odaya geçilmekte ve diğer odalar iç içe açılmaktadır. Bu evin plan şeması arsanın konumuna uydurulmuştur. Dar bir sokak cephesi vardır. Evin tuvaleti sonradan içeriye merdiven bitişliğine alınmıştır (Plan No. 11)

Aynı aks üzerinde 16 no'lu parsel üzerindeki evin alt ve üst katı farklı bir plan şeması yansıtmaktadır. Alt katta giriş koridorunun bir tarafına sıralanan iki oda bir mutfak bulunmaktadır. Üst katta ortada bir sofa, sofanın iki tarafında karşılıklı birer oda bulunmaktadır. Sofa körfez yönüne bakan balkona açılmaktadır. Bitişik 15 no'lu parseldeki ev de iç sofalı plan şeması yansıtmaktadır. Alt ve üst katlar aynı plandadır. Sofanın iki kenarında karşılıklı birer oda yer almaktadır. Üst kat sofası sokak yönündeki balkona açılmaktadır. Bu evlerin banyo ve tuvalet gibi bölümleri sonradan ilave edilmiştir (yapının cephesine dokunulmadan içinde değişiklikler yapılarak bu bölümler oluşturulmuştur) (Plan No. 12, 13).

Evleri iç mekan düzeni açısından değerlendirirsek,

1. Evler iç sofalı ve sofasız plan tiplerleriyle karşımıza çıkmaktadır.
2. İç sofalı plan şeması genelde evlerin üst katında uygulanmıştır. Sofanın iki uzun kenarında odalar, kısa kenarın birinde merdiven diğerinde balkona açılan kapı veya pencereler bulunmaktadır.
3. Misafir odası olarak kullanılan boş oda diğer odalardan büyük tutulmuştur.
4. Evlerin tuvalet ve banyosu, evin arka kısımda veya merdiven altı boşluğunda yer almaktadır.

4.3.4. Bezeme

Kozluk ve Hacıhasan Mahalleleri içindeki tarihi yapılarda çeşitli bezeme unsurları kullanılmıştır. Yapılardaki bezeme unsurları aşağıya çıkarılmıştır.

63 pafta, 205 ada, 1 parseldeki evin (Papazın evi) ön cephesinde zengin bir bezeme dikkati çekmektedir. Birinci kat ve çekme katta pencere kenarlarında, girişte, saçaklarda ahşap malzemeden geometrik ve bitkisel kompozisyonlar görülmektedir. Aks üzerinde hafif dışa taşkın giriş bölümü asma katın saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Giriş ve çokgen formlu asma kat balkon taşıyıcısı payedir. Çekme katın geometrik formlu korkuluğuna stilize kıvrım dal, rumi, palmet motiflerinden oluşan bir kompozisyon bulunmaktadır. Yuvarlak kemerli, kafes örgülü alınlığın üzerinde stilize kıvrım dal motifleri vardır. Dikdörtgen formlu pencere kenarlarında motifli kafes pervazları görülmektedir. Birinci kat saçağı ve çekme kat saçağında bitkisel bezemeli sarkıtlar bulunmaktadır. 'C' ve 'S' kıvrımlı bezemelere sahip çekme kat çatısında köşelerde birer alem yer

almaktadır. Bu ev Kozluk-Hacıhasan Mahallelerindeki diğer tarihi ev cephelerinden farklı bir kompozisyon şemasıyla karşımıza çıkmaktadır (Resim No. 23).

63 pafta, 205 ada, 5 parsel üzerinde yıkılmış evin ön cephesinde giriş saçağı ve üst kat balkon korkuluğu çevresinde bezeme görülmektedir. Girişin üzerinde kafes örgülü dikdörtgen formlu alınlığın köşelerinde görülen stilize geometrik düzenleme üst kat balkon alınlığı köşesinde de mevcuttur. Balkon korkuluğu bitkisel kompozisyonludur (Resim No. 24).

63 pafta, 205 ada, 6 parsel üzerindeki konutun (Defterdarlık Lojmanı) girişinde ve çekme katında kafes örgülü bir düzenleme bulunmaktadır. Bitişik 11 parseldeki (eski Vali Konağı) konutun birinci katında destek amacıyla kullanılmış, bezemeli ahşap sütunceler görülmektedir. Birinci kat saçağında testere dişi ve kedi tırnağı motifi vardır. Çekme katın balkon korkuluğunda bitkisel kompozisyonlu çelenkler bulunmaktadır. Çekme kat çatısı üçgen formlidir. Yapıda birinci kat çıkmasını taşıyan eli böğründelerde yıldız motifi, sütuncelerde de bitkisel panolar dikkati çekmektedir (Resim No. 25).

63 pafta, 204 ada, 7 parsel üzerindeki yapıda içten ve dıştan herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır (Resim No. 27).

63 pafta, 202 ada, 3-4 nolu parseller üzerindeki iki evden 3 parseldeki kısmen yıkıldığından bezemeli olup olmadığı anlaşılamamaktadır. 4 parsel üzerindeki evin çekme kat paye başlıklarında ve alınlığında bezeme görülmektedir (Resim No. 28).

Saray Yokuşu'nun güney doğusunda 4 pafta, 219 ada, 22 parsel üzerinde geç Osmanlı dönemine ait bir Saat Kulesi bulunmaktadır. Kulenin çatı katına içten bir merdivenle çıkılmaktadır. Yapı dıştan yatay kat silmeleri ile dört bölüme ayrılmıştır. Kule geç dönem Osmanlı saray mimarisinde

görülen süsleme öğeleri ile bezelidir. Birinci kat köşelerinde görülen mermer sütunların başlıkları mukarnaslı olup, üstündeki üst kat balkonunu desteklemektedir. Birinci katın dört yönde görülen çeşmeler, köşelerde payeler üzerine oturmaktadır. Çeşme aynasında dilimli bir silme kuşağı içerisinde yıldız motifi bulunmaktadır. Kulenin birinci ve ikinci kat bölüm pencereleri kaş kemerlidir. Pencere köşelerinde kompozit başlıklı payeler bulunmaktadır. Birinci katta köşelerde kompozit başlıklı yivli sütunlar üstte elips formlu panolarla devam etmektedir. İkinci katta pencere altları armalı yuvarlak madalyon 'C' kıvrımlı bitkisel motifle desteklenmiştir. Üçüncü katta bulunan saatler silmeli birer pano içerisinde kalmaktadır. Saçak altında payelerle bölüntüye uğratılmış dördüncü katta galerimsi bir bölüm vardır. Çeşmenin kitabesi zemin kat saçak seviyesindedir (Resim No. 29).

Saat Kulesi'nin kuzey doğusunda Av Köşkü bahçesine girişi sağlayan bir kapı bulunmaktadır. Zafer takı şeklindeki bu kapı yuvarlak kemerli olup köşelerde mermer sütunlarla desteklenmiştir. Sıvalı kapının üzerindeki yeşil zeminde eski yazılı bir kitabe bulunmaktadır.

4 pafta, 219 ada, 22 parseldeki Av Köşkü'nde geç Osmanlı dönemi süsleme anlayışı görülmektedir. Birinci ve ikinci kat pencereleri beden seviyesinde olup yayvan kemerlidir. İkincikat pencereleri üzerinde bitkisel kompozisyonlu kartuşlar bulunmaktadır. Birinci. katın köşelerinde dikdörtgen formlu panolar üst katta gömme payeler şeklinde devam etmektedir. Payelerin başlıkları kompozittir. Birinci kat girişi üzerindeki pencere yuvarlak kemerli olup diğer pencerelerden yüksek ve büyük tutulmuştur. Köşelerde simetrik birer rozet yer almaktadır. Saçakta testere dişi motifi bulunmaktadır (Resim No. 30).

Yapının içinde tavanında bulunan yağlı boya bezemeler Fransız Ressam Sason tarafından yapılmıştır. Alt kat salon ve iki odada bitkisel

ağırlıklı kompozisyonlar, merdiven üstünde ikinci kat tavanında yıldız motifi, salonda bitkisel bir göbek etrafında çeşitli meyve, manzara ve hayvan resimlerinin bulunduğu madalyonlar yer almaktadır

Kapanca Sokak'taki konutlar bezeme açısından oldukça sadedir. 62 pafta, 190 ada, 5 no'lu parseldeki evin giriş kapısı üzerindeki saçakta testere dişi motifi görülmektedir. Kapı kanatları üzerinde ise helezoni çerçeveler bulunmaktadır (Resim No. 33).

Aynı aks üzerinde 9 no'lu parseldeki evin saçağında testere dişi bezeme bulunmaktadır. Bitişik 10 parseldeki evin içinde üst kat güney uçtaki odanın tavanında ahşap bezeme vardır. Yıldız formu bir göbek etrafında çokgen formu süslemeler görülmektedir (Resim No. 35).

Sokağın karşı tarafında 62 pafta, 189 ada, 16-15 no'lu parseller üzerindeki evlerin saçağında testere dişi kuşağı bulunmaktadır. 15 no'lu parseldeki evin birinci kat çıkmasında tavan altında iri baklava motifleri görülmektedir (Resim No. 42).

İzmit'te Kozluk ve Hacıhasan Mahallelerinde ele aldığımız bu örneklerden anlaşılacağı üzere, Kapanca Sokak'taki sivil mimarlık örneği yapılarda bezemeye çok az yer verilmiştir. Kışla Caddesi üzerinde Papazın Evi olarak bilinen evde ise bezeme yoğun şekilde kullanılmıştır. Bu tür evler genelde yaptıran kişinin sosyal durumuyla ilgilidir. Anıtsal ölçekteki Av Köşk'ü, Saat Kulesi gibi yapılarda ve Sırrı Paşa Konağı'nda ise İstanbul saray mimarisinde görülen süsleme elemanları kullanılmıştır (Kompozit başlıklı sütun ve payeler gibi).

4.3.5. Kullanım Biçimleri

Kozluk-Hacıhasan Mahalleleri kapsamında kalan tarihi yapılar 18. yüzyıla aittir. Yapıların çoğu sivil mimarlık örneği evlerdir. Bu iki mahalle

güneyde Kemalpaşa (Saat Kulesi-Av Köşkü-Adliye Binası bu mahalle kapsamında kalmaktadır), Kuzeyde Orhan Mahallesi ile birlikte tarihi dokunun en yoğun olduğu mahallelerdir.

5 no'lu planda görülen D.100 karayolunun kenarında Kışla Caddesi üzerinde 63 pafta, 208 ada, 11 parsel ve, 205 ada, 3-4 parsel üzerinde yıkılan, 205 ada, 1 parsel üzerinde yanan ev konut olarak kullanılmaktaydı. Aynı pafta, 205 ada, 6-11 parseller üzerindeki konutlardan 6 parseldeki yapı Defterdarlık Lojmanı, 11 parseldeki yapı da Vali Konağı olarak kullanılmıştır. Mülkiyeti İl Özel İdare'ye ait bu iki yapıdan 6 parseldeki ev restorasyon sonrası Galeri Müdürlüğü 11 parseldeki ev de Müze Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır. Galeri binasının bodrumu kalorifer dairesi olarak düzenlenmiştir. Zemin kattaki üç oda ise büro olarak kullanılmaktadır. Birinci katın kullanımı henüz belirlenmemiş olup, çekme katın ise dökümantasyon merkezi olarak işlevlendirilmesi İl Özel İdaresi'nce düşünülmektedir. 11 parseldeki evin zemin ve birinci katı Müze İdaresince kullanılmaktadır. Zemin katta personel odası, bekçi odası ve arşiv odası olmak üzere üç, birinci katta üç uzman bir müdür odası olmak üzere dört odalıdır. 11 parselin bodrum katının resim galerisi olarak fonksiyonlandırılması için gerekli düzenleme yapılmaktadır.

63 pafta, 204 ada, 7 parsel üzerindeki yapı konut işlevini günümüzde de sürdürmektedir.

Saray Yokuşu 'nda 63 pafta, 202 ada, 3-4 no'lu parseller üzerindeki tarihi yapılar konut olarak kullanılmış, ancak günümüzde terkedilmişlerdir. Saray Yokuşu 'nun güneydoğusundaki Av Köşkü 1967 yılından itibaren İzmit Müzesi olarak kullanılmış olup, 1993 yılında başlayan restorasyonu devam etmektedir. Köşkün kuzeyindeki seyis binası (Av Köşkü müştemilatı) Savcılık

binası, bunun hemen doğusundaki Redif dairesi de Askeri Mahkeme olarak kullanılmaktadır.

Kapanca Sokakta, 62 pafta, 189 ada, 26 parsel üzerindeki kilise yapısı Cumhuriyet döneminde ilkokula dönüştürülmüş ve halen kullanılmaktadır. Aynı aks üzerinde, sokağın öbür ucunda 62 pafta, 189 ada, 16 parselin istinad duvarında kalan çeşme de restorasyon sonrası çalışır duruma getirilmiştir. Sokak üzerindeki diğer yapılar konut işlevlerini günümüzde de sürdürmektedirler.

4.4. Yeşil Alanlar

Kozluk-Hacıhasan Mahallelerinde yeşil alan oldukça azdır. D.100 karayolu kenarında Aynalı Kavak Caddesi üzerinde 61 pafta, 844 ada, 15 parsel üzerinde Kültür Bakanlığının 3.4.1987 gün ve 3448 sayılı kararı ile tescilli bir park bulunmaktadır. Ayrıca Kışla Caddesi 63 pafta, 204 ada, 7 parsel bitişiğinde de boş bir arsa bulunmaktadır.

Kozluk mahallesinin güneydoğusunda, Saray Yokuşu 'nun hemen bitişiğinde Kemalpaşa Mahallesi içinde 4 pafta, 219 ada 22 parselde Av Köşkü'nün çevresi yukarıda sözü edilen Kültür Bakanlığı kararı ile yeşil alan olarak tescil edilmiştir. Yeşil alan yaklaşık 20 dönümlük bir sahayı kapsamaktadır.

Yukarıda sözü edilen iki yeşil alan dışında Kapanca Sokakta yıkılan iki evin arsası bulunmaktadır. 62 pafta, 190 ada, 13 parsel üzerindeki sarnıç yapısı, karşısındaki boş arsa ile birlikte toplam 600 m² boş alan açık hava müzesi kapsamında değerlendirilmiştir (Resim No. 43).

4.5. İzmit Evlerini Yaşatma Projesi (İZEYAP)

İZEYAP projesine değinmeden önce bu projeye gelinceye kadar İzmit'te yapılan çalışmaları kısaca belirtmek gerekmektedir.

İzmit'teki kültürel, dini, idari ve sivil mimarlık örneği yapılar Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulunun 3.7.1987 gün ve 3448 sayılı irdeleme kararı ile tescillidir. Ayrıca bu kararla Kapanca ve Çukurçeşme sokakları sit alanı olarak ilan edilmiştir. 10.6.1995 gün ve 3785 sayılı kararla da İzmit Kentsel ve Arkeolojik Sit kapsamına alınmıştır.

İzmit 1960'lı yıllardaki hızlı sanayileşmenin etkisiyle kültürel değerlerini hızlı bir şekilde yitirmeye başlamıştır. Özellikle sivil mimarlık örneği evlerin kişisel çabalar sonucu tescilden çıkarılarak yerlerini çağdaş yapılara terk etmesi İzmit'in sahil bandını bir anda beton yığına dönüştürmüştür. Bu yok oluş süreci 1992 yılına gelinceye kadar devam etmiştir. 1992 yılında İzmit Müzesi ve İzmit Mimarlar Odası tarafından başlatılan sivil mimarlık örneği yapı tespiti Kocaeli Valisi Kemal Nehrozoğlu'nun ilgisi ve dikkatini çekmiş, bu konudaki çalışmalar çok yönlü olarak sürdürülmeye başlanmıştır. Ayrıca İstanbul Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi Başkanı Oktay Ekinci bölgeyi ziyaret ederek 1993 yılında Galata Grubunun çalışmalarını başlatmıştır. Galata Grubu Kapanca Sokağı ve çevresindeki kendine özgü mimari özellik taşıyan yapıları tek tek tespit ederek rölöve ve restorasyon projelerini hazırlamıştır. Bu çalışma 1993 yılında Kapanca Sokak'taki İstiklal İlkokulu'nda sergilenerek semt sakinlerine bilgi verilmiştir. Arkasından 25.9.1993 günü Kocaeli Üniversitesi'nde "İzmit'in Tarihi Kimliği" konulu bir panel düzenlenmiştir. Konu İstanbul AKM salonundaki sergi ile ulusal bazda kamuoyuna duyurulmuştur. Yurt içinde MEYAP (Muğla Evlerini Yaşatma), yurt dışında İtalya Bologna ile Almanya

Kreuzberg modelleri incelenerek tarihi yapılar ile ilgili çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir.

Galata Grubu tarafından hazırlanan restorasyon projelerinin uygulanması için İZEYAP Derneği tarafından bir proje oluşturuldu. Bu projeye amaçlanan katılımı sağlamak ve projeyi tanıtmak için Sırrı Paşa Konağı'nda düzenlenen bir şenlikte 18 Haziran 1994 tarihinde İZEYAP Sırrı Paşa Sözleşmesi Kocaeli Valisi Kemal Nevrozoğlu, İzmit Büyükşehir Belediye Başkanı Sefa Sirmen, Prof. Dr. Metin Sözen, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Başkanı Oktay Ekinci, Mimarlar Odası Kocaeli Şubesi Başkanı Cengiz Ulusoy ile çok sayıda resmi kurum ve kuruluşların temsilcileri tarafından imzalanmıştır⁸⁰.

İzmit Evlerini Koruma ve Yaşatma Derneği (İZEYAP)'nin kurucuları Kocaeli İl Kültür Müdürü Birgül Yürüker, Güzel Sanatlar Galerisi Müdür vekili Kemal Demir, İzmit Müze Müdürü Mehmet Turgut, İzmit Müze Müdürlüğü personeli Özcan Ekin ile işçi Mehmet Durmaz ve Ahmat Akgüner'dir. Dernek tüzüğü'nün ana amacı: Sadece bir sanayi kenti olmayan İzmit'in zengin bir tarih ve kültür mirasının sahibi olduğunu kanıtlayacak şekilde İzmit ve yakın çevresindeki kent dokusunu oluşturan tarihi evlerin ve doğal çevrenin korunmasıdır. Tüzük maddeleri:

“ 1. Kültürel değerlerin ortaya çıkarılmasını, tanıtılmasını sağlamak.

2. Eski Türk evlerinin ve oluşturdıkları dokunun tüm unsurlarıyla kazandırılması ile ilgili çalışmalar yapmak.

3. Tarihi, estetik ve kültürel mirasa etkin bir işlev vererek onu bölgenin sosyal ve ekonomik içeriğiyle bütünleştirmek.

⁸⁰ “İzmit Evleri İçin Bir Kiremit'de Sen Koy” İZEYAP Bülteni, S.1, s.18.

4. Sokak düzenlemesi yapmak, tarihi alanları proje kapsamında restore ederek söz konusu değerlerin yaşayan bir müze-bölge kapsamında kalıcı olmasını sağlamak.

5. Tarihi ve kültürel değerlerle ilgili tüm tarihi bilgilerin, arşiv kaynaklarının, belgelerin derlenmesi; içinde yaşayanların geçirdiği kullanımlar konusunda araştırma yapmak.

6. Kültürel ve doğal mirasın korunması ve koruma bilincinin topluma yaygınlaştırılması ve sorunların çözümlenmesi için dernek amacına uygun koşul ile diğer dernekler kamu kurum ve kuruluşları yerel ve ulusal basın yayın kuruluşları ile işbirliği sağlamak, projeler üretmek, proje geliştirilmesine katkıda bulunmak.

7. Kültür ve doğal mirasın korunmasına ve koruma bilincinin oluşturulmasına yönelik etkinliklerde bulunmak, kişi kurum ve kuruluşları özendirmek, duyarlılık sağlayıcı çalışmalar yapmak.

8. Her türlü araştırma, kazı ve koruma ile nazım koruma geliştirme imar ve uygulama planları yapmak ve yaptırmaktır”⁸¹.

İZEYAP dernek tüzüğü’nün 4. maddesinde de anlaşılabacağı üzere İzmit’in yaşayan tarihi değerlerinin bir bölge müzesi haline dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Bu madde ile tezin konusu olan Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokak’ta bir açık hava müzesi kurulma önerisi arasında ifade birliği bulunmaktadır.

İZEYAP’ın 1996 yılına kadar yaptığı çalışmalar aşağıya çıkarılmıştır. İZEYAP’ta dört ana komitenin çalışmaları bulunmaktadır.

⁸¹ “İzmit Evleri İçin Bir Kiremit’de Sen Koy” İZEYAP Bülteni, S.1, s.18.

1. Teknik Komitenin Çalışmaları: Teknik Komite, İstanbul ve İzmit Mimarlar Odası üyelerinden meydana gelmiştir. Basit onarımlar adı altında binaların eskiyen ve çürüyen elemanlarını değiştirmeyi amaçlayan komite, bu kapsamda Kapanca Sokak'ta uygulamalar yaparak dokuz evin cephe ve çatı onarımlarını tamamlamıştır. Belediye ile yardımlaşarak Kapanca Sokak'ta elektrik tellerine temasla yangın tehlikesi yaratan ağaçlar kesilmiş, restore edilen çeşmenin su gideri kanalizasyona bağlanmıştır. Ayrıca Gölcük Saraylı Köyü'nde bir evin basit onarımları devam etmektedir. Çukurçeşme Sokakta kurulan atölye ile Fas, İsrail ve Mısır'dan gelen öğrencilere projede çalışma ve ülkemizin mimarisini tanıma fırsatı verilmiştir. İstanbul Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi Galata Grubunun mimarlık öğrencileri ile birlikte Muğla, Amasya, Gaziantep illerinde tarihi bölgelere ilişkin tespit, rölöve ve restorasyon çalışmaları İzmit'te de yapılmıştır. Bu Grubun İzmit'in kentsel sit kapsamına alınması konusunda yaptığı çalışma İstanbul Koruma Kurulu'nun 10.6.1995 gün ve 3785 sayılı kararı ile onaylanmıştır. İstanbul Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi Başkanı Oktay Ekinci, Mimarlar Odası üyesi Yılmaz Kuyumcu başkanlığında mimarlık öğrencileri ile İzmit'te yaptıkları çalışma sonucunda kentsel tasarım açısından bir tasarı hazırlamışlardır. Bu tasarıda sahil bandı ile İstanbul-Ankara karayolu arasındaki kot farkının giderilerek rekreasyon alanlarının oluşturulması, Sırrı Paşa Konağı ve bahçesinin devlet konut evi olarak fonksiyonlandırılması, Orhan Mahallesi sınırları içinde yer alan kale ve çevresinde yeşil dokunun korunup geliştirilmesi ve vista noktalarının düzenlenmesi önerilmiştir⁸². İZEYAP derneğinin çalışma alanını genişletmek amacıyla İZEYAP'ın vakıf haline getirilmesi çalışmaları dernek yönetimince devam etmektedir. İZEYAP'ın vakıf olması halinde tezin kapsamına giren alanlarda bölgesel nitelikte bir açık hava müzesi kurulması önerisi faaliyete geçebilecektir.

⁸² Oktay EKİNCİ, "İzmit'te Tarihe Karşı Son Görev: Kapanca Sokağını Koruma-Yaşatma Projesi", Tasarım, S.39, İstanbul 1993, s.119.

2. Finans Komitesinin Çalışmaları: Finans Komitesi İZEYAP derneği Yönetim Kurulu'ndan bir kişinin başkanlığında ve üyelerden oluşmaktadır. Bağışları toplayan ve her türlü harcamayı kontrol eden yapıların onarımında kullanılmak üzere ucuz malzeme temin eden bir komitedir. Kapanca Sokağın onarımında bu komitenin temin ettiği kaynaklar kullanılmıştır.

3. Basın ve Halkla İlişkiler Komitesinin çalışmaları : Bu komite yönetim kurulundan bir kişinin başkanlığında ve üyelerden meydana gelmektedir. Çevre bilincini yerleştirmeyi amaçlayan komite basın ve radyo kuruluşları ile işbirliği yaparak İZEYAP projesini tanıtmaktadır. Bu konuda Kocaelinin yerel televizyon istasyonu TV41'de Serbest Kürsü bölümünde İZEYAP konu edilmiştir. 4 Kasım 1994'te "İZEYAP Projesi - İzmit Evleri ve Yapılaşma " konulu programda İZEYAP'la ilgili bilgiler verilmiştir. 28 Kasım 1994 günü derneğin öncülüğünde bir de kermes düzenlenerek gelir sağlanmıştır.

8 Kasım 1994 tarihinde Sabancı Kültür Merkezinde Almanya'nın Berlin kentinin savaştan hemen sonraki ve bugünkü durumunu gösteren Kreuzberg Resim Sergisi, 21 Kasım 1994 tarihinde sanatçı Ülkü Acar'ın ahşap malzemelerini konu alan Ahşap Rölyef Sergisi, 22 Kasım 1994 tarihinde Özdemir Erdoğan'ın İZEYAP için verdiği konser projenin tanıtımında önemli rol oynamışlardır. İZEYAP çalışmaları İZEYAP BÜLTENİ ile tanıtılmaktadır.

4. Eğitim Komitesi Çalışmaları: Komite derneğe üye bir kişinin başkanlığında konuyla ilgili öğretmenlerden meydana gelmiştir. İzmitlileri tarihi konularda bilinçlendirmeyi amaçlamaktadır. Komite bu amaçla rehberli İzmit turları düzenlemiş, broşürler hazırlamıştır. 13 Ekim - 3 Aralık 1994

tarıhleri arasında İZEYAP etkinlikleri adı altındaki tanıtım kampanyasında İzmit'te eğitim turları yapılmıştır.

Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi İZEYAP'a verdiği yakın desteği, Muğla'da Muğla Evlerini Yaşatma Projesi (MEYAP)'a Amasya'da Yalı Boyu Evlerini Yaşatma Projesi (YABEP) derneklerine de vermiştir.

5. KIŞLA CADDESİ-SARAY YOKUŞU-KAPANCA SOKAKTA BÖLGESEL NİTELİKTE BİR AÇIK HAVA MÜZESİ KURULMA ÖNERİSİ

Kocaeli, Kozluk Hacıhasan Mahalleleri içinde Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokakları üzerinde bir açık hava müzesi kurulma önerisinde en büyük etken tezin ikinci bölümünde ele alındığı üzere ülkemizde yurtdışı örneklerinde olduğu gibi eski yapıları gelenek, görenek ve el sanatları ile birlikte canlandıran bir açık hava müzesi bulunmamasıdır. Söz konusu cadde ve sokaklar üzerinde İZEYAP derneği tarafından yapılmakta olan rölöve ve restorasyon çalışmaları tezi bu alan üzerinde yoğunlaştıran ikinci bir etkendir. Açık hava müzelerinin kurulması aşamasında görülen rölöve, restorasyon, rekonstrüksiyon çalışmaları anılan cadde ve sokaklarda halihazırda yapılmaktadır. Açık hava müzelerinin kurulmasında en büyük harcamayı gerektiren bu işlerin yapılıyor olması İzmit'te bölgesel nitelikte bir açık hava müzesinin kurulmasını kolaylaştırmaktadır. Tezde bu bölgenin ve yapıların fonksiyonlandırılması, bölgenin sosyo-kültürel yaşantısının canlandırılması, vakıf kapsamında yönetilmesi, esaslarının belirlenmesi gibi düzenlemelere gidilerek açık hava müzesi haline getirilmesi önerilmiştir.

5.1. Açık Hava Müzesinin Kuruluş Amacı ve Kapsamı

Ülkemizde sanayileşme ve kentleşmenin hızla gelişmesi sonucunda tarihi ve kültürel kimliğin kaybolmaya başlandığı görülmektedir. Bu süreç içinde tarihi yapıların sayısı giderek azalmaktadır. Yurdumuzda tarihi yapılar Kültür Bakanlığı'nın 3.7.1984 gün ve 3448 sayılı irdeleme kararı ile korunmaktadırlar. Bu karar doğrultusunda koruma altına alınan dini ve kültürel yapılar (anıtsal yapı) Kültür Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini

Tanıtma (Taç) Vakfı'nın bütçesi ile belli bir program çerçevesinde onararak yaşatılmaktadır. Sivil mimarlık örneği evler için ise daha farklı bir durum söz konusudur. Bu yapılar Kültür Bakanlığı'nca koruma altına alınmalarına rağmen mülkiyetlerinin şahıs elinde olmaları nedeniyle onarılamamaktadırlar. Onarımlar tamamen mülk sahibinin insiyatifine bırakılmıştır. Son yıllarda yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin eski evleri onararak korudukları görülmektedir. Muğla, Amasya, İzmit, Bursa gibi illerde bu kuruluşların sivil yapılara yönelik çalışmaları artmıştır.

Ayrıca Kültür Bakanlığı'ndan "Kültür ve Sanat" projelerinde fon kaynaklı kredi uygulaması 2.4.1993 gün 21540 sayılı tebliğ ile Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu tebliğin kapsamına sivil mimarlık örneği evlerden I. ve II. grup olarak derecelendirilen evler de girmektedir. Bu aşamada tescilli evlerin rölöve-restorasyon projelerinin ev sahibi tarafından hazırlanarak Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlükleri'ne onaylatılması gerekmektedir. Proje onayından sonra Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'na yapılacak başvuru ile bu kredinin teminine gidilmektedir. Kredinin miktarı projenin maliyetine göre 50-250 milyon, 251 milyon - 1 milyar, 1-5 milyar arasında değişmektedir. Kredi bir yıl vadeli %10 faizli olup, ana para ve faiz vade sonunda defaten ödenmektedir.

Ülkemizde tarihi yapılarla birlikte gelenek ve görenekler, el sanatları-zanaatlar da hızlı bir şekilde kaybolmaktadır. Kültür Bakanlığı'na bağlı müzelerde ülkemizin kültürünü yansıtan gelenek ve görenek, el sanatları ve zanaatları, etnoğrafik eserler kapsamında ele alınıp statik bir şekilde teşhir edilmektedirler. Bu malzemeler ya arkeoloji müzelerinin bir bölümünde ya da etnoğrafya müzeleri adı altında kurulan müze-evlerde sergilenmektedir. Müzelerde sergilenen eserler yöresel olabileceği gibi yurdumuzun çeşitli bölgelerinin kültürünü yansıtan karma eserlerden de meydana

gelebilmektedir. Kocaeli'ndeki Saatçi Ali Efendi Konağı Etnoğrafya Müzesi koleksiyonu çeşitli illerden toplanarak meydana getirilmiştir. Etnografik malzemeler satın alma, bağış ve başka müzelerden devir sistemiyle oluşturulduğu için yöresel ve bölgesel eserler içiçe sergilenmektedir. Ülkemizde yöresel malzemelerin sergilendiği, etnoğrafik müze sayısı oldukça azdır. Ankara Etnografya, İstanbul Türk - İslam eserleri, İzmir Etnoğrafya müzelerinde yörenin özelliklerini tanıtan seksiyonlar bulunmaktadır. Böylece bölgenin geçmiş kültürü ve yaşamı müzelerin seksiyonundan öğrenilebilmektedir. İzmir'deki Etnoğrafya müzesi, Ege bölgesinin yaşamını, kılık kıyafetini, el sanat ve zanaatlarının tanıtımı müze içinde oluşturulan mekanlarda ayrı ayrı ele alınmaktadır. Konular statik sergileme yöntemi ile ziyaretçiye tanıtılmaktadır. Bunların açık hava müzelerinde uygulamalı şekilde ziyaretçiye gösterilmesi geçmişe dönük yaşantıyı tanımak açısından daha etkilidir.

Sanayi ve hızlı kentleşmenin getirdiği bu olumsuz süreç Kocaeli İli'nin merkezi İzmit'i de etkileyerek özellikle sivil mimarlık örneği evlerin azalmasına neden olmuştur. 1992 yılından itibaren tarih ve kültüre sahip çıkma bilincinde başlayan gelişme İZEYAP derneğinin kuruluşu ile yerini somut çalışmalara bırakmıştır. Tarihi bir sokak olan Kapanca Sokak'ta başlatılan eski evlerin onarımı projesi genişleyerek Kozluk ve Hacıhasan Mahalleleri'ni de içine almıştır. Onarılan konutların sokak dokusu ile birlikte oluşturulacak proje dahilinde açık hava müzesi şekline dönüştürülmesi ülkemiz için yabancı, ancak yurt dışında yaygın bir uygulamadır. Bu düşünceden yola çıkarak yerinde inceleme fırsatı bulduğum ABD'deki açık hava müzelerinin uygulamaları esas alınıp yaşayan bir kültür ve tarih müzesi kurulması amaç ve kapsam olarak belirlenmiştir.

Bu nedenle; Kocaeli, Kozluk, Hacıhasan Mahalleleri içinde Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokak'ta bölgesel nitelikte bir açık hava müzesinin kurulmasında ziyaretçiye;

“İzmit'in tarihi evlerini tanınması yanında 3000 yıllık geçmişi ile Hellenistik, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemi yapı kalıntılarını ve eserlerini görme fırsatı verecektir.

“Kapanca Sokak'ta 189 ada, 16, 23, 24, 25 no'lu parseller ile 190 ada, 10 no'lu parsel üzerinde açık hava müzesi kapsamında düzenlenecek eski evlerde bölgenin gelenek-görenekleri, sanat ve zanaatları uygulamalı olarak gösterilecektir.

Tezin bu bölümünde ilk dört bölümde verilen bilgilerin ışığında anılan güzergahlarda bir açık hava müzesi kurulma önerisi ele alınmaktadır. Bu müzenin kurulmasında bölgesel malzemenin doğru ve yerli yerinde kullanılması, ziyaretçi kitlesine doğru mesaj verilmesi hedeflenmektedir. Açık hava müzesi bir taraftan bölgenin geçmişe dönük yaşantısını verirken, diğer taraftan da çeşitli etkinliklerle ziyaretçiyi eğlendirmeyi ve eğitmeyi hedeflemektedir. Ayrıca, Kültür Bakanlığı'nca ülkemizde açık hava müzelerinin kurulmasında “Açık Hava Müzesi Kurma Esasları” adı altında bir yönetmeliğin çıkarılarak kanun kapsamına alınmasına dayanak olacağı düşünülmektedir.

5.2. Yönetim, Finans ve İşletme

5.2.1. Yönetim Esasları

Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokak güzergahları üzerinde kurulması düşünülen açık hava müzesinin yönetimi tezin ikinci bölümündeki örnekler baz alınarak kültürel kapsamlı vakıf sorumluluğuna verilmesi önerilmiştir. Vakıfların görev ve yetkileri tezin 1.6. no'lu başlığında

verilmiştir. Bu vakıf yönetmeliğinden yola çıkarak A.B.D. uygulamaları dikkate alınarak açık hava müzesi kurulması öngörülmüştür.

Vakfın Amacı

İzmit'te Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve çevresi ile Kapanca sokakta bölgesel nitelikte bir açık hava müzesi kurmak, yönetim ve işletimini üstlenmek, tarihi dokuyu onarmak, fonksiyonlandırmak, boş alanları düzenlemek, geçmişe dönük yaşantıyı, sanat ve zanaatları uygulamalı olarak canlandırmak şeklinde belirlenmiştir. Bu amaca göre hazırlanan tüzük önerisi ve çalışma konuları aşağıya çıkarılmıştır.

Öneri Vakıf Tüzüğü

1. Açık hava müzesini kurar, müze içinde kalan tarihi yapıları, yeşil alanları, cadde ve sokakları koruyarak onarımını, bakımını, teşhir ve tanzimini yapar, eski yaşantı tarzını, kaybolmaya yüz tutan meslekleri uygulamalı olarak canlandırır.

2. Açık hava müzesi içinde kalan yapıları müzeye gelir temin etmek amacı ile restoran, kafeterya, otel, motel, pansiyon, işyeri, dükkan haline getirerek işletir, kiraya verebilir, satın alabilir.

3. Açık hava müzesinde görev alacak kadroyu oluşturur, gerektiğinde kurs ve seminer düzenler, yurt içi ve yurt dışı burs imkanı sağlar.

4. Açık hava müzesi içinde bölgenin kültürel değerlerini korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak için müze kurar, sergiler açar.

5. Bölgenin kültürünü belgeleyen el sanatı ve ürünlerini satın alır, saha araştırmaları ile bu tür malzemeyi toplar.

6. Açık hava müzelerinin yurt çapında yaygınlaştırılması için konferans ve seminerler verir, sergiler düzenler, maddi yardımda bulunur.

7. Radyo, televizyon ve basın yolu ile açık hava müzesinin tanıtımını yapar, dergi, kitap, broşür bastırır.

8. Açık hava müzesinde amacına uygun olarak yaptığı çalışmaları, komuoyunda müzeyi tanıtmak için balo, eğlence ve konserler düzenler.

9. Açık hava müzesi içinde yıldönümü, milli, dini bayram ve şenlikleri içeren aktiviteleri düzenleyerek müzenin ziyaretçi kapasitesini artırır.

10. Bölgenin el sanatı ve zanaatlarının, yiyecek ve içecek kültürünün tanıtımı ve tüketimi için açık hava müzesi kapsamında sergi mekanları kurar.

11. Açık hava müzesinin ileriye dönük gelişimi için planlama yapar, parasal kaynakları bu amaç için kullanır.

12. Müze giriş ücreti, hediyeelik eşya, kitap satışı, üye aidatları, gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılan bağış ve yardımlar ile müzeye gelir temin eder. Bu gelir türü vergiden muaftır.

13. Açık hava müzesi kapsamında otel, motel, pansiyon, dükkan, restoran, kafeterya işletmelerinden müzeye gelir temin eder. Bu gelir türü vergiye tabidir.

Böylece söz konusu sokaklarda İZEYAP derneğince başlatılan rölöve ve restorasyon çalışmalarını açık hava müzesi kapsamında kurulacak yeni bir vakfın sorumluluğuna vermek gerekmektedir. Vakıf sadece söz konusu alanlarda çalışmalar yapacaktır. Vakfın temeli İZEYAP derneği olmalıdır. Tezin 4.5. başlığında İZEYAP derneğinin tüzüğünde belirtilen amaçlara

yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu derneğe katkıda bulunan gerçek ve tüzel kişi ve kuruluşların maddi katkılarının kurulması önerilen bu vakıfta devam ettirilmesi planlanmıştır.

5.2.2. İşletme Esasları

Açık hava müzesinin amacına ulaşabilmesi için işletme yönteminin belirlenmesi , gelir ve gider kaynaklarının iyi hesaplanması gerekmektedir. Bu nedenle açık hava müzesinde tecrübeli bir işletme ekibi bulunmalıdır. Müzeye otel, pansiyon, çay ocağı, lokanta ve diğer işletmelerinden, giriş ücreti, hediyelik eşya satışı, kira, emlak ve faizlerden gelir temin edilebilir. Açık hava müzesi kapsamında Kışla Caddesi, Saray Yokuşu-çevresi ve Kapanca Sokakta tezin 5.8.1. no'lu başlığında önerilen vakıf tüzüğü'nün 11. ve 12. maddelerinde sıralanan gelirler dengeli bir şekilde personel giderleri, koleksiyon, demirbaş, yer alımı, sergileme, çevre düzeni, tamir, araştırma, koruma, tanıtım programları hazırlamak için kullanılması öngörülmüştür.

5.2.3. Finans Kaynakları

Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokağının yurtdışı uygulamaları baz alınarak bölgesel nitelikte bir açık hava müzesine dönüştürülmesi önerisinde projenin uygulamaya geçirilmesi parasal kaynakların temini ile mümkündür. Adı geçen sokak ve caddelerde yapılmakta olan rölöve ve restorasyon çalışmaları İZEYAP derneğinin maddi katkıları ile yürütülmektedir. Açık hava müzesi kurulma önerisinin uygulamaya geçirilmesinde en büyük yardımı sağlayacak İZEYAP'ın bu çalışmaları, İZEYAP derneğinin tüzüğündeki amacı ile paralellik taşımaktadır. İZEYAP 1994 yılında Kapanca Sokak'ta başlattığı bakım çalışmaları ile dokuz evin onarımını tamamlamıştır. Dernek Gölcük ilçesinin Saraylı köyünde bir evin onarımını da üstlenmiş durumdadır.

İzmit'in tarihi, kültürel ve doğal dokusunu korumak amacıyla yürütülen İZEYAP projesine çeşitli kişi ve kuruluşlar destek olmaktadır. Emlak Bankası, Vinsan Lurgi firması, Kask, Lever İş, İgsaş, Türk Kadınlar Birliği, Türk Anneler Derneği, Yüce İzmit Lions Kulübü, Genç Kocaelililer Derneği, Kocaeli Bölge Tiyatrosu, Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Kocaeli Turizm Derneği gibi bir çok kurum ve dernek tarafından İZEYAP'a maddi gelir sağlanmıştır. İZEYAP projesine destek vermek amacıyla çeşitli kermesler düzenlenmiş, müzayede ve resim sergileri yapılmıştır.

Kışla Caddesi üzerindeki eski Vali Konağı ile Defterdarlık Lojmanı da restorasyon projelerine göre onarılarak hizmete sunulmuştur. Masrafları İl Özel İdaresince karşılanmıştır.

5.3. Açık Hava Müzesinde Güzergahın Belirlenmesi

Kozluk-Hacıhasan Mahalleleri içinde Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokak üzerinde kurulma önerisi getirilen açık hava müzesinde dolaşım üç ana aks halinde düşünülmüştür. Bu akslar ziyaretçiyi Açık hava müzesi içinde yönlendirmede büyük kolaylık sağlayacaktır. A.B.D. Virginia Colonial Williamsburg örneğine baktığımızda tarihi bölgenin çeşitli akslara ayrıldığı görülmektedir. Kozluk Hacıhasan Mahalleleri içinde Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokağını ayrı ayrı birer aks halinde ele almak mümkündür:

1. Gezi Güzergahı, Kışla Caddesi
2. Gezi Güzergahı, Saray Yokuşu-çevresi
3. Gezi Güzergahı, Kapanca Sokak

Yukarıda belirlenen güzergah içindeki yapılar konumları itibariyle farklı amaçlara yönelik fonksiyonlandırılabilir:

1. Gezi güzergahı konum itibarıyla D.100 karayolunun kenarındadır. Bu cadde açık hava müzelerinin ilk durağı olarak değerlendirilmiştir. Ziyaretçinin araba park sorunu, gezi hakkındaki genel bilgiler bu güzergah başındaki enformasyon merkezinden temin edilecektir (Plan No. 14).

2. Gezi güzergahı Saray Yokuşu-çevresini kapsamaktadır. Ziyaretçinin konaklama ve dinlenme ihtiyaçlarının bu bölümde giderilmesi önerilmiştir (Plan No. 14).

3. Gezi güzergahı Kapanca Sokağı üzerindedir. Bu güzergah açık hava müzesinin çekirdeğini oluşturmaktadır. Ziyaretçilerin İzmit'in geçmişe dönük kültürünü burada canlı olarak yaşaması planlanmıştır (Plan No. 15).

Gezi güzergahının bitiminde Sırrıpaşa Caddesi üzerindeki Sırrıpaşa Konağı baz alındığında (Resim No. 44) konağın güneybatısında, sarnıcın arkasında Yumurtacı Mescidi ve tescilli bir grup Sivil Mimarlık örneği konut bulunmaktadır. Ayrıca Sırrı Paşa Konağı'nın doğusunda ikinci sit sokağı olan Çukurçeşme Sokağı'na ulaşılmaktadır. Sırrı Paşa Konağı'nın kuzeyinde yamaçlara doğru yöneldiğimizde Dere Hamamı, Akçakoca Camii ve daha yukarıda Orhan Camii, iç sur kalıntıları ve sivil mimarlık örneği evler ile karşılaşmaktadır. Bu alanlar İzmit'in tarihi yapılarını tanıma açısından açık hava müzesi kapsamında gezilip görülebilir.

5.4. Açık Hava Müzesinde Ünite ve Konuların Belirlenerek Fonksiyonların Mevcut Yapılara ve Yeşil Alanlara Göre Tespiti

Kışla Caddesi Saray Yokuşu-çevresi ve Kapanca Sokakta tezin 5.4. bölümünde oluşturulan güzergahlar üzerindeki tarihi yapılar ve yapıların

alacağı fonksiyonlar numaralandırılarak ekteki planda gösterilmiştir (Plan No. 16).

1. Gezi Güzergahı, Kışla Caddesi

Güzergah üzerindeki tarihi yapıların tümü sivil mimarlık örneği evlerden meydana gelmiştir. Bunlardan 63 pafta, 205 ada, 6-11 nolu parsellerdeki konutların (eski Vali Konağı-Defterdarlık Lojmanı) restorasyonu tamamlanmıştır. Konutlar, müze, galeri müdürlüğü ve dökümantasyon merkezi olarak fonksiyonlandırılmıştır.

Aynı aks üzerinde 63 pafta, 208 ada, 1 parselde “Papazın Evi” olarak bilinen konut yandığından hazırlanacak restitüsyon projesine göre yeniden inşa edilmesi öngörülmüştür. Konuta açık hava müzesi kapsamında bir sanat merkezi (tiyatro, sinema ve kütüphane gibi) fonksiyonu verilmiştir. Bu evin arkasında 3 parseldeki ev restorasyon projesine göre mal sahibi tarafından yeniden yapılmaktadır (Plan No. 16).

Defterdarlık Lojmanı'nın bitişiğinde 5 parsel üzerinde şahıs mülkiyetinde bulunan konut mevcut restorasyon projesinden yararlanarak yeniden inşa edilmek suretiyle enfarmasyon merkezi olarak kullanılacaktır (Plan No. 16).

Aks üzerinde eski Vali Konağının karşısında bulunan boş arsaya otopark işlevi verilmiştir (Plan No. 16).

2. Gezi güzergahı, ekteki planda izleneceği gibi Saray Yokuşu üzerinde üç adet sivil mimarlık örneği ev, çevresinde ise anıtsal ölçekte kültürel yapılar bulunmaktadır.

Güzergah üzerinde 63 pafta, 204 ada, 7 parseldeki ilk konut iyi şekilde korunarak günümüze gelmiştir. Konutun alt katı çayhane olarak

kullanılmakta, üst katları konut işlevini sürdürmektedir. Konutun zemin kattaki çayhane bölümü Açık Hava Müzesi kapsamında hediyeelik eşya satış yeri olarak değerlendirilmiştir (Plan No. 16).

Saray Yokuşu üzerinde apartman dokusu arasında kalan 63 pafta, 202 ada, 3 ve 4 no'lu parsellerdeki konutların içinde kimse oturmamaktadır. Terkedilen bu konutlar mal sahiplerinden satın alınarak konaklama amacı ile kullanılması öngörülmüştür. Harap vaziyetteki konutlara restorasyon sonucunda otel ve pansiyon fonksiyonu verilmiştir (Plan No. 16).

Sokağın karşısında içinde Saat Kulesi, Atatürk Heykeli, Av Köşkü, Av Köşkü giriş kapısı, Adliye ve Savcılık binası arasında kalan yaklaşık 20 dönümlük yeşil alan yeni bir düzenlemeyle açık hava müzesi kapsamında fonksiyonlandırılmıştır.

Saat Kulesinin kuzeyinde kalan yeşil alan park olarak düzenlenmiştir. Saat Kulesi ve Av Köşkünün arasında kalan (güney yönde) eğimli arazide kapalı iki katlı uzunlamasına mekanlar bulunmaktadır. Bu yapıların üst katı kafeterya olarak kullanılmakta, alt katında ise dükkanlar bulunmaktadır. Bu mekanlar bölgenin tarihi dokusuyla bütünleşmemekte, estetik güzelliğini bozmaktadır. Adı geçen dokunun üst katı yıkılarak eskiden olduğu gibi yeşil alan durumuna getirilmesi, yamaç üzerinde Av Köşkü istinad duvarı altında bulunan manzara seyir terasının aynen korunması öngörülmüştür (Resim No. 45, 46).

Saat Kulesinin doğusunda bir taç kapı ile girilen Av Köşk'ü bulunmaktadır. İzmit Müzesi olarak kullanılan yapı bugün restorasyon nedeniyle kapalıdır. Köşkte Kocaeli bölgesine ait etnografik, arkeoleojik eserler ile Topkapı Sarayı Müzesinden getirtilen saray eşyaları iç içe sergilenmekteydi . Köşk proje kapsamında yeni bir düzenlemeyle amacına uygun şekilde fonksiyonlandırılmıştır. Köşkün alt katında avcılıkla ilgili bir

sergileme olması, üst katında ise Atatürk'ün burada kalışı gözönüne alınarak Atatürk ve bölgenin Kurtuluş Savaşı sırasındaki durumunu belgeleyecek şekilde düzenlenmesi önerilmiştir. Bahçenin Adliye bahçesi ile birlikte aynı işlevini sürdürmesi istenmiştir. Adliyenin yeni binaya taşınması durumunda mevcut adliye binası Arkeoloji Müzesi olarak değerlendirilmiştir. Adliyenin kuzeyinde bulunan savcılık binasının da müzeye ait idari yapı olarak kullanılması öngörülmüştür. Av Köşkü, Adliye, Savcılık binası arasında kalan boş alan park olarak düzenlenmiştir. Bu alanın açık hava müzesi kapsamında İzmit'te eksikliği duyulan ancak Kocaeli'nin Değirmendere beldesinde bulunan Modern Sanatlar Parkı şekline dönüştürülmesi önerilmiştir. Böylece 22 parseldeki bu geniş alan yeşil dokusu ile beraber kültür kompleksi halinde değerlendirilmiştir. Yeşil doku üzerinde ziyaretçiye dinlenme fırsatı verecek mekanlar düşünülmüş, Saat Kulesi'nin batısındaki turistik işletme de korunarak (günümüz yapısı) lokanta fonksiyonunu sürdürmesi önerilmiştir (Plan No. 16)

3. Gezi Güzergahı Kapanca Sokak: Eski dokusuyla günümüze kadar gelebilen sokak üzerinde ekteki planda izlenebileceği gibi ilkokul dışında diğer yapılar konut olarak kullanılmaktadır. Konutların bir kısmı terkedilmiştir. Eski yapılar arasında 4 adet yeni yapı bulunmaktadır. Sokakta 16 parseldeki evin duvarına gömülü bir Osmanlı çeşmesi, 13 parselde Bizans dönemine ait bir sarnıç yapısı vardır. Sokağın bitimindeki düzlükte Sırrı Paşa Konağı ve Yumurtacı Mescidi görülmektedir. Sokaktaki sivil mimarlık örneği evler İstanbul Mimarlar Odası Büyükkent Şubesi Galata Grubu tarafından onarılmaktadır. Bu sokağın tüm dokusuyla birlikte ABD'deki örneklerde olduğu gibi bölgesel nitelikte bir açık hava müzesi haline getirilmesi önerilmiştir. Kapanca Sokağı ABD Georgia Westville örneğinde olduğu gibi yeniden yaratılan bir kent değil, orijinal durumuyla günümüze gelebilen bir çevredir. Sokakta, tezin ikinci bölümünde ele alınan

ABD örneklerinde olduğu gibi, bölgenin el sanatları ve zanaatları, yemekleri, içecekleri, gelenek ve göreneklerinin tanıtılması ayrıca milli, dini bayramlar ve yöresel şenlikleri içeren aktivitelerle canlı ve dinamik bir hale getirilmesi önerilmiştir. Sokak üzerinde “Müze Ev” olarak kullanılacak konutların içinde geçmişe dönük yaşantıyı yansıtacak canlı uygulamalar ile ziyaretçiye sunulması öngörülmüştür.

Kapanca Sokakta 62 pafta, 190 ada, 16, 23, 24, 25 no’lu parsellerdeki konutlarla, 189 ada, 10 no’lu parseldeki konutun satın alınarak İZEYAP derneğinin finansal desteği ile onarılması planlanmıştır. Aynı şekilde iç mekanları da onarılarak açık hava müzesi kapsamında “müze ev” şeklinde değerlendirilmesi önerilmiştir. Bu evlerin alt katında hazırlanan yöresel yiyeceklerin ziyaretçiye belli bir ücret karşılığında ikram edilmesi planlanmıştır. Üst katlarda dinlenme işlevine cevap verecek şekilde sergileme ve düzenlemeler düşünülmüştür. Türk kahvesi, İzmit yöresine ait içecekler şeftali, vişne kompostosu bu düzenleme içindeki ikramlardan birkaçıdır. 189 ada 23, 24 ve 25 no’lu parsellerdeki evlerde İzmit’in sanat ve zanaatlarının tanıtımına ayrılmıştır. Sokağın bitiminde sarnıcın bulunduğu parselin çevresi ile karşı boş parselin "Sergileme Bahçeleri" adı altında çeşitli sanatsal faaliyetlerin tanıtımında, aktivitelerin icraatında ve sanat ürünleri satılmasında kullanılmak üzere düzenlenmesi önerilmiştir.

Sokaktaki diğer sivil mimarlık örneği evler ile yeni yapılar konut işlevini devam ettirmektedir. Böylece ziyaretçiye geçmiş ve günümüz yaşamını değerlendirme ölçütü verilmiştir. Kapanca Sokak’ta ziyaretçi tarafından kullanılacak evlerin iç mekan ve dış çevre düzeninde yer alacak konular tezin 1.7. bölümünde araştırmacı Doğu Mermerci’nin

alışmalarından yararlanılarak İzmit'in sosyo-kültürel yaşantısı gözönüne alınarak derlenmiştir⁸³.

Açık hava müzesi kapsamında Kapanca Sokakta yapılması öngörölen düzenlemede yer alacak konular aşağıya çıkarılmıştır.

1. Kent yaşamı (Kocaeli bölgesi)
2. Sürekli yerleşim (Kışla Caddesi, Kapanca Sokak, Saray Yokuşu)
3. Konut (Halk mimarisi ev eşyası- türleri)
4. Aydınlanma, Isınma
5. Taşıtlar, taşıma teknikleri
Kara taşımacılığı
6. Halk Ekonomisi (Üretim, tüketim, pazarlama konularında)
7. Beslenme-Mutfak, Kiler
 - A.Beslenme türleri (Hayvansal-Bitkisel)
 - B.Besin elde etme, hazırlama, koruma
 - C.Mutfak düzeni, araçları (kiler, depo, mahzen)
 - D.Yemek çeşitleri
 - E.Sofra düzeni
8. Ölçme, tartma aletleri
9. Halk sanatları ve zanaatları
 - A İşleme, örgü, dokuma, basma

⁸³ Doğu MERMERCİ, "Folklor Açık Hava Müzeleri Kuruluş Modeli", Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye'de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985, s.84.

B.Ağaç, taş, maden, toprak, cam, deri

10. Giyim,Kuşam,Süs

A.Erkek giyimi

B.Kadın giyimi

C.Tören giyimi

D.Süslenme

11. Halk bilgisi (Halk hekimliği)

12. Halk inançları, töreler, adetler, gelenekler, görenekler

13. Geçiş dönemleri : Doğum, çocuk, evlenme ve ölüm

14. Bayramlar (Dini-milli)

15. Halk edebiyatı (Atasözü, deyimler, tekerleme, bilmece ve ninniler)

16. Halk oyunları

17. Halk müziği ve araçları

18. Çocuk oyunları ve oyuncakları

19. Halk eğlenceleri

Yukarıda 7.,10.,11.,12.,13.,15.,16.,18. maddelerde yer alan konular tezin 3.3.1. Sosyo-Kültürel yaşam bölümünde ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

5.4.1. ANKET DÜZENLEME

Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokak üzerinde bölgesel nitelikte bir açık hava müzesinin kurulması konusunda bölgede yaşayanların bilgilerine ve düşüncelerine başvurulması gerekmektedir. Bu

nedenle açık hava müzesinin çekirdeğini oluşturan, tarihi dokusuyla bozulmadan günümüze gelen Kapanca Sokakta bir anket yapılmıştır. Yüksek Mimar Neslihan Sönmez'in doktora tezinde yer alan anket formundan yola çıkarak Mayıs 1996'da yapılan anket ek te sunulmuştur⁸⁴ (Ek-2).

Anket sonucunda, tarihi dokusuyla bozulmadan günümüze gelen bu evlerin çoğunda Anadolu'dan gelen aileler yaşamaktadır. Bölgenin tarihi geçmişi ve yaşantısı hakkında bilgi 189 ada, 16 parsel üzerindeki evde yaşayan İzmitli Kemal Alkan ile 190 ada 5 parsel üzerindeki evde oturan İzmitli Gürdere Akyol'dan edinilmiştir. Anadoludan gelen aileler çevreden aldıkları duyumlara göre anketi cevaplandırmışlardır. İzmit'in bu sokak üzerindeki evlerin yapım tarihi için en az yüz, en fazla yüzelli yıllık oldukları Kemal Alkan ve Gürdane Akyol tarafından söylenmiştir. İZEYAP tarafından yapılmakta olan onarımlar iyi fakat yetersiz bulunmuş, maddi açıdan herhangi bir ücret talep edilmemesi ise çoğu fakir olan bu aileler için sevindirici ve konuya bakış açısında olumlu değişimler sağlanmıştır. Aileler Galata ekibinin sokakta yaptığı rölöve ve restorasyon çalışmalarına yardımcı olmuştur. Sokakta bir açık hava müsesinin kurulması fikri iyi karşılanmışsa da konuyu tam olarak kavrayamadıkları gözlenmiştir. Bu nedenle konunun kamuoyuna benimsetilmesi gerekmektedir (Ek-3).

5.4.2. İstihdam

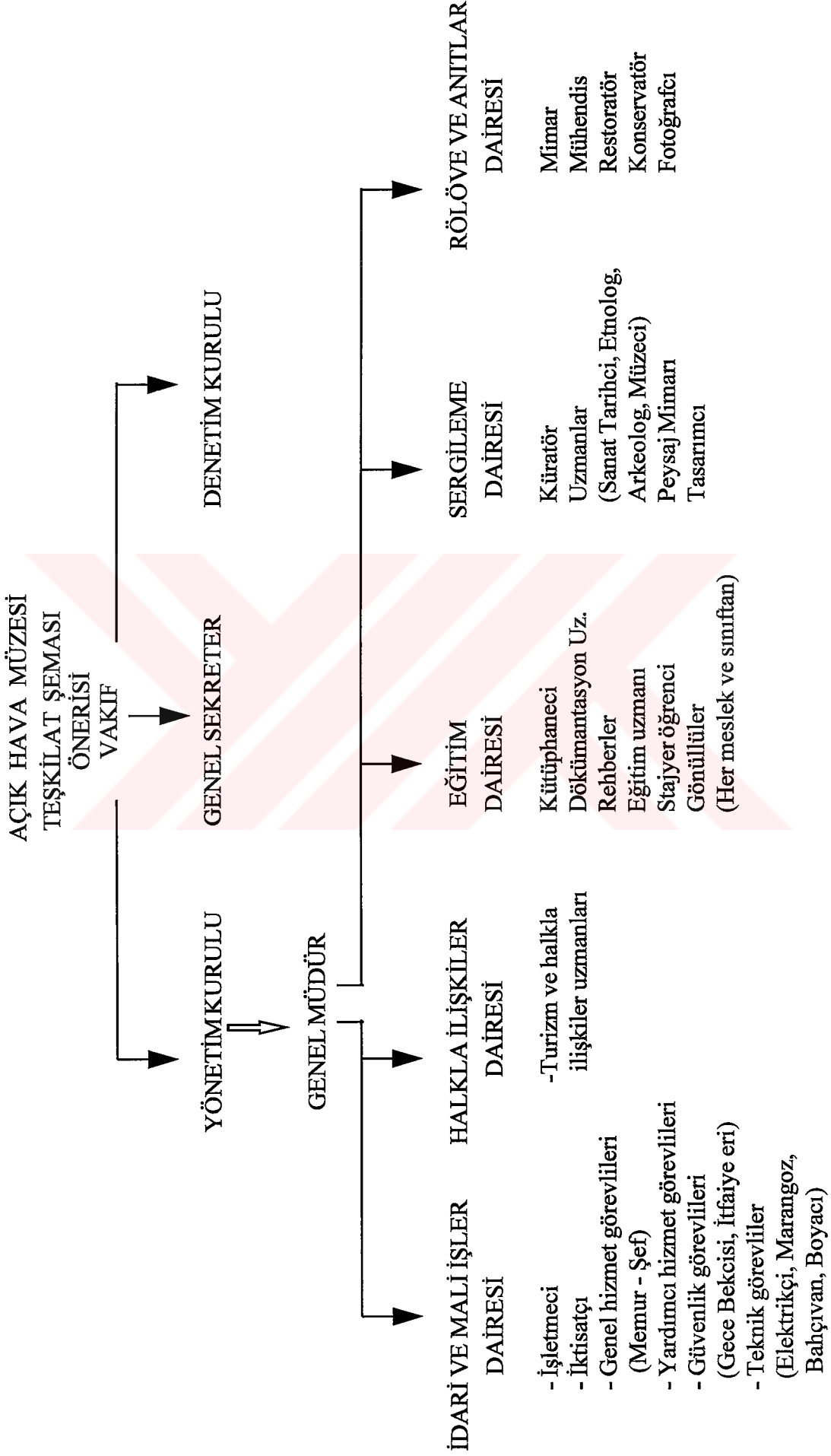
Kışla Caddesi, Saray Yokuşu, Kapanca Sokak güzergahları üzerinde bölgesel nitelikte kurulma önerisi getirilen açık hava müzesinde mevcut ailelerin ve personelin istihdamı gündeme gelmektedir.

Mevcut ailelerin istihdamı: Adı geçen güzergahlarda halihazırda yaşayan aileler bulunmaktadır. Bu ailelerin açık hava müzesi kapsamında

⁸⁴ Neslihan SÖNMEZ, Eskişehir'de Odun Pazarı Tarihi Yerleşiminin Fiziksel Gelişimi ve Geleneksel Konut Dokusunun Dizgesel Çözümler, Y.T.Ü. Mim. Fak., (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 19.

evlerinden çıkarılmaları ya da soyutlanmaları tezin kapsamı içinde düşünülmemektedir. Burada yapılmak istenen mevcut tarihi doku içinde İzmit'in kaybolan kültürünü yeniden canlandırmak, yaşayan kültürle pekiştirmektir. Açık hava müzesi güzergahları içinde fonksiyonlandırılan evler dışında yaşayan ailelerin evlerinde yaşamaya devam etmeleri önerilmiştir. Kapanca Sokakta işyeri, müze ev haline getirilecek konutlar dışında kalan evlerden 189 ada 18 no'lu parsel, 190 ada 1-2 ve 9 no'lu parseller üzerinde oturan ailelerin açık hava müzesi kapsamında evlerini pansiyon, lokanta, çayevi olarak kullanmak istemektedirler. Böylece aileye maddi bir gelir sağlayacakları görüşündedirler. 189 ada 24 ve 25 no'lu parsellerde bulunan konutlar sahiplerince terkedilmişlerdir. Bu evler sahiplerinden satın alınarak işyeri olarak fonksiyonlandırılması planlanmıştır.

Personelin istihdamı: Söz konusu açık hava müzelerinde tezin 1.8.2. bölümünde ele alınan personelin istihdamı bu güzergahlardaki yapıların fonksiyonuna göre yapılmalıdır. Müzenin yönetim, eğitim uzman ve teknik kadrosu Kapanca Sokakta satın alınacak veya kiralanacak bir binada barındırılmalıdır. Müzede dinamik bir sunum söz konusu olduğundan her bir personel görevinin gerektirdiği yerde istihdam edilmelidir. Enformasyon memuru tanıtım bürosunda, satış elemanı satış reyonunda, ahçı, garson mutfak veya lokantada, müzeci müzede, otel, pansiyon görevlileri otel ve pansiyonda görevini yürütebilmelidir. Her bir iş, ilgili bulunduğu yerde gerçekleştirilmelidir. Personel ziyaretçilerin çeşitli ihtiyacını, gereksinimini karşılayan, eğlendiren, eğiten kişilerden oluşmalıdır. Bu amaçla söz konusu cadde ve sokaklarda görev alacak personel şeması Şema 1'den faydalanılarak aşağıya çıkarılmıştır (Şema No. 2).

5.4.3. Kamulaştırma

Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokak üzerinde bulunan tarihi evlerin kamulaştırılması Kültür Bakanlığının yetkisi dahilinde yapılmalıdır. İstenilen tarihi evlerin açık hava müzesi kapsamında kamulaştırılması için ek bir yönetmelik gerektirmektedir. Çıkarılacak bu yönetmelik çerçevesinde Kültür Bakanlığınca kamulaştırılan evlerin açık hava müzesi için kullanımı söz konusu olabilir.

Bu evleri satın alarak da açık hava müzesi kapsamında kullanmak mümkün olabilir. Bunun için Kültür Bakanlığının bilgisi yeterlidir. Ayrıca bu evleri kiralamak suretiyle de kullanmak mümkündür.

Bu amaçla Saray Yokuşu üzerinde yıkıma terkedilen 63 pafta 202 ada 3, 4 parsellerdeki evler açık hava müzesi için kurulacak vakıfça satın alınmalıdır. Aynı şekilde Kışla Caddesi üzerinde 63 pafta 208 ada, 1 parsel, 205 ada 3, 4, 5 parsellerdeki yıkık evleri satın alarak vakıf bünyesine katması gerekmektedir. Kapanca Sokakta 62 pafta 189 ada 23, 24, 25 parseller üzerinde sahiplerince kullanılmayan evlerin vakıf'a kazandırılması gerekmektedir. Sokağın bitiminde sarnıcın bulunduğu 13 parsel ile karşısındaki boş arsa da vakfın mülkiyetine geçirilmelidir. Kapanca Sokakta sahipleri tarafından satılmak istenen 62 pafta 190 ada, 1, 2, 10 parsellerdeki evler de aynı vakıf tarafından satın alınmalıdır.

5.5. Sergileme Prensipleri

ABD'deki açık hava müzelerinde uygulanan sergileme prensipleri gözönüne alınarak Kapanca Sokakta oluşturulacak müze evlerde, yörenin geleneksel mimari dokusu ile birlikte canlandırmaya çalışılacak kültürel yaşantıda kullanılacak objeler yöresel olup, her bir obje ev içinde ait oldukları yerlere konulmak suretiyle düzenlenmişlerdir.

ABD Georgia Lumpkin Westville kasabasını gezdiğimizde; sergileme açısından 18. yüzyıl yaşantısına uygun bir şekilde sahne düzeni (teatral) içinde yansıtıldığı görülmektedir. Evlerin salonlarında, mutfaklarında, kilerlerinde, yemek salonlarında bulunan objeler kullanıma hazır bir şekilde yerleştirilmiştir. Yatak odası gardrobundaki elbiseler her an giyilmeye hazır askılarda durur şekilde, yemek salonunda masa ev sahibini ağırlayacak konumda düzenlenmiştir.

Kocaeli yöresinde kültürel yaşantısının canlandırılacağı Kapanca Sokakta evler içindeki eşyaları, bahçeleri ve bitki örtüsü dikkate alınarak düzenlenmelidir. Düzenleme yaparken eşyaların orijinal durumları dikkate alınarak ne oldukları ve hangi amaçla kullanıldıkları uygulamalı olarak gösterilmelidir. Örneğin; mutfaklarda yer sofrasındaki kap-kacakların kullanıma hazır bir şekilde bulundurulması, oturma odalarında pencere önlerindeki sedir düzenlemeleri ile, misafir odalarının konuk ağırlamaya yönelik tarzda diğer odalardan farklı döşenmesi, bahçelerde meyva ağaçları altında dinlenme amaçlı oturma gruplarının oluşturulması ve bütün bunların sergileme prensipleri içinde ele alınması gerekmektedir.

Açık hava müzelerindeki sergileme prensipleri ile klasik etnografya müzelerinde uygulanan sergileme prensipleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Açık hava müzelerinde halkın sosyal ve kültürel yaşamını açık, doğal ve anlaşılır tarzda canlandırmaya yönelik dinamik bir ifade bulunmaktadır. Oysa etnografya müzelerinde objelerin belirli bir simetri ve düzen içerisinde yerleştirilmesi ile sadece görsel açıdan algılamaya yönelik statik bir sergileme düzeni uygulanmaktadır.

5.5.1. Sergilenecek Objelerin Tesbiti

Kocaeli bölgesinin yaşantısını gözler önüne sermeyi amaçlayan Kapanca sokaktaki sergilemede dikkat edilmesi gereken en önemli özellik

objeler arasındaki ilişkilerin doğru değerlendirilmesi, malzemenin yerli yerinde kullanılmasıdır. Saatçi Ali Efendi Konağı Etnografya Müzesindeki sergilemede görülen eksiklikler dikkate alınarak (Baş odada saz çalan adamın kıyafeti aslında bir arabacı kıyafetidir. Aynı şekilde kadın mankenlerin başında görülen tepelikler Doğu Anadolu Bölgesine özgüdür) doğru malzeme kullanma yoluna gidilmiştir (Resim No. 47, 48).

Açık hava müzesinde sergilenecek objelerin tesbiti etnolog, halk bilimci, sanat tarihçisinden oluşan bir ekip ile yöreyi tanıyan kişilerce yapılmalıdır. Kocaeli bölgesinde kullanılan belli başlı objeler tezin 5.4. bölümünde verilen konular ile Saatçi Ali Efendi etnografya seksiyonunda yer alan objeler göz önüne alınarak araştırmacı Doğu Mermerci'nin saptamalarından Kocaeli'de bulunanlar dikkate alınarak aşağıya çıkarılmıştır.

Ev eşyası ve türleri: Sedir, sandalye, masa, tabure, minder, yastık, beşik, halı, kilim.

Aydınlatma, ısınma araç ve gereçleri : Gaz lambası, kandil, şamdan, soba, mangal, ocak.

Taşıtlar, taşıma teknikleri : Fayton, at arabası.

Halk ekonomisi : Pişmaniye, Hereke halısı, Karamürsel sepeti.

Beslenme-Mutfak: Bakır, pirinç, pişmiş toprak, porselen, ahşap malzemedен kase, tas, maşrapa, cezve, sini, kapaklı kapaksız sahan, lenger, bakraç, kepçe, güğüm, mangal, ocak, soba, çay, kahve, şerbet ve ayran takımları, semaver, el leğeni, ibrik, havan, kahve değirmeni, küp, yağ testisi, sürahi, demlik, sofrа altlığı, merdane, hamur tahtası-teknesi, elek, oklava, biçleyiç (yufka çeviricisi), dirhem, kantar.

Ölçme, tartma, zaman ölçme aletleri : Kantar, terazi, saat, köstek

Halk sanatları ve zanaatları: Bez, keten, ipekli, kadife, atlas, saten, tül, havlu türü malzemelerden, örtü, peşkir, uçkur, çevre, para kesesi, tütün kesesi, banyo havlusu, yağlık, namaz örtüsü, çarşaf, seccade, yorgan, yastık kılıfı, masa örtüsü, kandıra bezi gibi işlemler, örgü dokuma, basma, bakır işleri.

Giyim, kuşam ve süs eşyaları : Fes, kuşak, elbise, kemer, eldiven, uçkur, çorap, cepken, iç gömleği, şalvar, takke, bindallı, üç etek, ceket, maşlah gibi giyim ve küpe, yüzük, kolye, kemer, gerdanlık, zülüflük, bilezik gibi takılar.

Eğitim araçları: Divit, hokka, mürekkep kabı.

Ateşli silahlar-kesici aletler: Çakmaklı tabanca, dolma çifte, tüfek, top namlusu, balta, keski, kama, kılıç, pala, satır, yatağan.

Hamam malzemeleri: Nalın, takunya, hamam taşı, sabun kabı, havlu.

Sikkeler (nikel ve madeni)

İnanç: Kuran-ı Kerim, eski yazı levha, rahle, tesbih, Kuran muhafazası, muskalık, muska, şifa taşı, hamaylı ve nazarlık.

Meslekler: Bakırcılıkta çekiç, terzilikte ütü, bekçilikte düdük.

Halk müziği araçları: Tezeneli sazlardan on iki telli, altı telli bozak, üç telli bağlama, dört telli cura, divan, tanbura, yaylı sazlardan kemençe, nefesli sazlardan zurna, kaval, dilli düdük, davul, tef, darbuka, zil, zilli maşa, kaşık vurmali sazlardır.

5.5.2. İç Mekanda Sergileme

Anadolu konut mimarisinde görülen iç sofa, dış sofa, orta sofa ve sofasız ev düzeni Kocaeli yöresinde de karşımıza çıkmaktadır. Sofa bir geçit olmakla beraber ev halkının toplandığı, düğün ve eğlencelerin tertip edildiği yerdir. Anadolu konut mimarisinde odalar ise bir yaşama birimi olarak çok amaçlı kullanılmaktadır. Her odada oturulur, çalışılır, yemek yenir, uyunur, yıkanılabilir. Burada en büyük etken eşyaların taşınır olmasından kaynaklanmaktadır. Eşyalar gerekli olduğu zaman ortaya getirilir, kullanıldıktan sonra tekrar her odada bulunan gömme dolaplara (yükçük) konur. Bu amaçla odaların orta alanı boş bırakılmıştır. Bugüne kalmış geleneksel odaların önemli örneklerinden biri Karabük, Safranbolu'da Emir Hocaazade Ahmet Bey Bağevi'dir (Resim No. 49, 50).

Anadolu'daki sofa ve oda düzeni Kocaeli yöresinde de karşımıza çıkmaktadır. Açık hava müzesi kapsamında düzenlenecek bu konutların içinde yer alacak objeler mekanların dağılımına göre yapılacaktır.

Kocaeli yöresindeki konutların içinde sofada, yerde cicim, halı, kilim türü yaygılar görülmektedir. Bu yaygılar diğer ünitelerde de kullanılmıştır (baş oda, yatak odası gibi). Sofada yer minderi, aydınlatma için gaz lambası, kandil, mum, ısınma için kömür, mangal ve soba bulunmaktadır. Konutun alt katındaki mutfakta ve sofada ya da odalarda yemek yenmektedir.

Odalarda işlevlerine göre malzeme bulundurulmaktadır. Genelde üst katta bulunan ve misafirlerin oturduğu baş odada yerde yaygı, duvar ve duvar raflarında lambalar, cam kenarında sedir veya minderli yastıklı oturma grupları, ortada mangal yer almaktadır. Duvar veya duvar raflarına çeşitli yazı levhaları, müzik aletleri, ateşli silahlar konulmaktadır. Masada divit, hokka gibi yazım malzemesi, tütün, tütün tabakası, lüle ağızlık bulunmaktadır.

Yatak odalarında; karyola, çeyiz sandığı, sandık içinde işlemler, kıyafetler, namaz örtüsü, yastık kılıfı, seccade bulunmaktadır. Bebek varsa beşik, bir köşede rahle ve mangal yer almaktadır. Yataklar için dolap şeklinde yüklükler yatak odalarının birinde dolap içinde banyo yer almaktadır.

Mutfakta ise; ocak, ocak nişi soba, raf, telli dolaplar ile Tezin 5.5.1. bölümünde verilen mutfak araç ve gereçleri yer almaktadır.

Yukarıda adı geçen objelerin mekanlara göre dağılımından yola çıkarak açık hava müzesi kapsamında Kapanca Sokakta 189 ada 16 parselde İZEYAP Derneği Yönetim Kurulu'nun İZEYAP'ı tanııtma amacıyla bastırdığı davetiye de kullandığı "Kemal Amca'nın Evi" ile 190 ada 10 parseldeki evlerde sergileme yapılmıştır. 16 parseldeki bu iki katlı evin alt katı sofasız, üst katı ise iç sofalı plan tipini yansıtmaktadır. Yapıya ön cephede eksenin doğusunda bulunan çift kanatlı bir kapı ile giriş sağlanmaktadır. Giriş koridorunun batısında iki oda ve mutfak ve buradaki banyoya geçişi sağlayan bir oda bulunmaktadır. Girişin karşısında üst kata çıkışı sağlayan 16 basamaklı merdiven altında ise tuvalet yer almaktadır. Üst kat sofası güney yönden bir kapı ile balkona açılmaktadır. Sofanın doğu ve batısında birbirine simetrik ikişerden dört oda yer almaktadır. Balkonun bitişiğindeki iki oda, diğer iki odadan büyük tutulmuştur.

Açık hava müzesi kapsamında bu evde yapılacak sergilemede; alt katta iki oda ve mutfakta yörenin yiyeceklerinin hazırlanması, saklanması ve yenmesi amacıyla yönelik bir düzenleme getirilmiştir. Mutfakta yemeklerin pişirilmesi için bir ocak nişi, kuzine ile kap-kacakların konulması için duvara bir raf düzeni yerleştirilmiştir. Mutfağın bitişiğindeki orta odada yöresel hamur işleri yapımının gösterildiği bir sergileme oluşturulmuştur. Odanın bir köşesine serilen sofranın bezinin üzerinde hamur tahtası, yanında elek ve

hamur teknesi ile oklavadan oluşan bir düzenlemede yöresel giysileri içindeki kadınlar bölge kültürüne ait yemek hazırlama geleneğini canlı bir şekilde göstermektedirler (Plan No. 17).

Mutfak ve yemek hazırlama odalarında pişirilen yemeklerin yenmesi girişin yanındaki yemek yeme odasında kurulan yer sofrası düzeni ile gerçekleştirilmektedir. Sofra bezi üzerindeki büyük bakır sini, üstünde bakır sahanlar, maşrapa, tas, tahta kaşıklar ile yanında bakır mangal ve yer minderi şeklinde bir düzenlemede konuklar ağırlanmaktadır.

Evin  st katında balkona açılan girişin güneyinde baş oda ve yatak odası ile kuzeyinde gelin odası ve yatak odası şeklinde bir düzen oluşturulmuştur. Baş odadaki sergilemede misafir ağırlama geleneği canlandırılmıştır. Güney ve batı yöndeki pencere kenerlarında cam seviyesinde yastıklı, minderli ve örtülü sedir düzeni kurulmuştur. Yerde yaygı olarak halı bulunmaktadır. Odanın ortasında piriç bir sini içinde semaver, cezve, çay ve kahve takımları bulunmaktadır. Sininin yanında duran mangal üzerinde kahve pişirilerek gelen konuklara ikram edilmektedir. Sedir önüne sedef kakmalı sehpa lar yerleştirilmiştir. Odaya girişi sağlayan kapının yanında bulunan duvarda raf üzerinde iki adet fanuslu gaz lambası, bir adet şamdan bulunmaktadır. Odanın doğu duvarında ise bir adet çalar saat ile iki adet eski yazılı levha asılıdır.

Misafir odasının karşısında gelin odası bulunmaktadır. Odanın batı duvarı kenarına piriç bir karyola yerleştirilmiştir. Karyola üzerinde işlemeli çarşaf , yastık ve yorgan serilidir. Karyolanın karşısında bir çeyiz sandığı bulunmaktadır. Kapağı açık olan sandıkta peşkir,   kur ve  evre gibi dokumalar yer almıştır. Güney yöndeki duvarda ise yüklük yer almaktadır. Yüklüğün bir köşesine gelinin fazla yorgan ve yastıkları konulmuş, diğer bölümüne ise bindallı elbise yelek, şalvar takımı ve günlük kıyafetler

asılmıştır. Yüklüğün bir yanına beton zeminli bir banyo yerleştirilmiştir. Banyo havlusu, takunya, traş takımı da bu dolap içindedir.

Kuzey yönde gelin odası bitişiğinde kalan küçük oda tek kişilik bir yatak odası şeklinde düzenlenmiştir. Yere serili duran yatakta işlemeli çarşaf, yorgan, yastık bulunmaktadır. Yer halısının üzerine kibleye dönük bir seccade serilmiştir. Namazlığın yanında sedef kakmalı rahle üzerinde Kur'an-ı Kerim durmaktadır. Tesbih, namaz baş örtüsü, takke de seccadenin yanındadır.

16 parsel üzerinde oluşturulan bu sergileme planı aynı sokakta 190 ada 10 parseldeki evde de tekrarlanmıştır. İki katlı evin alt katı sofasız üst katı iç sofalıdır. Alt kat giriş koridorunun doğusunda bir mutfak iki oda, batısında ise bir oda ile merdiven altındaki tuvalet bulunmaktadır. Mutfak ve karşı oda 16 no'lu parseldeki evin sergileme düzeni benzeri yemek kültürünün tanıtımına ayrılmıştır. Mutfağın bitişiğindeki iki oda da ise yemek yeme geleneği konuklara yapılan ikramlarla canlı bir şekilde yaşatılmaktadır. Yapının üst katına 12 basamaklı bir merdiven ile ulaşılmaktadır. İç sofalı plan şemasını yansıtan sofanın kuzeyinde ve güneyinde asimetric ikişerden dört oda bulunmaktadır. Sofanın doğusu pencerelerle dışa açılmaktadır. Sofanın güneybatı köşesinde kalan ve tavanında süsleme bulunan odada 16 parseldeki misafir odası düzeninde sergilenmiştir. Bitişikteki oda yatak, kuzey yöndeki oda ise gelin odası olarak ayrılmıştır. Gelin odasının batısında kalan bölümde tuvalet ve banyo bulunmaktadır. Sözkonusu gelin odasındaki düzenleme 16 parseldeki gelin odasında yapılan sergileme ile aynıdır. Misafir odası bitişiğinde bulunan odada yer yatağı düzeni ve namaz kılma geleneği bir arada verilmiştir (Plan No. 18).

Kocaeli yöresinin ev yaşantısını uygulamalı olarak gösteren bu evler yanında yörenin sanat ve zanaatlarını tanıtan ve uygulamalı olarak gösteren

üniteler olmalıdır. Bu nedenle Kocaeli yöresinin kaybolan ve halen yaşamakta olan sanat ve zanaatları sokakta bu fonksiyonu gösterecek orijinal bir iş yeri olmaması sebebi ile 189 ada, 23, 24 ve 25 no'lu parsellerdeki evlerde yansıtılmıştır. Yapılardaki fonksiyon değişikliği tezin ikinci bölümünde ele alınan yurt dışı örneklerde de karşımıza çıkmaktadır.

23 no'lu parseldeki iki katlı evin alt katı sofasız üst katı iç sofalı plan şemasını yansıtmaktadır. Alt katta, girişin doğusunda iki oda, kuzeyinde bir oda, batısında ise tuvalet ve banyo bulunmaktadır. Üst kata 13 basamaklı bir merdiven ile çıkılmaktadır. Sofanın güneyinde iki oda, kuzeyinde çatı katına çıkışı sağlayan kat sahanlığının kuzey ve doğusunda birer oda yer almaktadır. Sofa doğu yöndeki pencerelerle dışa açılmaktadır (Plan No. 19).

24 no'lu parseldeki iki katlı ev 23 no'lu parseldeki evle bitişik nizamdadır. Evin zemin katı sofasız, üst katı iç sofalı plan şeması yansıtmaktadır. Alt katta giriş koridorunun batısında iki oda ve tuvalet bulunmaktadır. Üst kat'a 12 basamaklı bir merdiven ile çıkılmaktadır. Sofanın güney ve kuzey yönlerinde birer oda, batısında ise banyo, tuvalet yer almaktadır (Plan No. 20).

25 no'lu parseldeki iki katlı ev 24 no'lu parselin güney yönde bitişğinde bulunmaktadır. Zemin kata ön cephede eksende ve eksenin doğusunda bulunan birer kapı ile girilmektedir. Alt ve üst kat iç sofalı plan şeması yansıtmaktadır. Alt katta iç sofanın sokak yönüne açılan cephesi hariç üç yönde birer oda yer almaktadır. Aynı plan üst katta tekrarlanmıştır (Plan No. 21).

Açık hava müzesi kapsamında 23 no'lu parseldeki evin alt katı pişmaniye imalat atölyesi, üst katı ise gelen konukların dinlenmesi için kafeterya olarak düzenlenmiştir. Alt katta girişin karşısındaki odaya (I) şerbet hazırlama kazanları yerleştirilmiştir. Ağda kıvamına gelen şebetler

girişin yanındaki (II ve III) iki odada sini şeklindeki tezgahta un katılarak lif haline getirilmekte ve ziyaretçiye uygulamalı olarak gösterilmektedir. Üst katta sofanın sokak yönüne açılan ilk odasına (IV ve V) üretilen pişmaniye'nin yerinde tüketilmesi için masa ve sandalyeler konulmuştur. Kuzey yöndeki iki oda ise (VI ve VII) pişmaniye deposu olarak kullanılacaktır (Plan No. 19).

24 no'lu parseldeki evin alt katı halı dokuma atölyesi olarak düzenlenmiştir. Bu amaçla girişin bitişiğindeki (I) ve karşısındaki (II) odalara halı tezgahları yerleştirilmiştir. Hereke'de yün ve ipek halı dokuma işi uygulamalı olarak ziyaretçiye gösterilmektedir. Üst kat halı sergileme ve satış yeri olarak değerlendirilmiştir (Plan No. 20).

25 no'lu parseldeki evin alt katı kuyumculuk ve bakırcılık mesleklerinin tanıtımına ayrılmıştır. Girişin batısındaki oda (I) Kocaeli yöresinde eskiden Ermeniler tarafından yapılan ancak günümüzde yaşamayan kuyumculuk mesleğinin tanıtımına ayrılmıştır. Tazgah önünde altın yüzük, küpe, bilezik türü işleri yapan kuyumcu mesleğini uygulamalı olarak tanıtmaktadırlar. Girişin doğusundaki oda (II) bakırcılık mesleğinin tanıtımına ayrılmıştır. Bu meslek günümüzde sürdürülmektedir. Kapların kalaylanması ve şekillenmesi için kullanılan bakır dövme düzeni ile kalaylama ocakları oda içine yerleştirilmiştir. Bu meslek de uygulamalı olarak ziyaretçilere sunulmaktadır. Üst katta III ve IV numaralı odalar altın ve bakır eşyanın teşhiri ve satışı için değerlendirilmiştir (Plan No. 21).

Kocaeli Valiliği ve İstanbul Mimarlar Odası Büyükkent Şubesinin Kapanca sokakta yaptığı ortak çalışmada hazırladığı restorasyon projesinde 189 ada 18 parsel üzerindeki ev dükkan olarak işlevlendirilmiştir. Diğer evlere orijinal kullanım fonksiyonları verilmiştir.

5.5.3. Dış Mekanda Düzenleme

Kışla caddesi, Saray yokuşu ve Kapanca sokak üzerinde yer alacak açık hava müzesindeki çevre tanziminde, ana ve tali yolların yükseklikleri kaplama türleri, kullanılan inşaat malzemesinin özellikleri, açık alanlardaki fonksiyonel yapıtlar (çeşme, ocak gibi) ile yeşil alanlarda bulundurulacak bitki örtüsünün bir proje kapsamında ele alınması gerekmektedir. Bu nedenle açık hava müzesi kapsamında kalan bölgedeki mevcudu vermek gerekmektedir.

Saray Yokuşu çevresinde Saat Kulesi, Av Köşkü, Adliye ve Savcılık binaları arasında kalan yeşil alanda fıstık çamı, palamut, çam, ıhlamur gibi büyük ağaçlar, Kapanca Sokak'taki evlerin bahçelerinde ise hurma, incir, nar, asma üzüm, kiraz, ceviz, dut, ayva gibi meyve ağaçları akasya, sarmaşık, kudret narı gibi süs bitkileri bulunmaktadır. Evlerin arka bahçelerinde ev halkının günlük ihtiyacını karşılayan kıvırcık, karalahana, soğan, pazı gibi sebzeler ekilmektedir.

Kışla Caddesi üzerinde şehir içinden gelen taşıtlara D.100 karayolundan geçiş veren iki yönlü asfalt bir yol bulunmaktadır. Şehrin tepelere doğru çıkışını sağlayan Saray Yokuşu'ndaki yolun zemini ise beton parkedir. Saray Yokuşu'nun güneyinde heykel ile taç kapı arasında asfalt bir yol daha bulunmaktadır. Bu yolun güneyinde Av Köşkü istinat duvarı altında oturma grupları olan küçük bir park, kuzeyinde ise bir çocuk parkı yer almaktadır (Resim No. 51). Güney yöndeki Saat Kulesinin altında kalan tek katlı lokanta sonradan yapılmıştır. Bu yapının altında yeşil doku içerisinde Atatürk Anıtı yer almaktadır. Av Köşkünün güney yöndeki istinat duvarı altında kalan meyilli arazinin bir bölümü çimlendirilmiş ve duvar dibinde seyir terası oluşturulmuştur. Zemin kotunda ise Belediye'ye ait dükkan ve kapalı çay bahçeleri yer almaktadır (Resim No. 52). Bu mekanları ortadan bölen

beton merdiven Saat Kulesi hizasında sona ermektedir. Taç kapıdan Av Köşkü bahçesine girilmektedir. Av Köşkü bahçesinde büyük anıtsal ağaçların konumu dikkate alınarak bir düzenleme yapılmıştır. Bahçenin güneyinde doğu-batı istikametinde uzanan iki beton kaide üstünde arkeolojik eserler, aralarda ise çalı formu yeşil bitki öbekleri arasında mevsimlik çiçek öbekleri yer almaktadır (Resim No. 53). Av Köşkü'nün kuzeyinde, havuz etrafında oturma gruplu bir düzenleme görülmektedir. Bu bölümün önünde ise otopark yer almaktadır (Resim No. 54, 55). Av Köşkü'nün doğusunda kuzey-güney istikamette uzanan Adliye binası bulunmaktadır. Binanın körfeze bakan güney bahçesi park olarak düzenlenmiştir (Resim No. 56). 4 pafta 219 ada 22 parselde kalan ve anıtsal yapıların bulunduğu bu alanlardaki çevre düzeni İzmit Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü, Peyzaj elemanlarınca belli bir proje kapsamında yapılmıştır.

Dik bir yokuş üzerindeki Kapanca sokağının zemini eski Arnavut kaldırımıdır. Sokak üzerinde 16 no'lu evin bahçe istinat duvarına gömülü bir çeşme, 13 parselde Bizans dönemine ait bir sarnıç yapısı bulunmaktadır. Sarnıçın karşısında ise boş bir arsa yer almaktadır.

Açık hava müzesi kapsamında yapılacak projelendirmede:

Kışla caddesinden başlayan ikinci gezi güzergahı Saray Yokuşu ile üçüncü gezi güzergahı Kapanca Sokağı kapsayan açık hava müzesinde yolların ve kaldırımların Arnavut kaldırımı olması gerekmektedir. Kışla Caddesi ve Saray Yokuşu üzerinde yer alan tescilli evlerin sokağa bakan cephelerinde bahçe bulunmamaktadır. Binaların ön cephelerinde bir metre genişlikteki boş alana mevsimlik çiçeklerin ekilmesi planlanmıştır. Saray Yokuşu'nun güneyinde kalan anıtsal yapıları içeren yeşil alan üzerinde yapılacak düzenlemede:

1. Av Köşkü, Atatürk Anıtı ve Taç Kapı arasında yer alan yeşil park düzeninin korunması, beton yolun kaldırılarak yerine Arnavut kaldırımının döşenmesi,

2. Av köşkünün güney yöndeki istinat duvarı altında kalan yeşil alan üzerinde mevcut manzara seyir terasının kademeli olarak kafeteryaya kadar devam ettirilmesi, zemin kotunda yer alan bu kafeteryaların kaldırılması,

3. Av köşkü bahçesinin Adliye binası bahçesi ile birlikte arkeolojik eserlerin teşhirinde kullanılması, yeşil bitki örtüsünün korunması,

4. Av Köşkü kuzeyinde kalan havuz ve etrafındaki yeşil dokunun korunması,

5. Havuzun önündeki otoparkın kaldırılarak bu alanın da bir park haline getirilmesi, içerisinde modern sanatları konu alan sergilemelere yer verilmesi öngörülmüştür.

Kapanca Sokakta mevcut yeşil dokunun korunması, altlarının çimlendirilmesi mevsimlik çiçeklerin (menekşe, papatya, kasımpatı) ekilmesi doğru olacaktır. Sokağın mevcut kaldırım döşeme taşı korunmalı, uygun sokak lambaları yerleştirilmelidir. Sokak 19. yüzyıl sokak düzeni içinde olmalıdır. Sarnıç ve karşı boş parselin A.B.D. Virginia Colonial Williamsburg örneğinde sık sık yer verilen dinlenme parkı gibi düzenlenmesi önerilmiştir. Bu iki parselde seyyar tezgahlar üzerinde yörenin el ürünlerinden Kandıra bezi, yiyeceklerinden Kandıra peyniri ile Kocaeli yöresine ait mevsimlik meyve ve sebzelerin satışına uygun hale getirilmesi, 16 parseldeki evin ön bahçesi Kameriye çay bahçesi olarak düzenlenmesi öngörülmüştür.

Kocaeli Valiliği ve İstanbul Mimarlar Odası Büyükşehir Şubesi'nin Kapanca Sokakta yaptığı ortak çalışmada hazırladığı Restorasyon

projesinde 189 ada 16 parselde Kemal Amca'nın Bahçesi, Özel İzmit Bahçesi olarak fonksiyonlandırılması açık hava müzesi kapsamındaki öneri ile birlik taşımaktadır. Ancak 13 ve 14 no'lu parsellerde mevcut toplam 600 m² lik boş alanlara kafeterya fonksiyonunun verilmesi Kocaeli yöresinin el sanatları ve zanaatlarının tanıtımına ayrılacak başka bir boş alanın olmayışı nedeniyle uygun değildir. Kafeterya olarak Kapanca Sokakta 23 no'lu parseldeki evin üst katı ile Saray Yokuşu çevresinde Av Köşkü bahçesinde bulunan boş alan önerilmiştir.

5.6. Koruma

Açık hava müzelerinde yapıların restorasyonunda, sergilenecek objelerin bakımında göz önünde bulundurulması gereken esaslar tezin 1.9. numaralı ana başlığı altında sıralanmıştır.

Kocaeli bölgesindeki eski yapılarda ağaç cinsi malzemenin kullanımına sıkça yer verilmiştir. Ağaç hem dolgu malzemesi hemde kaplama malzemesi olarak kullanılmıştır. Bölgede kışların bol yağışlı geçtiği göz önüne alınarak ağaçların periyodik aralıklarla bakımı yapılmalıdır. Açık hava müzesi alanı içindeki bölge, topografik yapısı nedeni ile sel baskınlarına maruz kalmaktadır. Sokakların alt yapısına seli önleyecek şekilde ızgara sistemi yerleştirilmelidir.

5.6.1. Mimari Restorasyon

Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve çevresi, Kapanca Sokak üzerindeki yapıların restorasyonunda tezin 1.9.1. bölümünde verilen restorasyon esasları dikkate alınmalıdır. Bu amaçla Kışla Caddesi üzerinde 63 pafta 205 ada 6, 11 parsellerdeki evler (eski Valikonağı, Defterdarlık Lojmanı) restorasyon projesi kapsamında onarılıp hizmete sunulmuştur. Bitişik 5 parseldeki evin ise, İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma

Kurulu tarafından onaylanmış restorasyon projesi bulunmaktadır. Saray Yokuşu çevresinde bulunan yapılarda Av Köşkü'nde restorasyon çalışmaları 1993 yılından beri devam etmektedir. Restorasyon Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu'nun belirlediği grup derecesi gözönüne alınarak yapılmaktadır. Bu kapsamda Av Köşkü Kültür Bakanlığı'nın 3.7.1987 gün ve 3448 sayılı kararında anıtsal ölçekteki yapılar sınıflamasında kalmaktadır. Anıtsal yapılar da Kültür Bakanlığı'nca birinci derece yapı olarak korunmaktadır. Kışla Caddesi üzerindeki eski Valikonağı, Defterdarlık Lojmanı İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca II. grup yapı olarak belirlenmiştir. Saray Yokuşu üzerinde 63 pafta 202 ada 3, 4 parsellerde bulunan konutlar da hazırlanacak restorasyon projelerine göre onarılmalıdırlar. Aynı şekilde Kışla Caddesi üzerindeki "Papazın Evi" olarak bilinen yapı ve bitişiğinde yıkılmış durumdaki tescilli evler hazırlanacak restitüsyon projelerine göre yeniden inşa edilmelidir. Kapanca sokakta bulunan konutlar İZEYAP derneği tarafından basit onarımlar adı altında Kültür Bakanlığının belirlediği esaslara göre onarılmaktadır. Bu konu tezin 1.8.1. no'lu başlığı altında belirtilmiştir. Bu esaslar doğrultusunda dokuz evin bozulan, çürüyen kısımları ve çatıları yenilenmiştir. Ayrıca Kapanca Sokak'ta 16 no'lu parselin istinat duvarına gömülü çeşme de Yüce Lions Kulübünce onarılmıştır (Resim No. 57, 58). Kapanca Sokakta 62 pafta 189 ada 23, 24, 25 parsel ya da 1, 2, 10 no'lu parseldeki konutlar açık hava müzesi kapsamında değerlendirileceğinden hazırlanacak restorasyon projelerine göre bütünüyle restore edilmelidirler.

5.6.2. Objelerde Bakım

Açık hava müzesi kapsamında yapıların içinde ve dışında sergilenecek objeleri nem, asit etkisi yaratan kükürtdioksit, azot gibi gazlardan, toz, kum, is gibi kirlilik yaratan ortamlardan uzak tutmak gerekmektedir. Açık hava müzelerindeki objeler açıkta sergileneceğinden

yıpranma oranları yüksek olacaktır. Özellikle dokuma türü kumaşlarda solma, dokularında zayıflama ve sararma görülecektir. Bu tür malzemeler gün ışığı ile direkt olarak ilişkili olduğundan evlerin pencereleri perdeleri güneşin yansıyış yönüne göre kapalı tutulmalıdır. Objeler rutin bir şekilde sık sık temizlenmelidir. Ahşap malzemenin kurtlanması önlenmelidir. Dış çevrede yer alan maden türü objeler nem ortamı yaratan toprak zemine konulmamalı, belli bir yükseklikteki kaideye oturtulmalıdır. Objelerin bakımı ve yenilenmesi için açık hava müzesi içinde bir konservasyon merkezi kurulması önerilmiştir. Bunun için açık hava müzesi idari binası olarak fonksiyonlandırılan Savcılık binasının bir bölümü bu işe ayrılmıştır.

5.7. Açık Hava Müzesini Tanıtıcı Programlar

Kışla Caddesi, Saray Yokuşu ve Kapanca Sokak dokusu üzerindeki açık hava müzesinde tanıtım, tezin 1.10 numaralı başlığında da verildiği gibi çeşitli araçlar vasıtası ile yapılabilir. Bunlar;

1. Audiovisual Takdim: Radyo, teyp gibi işitsel, tv., video, slayt gibi görsel araçlarla yapılan tanıtımdır. Kışla caddesi üzerinde 62 pafta 205 ada 5 parseldeki enformasyon merkezinde açık hava müzesinin kuruluşu gelişimi, gezi programı, etkinlikleri video ile ziyaretçilere gösterilmesi, televizyon aracılığı ile de yöre ve ülke halkına bilgi verici programlar hazırlanması hedeflenmiştir.

2. Danışma Merkezi: Enformasyon binasında bölgeye gelen ziyaretçiye bilet satışı, konaklama ve rezervasyon hizmetleri verilir.

3. Turist Danışma Kitaplığı: Enformasyon merkezi içinde yer alır. Yöreyi tanıtıcı gazete, dergi, broşür gibi yazılı tanıtım araçlarını kapsar.

4. Rehberli Geziler, Konferanslar: Açık hava müzesine ziyarete gelen kitleye bölge hakkında detaylı bilgiler rehberli gezilerle verilebilir.

Rehberler Tükçe ve İngilizce olarak yerli ve yabancı konukları bölge içinde gezdirirler. Yurt içi ve yurt dışından gelen üst düzey konukları, okullara ait tur gezileri de bulunmaktadır. Bu tür konuklara Kışla Caddesi üzerinde 62 pafta 205 ada 1 parsel de yer alan Kültür ve Sanat Merkezi'nde konferans verilir.

Yukarıda bahsi geçen bu uygulamalar A.B.D. Virginia Colonial Williamsburg örneğinde ortaya konmuştur.

5.8. Aktiviteler

Aktivite sözlük karşılığı olarak zaman içinde geleneksel hale gelen sosyo kültürel ekonomik yapıyla kaynaşarak ortaya çıkan bir etkinliktir. Etkinlikler, yıldönümü, şenlikler, milli ve dini bayramlarda yöreye has uygulamaları ile birlikte düzenlenirler. Etkinliklerin düzenlenmesinde her yörenin farklı uygulamaları bulunmaktadır. Mesela Kocaeli yöresinde Değirmendere fındık festivali, Körfez kiraz festivali, Malatya bölgesinde kayısı festivali, İstanbul Şile'de şile bezi festivali adı altındaki etkinliklerle yöresel yiyecek, içecek ve giyeceklerin tanıtımı yapılmaktadır. Aynı şekilde ABD Georgia Westville, ve Virginia Williamsburg'daki açık hava müzelerinde etkinlikler yöre halkının yaşantısı ve geleneklerine bağlantılı olarak düzenlenmektedir. Westville etkinliklerinde İrlanda, Williamsburg etkinliklerinde İngiliz kültürüne özgü, geleneklere yer verilmektedir. Burada aktivitelerdeki çeşitlilik bölge halkının Avrupa'nın çeşitli kentlerinden gelmesinden kaynaklanmaktadır.

Aynı gelenekler Kocaeli yöresinde açık hava müzesi önerisi getirilen Kapanca sokakta canlandırılabilir. Bunun için bölgenin etkinliklerini bilmek gerekmektedir.

5.8.1. Günlük Aktiviteler

Kocaeli yöresinde gelenekselleşmiş günlük uğraşlar sanayileşme sürecinde önemini kaybetmiştir. Eskiden yoğurt, yoğurt satıcıları tarafından sokaklarda dolaştırılarak satılırdı. Aynı şekilde kışın boza satışı da yapılmaktaydı. Haftanın belirli günleri kurulan pazarlarda yöresel yiyecek ve içecekler satılırdı. Bu uygulama İzmit'in en büyük pazarı olan Perşembe pazarında yapılırdı. Sokak aralarında balık tezgahları kurulurdu.

Açık hava müzesi kapsamında Kapanca Sokakta haftanın belirli günlerinde yöresel yemeklerin, tatlıların, şerbetlerin tanıtımını içeren faaliyetler yapılması öngörülmüştür. Sokaklarda boza ve yoğurt satışının canlandırılması planlanmıştır.

Günlük aktiviteler arasında düğün, nişan ve sünnet düğünü gelenekleri de önemli bir yer tutar. Bu bölüm, tezin 3.3.1. no'lu başlığında ele alınmıştır. Söz konusu bu geleneklerin belirli günlerde Kapanca Sokakta canlandırılması önerilmiştir..

5.8.2. Bayramlar (Milli-Dini)

Yurdumuzda her yıl dini bayram olarak Şeker Bayramı, Kurban Bayramı, milli bayram olarak da 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamaları yapılmaktadır. Bu bayram kutlamaları Kocaeli yöresinde de uygulanmaktadır.

Yöresel bayramlardan Hıdrellez Kocaeli'nin özellikle Bayraklar, Belen, Hasanpaşa köylerinde Mayıs ayında kutlanmaktadır. Kutlama için şehirlerde sokak, köylerde meydan ortasında ateş yakılmaktadır. Gençler

ateş üzerinden atlayarak dilek tutmaktadırlar. Bu kutlamanın Kapanca Sokakta canlandırılarak ziyaretçiye tanıtılması planlanmıştır.

5.8.3. Yıldönümü ve Şenlikler

Kocaeli yöresinde her yıl İzmit'te Pişmaniye Gecesi, Gölcük'te Elma festivali, Kandıra'da Hayvan panayırı, Karamürsel'de Şeftali, Körfez'de Kiraz festivali, Değirmendere Fındık festivali, Gebze'de Üzüm festivali düzenlenmektedir. Yöresel meyvelerin hasat zamanında yapılan bu festivaller günümüzde çeşitli etkinliklerle devam ettirilmektedir. Bu amaçla belli bir yerde toplanılmakta, mülki ve idari amirlerce konunun kapsam ve önemini belirten konuşmalar yapılmakta, yörenin mahalli, bazen de ülke çapında ünlü sanatçı toplulukları konser vermektedirler. Bu festivallerden Körfez Kiraz festivali ulusal düzeyde kamuoyunca bilinmektedir. Bu festivaller sırasında en iyi üreticiye ödül verilmektedir.

Yukarıda geçen şenliklere 1994 yılında bir şenlik daha katılmıştır. 18 Haziran 1994 yılında imzalanan Sırrıpaşa Sözleşmesi bir dizi aktiviteyi de kapsamaktadır. İzmit'in tarihi mirasını korumak gayesiyle imzalanan bu anlaşmanın 1994 yılında yapılan ilk toplantısına birçok bilim adamı, mülki amir, yerel yönetim katılmıştır. Ayrıca bir resim sergisi düzenlenmiş, müzik şöleni yapılmıştır. Bölgeye yıl boyunca devam eden rehberli turlar düzenlenmiştir.

Yörede yılbaşı, İzmit'in kurtuluş yıldönümü (28 Haziran 1923) de çeşitli etkinliklerle her yıl kutlanmaktadır. Yılbaşında Kandıra'nın ünlü hindisi yemek ziyafetinin ana yemeğidir. Yılbaşında komşularla biraraya gelinip yöresel müzikler söylenmektedir. Şenlikler kapsamında İzmit'te her yıl 28 Haziranda Kocaeli Sanayi Fuarı kurulmaktadır. 1966 yılından itibaren tekrarlanan fuarda Kocaeli bölgesinde bulunan sanayi kuruluşları standları yer almaktadır. Fuar, sirk, tiyatro, konser gösterileri ile bir ay boyunca

devam etmektedir. Söz konusu yöresel bayramlar, yıldönümü ve şenlikleri ziyaretçiyle sürekli bir bağ kurması, bölgenin sosyo-kültürel yaşantısını tanınması için önerilmiştir. Bu etkinlikler çerçevesinde festivallerin, halk oyunlarının, gösterilerin, konserlerin, el sanatı ürünlerinin satımının, panayırların, sportif oyunların, düğün ve sünnetlerin müze alanı içinde canlandırılarak tanıtılması planlanmıştır. Bu amaçla Kapanca Sokakta 189 ada 16, 23, 24, 25 parseller ile 190 ada 10 parsel üzerindeki yapılarda söz konusu etkinliklerin canlandırılması planlanmıştır.

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Açık hava müzeleri, halkın geleneksel yaşantısını, ekonomik faaliyetlerini, sanat ve zanaatlarını, mimari yapılarını koruyarak yaşatmak ve gelecek kuşaklara iletmek amacıyla kurulmuşlardır. Bu müzeler, İsveç Skansen parkında kurulan ilk örnek ile ICOM'un 1956 yılında Cenevre'de yaptığı toplantıda gündeme gelmiş ve bu tür müzelerin çoğaltılması hakkında kararlar alınmıştır. Bu kararlar doğrultusunda açık hava müzelerinin sayısı Avrupa (özellikle İskandinav ülkeleri) ve Amerika'da hızlı bir şekilde çoğalmıştır. Böylece; sanayileşme ve hızlı kentleşme paralelinde kaybolmaya yüz tutan yaşantı geçmişe dönük tüm unsurları ile birlikte canlandırılmış, yeniden gün ışığına çıkarılmıştır.

Açık hava müzeleri kapsam olarak çeşitli nitelikte karşımıza çıkmaktadır. Bunlar bir ülkenin tüm kültürünü bir araya getirerek belli bir alanda sergileyen geniş kapsamlı merkezi açık hava müzeleri olabileceği gibi, bir kentin ya da bir köy ve kasabanın yaşantısını tanıtan bölgesel ve mahalli nitelikte müzeler olabilirler.

Bir ülkenin tüm kültürünü kapsayan merkezi tipteki açık hava müzelerinde fiziki bir doku ve yaşantı belirlenmiş bir alan üzerinde kurularak yaşatılmaktadır. İsveç Skansen bu konuda ilk ve en geniş kapsamlı örnektir. Skansen parkında yüz kadar evin bir araya getirilmesi ile meydana gelen bu müzede geçmişten yeniden yaşamak mümkündür. Bu nitelikteki müzeler 1950'li yıllardan sonra, kapsamının çok geniş olması, yapıların kendi kültür ortamından uzaklaştırılması, sergilemede doğan zorluklar ve maddi imkansızlıklar nedeni ile yerlerini bölgesel nitelikteki açık hava müzelerine bırakmışlardır.

Bölgesel ve mahalli açık hava müzeleri belirli bir coğrafya ve kültür ortamında yer alırlar. Yapıların çoğu tabii ortamlarındadır. Bu müzelere kent içinden başka bir yerden getirilen yapılarda eklenebilmektedir. Böylece bölgenin mimarisi hakkında toplu bir bilgi edinilmiş olunmaktadır. Bu yapılarda bölgenin ortak kültür ürünleri dinamik bir şekilde sergilenmektedir. Bölgesel nitelikteki açık hava müzeleri merkezi ve mahalli açık hava müzelerinden daha fazla uygulama alanı bulmuştur. Köy kır, kent yaşamını tanıtan mahalli açık hava müzelerinin sayısı bu yaşantının kırsal kesimlerde henüz devam etmesi nedeniyle daha azdır.

Açık hava müzelerinde yapılar yanında geçmiş dönemlerin yaşantı, sanat ve zanaatları da yer almaktadır. ABD Virginia Colonial Williamsburg, Georgia Lumpkin Westville örneklerine baktığımızda; yapıların düzenlenmesinde sanat ve zanaatların icraatında , kılık ve kıyafetlerde geçmiş dönemin eşyaları kullanılmıştır. Yani mimariye ve yaşantıya ait veriler birarada düşünülmüştür.

Açık hava müzelerinin kurulmasında kültürel değerlerin kaybolması etkin bir rol oynamaktadır. Bu müzeler bir taraftan geçmişe dönük yaşantıyı tüm unsurları ile canlandırarak verirken diğer taraftan ziyaretçi kitlesini eğitmeyi, eğlendirmeyi ve etkinliklerle dinlendirmeyi de düşünmektedir. Bu konuda ABD Virginia Colonial Williamsburg örneği oldukça başarılı bir uygulama gerçekleştirmiştir. Bu müzede bir taraftan 18. yüzyıl Amerikasının yaşantısı tanıtılırken, diğer taraftan her düzeydeki halkın gelir düzeyine göre tatil köyleri, sportif ve sağlık tesisleri inşa edilerek kapsamı genişletilmiştir. Kısaca geçmişe dönük yaşantıyı vererek eğitmeyi amaçlayan bu müzeler aynı zamanda bir eğlence ve dinlenme merkezi olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Böylece açık hava müzesini gezmek isteyen kitle dışında kalan grupların da bu tür ortamlar yaratılarak müzeye gelmeleri sağlanmaktadır.

Açık hava müzelerinde yönetim, bu işe gönül veren, maddi olanaklar sağlayan kişilerin kurduğu vakıf veya vakıf niteliğindeki kuruluşlarla yapılmaktadır. Çok geniş yetkileri olan vakıflar, vakıf meclisinden ve üyelerden meydana gelmektedir. Üyelerden aldığı aidatlar, bağışlarla kurulan bu müzeler kendi bünyelerinde oluşturdukları yönetim şeması ile bu müzeleri yaşatmaya çalışmaktadırlar. Müze işletmelerinden, aidatlardan, müze giriş ücretinden, hediye eşya satışından, tahvil ve senetlerden elde ettiği gelirleri müzenin giderlerini karşılamak üzere kullanmaktadır. Bu konuda ABD Virginia Colonial Williamsburg oldukça başarılı bir yönetim ve işletme sistemi kurmuştur.

Zengin bir tarihi geçmişe sahip olan ülkemizde tarihi eserlerin korunması Kültür Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün maddi olanakları ile yapılmaktadır. Söz konusu kurumların maddi yardımı daha çok anıtsal ölçekteki dini ve kültürel yapılara olmakta, sivil mimarlık örneği evlerin korunmasında ise yetersiz kalmaktadır. Çoğu özel şahıs mülkiyetindeki bu evler gelir seviyesi düşük ailelerce onarılamamakta, zengin ailelerce ise yıktırılıp yerine apartman inşa ettirilmek istenmektedir. Bu nedenle söz konusu evler hızlı bir şekilde yok olmaktadır. Kültür bakanlığı bu evlerin korunmasında sadece tescil ile yetinmektedir. Oysa Kültür Bakanlığı'nın sivil mimari örneği evlerin onarılması için proje hazırlama bazında ve maddi yardım sağlama konusunda bir politikasının olması gerekmektedir. Bu amaçla illerde proje hazırlama büroları kurulmalı, evlere kredi sağlanmalıdır. Son bir kaç yıl içerisinde yerel yönetimlerin, mimarlar odası ve çeşitli dernek ve yardım kuruluşlarının desteği ile kültürel değerlerimizin korunması konusunda önemli gelişmeler olmuştur. İzmit (İZEYAP), Muğla (MEYAP), Amasya (YAPEP) gibi derneklerin mimarlar odası ile birlikte gerçekleştirdikleri ortak çalışmalarla kentin tarihi kimliğini yansıtan bölgeleri koruyarak restore ettiklerini görüyoruz. Ancak bu

bölgelerin geleneksel yaşantısı, sanat ve zanaatları hızlı bir şekilde yok olmaya devam etmektedir. Yukarıda sözü geçen derneklerin yaptığı çalışmayı geçmişe dönük yaşantıyı, el sanatları ve zanaatlarını da katarak bütünleştirmek gerekmektedir. Bütünleşme ancak açık hava müzelerinin kurulması ile mümkündür. Bu bilinç ülkemizde henüz kavranamamıştır. Bunun için devletin açık hava müzelerinin kurulması ve yurt çapında yaygınlaştırılması için bir kültür politikası belirlemeli, bu politika gereği devlet bütcesinden Kültür Bakanlığı bütçesine açık hava müzelerinin korunması için ödenek ayrılması, yurt dışından kaynak teminine gitmesi gerekmektedir. ICOM 1957 yılında İsveç'in Stockholm kentinde yaptığı toplantıda üye ülkelere tavsiye adı altında geçmiş dönemlerin mimarisini korumak, yaşantısını, sanat ve zanaatlarını açık hava müzelerinde yaşatmak için kararlar almıştır. Türkiye de ICOM'un bir üyesi olarak bu toplantıya katılmış olmakla birlikte devletin ve Kültür Bakanlığı'nın bu konuda herhangi bir girişimi olmamıştır. Oysa Kültür Bakanlığı özel müzeler ve denetimleri hakkında çıkardığı yönetmelik Resmi Gazetenin 22 Ocak 1984 gün ve 18289 sayılı kararı ile yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik çerçevesinde gerçek ve tüzel kişilerin çabaları ile kurulan özel müzelerin sayısı hızla çoğalmıştır. Aynı şekilde Kültür Bakanlığı açık hava müzelerinin korunması konusunda bir yönetmelik çıkarsaydı günümüzde bu tür müzelerin de özel müzeler kadar çoğaldığı görülecektir. Bu açıdan açık hava müzeleri turizm sektörüne de yeni bir boyut kazandıracak, ülkemizin turizm potansiyeli yükselecektir.

Yurdumuzun her köşesinde açık hava müzesi kapsamında değerlendirilecek bölgeler bulunmaktadır. Karabük Safranbolu, Bursa Cumalıkızık bu açıdan ele alınabilecek örneklerden sadece ikisidir. Bu iki örnek fiziki dokularını günümüze kadar en iyi şekilde korumuşlardır. Karabük Safranbolu örneğine Kültür Bakanlığı'nca, Bursa Cumalıkızık'a

Yıldırım Belediyesi'nce sahip çıkılmış ve rölöve, restorasyon amaçlı bir dizi çalışma yapılmış, evlerin bazılarında sergilemeye gidilmiştir. Buraya kadar yapılan çalışmalar açık hava müzelerinin başlangıç aşamasını göstermektedir. Yörelere geleneksel yaşantısı, sanat ve zanaatlarını canlandıran bir müze bulunmamaktadır.

Bu açıdan Türk kamuoyuna, özellikle kültürel değerlere sahip çıkma kaygısı yaşayan tüm resmi ve sivil toplum örgütlerine önemli görevler düşmektedir. 1950'li yıllarda H. Zübeyr Koşay ile başlatılan ancak uygulama aşamasına gelmeyen konuyu bu işe gönül verecek tüm kişi ve kuruluşlarla uygulamaya sokmak gerekir. Kültür Bakanlığı'nın da açık hava müzelerinin kurulması konusunu kanun kapsamına alması, yetki ve sorumlulukları belirlemesi gerekmektedir.

Ülkemizde son yıllarda tarihi yapıların özellikle evlerin korunmasında görülen çaba etnografik eşyanın korunmasında görülmemektedir. Etnografik eşyalar, arkeoloji müzelerinin bir bölümünde veya tek başına müze evlerde sergilenmektedir. Etnografik eşyaların müzelere alımında Kültür Bakanlığı'nın maddi açıdan yetersiz kalması, bu tür eşyaların 2863 ve 3386 sayılı yasa kapsamında yurt içinde alım satımlarının serbest olması gibi nedenlerle özel şahıslarca alınıp saklanabilmekte hatta yurt dışına çıkarılabilmektedir. Müzelerde yer alan etnografik eşyaların sergilenmesinde de yanlışlıklar ve eksiklikler bulunmaktadır. Eşyanın yerli yerinde ve doğru kullanılmadığı görülmektedir. Araştırmacı Emel Ballık'ın konuyu tüm ayrıntıları ile ele aldığı yüksek lisans tezinde İzmit'deki Saatçi Ali Efendi Konağı Etnografya müzesinde yaptığı saptamalar bulunmaktadır. Malzemenin yerinde ve doğru kullanılmamasının başlıca nedenleri bölge kültürünün, etnografyasının ve folklorunun yeterince tanınamamasından, saha araştırmalarının gerekli ödenek, araç ve gereç yetersizliği yüzünden gerçekleştirilememesinden ve laboratuvarlarının bulunamamasından

kaynaklandığı belirtilmektedir⁸⁵. Bu nedenle etnografik eşyaların da bu işle ilgilenen kişi, kurum ve kuruluşlarca toplanıp korunması ve açık hava müzelerinde değerlendirilmesi, sanayileşme ile ortadan kalkan sanat ve zanaatların yeniden yaşatılması için gereken ortamın sağlanması gerekmektedir.

Yukarıdaki açıklamaların ışığında kaybolmaya yüz tutan tarihi dokusu, etnografik malzemeleri, yaşantı tarzını belirleyen gelenek-göreneklere, el sanatları ve zanaatları, bir bütün halinde İzmit'te bölgesel açık hava müzesi kapsamında değerlendirirken varılan sonuçlardan ilk ve önemli olanı: Bölgede kent korumacılığı yönünde 1993 yılında İzmit Valisi Kemal Nehrozoğlu'nun önderliğinde başlanan tesbit, tescil, rölöve, restorasyon çalışmalarının somutlaştırılması ve İZEYAP derneğinin kurularak çalışmaları maddi yönden desteklemesidir. Böylece tarihi dokusuyla günümüze kadar gelebilen 1. sit sokağı Kapanca sokakta rölöve, restorasyon, 2. sit sokağı Çukurçeşme sokakta rölöve çalışmaları tamamlanmış, kentin bütününde yapılan tesbit sonucu İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 10.6.1995 gün ve 3785 sayılı kararı ile 63 adet olan anıtsal yapı adedi 130'a, 86 adet olan Sivil Mimarlık örneği ev ve işyeri sayısı 256'ya çıkarılmış, İzmit kentsel sit kapsamına alınmıştır. Bu kapsamda Kapanca Sokakta basit onarımlar adı altında evlerin kaplama malzemeleri, kapı ve pencere pervazları yenilenmiş, çatı aktarımları yapılmıştır. Yıkık dökük olan bu evlerin içlerine ise dokunulmamıştır. Oysa bu sokakta yapılması gereken çalışma esasları onarımları kapsayacak şekilde olmalıdır. Evler tek tek esaslı onarım ilkeleri dahilinde restore edilmelidir. Bu açıdan bakıldığında söz konusu çalışma eksik fakat kültürel kimliği ortaya çıkarması açısından örnek bir uygulama olarak kabul edilebilir.

⁸⁵ Emel Ballık, "İzmit Müzasi Etnografya Koleksiyonlarının Müzecilik Açısından Sınıflandırılması ve Değerlendirilmesi Üzerine bir Deneme" (Yayınlanmamış Müzecilik Yüksek Lisans Tazisi, Y.T.Ü.), 1995, s.36.

Kışla Caddesi, Saray Yokuşu-çevresi Kapanca Sokakta öngörülen açık hava müzesinin hayatiyet kazanması için, yurtdışı uygulamaları kuruluş modeli, yönetim biçimi, işletimi, finansal kaynakları, tanıtım programları ve yeralacak aktiviteler çerçevesinde incelemiştir. Bu inceleme baz alınarak anılan cadde ve sokaklarda yapılan bir tesbit çalışması ile yapıların, yeşil alanların ve İZEYAP projesinin gerçekleştirdiği işlem üzerinde durulmuştur. Bu tesbitte bölgenin; kentin odak noktasını teşkil ettiği önemli tarihi yapıları kapsadığı bu açıdan söz konusu müzeyi kurmaya elverişli en uygun yer olduğu saptanmıştır. Bu veriden yola çıkarak kurulması öngörülen müzede yapıların restorasyonları, mülkiyet sorunları, alacağı fonksiyonlar dış çevrenin tanzimi, yönetim ve işletimi ile eski yaşantının tüm unsurlarıyla canlandırılması konuları örneklendirilerek verilmiş, öneri vakıf tüzüğü ve personel dağılımını gösteren teşkilat şeması hazırlanmıştır. Bu çalışmada;

1. Kışla Caddesi, Saray Yokuşu-çevresi ve Kapanca Sokakta bir açık hava müzesi kurmak için Kültür Bakanlığı'nın bu konuda bir yönetmelik çıkararak amaç, kapsam ve uygulama biçimini belirlemesi.

2. Açık hava müzesinin kurulup hayatiyete geçirilmesi, sürekliliğinin sağlanması için vakıf bünyesine alınması.

3. Vakıf sorumluluğunda müze teşkilat şemasının oluşturulması.

4. Yapıların ve boş alanların mülkiyet sorunlarının çözümlenerek restorasyon ve çevre düzenlemelerinin yapılması, yapıların işlevlendirilmesi.

5. İl mülki amirinin konuya doğrudan katılımı, işin ciddiye alınması ve uygulamanın gerçekleştirilmesi için gerektiği sonucuna varılmıştır.

Ayrıca açık hava müzesinin bir tanıtım programının bulunması, araştırmacı ve ziyaretçiye açık arşiv, kütüphane, konferans salonlarının olması, canlı ve dinamik sergilemelerin yapılması, bölgeyi tanıtıcı yöresel

bayramlar, Őenlikler, festivaller dűzenlenmesi, műzeye gelir getirici, aynı zamanda bűlgenin kűltűrűnű yansıtan el sanatları ve zanaatlarını tanıtan atűlyeler ve satış reyonlarının kurularak iŐletilmesi sonuçlarına varılmıştır. Bűylece İzmit kaybolmaya yűz tutan kűltűrel deėerleri ile transit geçilen bir kent kimliėinden sıyrılarak, halkın gezip gűrmeyi arzuladıėı yer konumuna gelecektir.

EK-1: ICOM TÜRKİYE MİLLİ KOMİTESİ HABER BÜLTENİ

"5-9 Temmuz 1957 tarihlerinde Copenhagen, Sorgenfri, Arhus ve Stockholm'de Açık hava müzesine ait meseleler hakkında bir ICOM toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıya iştirak etmiş olan 24 uzman ekteki tebliği oy birliğiyle kabul ederek ICOM'dan, bu tebliğin mümkün olduğu kadar geniş nisbette yayılmasının teminini istemişlerdir.

I. Büyük şahısların ve büyük hadiselerin hatırasına bağlı olan, mazideki yüksek mimari ve halk mimarisi üsluplarını en iyi temsil eden binalar umumi kültürel mirasa dahil olup, korunmaya ve muhafaza edilmeye layıktırlar.

II. Milletlerin abidelerine karşı gösterdiği gittikçe artan ihtimamdan en az halk mimarisinin faydalandığı sanılmaktadır. Muhafaza meselesinin uzun zamandan beri ele alınmış olduğu yerlerde, çok defa, büyük abidelerin ihtişamı karşısında, bu mimari husufa uğramış gibidir. Makina medeniyetinin elde ettiği üstünlüğe kapılan bazı memleketler, bu mimarinin modasının geçmiş olduğundan şikayet ederler. Bütün memleketlerde halk mimarisi örnekleri yüksek mimari örneklerinden daha çok bulunduğundan, halk mimarisine ait örnekler muhafaza edilmeye daha az layık görünmektedirler

Böyle olmakla beraber, halk mimarisinin önemi çok büyüktür. Kùltürlerin ve yaşayış nevelerinin mıntikalara göre değişikliğini ifadeye şayanı dikkat derecede muktedit olan ve daha eski devirlerdeki inşa tarzı hususiyetlerini havi bulunan halk mimarisi malzemelerinin elde edildiği muhite uygun olarak sanayii sahasındaki inkişaftan meydana gelen karışıklıkların en çok tesiri altında kalmaktadır.

Bu sebeble bütün memleketlerin bu sahada müstacel bir faaliyet göstermesi icabeder. Nadirleşmeye başlayan bir tipin örneklerinin muhafazasında acele edilmelidir. Birçok örnekleri mevcut bulunan, hatta meydana getirilmesi hala imkan dahilinde olan bir tipe yapılacak müdahale ancak kolay ve daha verimli olacaktır.

Bazı memleketler halk mimarisiyle meşgul olmaya başlamışlardır; onların tecrübelerinden faydalanılacaktır.

III. Halk mimarisine ait bir örneğin hemen bulunduğu yerde muhafazası tarih ve sanat icaplarına en uygun olan usuldür ve her zaman evvela bu husus üzerinde durulmalıdır. Fakat bu usule göre yapılan muhafazada engeller ortaya çıkabilir.

"1- Mühim bir bina, ücra bir yerde bulunduğu taktirde daha az bakıma ve muhafazaya maruz kalmayacaktır; ve hatta, meşhur olduğu taktirde, mesafenin uzaklığı ziyaret nisbetini azaltmıyacaktır.

Halk mimarisi her zaman aynı şanslara malik değildir. Açık arazide bulunan çok şayanı dikkat bir çiftliğin muhafazası kararlaştırılmıştır; selahiyetli mesul şahıslar, bu çiftliğin durumunu kontrolla vazifeli mütehassısı ve restorasyonu ile vazifeli işçileri oraya göndermeden evvel epeyce düşüneceklerdir; halk, bu çiftliğe gitmek için uzun bir mesafeyi katetmekte tereddüt gösterecektir.

2- Yüksek mimaride, bir binanın asıl kullanış halini muhafaza etmesi bir koruma hareketinin tatbikiyle uyuşabilir; bu binanın ziyaret edilmesi daha cazip ve daha öğretici olacaktır; büyük meskûn binalar, ibadete açık mabetler, gibi.

Fakat öyle binalar vardır ki, asıl kullanış haliyle " canlı " olarak kaldıkları taktirde, olduğu yerde muhafazaları çok tesadüfidir ve çok defa bu binalar, halk mimarisine aittir. Gittikçe daha çok görüldüğü gibi, bu binalar etrafındaki camia sanayi bakımından inkişaf ettiği taktirde, bunlar bu camianın tazyikine nasıl mukavemet edeceklerdir?

O zaman binanın en dikkate değer kısımları, bilhassa cephelerle dış ve iç dekora ait bazı unsurlar muhafaza edilebilir. Muhtevanın inkişafına mani olmayan, herhangi bir köyün veya bir şehir mahallesinin ananevi görünüşünün muhafazasını sağlayan bu çeşit tedbirler vaziyetin bütün icaplarını karşılamaz.

Hakikatte böyle bir binanın tarihi ve etnografik değerini, zeminden çatıya kadar arzettiği malzeme ve inşa şekilleri, binanın taksimatı ve mobilyası, müstemilat ve bunların yaşayış nevi ile münasebetli teşhizatı gibi birçok hususiyetler teşkil eder. Bina tam bir teşhir için lüzumlu olan bu halde nasıl muhafaza edilmelidir? Bunun için binanın sakinlerini tam bir sosyal ekonomik durgunluğa mı mahkum etmek gerekecektir? Ve hatta bu durum tahakkuk ettirildiği takdirde, uzun zaman devam ettirebilecek midir?

3- Halk mimarisine ait "canlı" bir örneğin boşaltılarak, olduğu yerde kalmak şartıyla, merkezi bir müzeye bağlanması tecrübe edilebilir. Fakat o zaman, bina ücra bir yerde bulunduğu takdirde, bu mevkiin arzedeceği güçlüklerle karşılaşılacaktır. Bina meskun bir yerde bulunduğu takdirde civar binaların inkişafı bakımından en kuvvetli imkanlar mevcut olacaktır ve neticede can sıkıcı bir tezat meydana gelecektir. Büyük bir abide için yapıldığı gibi civarların da muhafazası imkansızdır. Mevki ne olursa olsun, bir müzenin icaplarına uymak gerekecektir.

4- Metruk bir binanın bir müze rejimiyle olduğu yerde muhafazası usulünde durulacak mıdır? Mahzurlar aynı kalacaktır ve üstelik, ekseriya ortadan kaybolmuş bulunan mobilya ile teşhizatın tekrar teşkili gerekecektir".

IV. Bu şartlar altında, olduğu yerde muhafazadan ibaret olan klasik usul kafi görünmediğinden, korunması istenen binanın başka yere nakli düşünülebilir. O zaman birkaç usul tatbik edilebilir. Sayacağımız usullerden ilki bilhassa abidelerin muhafazasından mesul teşekküllere aittir. Aşağıdaki usullerin tatbiki halinde, bu teşekküllerle müze teşekkülleri arasında sıkı bir işbirliği tesisi uygun olacaktır.

"1- Bina müzeyle ilgili olmayan başka bir mevkie nakledilir; bu usule göre muvaffakiyetle tatbik edilmiş örnekler mevcuttur, fakat bu usul ekseriya yukarıda sayılan mahzurlara asıl yerinden uzaklaşma mahzurunun ilave eder.

2- Bina, bir müze deposuna nakledilir; muhafaza temin edilmiştir, fakat bu durum devam ettiği müddetçe, değerlendirme imkansızdır.

3- Bina, bir müze galerisine nakledilir; bu usul ancak, nakledilen bina küçük ebatta olduğu ve dayanıksız, sağlam olmayan maddelerden müteşkil olduğu takdirde tatbik edilebilir.

4- Bina, bir müze deposuna nakledilir; muhafaza şekli 19. asır sonunda İsveçli Hazelius tarafından keşfedilmiş olup Stockholm civarında onun tarafından tahakkuk ettirilmiştir. Bilhassa Kuzey Avrupa'da yayılmış bulunan açık hava müzesini birçok eski ve yeni dünya memleketleri henüz tanımamaktadırlar. İlmî ve teknik seviyesi münasip olduğu takdirde, bu müze tipi, vaziyetin icaplarına en iyi şekilde uymaktadır.

V. Umumi şekilde kabul edildiğine göre, bir açık hava müzesi şöyle tarif edilebilir:

1- Çok defa, sanayi öncesi devrine ait halk mimarisi unsurlarından (ahır, ağıl v.s. gibi müştemilatları ile beraber, çiftçi, çoban, avcı, zanaatkar, tüccar, işçi meskenleri; değirmen, çanak-çömlek atölyesi v.s. gibi zanaat ve ticaret tesisleri, umumiyetle köy veya şehir mimarisine, sivil veya dinî, hususi veya umumi mimariye ait bütün unsurlar),

2- İkinci derecede olarak da;

a- Olduğu yerde muhafazaları imkansız görülen yüksek mimari unsurlarından (konaklar, küçük kiliseler, tarihi ikametgahlar, v.s.)

b- Sanayi devrine ait mimari unsurlarından; müteşekkil olan,

3- Halk tarafından ziyaret edilebilen, binalar koleksiyonu".

Bu muhtelif unsurlar münasip mobilya ve teçhizatla teşhir edilir. Mümkün olduğu takdirde, bu unsurlara, halkın eğitimi ve memnun edilmesi bakımından meydana getirilen tesisler ilave edilir; Bir müze programına başlangıç salonu (iptidai teşhirler, işitme ve görme vasıtaları), folkloru ilgilendiren temsiller için bir açık hava sahnesi, bir lokanta, v.s. gibi ilaveler yapılabilir.

VI. Binaları, kısmen veya tamamen, mikyasa üzerine yapılmış kopyalardan veya rekonstitüsyonlardan ibaret olup benzerleri gibi mobilya ve teçhizatı havi bulunan ve halk tarafından ziyaret edilen bir müzeye açık hava müzesi adı verilebilir.

Bu usul:

1- Teşhir edilen tiplerin orijinal örnekleri temin edilemediği takdirde, ve

2- Kopyaların veya rekonstitüsyonların çok sıkı ilmi usullere göre yapılması şartıyla, tavsiye edilebilir.

VII. Her memlekette, lüzumlu ilmi, teknik ve mali kaynaklara sahip olan ve bu sahada milletlerarası işbirliğinin başlıca amili bulunan bir açık hava müzesi kurulması tavsiyeye şayandır.

Bu açık hava müzelerinin memleketteki merkezi etnografya müzesiyle birleştirilmesi, eğer böyle bir müze mevcutsa, faydalı olacaktır. Bu suretle personel, ilmi ve teknik faaliyetler, koleksiyonlarla vesikaların inkişafı bakımlarından yarı yarıya az bir gayret sarfedilmiş olacaktır.

Bu usul, bilhassa etnolojik ve coğrafi bakımdan büyük değişiklik arzeden memleketlerde mıntıkavi açık hava müzelerinin inkişafına mani teşkil etmez. Fakat, idareleri, ilmi, teknik ve mali bakımlardan ortaya güç meseleler çıkaracak olan küçük mahalli açık hava müzelerinin süratle çoğalmasına karşı konulacaktır.

VIII. Bir açık hava müzesi teşkil edilmeden evvel, müzenin gayesine uygun mimari nevileri hakkında, bu mevzuda arşivlerin, kitapların ve resimlerin tetkikiyle hazırlanan ve arazi üzerinde takip edilen derin bir ilmi araştırma yapılmalıdır.

Hakikatte, mühim şahısların veya mühim hadiselerin hatırasına bağlı olan mimari unsurlarının mevcudiyeti bir açık hava müzesinde, istisnai kalacaktır. Bilhassa mükerrer mukayeseler neticesi meydana çıkarılan tiplerin fonksiyon halindeki örneklerinin muhafazası bahis konusu olacaktır; bu, etnolojik usule göre yapılacak bir çalışmadır.

Tahkikat safhasında olduğu gibi, tatbikat safhasında da, memleketteki veya dış memleketlerdeki ilgili ilim adamlarının, teknisyenlerin, selahiyetli idarecilerin fikir ve tavsiyelerine muraacat etmek münasip olacaktır. İskandinav memleketlerinin bu müze tipinin menşeiini teşkil ettiği ve bu mevzuda çok ileri tecrübelere sahip bulunduğu unutulmamalıdır. Lüzumu halinde, ICOM malumat verebilecektir.

UNESCO, hükümetlerin tavassutuyla kendisinden rica edildiği takdirde, üye devletler faaliyetine iştirak programı dahilinde, açık hava müzelerinin teşkilinde faydalı olabilecek mütehassıslar gönderebilir ve burslar tevcih edebilir.

IX. Bir açık hava müzesinin ihata duvarları dahilinde binaların taksimi ortaya güç meseleler çıkarır. Etnolojik coğrafi esaslara göre yapılan taksim, umumiyetle, eskiliğe göre veya tiplerin fonksiyonuna göre yapılan taksime tercih edilmektedir.

Müzelerin kurulacağı yerin seçilmesinde, arazinin mevkii ve ehemmiyeti ile, toprak, su ve nebat kaynakları gözönüne alınmalıdır. Mahdut etnolojik ve coğrafi programlı müzelerde, araziler ve nebatat, asıl menşe mevkilerini hatırlatmak bakımından daha çok imkana sahip bulunacaktır. Fakat program genişledikçe böyle avantajlara daha az rastlanacaktır ve mantiki ölçüyü aşmamak uygun olacaktır. Esasen bir açık hava müzesi, evlerden müteşekkil bir koleksiyondur ve göze hoş gelmeyen bir görünüşten daima kaçınılmalıdır. Bunun delilleri daha az elverişli olamayacaktır. Bazı binalar arasına nebati tablolar tanzimi mümkün olduğu zaman asıl menşe mevkisine uygun ağaç nevileri, müzenin iklimine uygun olup asıl mevkii ile münasebeti bulunmayan ağaç nevilerine tercih edilecektir. Yahut da, bir evin civarına tam bir sebze bahçesi veya küçük bir bahçe yapılabilecektir. Bir çiftliğin müstemilatı veya avlusu dahilinde, eski kullanma tarzıyla münasebeti bulunan bazı ehli hayvanlar teşhir edilebilecektir.

Bir binanın yapılacağı arazi, bu binanın yapısına uymazsa - mesela, bina biraz meyilli bir arazi icab ettiriyorsa - , arazinin ona göre tanzimi gerekecektir. Programa dahil edilebilecek muhtelif tipler gözönüne alınacak ve hatta uygun örneklerin hepsi meydana çıkarılmadan evvel, binaların taksimi, önceden ihtimamla tetkik edilmiş bir plan mevzuu teşkil edecektir. Hususiyetleri itibarıyla birbirinin yanına konulacak binalar bahis konusu olmayınca, binalar arasında, ani olarak oraya konulması gereken binalar

düşünülerek, lüzumundan biraz fazla mesafe bırakılabilecektir. Bununla beraber ziyaretçileri yormak tehlikesini gösteren çok uzun mesafelerden kaçınılmalıdır.

X. En mükemmeli, sanayi öncesi devrine ait menkul ve gayrimenkul unsurları tamam bulunan binaların tanzim edilmesidir. Hakikatte bu vaziyet gittikçe nadirleşmektedir. Bazı unsurlar faydasız hale gelerek ortadan kaybolmuştur; bazı unsurlar zamanın zevkine göre düzeltilmiştir; sanayi devri medeniyetinin izini taşıyan bazı unsurlar da sonradan konulmuştur.

Lüzumu halinde, eksik bulunan unsurların yerine;

a) Tercihen kültürel muhitten alınan mevsuk unsurlar,

b) Bu olmadığı takdirde, mümkünse asıl menşe teşkil eden memleketin sanatkarları tarafından sıkı usullere göre rökonstitüe edilen unsurlar konulacaktır.

Binalardan veya muhtevalarından, sonradan ilave edilmiş olan, sanayi devrine ait bulunan bazı unsurların kaldırılması tavsiye edilebilir. Buna mukabil, inşadan sonraya ait olup binanın tekamülünü gösteren sınaî unsurlar kaldırılmayacaktır. Tarihi abidelerin muhafazasıyla ilgili en büyük mütehassıslar uzun zamandan beri bu usulü sadeliği fikrinden vazgeçmiş bulunmaktadırlar.

İnkişaf etmemiş durumdaki mıntikalara ait büyük çalışma programlarına ayrı bir ihtimam gösterilecektir. Bu programlarla, sanayi öncesi devrine ait halk mimarisinin tipik örneklerinin muhtevalarıyla toplanması daha kolay sağlanabilir.

XI. Bir açık hava müzesine ait unsurların sökülmesi, nakli, yeniden kurulması ve muhafazası, bu unsurların vesika değerlerinin en yüksek derecede tutulması bakımından, tecrübe ve bilgiye dayanan ihtimamlara ihtiyaç gösterir.

Binanın naklinden evvel, kat'i rölöveleri yapmak ve durum henüz müsaitse yapının ve malzemenin hazırlanma usullerini tetkik etmek üzere, binanın kurulmasından sonra ise, muhafaza şeklini ve tamiratı kontrol etmek üzere bir mimar-etnoloğun yardımına mutlaka ihtiyaç olacaktır. Muhtelif anlarda, bu usullere alışkın sanatkarlara da başvurmak gerekecektir. Havanın, ışığın ve organik maddelerdeki parazitlerin tevlit edeceği zararlara karşı malzemelerin korunması ve bakımı hususunda mütehassıs fizikçi-kimyager servislerinden faydalanılacaktır. Eskiye kumaşların yerine yenilerini yapabilecek dokuyucuları arayıp bulmak gerekecektir.

XII. Bir açık hava müzesinin teşkili, görüldüğü gibi, bazı fedakarlıklar icap ettirmektedir. Açık hava müzelerinin tarih ve kültürel mirasının korunması bakımlarından arzettiği ehemmiyet daha önce belirtilmiş bulunmaktadır. Açık hava müzesi eğitim, müsait zamanların iyi bir şekilde geçirilmesi, turizm hususlarında da fevkalade ehemmiyetli bir rol oynamaktadırlar.

Bu mevzuda, açık hava müzelerinin ilk kuruluşunu görmüş olan memlekete ait bir tek misal vereceğiz: Nüfusu 7 milyon kadar olan İsveç'te, Stockholm'deki Skansen açık hava müzesi senede ortalama olarak 2.300.000 kişi tarafından ziyaret edilmektedir".

EK-2: ANKET FORMU

Anketin Yapıldığı

Mahalle :

Sokak :

Konut Kapı No :

Görüşülen Kişi :

1. İzmit'li misiniz?
2. Ortalama geliriniz nedir?
3. Oturduğunuz ev yaklaşık kaç yaşındadır?
4. Bu evde kaç yıldır yaşıyorsunuz?
5. Kiracı mı yoksa ev sahibi misiniz?
6. Eğer ev sahibi iseniz ne zaman, hangi yolla ev sahibi oldunuz?
7. Kiracı iseniz ödediğiniz aylık kira nedir?
8. Kiracı iseniz neden böyle bir evde oturuyorsunuz?
9. Ev sahibi iseniz evinize ne kadar satış bedeli isterdiniz?
10. Evinizden memnun musunuz? Nedenil
11. Evinizin memnun olmadığınız yönü var mı?
12. Evinizin nasıl olmasını isterdiniz?
 - a. Modern apartman dairesi
 - b. Daha iyi koşullarda böyle bir ev
13. Komşularınızla ilişkiniz ne durumda?
14. Sokağınızın tarihi geçmişi hakkında ne biliyorsunuz?
15. Sokağınızda günümüze intikal eden gelenek, görenek ve el sanatları varmı?
16. Var ise hangileridir?
17. Sokağınızın sit alanı olması konusunda düşünceleriniz nelerdir?
18. Sokağınıza İZEYAP derneği tarafından yapılmakta olan onarımlar hakkında neler düşünüyorsunuz?

19. İZEYAP derneğinin sokağımızda yaptığı onarımlar dış cephe kaplamaları ve çatı onarımlarını kapsamaktadır. Sizce bu onarımlar yeterli midir?

20. Sokağınızda yapılan bu onarımlar için sizden herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Bu konu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

21. Sokağınızda 18.yy. gelenek görenek, sanat ve zanaatları yeniden canlandırılrsa düşünceniz ne olurdu?

22. Sokağınızda geçmişe dönük yaşantının canlandırılması durumunda bu uygulamayı katılmak ister misiniz?

23. Açık hava müzesi kapsamında 18.yy. yaşantısının sokağınızda canlandırılması beraberinde konaklama, yeme, içme, eğlenme gibi faaliyetleri de getirecektir. Evinizi bu amaçlar doğrultusunda kullanmak ister misiniz?

EK-3: ANKET SONUÇLARI

Mahalle : Kozluk
 Sokak : Kapanca
 Kapı No : A 24
 Görüşülen Kişi : Hatice Gökdemir

1. Aksaray'lı.
2. Sekiz milyon.
3. Yüz yılın üstünde.
4. Beş yıldır.
5. Ev sahibi.
6. Satın alma..
7. -
8. -
9. Üç milyar.
10. Memnunum. Şehir merkezine çok yakın.
11. İçinde yıkık dökük kısımlar var.
12. Modern apartman dairesi.
13. Komşuluk ilişkilerim var.
14. -
15. -
16. -
17. İyi.
18. İyi.
19. Yetersiz. İyi de onarılsa iyi olur.
20. Ücret alınmaması çok iyi.
21. Bilgim yok.
22. Bilmiyorum.
23. Evim boş kalan bölümlerini değerlendirmek isterim.

Mahalle : Kozluk
 Sokak : Kapanca
 Kapı No : 14
 Görüşülen Kişi : İbrahim Erpas

1. İzmitli.
2. Sekiz milyon.
3. Yüz yılın üstünde.
4. 43 yıldır.
5. Ev sahibi.
6. Miras(anneden kalma).
7. -

8. -
9. Beş Milyar.
10. -
11. Memnun değilim. Ev harap vaziyette.
12. Daha iyi koşullarda böyle bir ev.
13. Sadece merhabalaşıyoruz.
14. -
15. -
16. -
17. İyi oldu. Ancak yardımda edilmeli.
18. İyi oldu.
19. Yetersiz.
20. Acaba ileride ister mi? Endişesi taşıyorum.
21. Çok iyi olur.
22. -
23. Kullanmak isterim.

Mahalle : Kozluk
 Sokak : Kapanca
 Kapı No : 8
 Görüşülen Kişi : Gürdane Akyol

1. İzmit'li.
2. Sekiz milyon.
3. Yüz yılın üstünde.
4. Yirmibeş yıldır.
5. Kiracı.
6. -
7. Bir Milyon.
8. Ucuz olduğu için.
9. -
10. Memnunum. Çünkü İzmitin en eski ve en sakin sokağıdır.
11. -
12. Daha iyi koşullarda böyle bir ev.
13. Merhabalaşma düzeyinde
14. Ermeni mahallesi olduğunu ve okulunda kilise olduğunu biliyorum.
15. Bu sokak için bilmiyorum.
16. İzmitin Bakırcılar çarşısı çok meşhurdur, sokaklarda hayvan üstünde sebze ve meyve satılırdı, kadınlar evde el işi dokumalar yaparlardı.
17. Eski evlerin gelecek nesillere aktarılması hususunu iyi buluyorum.
18. İyi oldu.
19. İçide yapılsa iyi olur.
20. -

21. İyi olur.

22. İsterim.

23. -

Mahalle : Kozluk

Sokak : Kapanca

Kapı No : 19

Görüşülen Kişi : Meryem Baylan

1. Diyarbakır'lı.

2. Onbeş milyon (kayınvalide ve iki gelin birlikte oturuyorlar).

3. Doksan yılın üstünde.

4. Otuz yıldır.

5. Ev sahibi.

6. Satın alma.

7. -

8. -

9. Beş milyar.

10. Değilim.

11. İçinin daha iyi olmasını isterim.

12. Daha iyi koşullarda böylr bir ev.

13. Komşuluk ilişkilerimiz iyidir.

14. Ermenilerin yaşadığı bir sokak olduğunu duydum.

15. -

16. -

17. İyi.

18. İyi oldu.

19. İçi de onarılsa iyi olur.

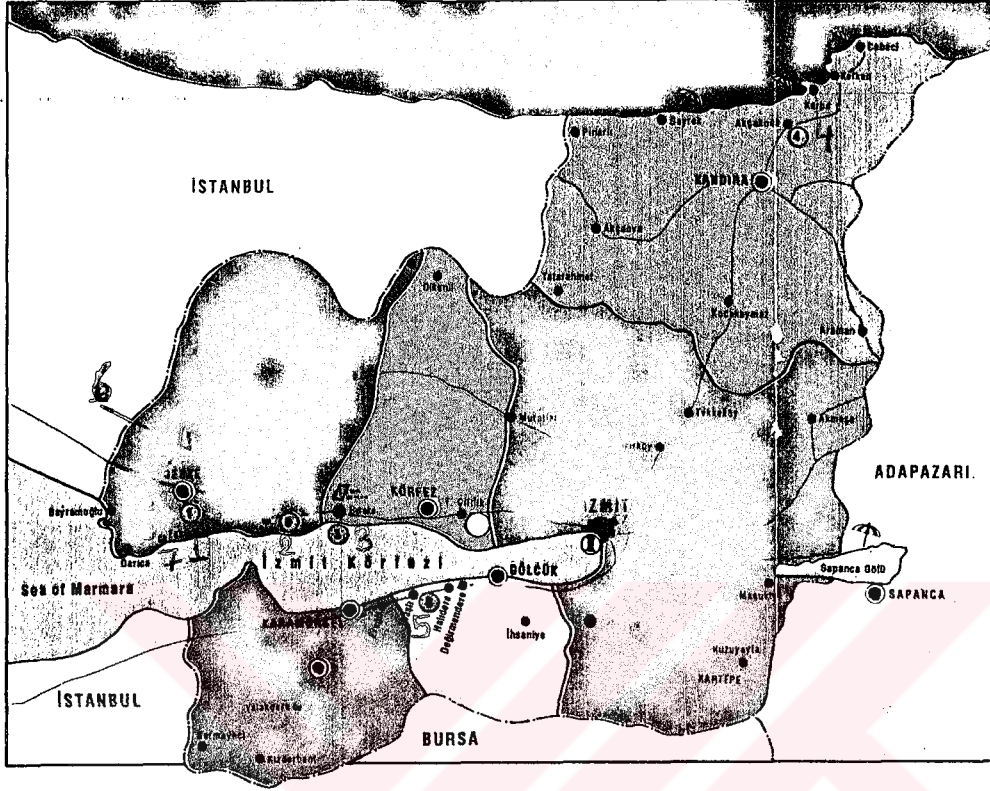
20. Geri alırlar mı diye düşünüyorum.

21. Çok iyi olur.

22. İsterim.

23. Alt katı dükkan olarak kiraya vermek isterim .

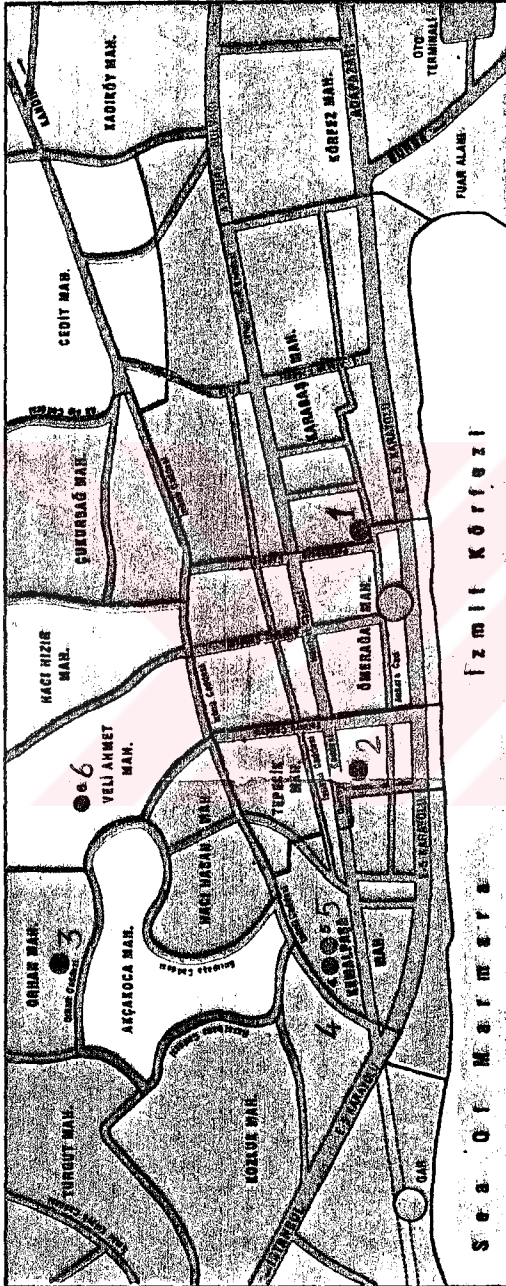
KOCAELİ

Harita No: 1

- 1.Hannibal Anıtı
- 2.Mimar Sinan Köprüsü
- 3.Wilhelm Kaiser Köşkü
- 4.Akçakoca Anıtı
- 5.Roma Mezarı
- 6.Çoban Mustafa Paşa
Külliyesi
- 7.Osman Hamdi Bey Müzesi

KOCAELİ İLİ-MERKEZ İZMİT-HAPİTASI

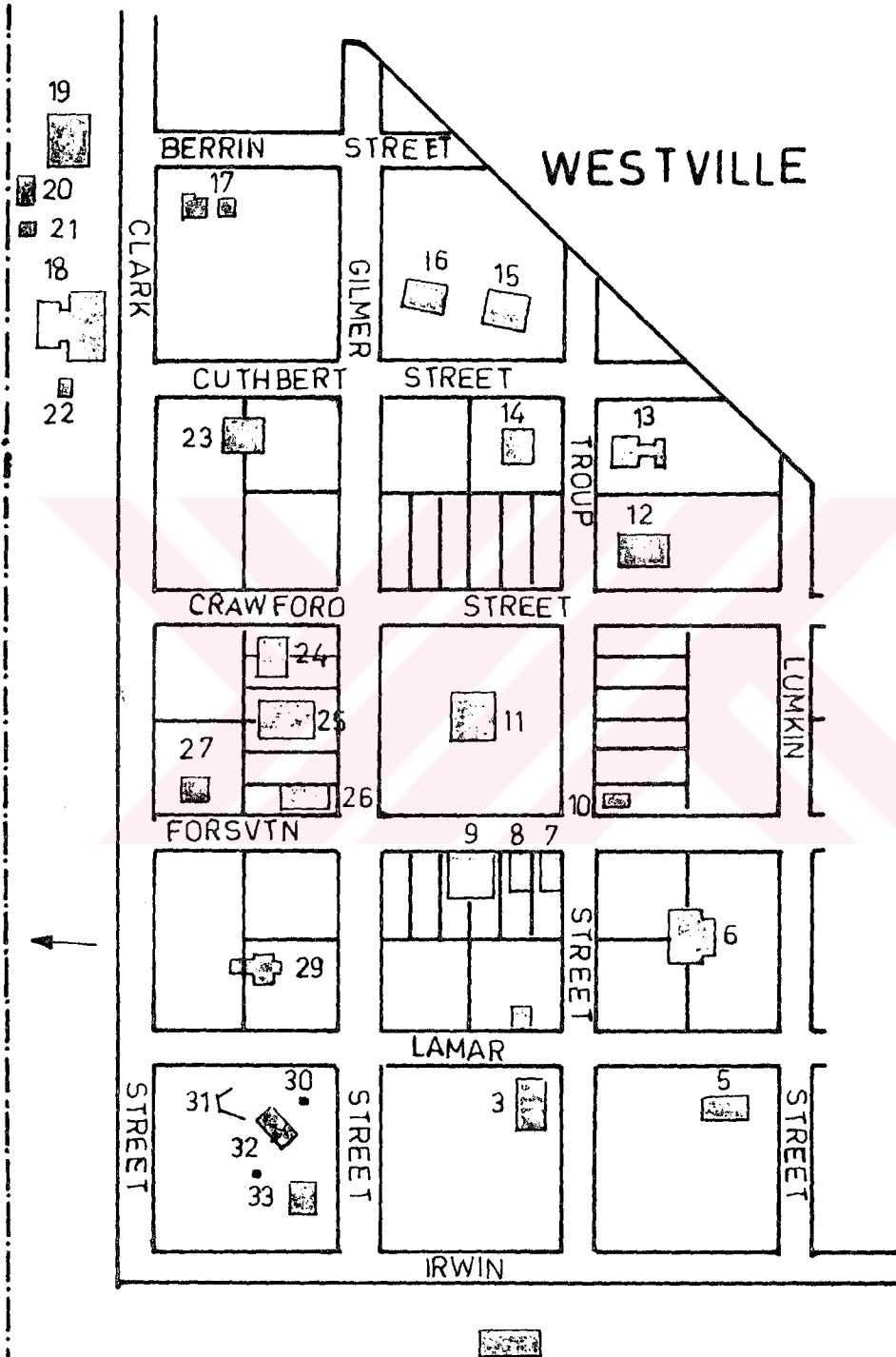

1. Parter Paşa Cami
2. Fevziye Cami
3. Orhan Cami
4. Av Köşkü
5. Saat Kulesi
6. Saatçı Ali Efendi Konagi Etnografya Müzesi

Hari ta No: 2

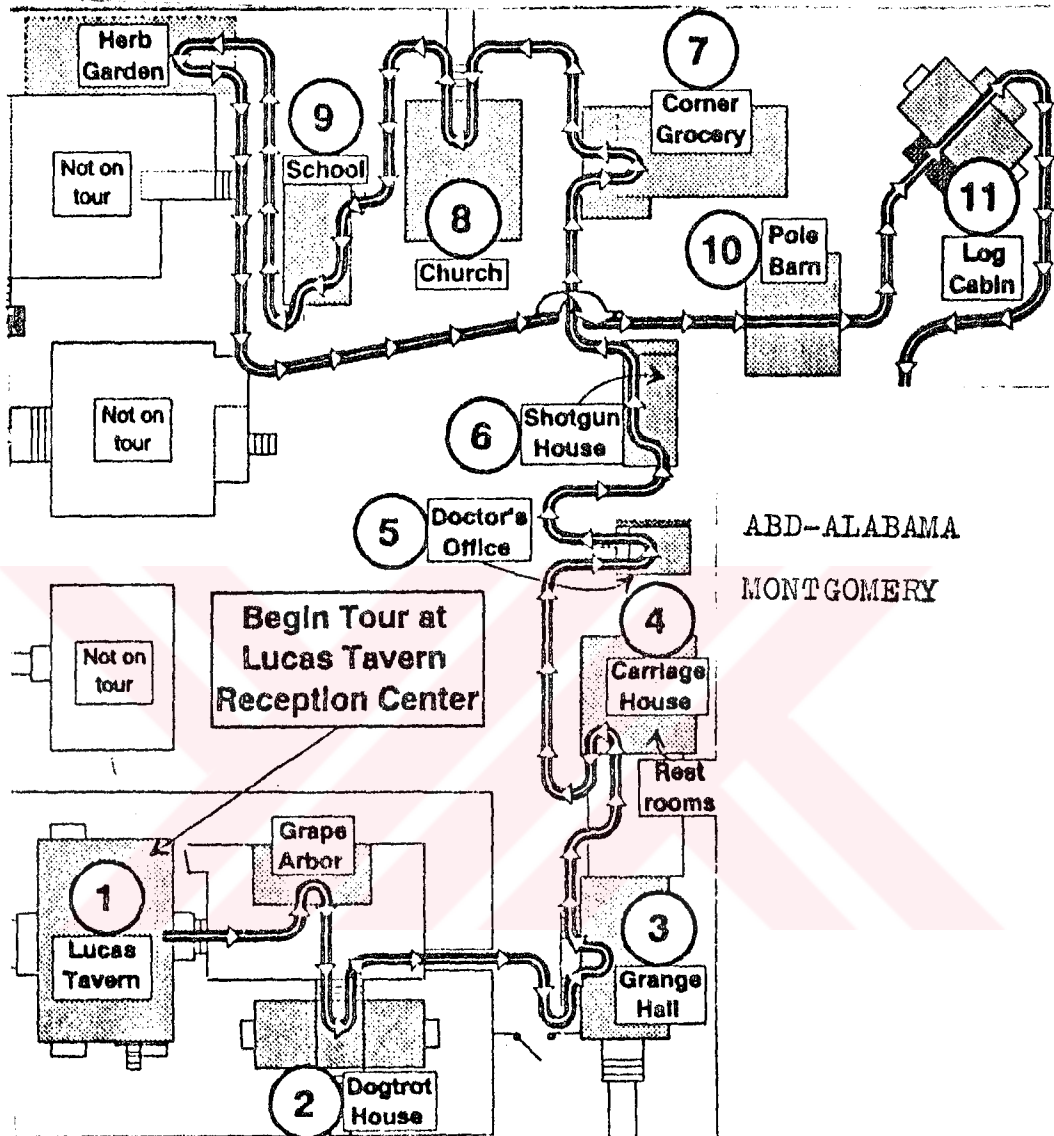
Plan No: 1

GEZİ TUR PLANI

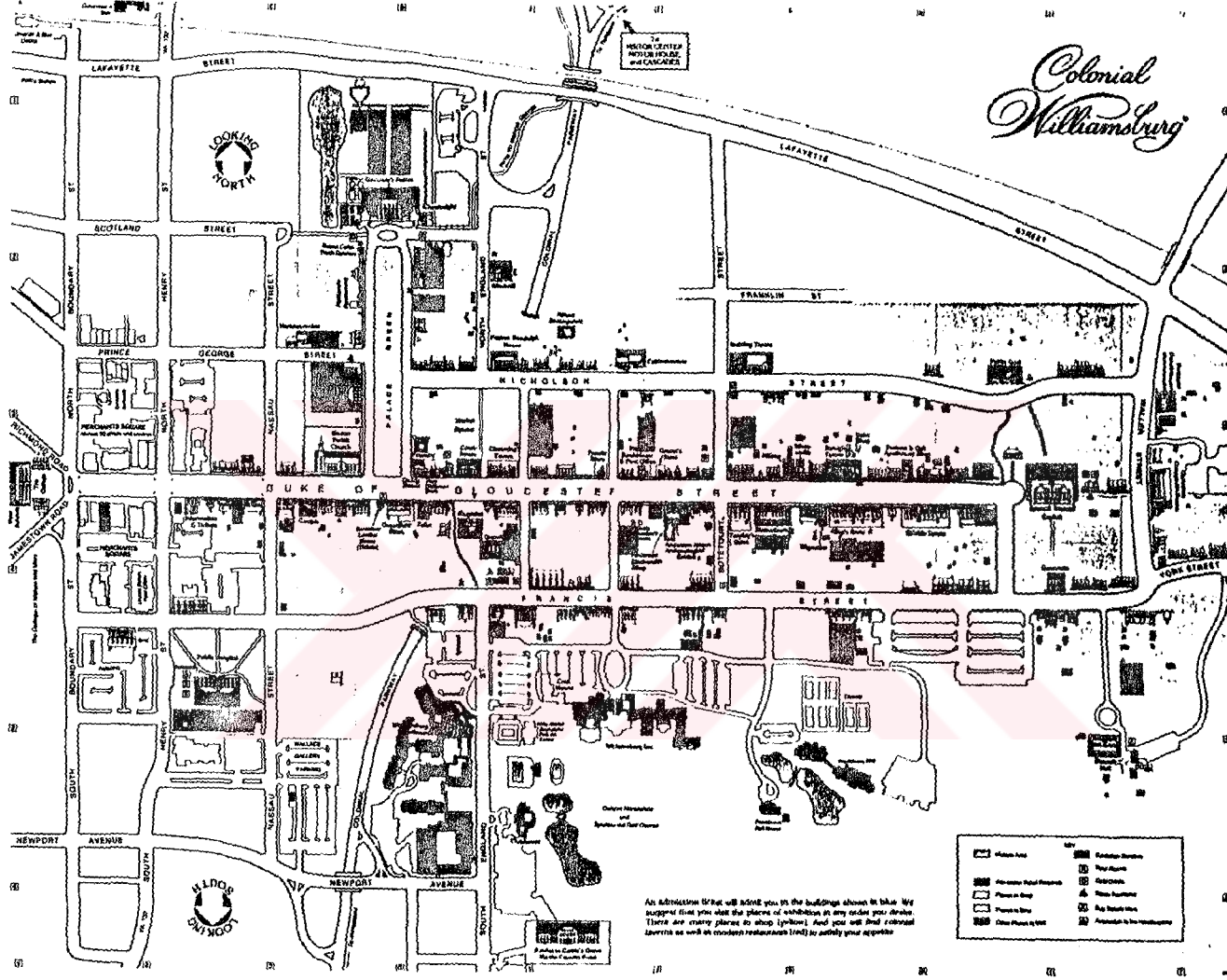

Plan No: 2

TUR GEZİ PLANI

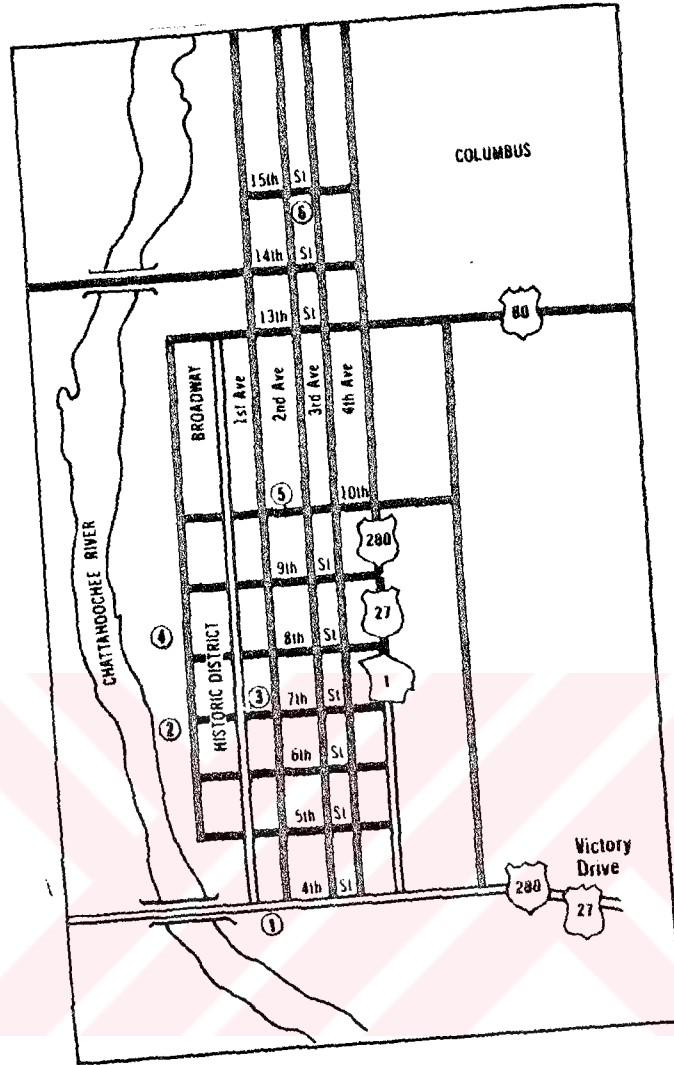
Plan No:3

LEGEND

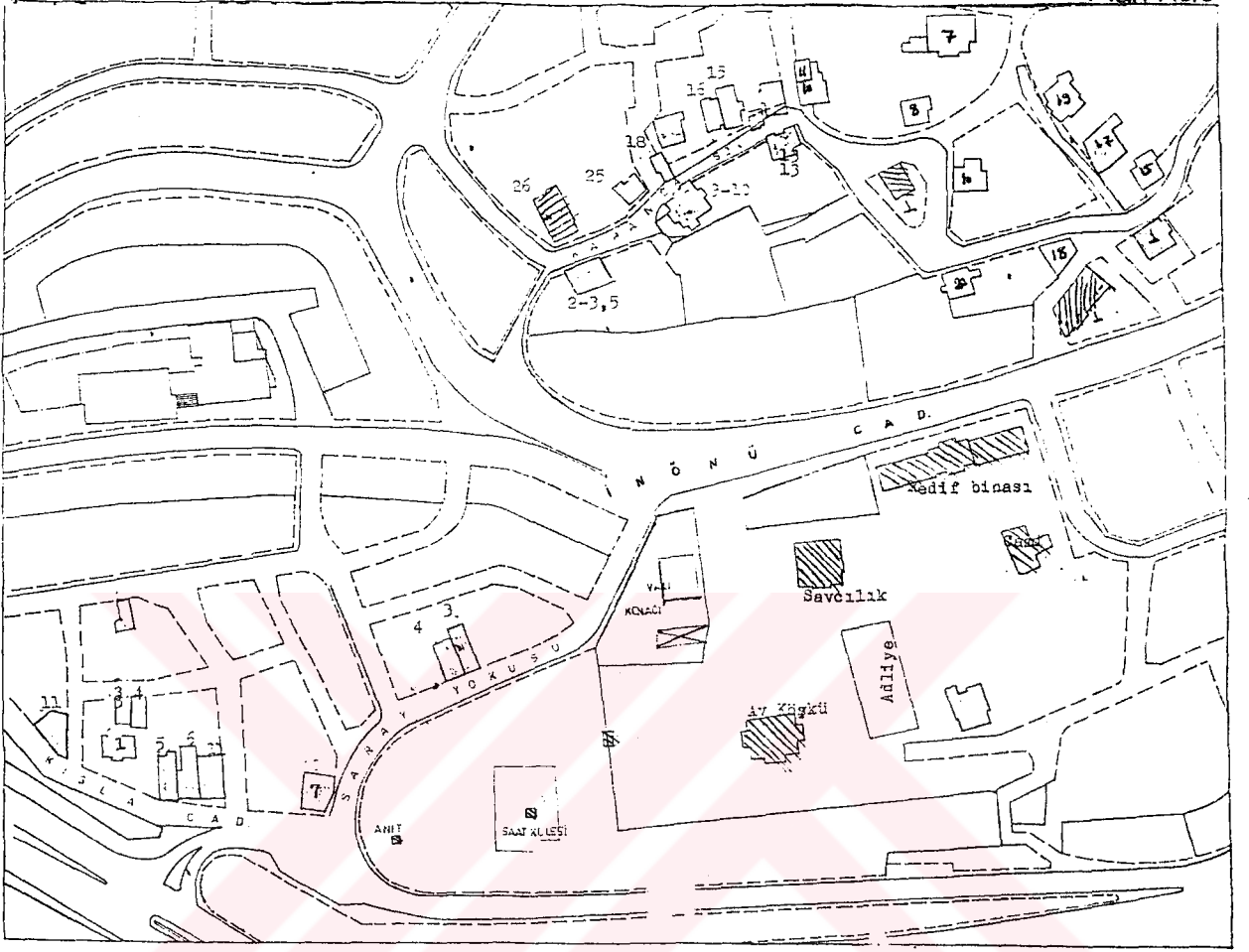
1. Tarihi Bölge	7. Dinlenme Mekanları
2. Bilet Gişesi-1	8. Soğuk içecekler
3. Alışveriş Yerleri	9. Su Kaynakları
4. Restorantlar	10. Bilet Gişesi-2
5. Ziyaret Edilecek Diğer Yerler	11. Özürlüler Yeri
6. Sergi Bahçeleri	

Plan No:4

1. Federal Deniz Müzesi
2. Chattahoochee nehrî dolaşım seridi
3. "Tarihi Bölge" I
Walker-P.Langdon Evi
"Period Pieces Evi"
"Log Cabin"
"Pemberton Evi"

4. Columbus demir çalışanları Ti-careet merkezi
5. "Springer Opera" binası
6. "Tarihi Bölge II"
"Rankin"Evi
"Illges"Evi
"Lion"Evi

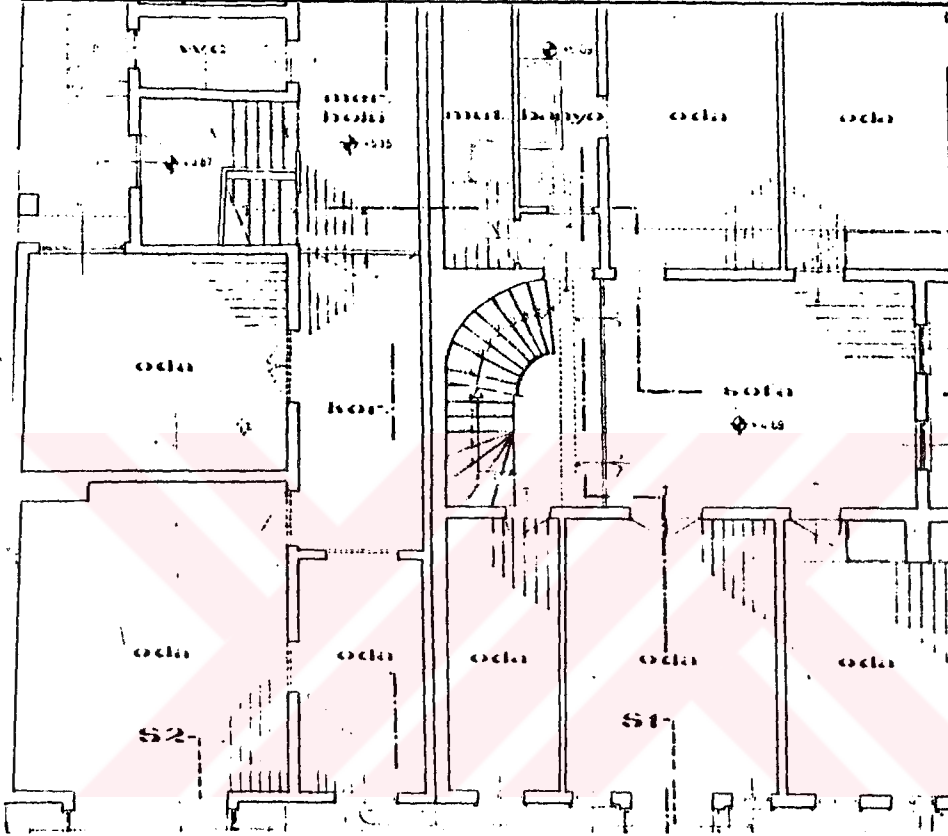
KOCAELİ İLİ, İZMIT MERKEZ, KOZLUK-HACIHAŞAN MAHALLELERİ, TARİHİ YAPILARIN DAĞILIMI

Belediye İmar
paftası (%50 KÜÇ.)

■ DİNİ VE KÜLTÜREL YAPILAR
□ SİVİL MİMARLIK ÖRNEĞİ EVLER
(parsel numaralarına göre)

Plan No:6

ÜST KAT PLANLARI

63. pafta, 205 ada,
6 parsel

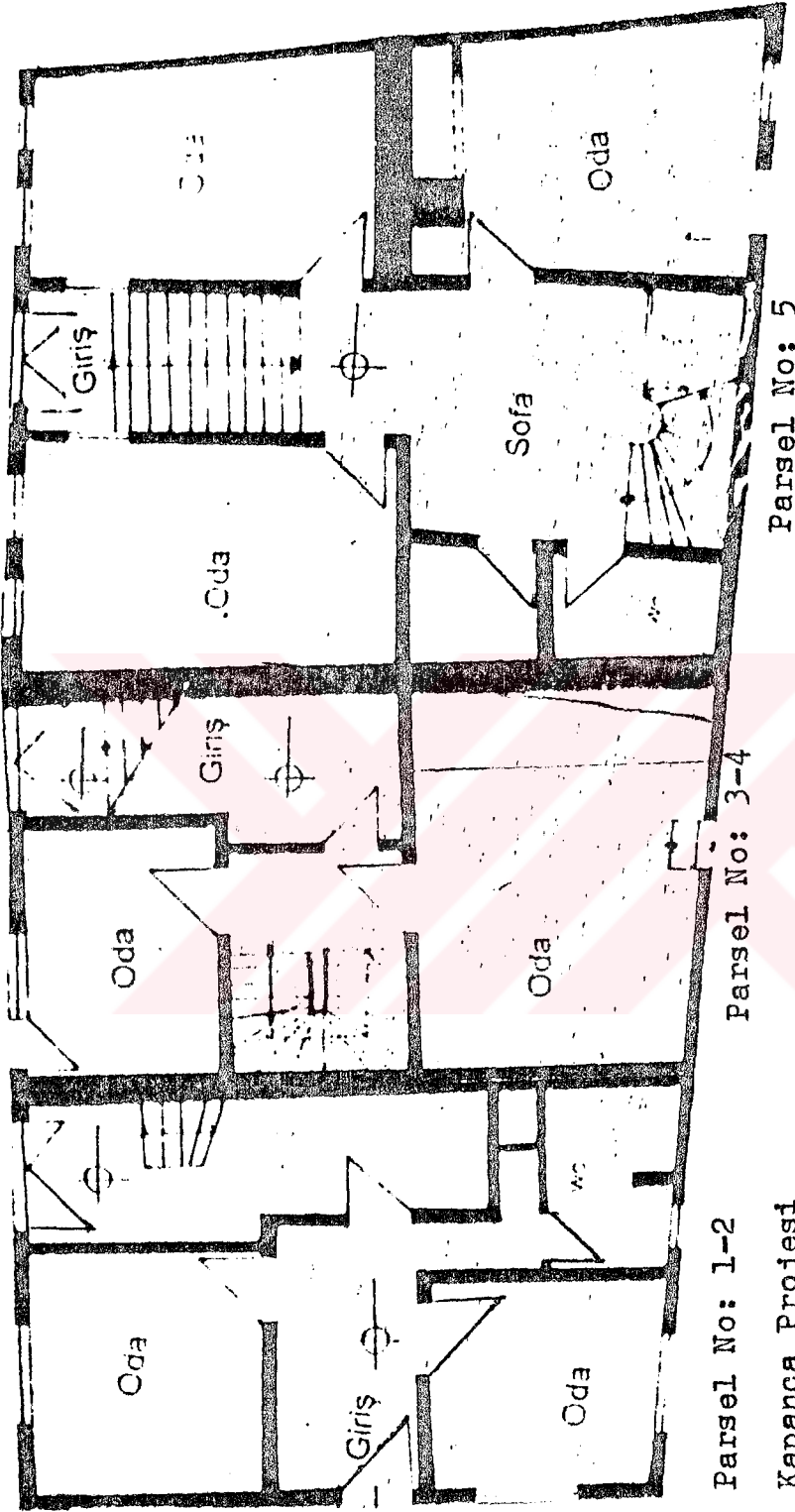
63. pafta, 205 ada, 11 parsel

Çizim: Türkiye Anıt
Çevre-Turizm Değer-
lerini Koruma Vakfı
(Taç Vakfı)

Ö:1/100
%50 küçül-
tülde

Plan No: 7

ALT KAT PLANI

Parsel No: 1-2

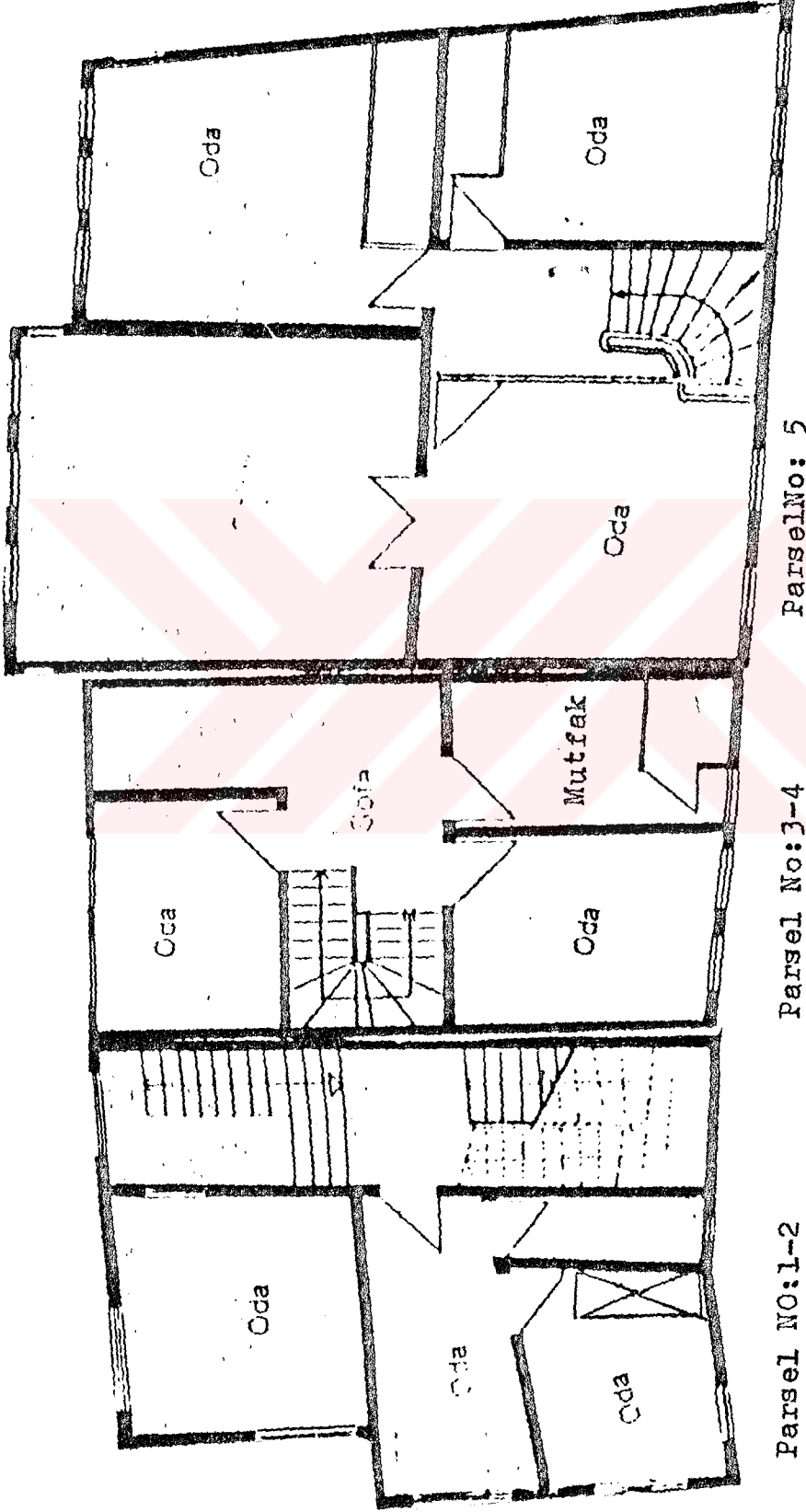
Kapanca Projesi
Kocaelli Valiliği
İstanbul Mim.Oda.
Galata Grubu
Rölöve

Parsel No: 3-4

Parsel No: 5

Ö:1/100

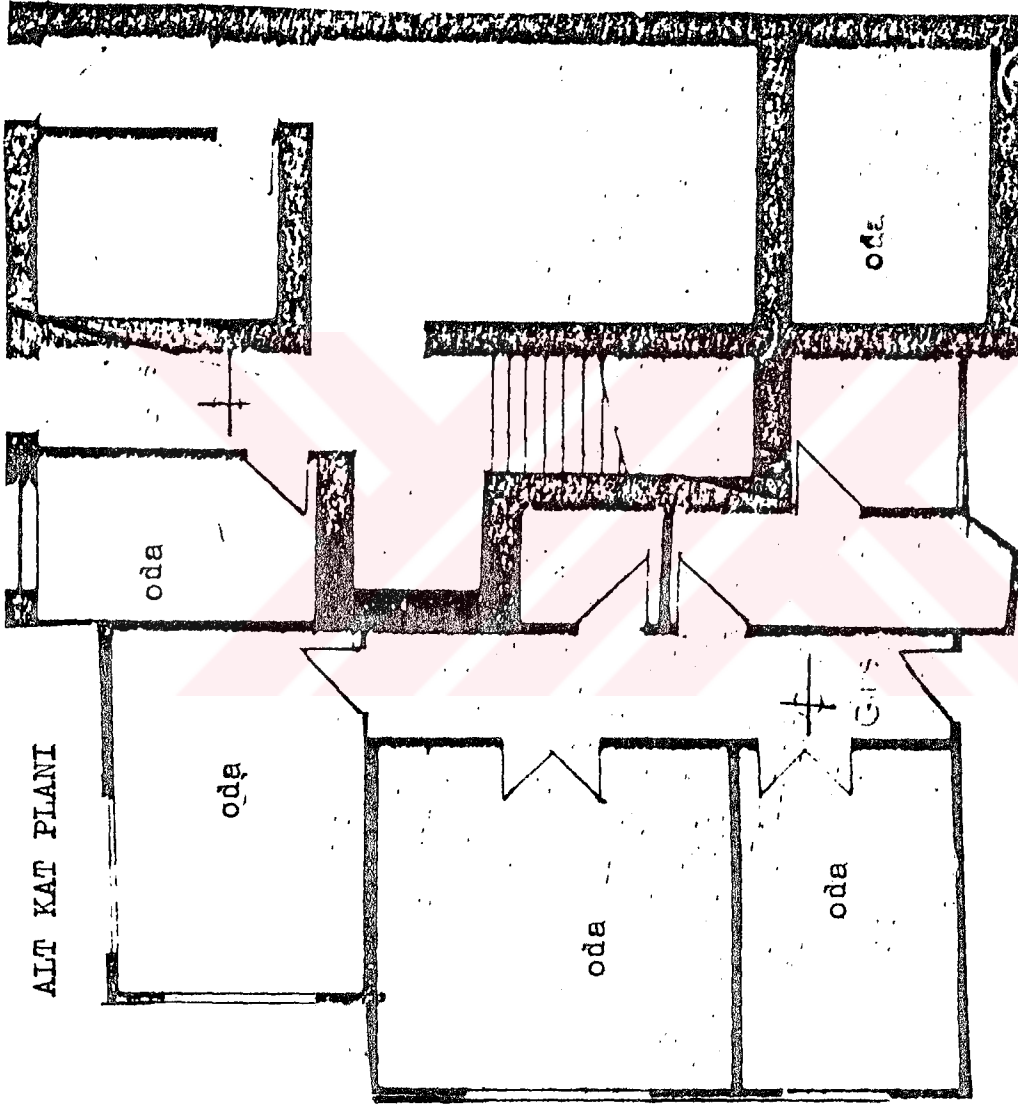
ÜST KAT PLANI

Kapanca projesi
Kocaeli Valiliği
İstanbul Mim.Oda.
Galata Grubu
Rölöve Çizimi

Ö:1/100

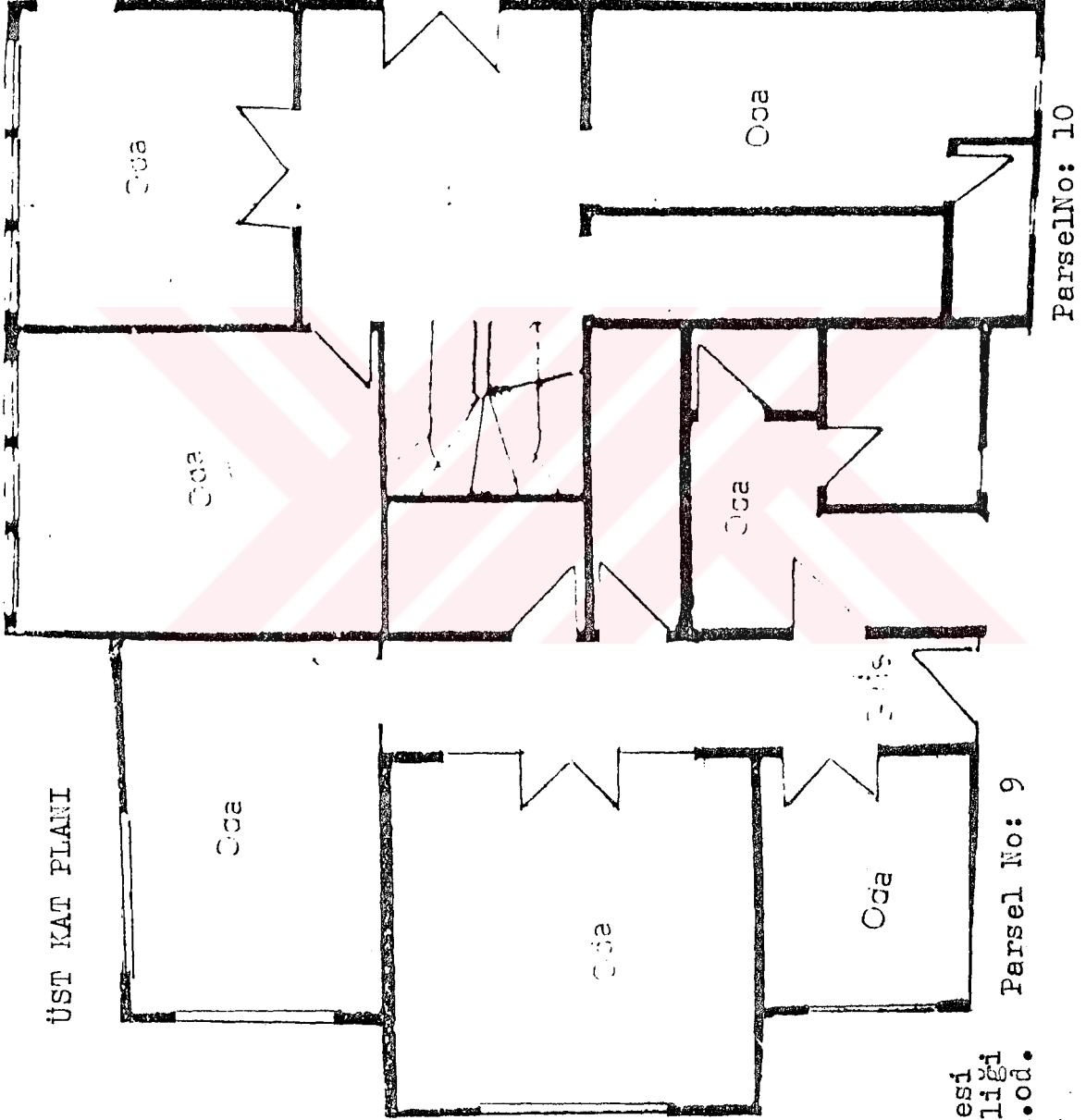
Plan No: 9

$$\frac{\ddot{O}:1/100}{\text{---}}$$

Pansel No:9
Çizim:
Kepanca Projesi
Kocaelli Valiliği
İstanbul Mm.06.
Galata Grubu
Rölöve

Parsel No: 10

Plan No:10

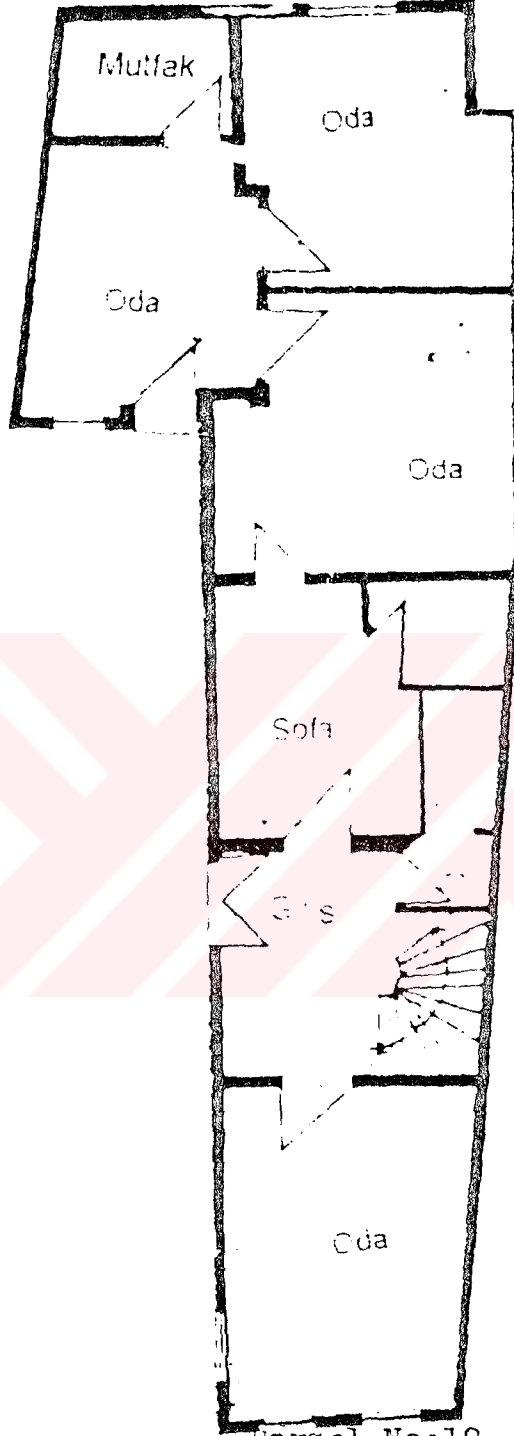

Çizim:
 Kapanca Projesi
 Kocaeli Valiliği
 İstanbul Mim.öd.
 Galata Grubu
 Rölöve

Ö: 1/100

ÜST KAT PLANI

Plan No:11

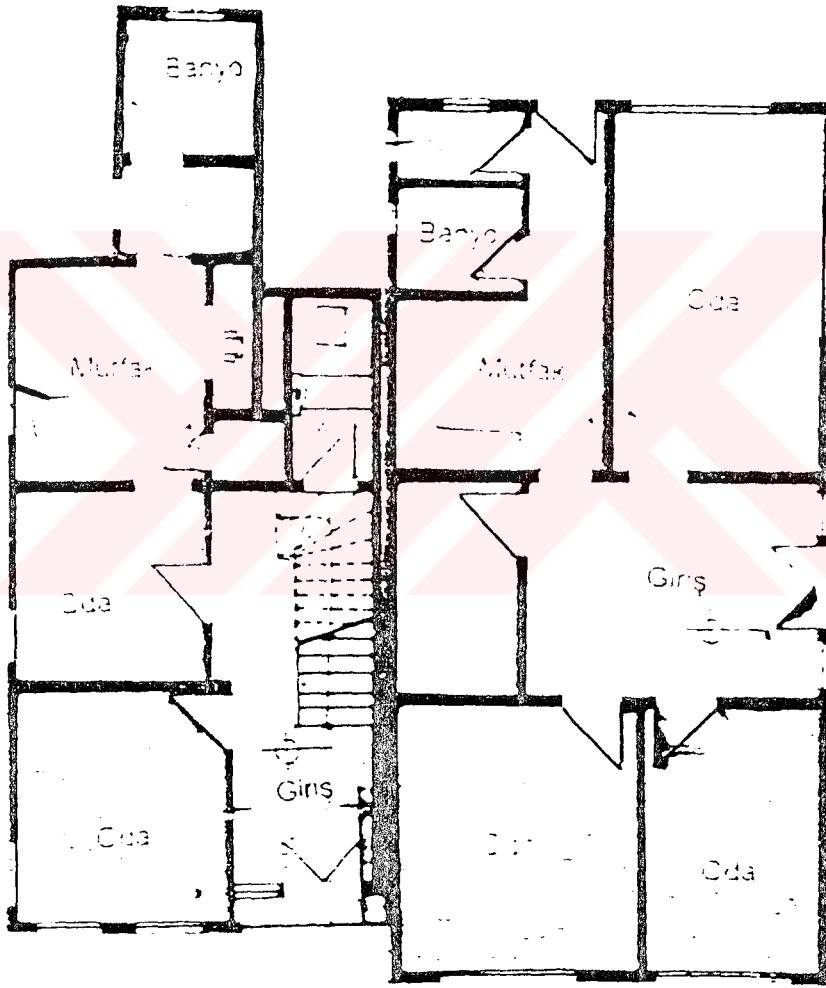
Parsel No:18

Çizim: Kapanca Pro.
Kocaeli Valiliği
İstanbul Mim.Od.
Galata Grubu
Rölöve

Ö:1/100

Plan No: 12

ALT KAT PLANI

Parsel No: 16

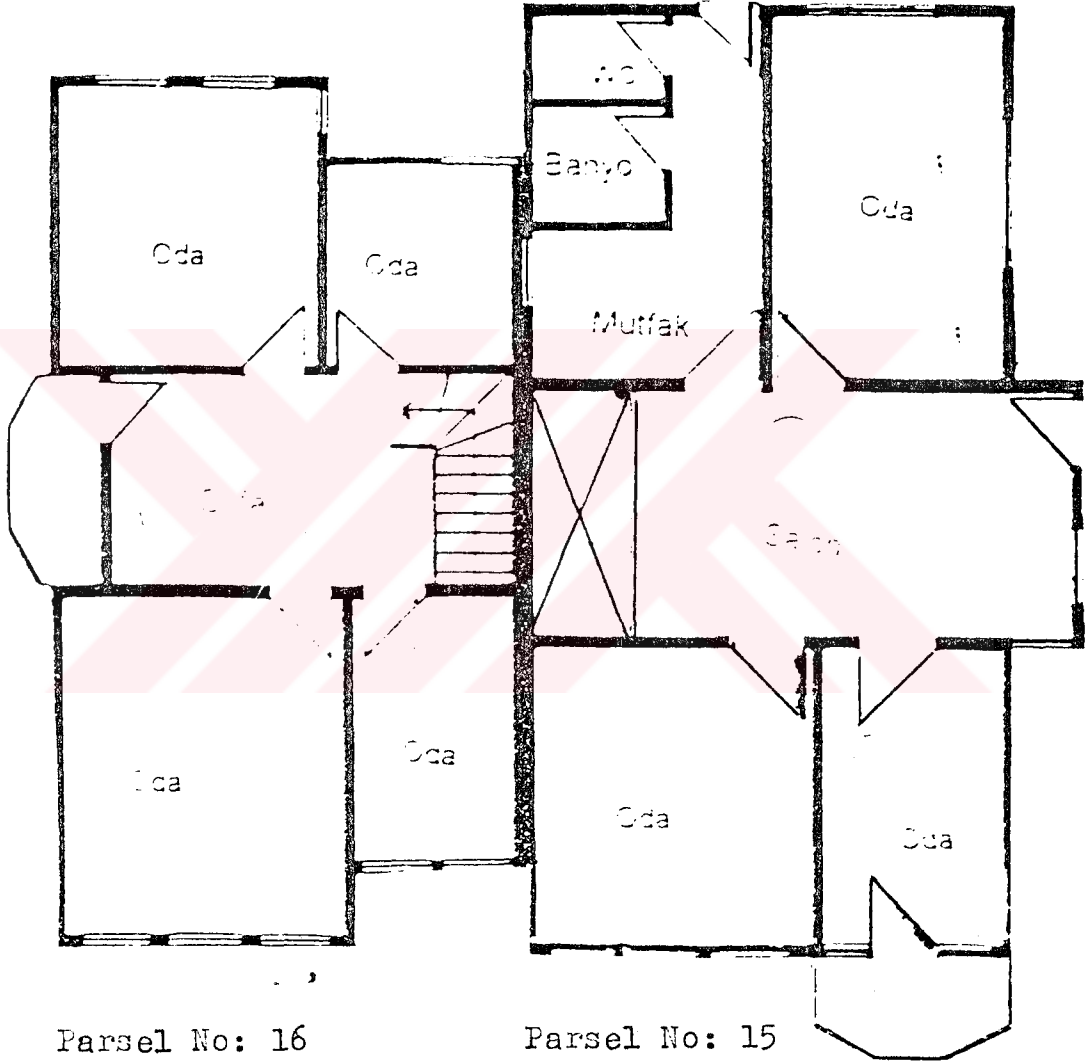
Parsel No: 15

Çizim: Kapanca Proje.
Kocaeli Valiliği
İstanbul Mim. Od.
Galata Grubu
Rölöve

Ö: 1/100

Plan No:13

ÜST KAT PLANI

Parsel No: 16

Parsel No: 15

Çizim: Kapanca Proje.
 Kocaeli Valiliği
 İstanbul Mim Od.
 Galata Grubu
 Rölöve

Ö: 1/100

KOZLUK

F.63

P.61

Plan No:14

201

200

BADEM
207

SEREFİYE

206

SOK.

BUTLU
GEÇİDİ

SOK.

3

4

5

6

11

205

1

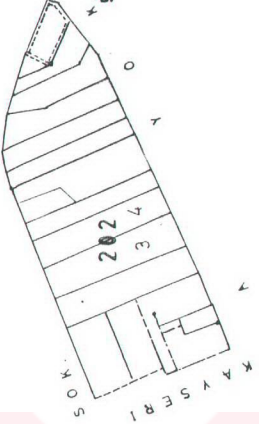
7

213

P.4

K I Ş L A C A D D E S İ

HÜRRİYET CAD.

N
500

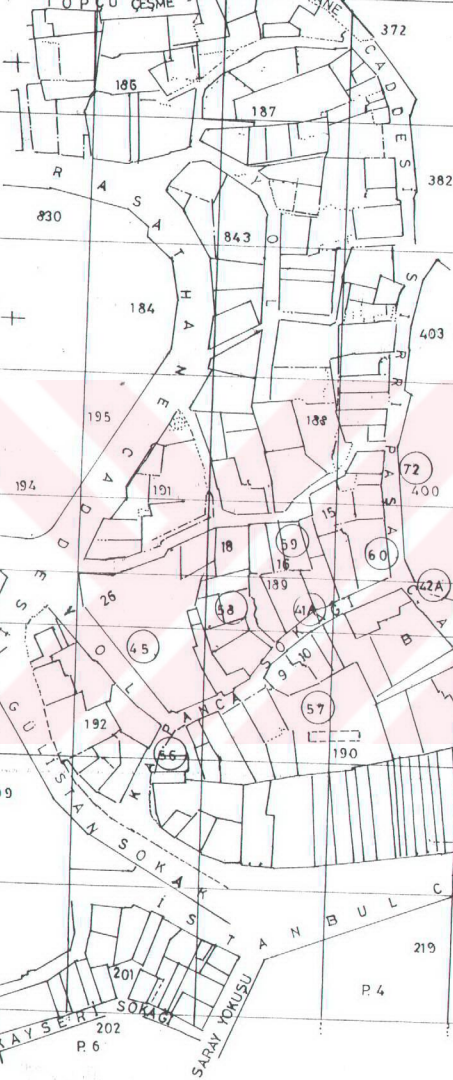
İZMİT

377

KOZUK

TOPÇU ÇEŞME SOKAK

TARAKHANE

YEŞİL ALANLARA
VE
YAPILARA ÖNERİLEN FONKSİYONLAR

1. ENFORMASYON
2. SANAT MERKEZİ
3. GALERİ MÜDÜRLÜĞÜ, ARŞİV VE DOKÜMANTASYON MERKEZİ
4. MÜZE MÜDÜRLÜĞÜ
5. OTOPARK
6. HEDİYELİK EŞYA SATIŞ YERİ
7. OTEL
8. PANSİYON
9. PARK
10. MANZARA SEYİR TERASI
11. AV MÜZESİ
12. ARKEOLOJİ MÜZESİ
13. AÇIKHAVA MÜZESİ İDARİ BİNASI
14. MODERN SANATLAR PARKI
15. İLKOKUL
16. HALI DOKUMA, SERGİLEME VE SATIŞ YERİ
17. KUYUMCU VE BAKIRCI (YAPIM, SERGİLEME, SATIŞ)
18. PİSMANİYE ATOYLESİ VE KAFETERYA
19. MÜZE EV
20. MÜZE EV

0:1/1000

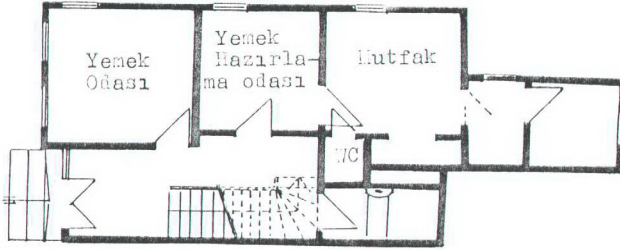

MÜZE EV ÖNERİSİ

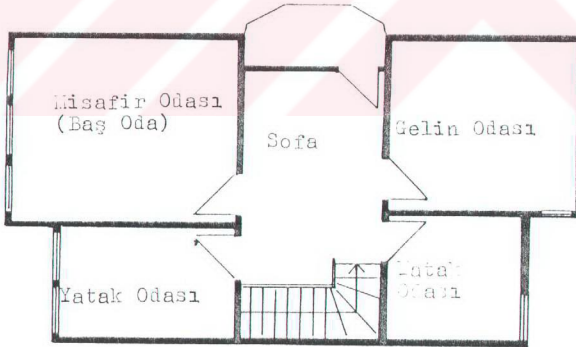
Plan No: 17

ZEMİN KAT PLANI

PARSEL NO-16

ÜST KAT PLANI

Ö: 1/100

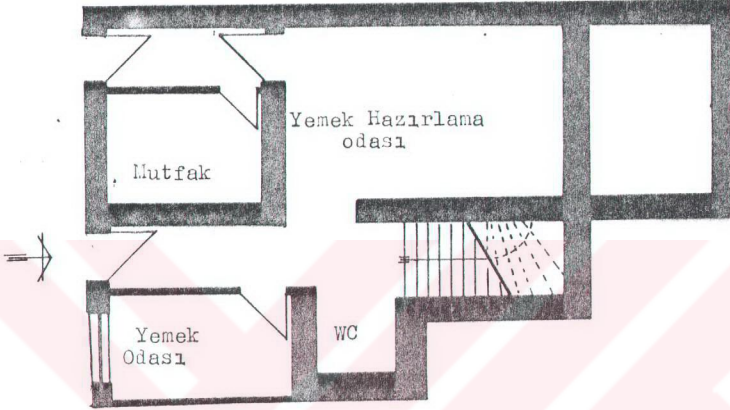
ÇİZİM : BUKET SOYAL AKŞEHİRLİOĞLU
MİMAR

Plan No:18

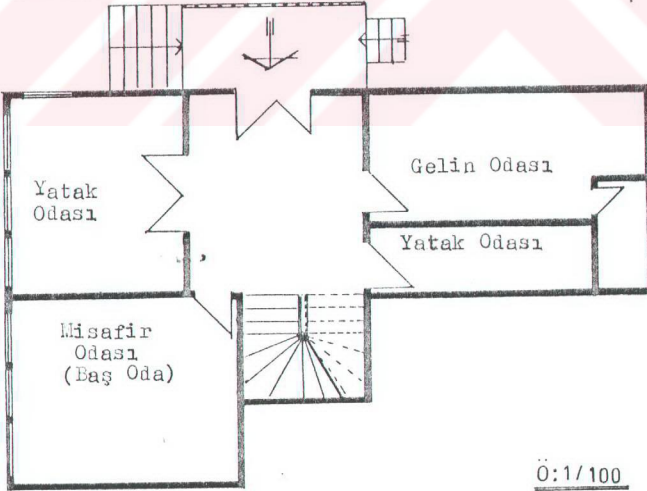
MÜZE EV ÖNERİSİ

ZEMİN KAT PLANI

PARSEL NO-10

ÜST KAT PLANI

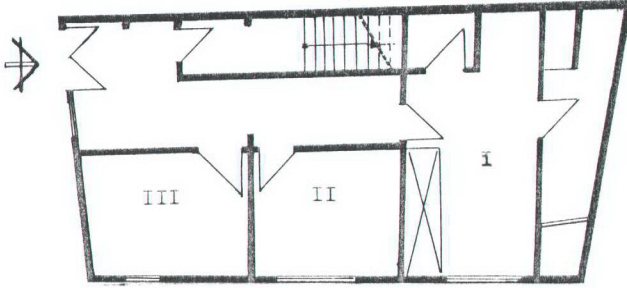
Ö:1/100

ÇİZİM: BUKET SOYAL AKŞEHİRLİOĞLU
MİMAR

Plan No:19

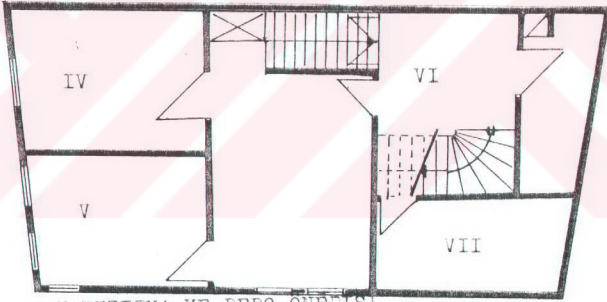
ZEMİN KAT PLANI

PARSEL NO=23

PIŞMANIYE İMALAT ATÖLİSİ ÖNERİSİ

ÜST KAT PLANI

KAPETERYA VE DEPO ÖNERİSİ

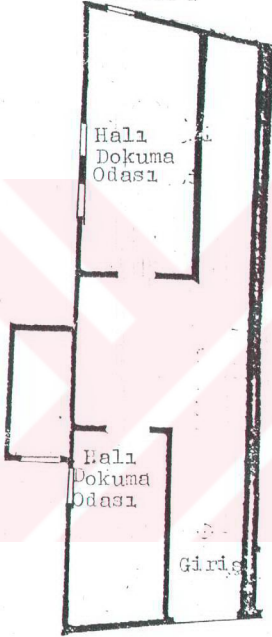
ÇİZİM: Buket Soyal Aksehirlioglu
MİMAR

Ö: 1/100

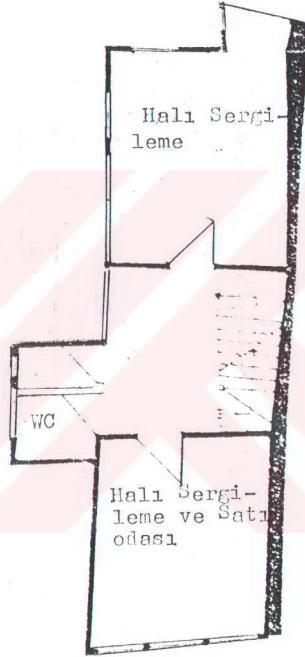
Plan No: 20

HALI DOKUMA ATÖLYESİ-SERGİLEME VE SATIŞ YERİ
ÖNERİSİ:

ALT KAT PLANI

ÜST KAT PLANI

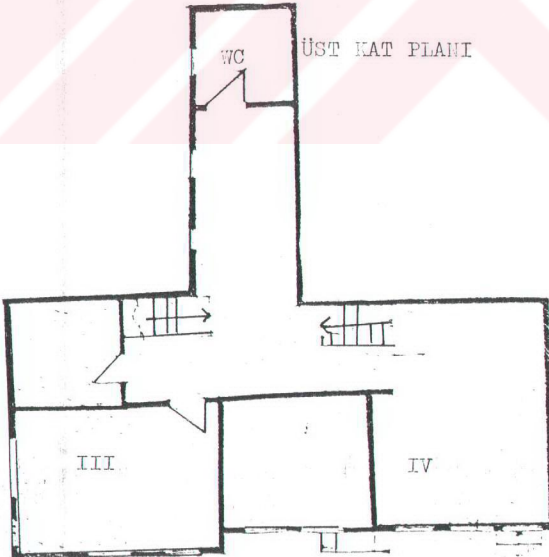
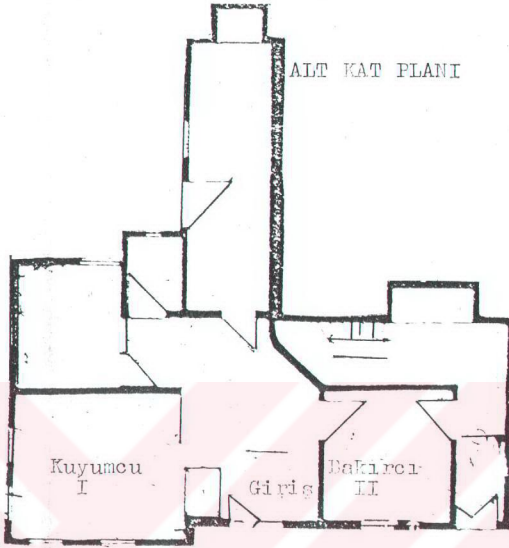
Parsel No:24

Çizim: Kapanca Proje.
Kocaeli Valiliği
İstanbul Mimarlar Od.
Galata Grubu
Rölöve

Ö:1/100

KUYUMCU-BAKIRCI ATÖLYESİ ÖNERİSİ

Plan No:21

Parsel No:25

ALTIN VE BAKIR EŞYA SERGİLEME VE
SATIŞ YERİ

Ö:1/100

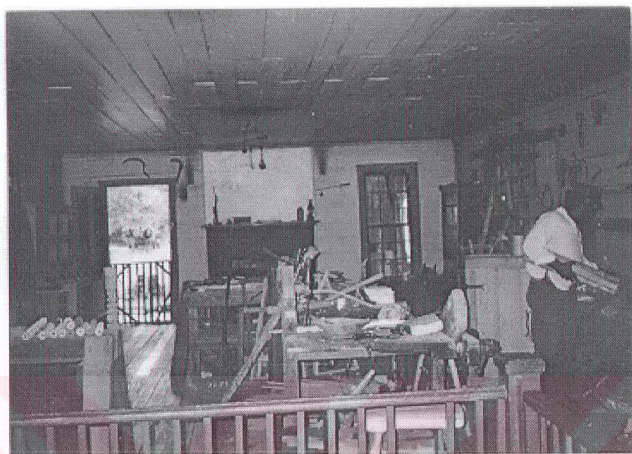
T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Resim 1.ABD,Georgia,Lumpkin,Webtville,Girig
kapısı

Resim 2. Westvilli,Singer Ailesinin Yaşadığı
Ev.

Resim 3. Westville, Marangoz Atölyesi

Resim 4. Westville, Kilise Binası

Resim 5. Westville,Bez dokuyan kadın

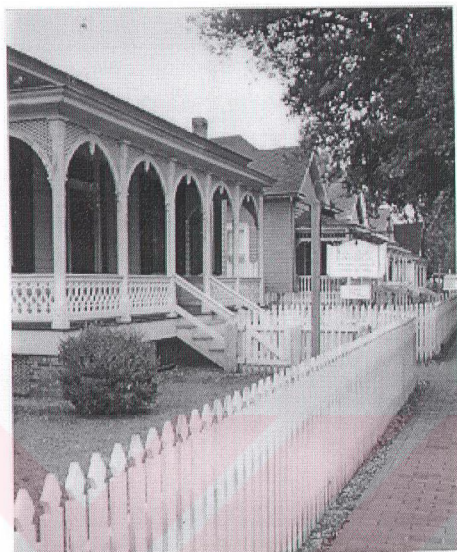
Resim 6. Westville, Yemek Pişiren Kadın

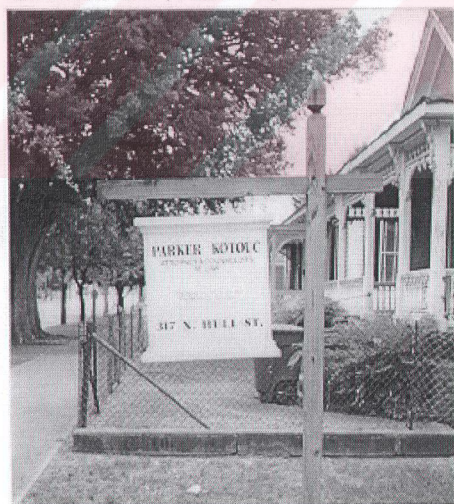
Resim 7. Westville, Çömlek Atölyesi

Resim 8. Westville, Çömlek yapımı

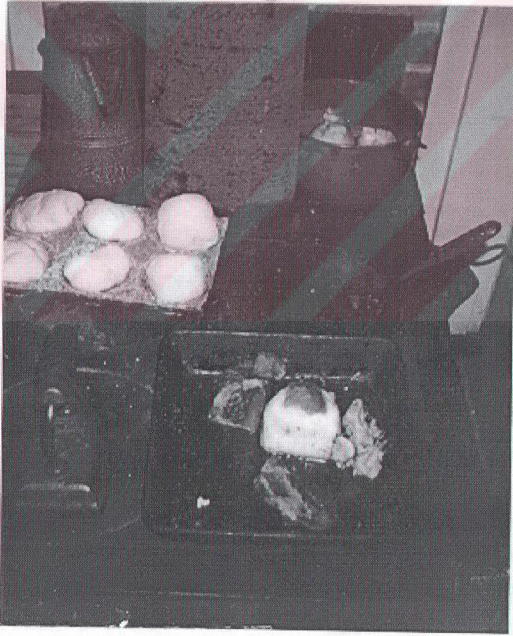
Resim 9. ABD,Alabama,Montgomery

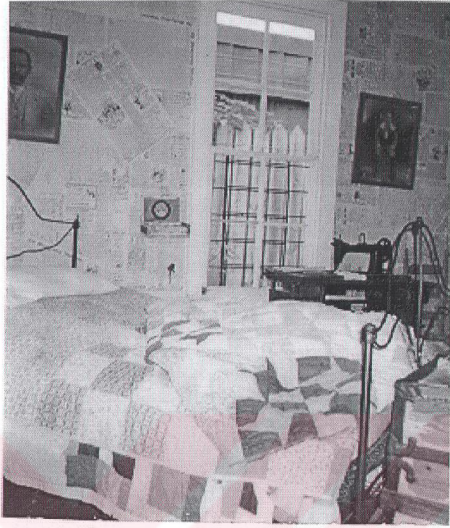
Resim 10.ABD,Alabama,Montgomery

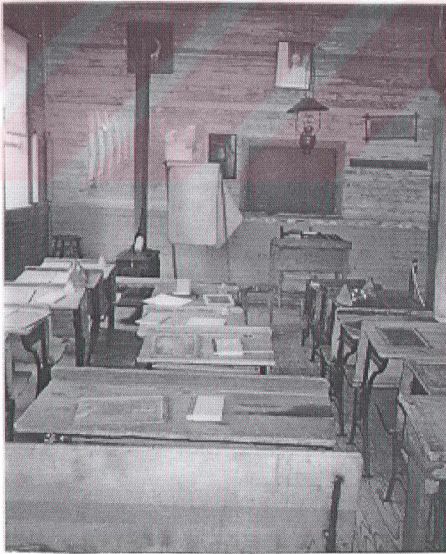
Resim 11. ABD, Alabama, Montgomery, Tarihi Doku

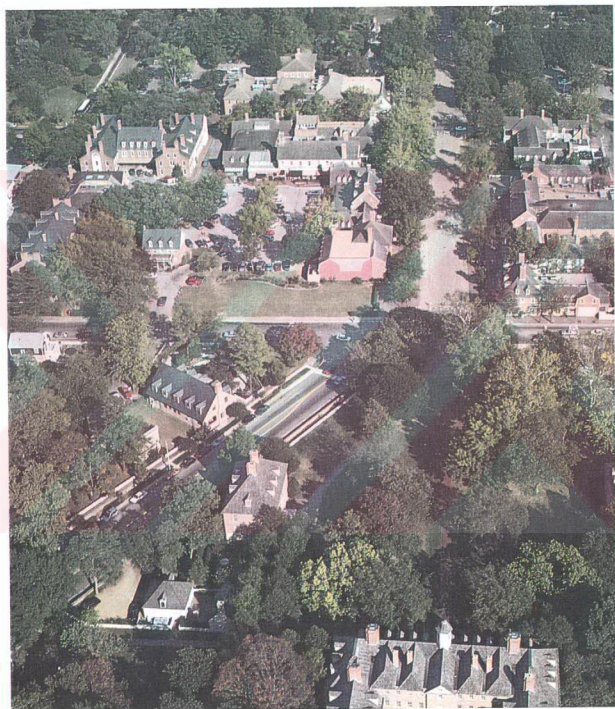
Resim 12. ABD, Alabama, Montgomery
Sivil Savaş Anında, Soba
Üzerinde yiyecekler

Resim 13. Montgomery, Sivil Savaş
döneminde ev içi görünümü

Resim 14. Montgomery, Okul İçi

Resim 15. ABD-Virginia, Colonial Williamsburg

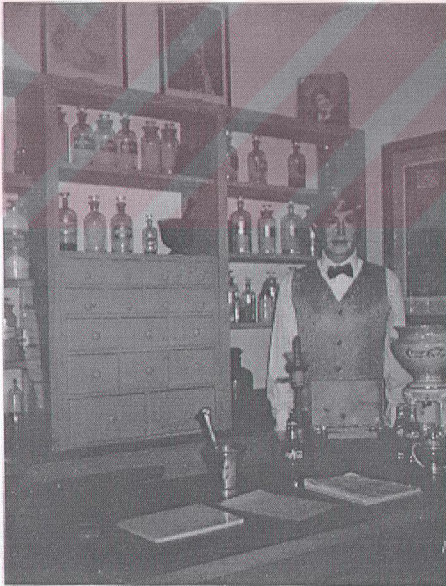
Resim 16. ABD, Virginia, Colonial Williamsburg
Günlük yaşamının canlandırılmasına
bir örnek

RESİM 17. Marangoz Atölyesi

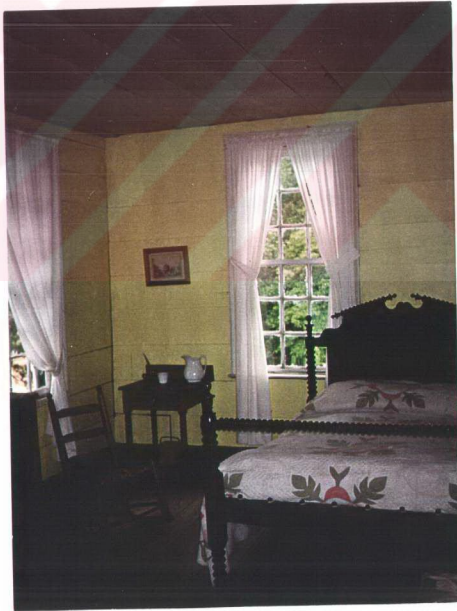
Resim 18. ABD, Georgia, Columbus, Kütük Ev

Resim 19. Columbus, CocaCola mucidin'in Ofisi

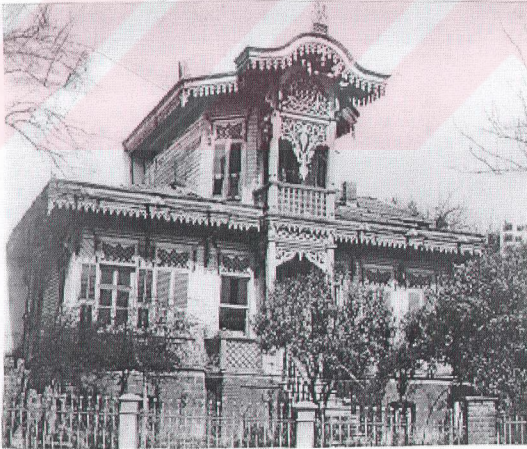
Resim 20 .ABD,Georgia,Columbus,Broadway caddesi

Resim 21D.Columbus,Yatak Odası

Resim 22. Kışla cad.63 pafta,208 ada,11 parsel

Resim 23. Kışla caddesi,63 pafta,205 ada
1 parsel

Resim 24. Kışla cad. 63p.,
205 ada, 5 parsel

Resim 25. Kışla cad. 63p.,
205 ada, 6, 11 parseller

Resim 26. Kışla cad. 63p., 205 ada,
6, 11 parseller
Restorasyon sonrası

Resim 27.Saray Yokuşu,63 pafta,204 ada,7 parsel

Resim 28.Saray Yokuşu,63 pafta,202 ada,3,4 parseller

Resim 29.İzmit ,Saat Kulesi

Resim 30.İzmit,Av Köşkü

Resim 31.İzmit,Adliye binası

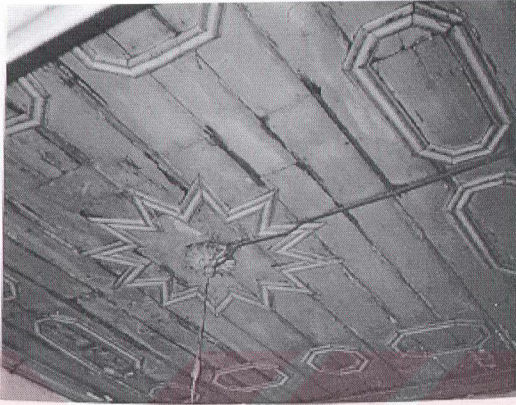
Resim 32.İzmit,Savcılık binası

Resim 33. Kapanca sokak, 62 pafta
190 ada, 1-2, 3-4, 5 par-
sellerdeki konutlar

Resim 34. Kapanca Sokak, 62 pafta, 190 ada
9, 10 parseller

Resim 35.Kapanca sokak,62 pafta,190ada
10 parsel,tavan detayı

Resim 36.Kapanca sokak,İstiklal
ilkokulu(Orijini kilise)

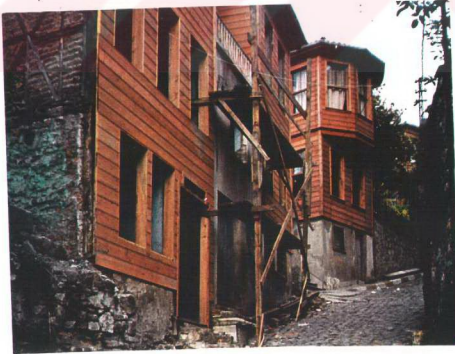
Resim 37. Kapanca sokak, 62 pafta
189 ada, 25 parsel

Resim 38. Kapanca sokak, 62 pafta,
189 ada, 24, 23 parseller

Resim 39. Kapanca sokak, 62 pafta,
189 ada, 18 parsel

Resim 40. Kapanca sokak, 62 pafta,
189 ada, 24, 23, 18 parseller
Restorasyon aşamasında

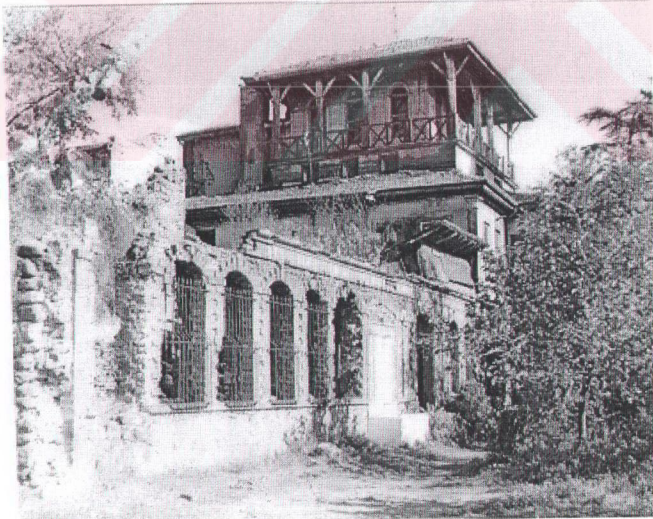
Resim 41. Kapanca sokak, 62 pafta, 189 ada,
16, 15 parseller

Resim 42. Kapanca sokak, 62 pafta, 189 ada,
16 parsel, çıkma detayı

Resim 43. Kapanca sokak, 62 pafta, 190 ada, 13 parsel
Sarnıç

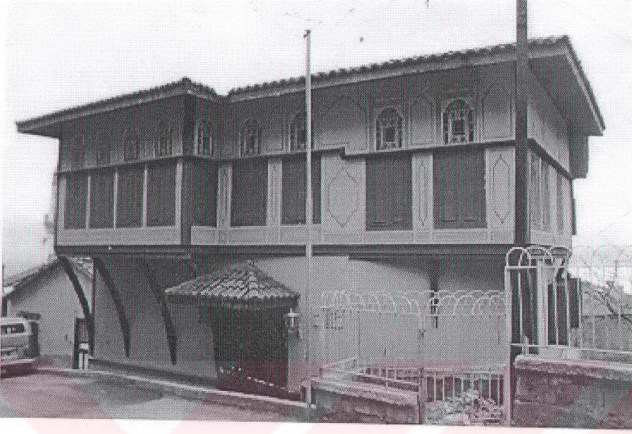
Resim 44. Sırrı Paşa Konağı

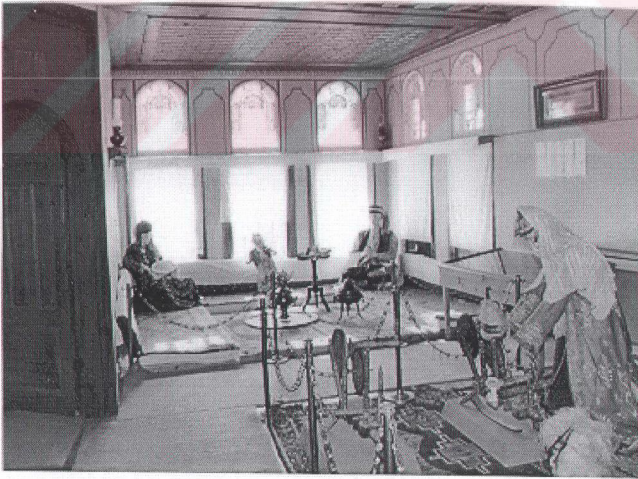
Resim 45. Saray yokuşu çevresi, Belediye dükkan-
ları ve kafeterya

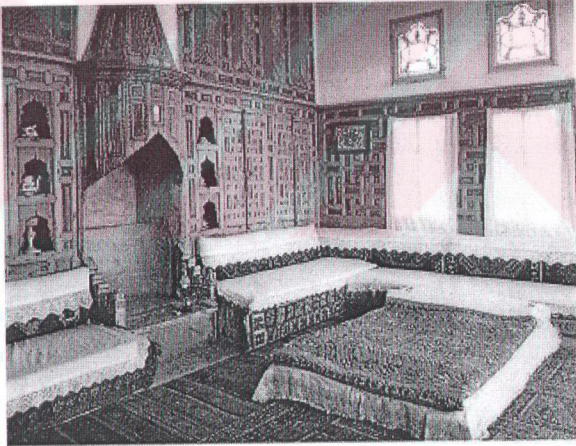
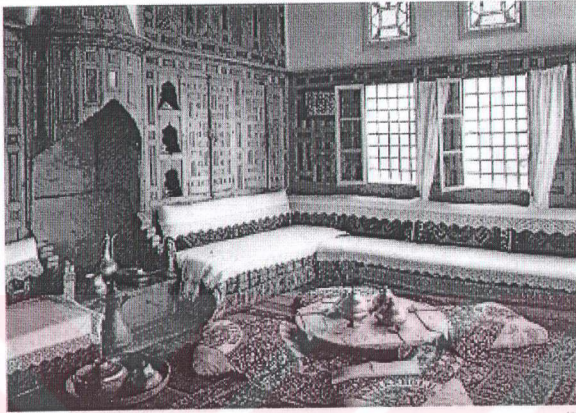
(Resim 46. Saray yokuşu çevresi, manzara seyir
terası

Resim 47.İzmit,Saatçi Ali Efendi Konağı
Etnografya Müzesi

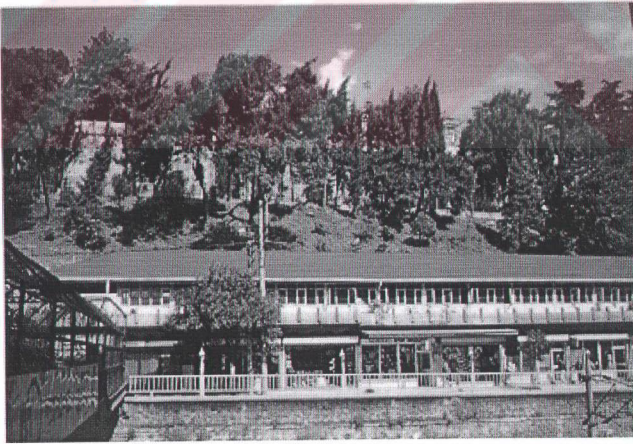
Resim 48.Müze içi,Ust kat sofa

Resim 49-50. Karabük, Safranbolu, Emirhocaade
Ahmet Bey bağ evi

Resim 51.Saray yokuşu çevresi,park alanı

Resim 52.Saray yokuşu çevresi,Bağlediye dükkan,
kafeteryaları ve yeşil doku

Resim 53. Av Köşkü bahçesi, Arkeolojik eser alanı

Resim 54 Av Köşkü kuzeyinde havuzlu dinlenme parkı

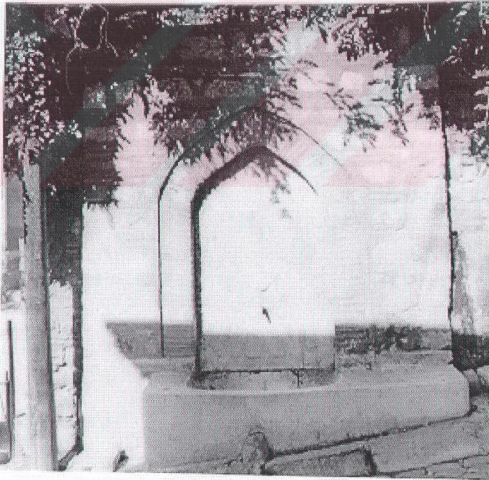
Resim 55. Saray yokuşu çevresi, Av Köşkü kuzeyi, otopark

Resim 56. Adliye binası bahçesi, dinlenme parkı

Resim 57. Kapanca Sokak, 62 pafta, 189 ada, 16-15 parseller, restorasyon sırasında

Resim 58. Kapanca Sokak, 62 pafta 189 ada 16 parsel, istinat duvarındaki Osmanlı çeşmesi, restorasyon sonrası

SÖZLÜK

- Bağdadi Sıva** : İnce çıtaların yan yana getirilerek üzerine üç kat halinde vurulan sıva.
- Eli Böğründe** : Eski ahşap evlerde çıkmaların altına aralıklı konulan ahşap göğüslemelerden herbiri.
- Giyotin Pencere** : Düşey sürme pencere.
- Hoşmerim** : Tuzsuz taze peynirle yapılan yemek.
- Kripta** : Mahsen mezar.
- Redif Dairesi** : Osmanlı döneminde ihtiyat askerlerinin kaldığı yapı.

BİBLİYOGRAFYA

Ankara Kalesi Koruma Geliştirme projesi, Kül. ve Tur. Bak. Esk. Es. Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 1968.

ATAGÖK, Tomur, “Çağdaş Müzeciliğin Anlamı”, Lami, 14, İstanbul 1990

BALLAR, Suat, Yeni Vakıflar Hukuku, İstanbul 1991

BAYRAM, Sadi, “Açık Hava Müzeleri Kurulma Yolunda”, Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985

“Cumalıkızık”, Yıldırım Belediyesi Yayını Bursa 1992

EGEMEN, Alaaddin, “Açık Hava Müzelerinde Peyzaj”, Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985

ELDEM, Sedat Hakkı, Türk Evi Plan Tipleri, İst. Tek. Ün. Mim. Fak., İst. 1955

ERDEM, Atilla, “Kurulması Düşünülen Folklor Açık hava Müzeleri Üzerine Düşünceler”,

ERBAY, Fetiye, “Çağdaş Müze İşletmeciliğinde Planlama Fonksiyonu ve Planlama Açısından Müzelerin Değerlendirilmesine Yönelik Uluslararası Bir Çalışma” (Basılmamış Doktora Tezi), İst. Ün. İşletme Fakültesi, 1992

Eski Eserler ve Müzelerle İlgili Mevzuat, Ankara, 1986

11 FIRATLI, Nezih, İzmit Şehri ve Eski Eserler Rehberi, S. 25, İstanbul 1971

GÜNAY, Reha, Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu, Kültür Bak. Yayını, Ankara 1989

Historic Columbus Foundation, Historic Columbus, GA, ABD, -

Historical Costumes of Turkish Woman, İstanbul 1986

ICOM, Türkiye Milli Komitesi Haber Bülteni, Ankara 1958

“İZEYAP”, Nisan-Mayıs, S.1-4, İzmit 1996.

KARPUZ, Haşim, “Türkiye’de Bölge Açık Hava Müzeleri Kurma İmkanları”, Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985

“Kocaelli”, Yurt Ansiklopedisi, C. 6, 1979

KOŞAY, Hamit Zübeyr, “Halk Bilgisi Kılavuzu”, Etnografya, Folklor, Dil, Tarih Konularında Makaleler ve İncelemeler, Ankara 1974 Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985

KOŞAY, Hamit Zübeyr, Açık Hava Halk Müzeleri ve Türkiye’de Açık Hava Halk Müzesi Kurma İmkanları, Ankara 1958

MERMERCİ, Doğu, “Folklor Açık Hava Müzeleri Kuruluş Modeli”, ÖNDER, Mehmet, “Açık Hava Folklor Müzelerine Doğru”, Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985

ÖRNEK, Sedat Veyis, Etnoloji Sözlüğü, Ankara 1971

ÖZTÜRE, Avni, Brunca- Yarımca Tarihi, İstanbul 1971

SİREL, Hülya Kılıç, Müze Aydınlatmasında Zararlı Işınlamalar ve Nesnelerin Bunlardan Korunması, YTÜ., Mim. Fakültesi. İstanbul 1992

SÖNMEZ, Neslihan, Eskişehir’de Odunpazarı Tarihi Yerleşiminin Fiziksel Gelişimi ve Geleneksel Konut Dokusunun Dizgesel Çözümleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi), YTÜ. Mimarlık Fakültesi 1984

TAN, Erdoğan, “Türkiyede Açık Hava Halk Müzeleri Kurulması ve Koşulları”, Önasya,

The Colonial Williamsburg Foundation, 1989 Annual Report, Virginia, 1990

The Westville Guides, Westville Historic Handycrafts Inc., Lunpkin, GA., ABD.,-

TOYGAR, Kamil, “Türkiye’de Folklor Açık Hava Müzeleri Nerlerde Kurulabilir?” Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye’de Kurulma İmkanları Sempozyumu Bildirisi, 13-15 Haziran 1985, Ankara 1985

ÖZGEÇMİŞ

1964 Şeyhan Doğumluyum.

1981 İzmit Lisesi,

1986 Hacettepe Üniversitesi Arkeoloji-Sanat Tarihi Bölümünden
mezun oldum.

1986 Ankara Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğünde işe
başladım.

1987 İzmit Müzesinde halen görev yapmaktayım.

